

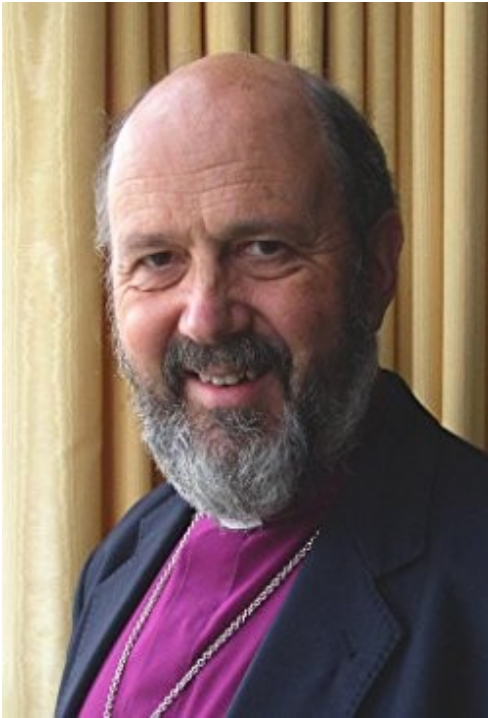
**ИЗНЕНАДАНИ
ОТ
БИБЛИЯТА**

от

проф. Н. Т. Райт

Интересни съвременни теми

Информация за Н. Т. Райт

Николас Томас Райт (1.12.1948) е виден английски теолог. От 2003 до 2010 е бил епископ на Англиканската църква в Дъръм, Шотландия. После става професор по Новия Завет и ранното Християнство в „St Mary’s College” в „University of St Andrews” в Шотландия. Написал е повече от 70 книги.

Съдържание

	Стр
Предговор	2
Глава 1. Лекуване на разделението между науката и религията	4
Глава 2. Нуждаем ли се от историческият Адам?	15
Глава 3. Може ли учен да вярва във възкресението?	22
Глава 4. Библейски доказателства за посвещаване на жени в духовен сан	33
Глава 5. Исус идва – посадете дърво!	41
Глава 6. Терорът – 11.09.2001, цунами и новият проблем със злото	52
Глава 7. Какво е мнението на Библията за съвременния свят?	61
Глава 8. Идолопоклонство 2.0	70
Глава 9. Нашите политики са твърде незначителни	77
Глава 10. Как да привлечем вниманието на утрешният свят?	86
Глава 11. Апокалипсисът и красотата на Бога	92
Глава 12. Да се превръщаме в хора на надеждата	97
Списък на преведените от мен книги или подбрани мисли на велики хора, които мога да ви изпратя безплатно по електронната поща в PDF формат	101

Предговор

Няколко от тези есета бяха такава изненада за техния автор, каквато са и за техните читатели. Прекарал съм голяма част от живота си, опитвайки се да разбера текстовете в Новия Завет в техния собствен контекст и поради това често се налагаше да отлагам да давам мнението си по разглежданите в тях теми, колкото и самите теми да бяха увлекателни. От друга страна, понеже съм се посветил на четенето на Библията в нашето сегашно време, някои от тези други теми от време на време насилва привличат вниманието ми към тях. Сегашната подборка от есета е следствие от това. Предлагам ги и защото може би тяхното достойнство се състои в това, не като догматични мнения и

оценки, а като изследвания по обширни и вълнуващи теми. В почти всяко от есетата не аз съм поемал инициативата за обсъждането на съответната тема. Аз отговарях по най-добрият начин, по който можех на въпросите, които други хора бяха задали, както и на честата покана да изследвам темата от гледната точка на Библията. Благодарен съм за тези молби и за многото други вълнуващи обсъждания, в които те ме отвеждаха.

Изгладил съм и съм редактирал някои неща от оригиналният формат на лекцията, но не съм се опитвал да превърна тези първоначално независими тестове в обикновено изложение. Надявам се, че всяко есе ще бъде оценявано само за себе си. По тази причина често пъти трябваше да излагам отново някои основни съображения, които са общи за няколко от разглежданите теми. Поради това читателят, който чете есетата едно по едно, ще срещне известни повторения, за които се извинявам.

Подозирам, че много хора ще бъдат изненадани от резултатите от тези изследвания. Например, широко разпространено е схващането, че Библията предлага определена гледна точка по теми като науката и религията, за посвещаването на жени в духовен сан, за участието на християните в политическия живот – и във всеки от случаите широко разпространената гледната точка по въпроса не съвпаднаше с гледната точка, до която ме отведоха текстовете от Библията. Поради това думата „изненадани“ в заглавието на книгата се отнася както за факта на първо място, че много хора не очакваха, че Библията има да каже много неща по тези теми, а освен това и второ, за факта, че когато Библията говори на хората за тези теми, не може да се каже какво хората са си представяли (от това, което прочели в нея.)

Когато разгледам тези есета отдалече, в главата ми изникват различни примери и теми. Първо, аз често разглеждам темите от гледна точка на американците, въпреки че се надявам, че това което казвам е по-универсално и се отнася и за другите страни (най-малкото поради могъщото влияние на американската култура върху останалата част на света). Причината за този фокус е очевидна: често пъти съм бил канен да изнасям лекции в САЩ и повечето от текстовете първоначално бяха представяни там. Напълно съм наясно с опасностите от опитите да оценявам културите освен моята собствена култура, на базата на повърхностното познание. Но тъй като съм имал привилегиите да живея в Америка два пъти в продължение на доста дълго време, както и да направя многобройни кратки посещения там, аз се надявам, че не съм направил твърде много очевидни грешки. Понякога е добре да видим себе си така, както другите хора ни виждат“ и се надявам, че тези размишления от приятелски настроен външен човек може да се окажат полезни.

Второ, една от чертите на съвременният Западен свят към която аз неведнъж привличам вниманието в тази книга, е мощното влияние (често пъти непризнавано), на една конкретна философия, която свързваме с Просветлението от 18 век. Стигнал съм до заключението, че ако не хвърлим поглед на това, което днес се приема като даденост в нашия свят, ние няма да разберем защо гледаме на проблемите по начинът, по който го правим и няма да схванем какво може би казва Библията за тези проблеми. Когато хората мислят за „живеенето в съвременния свят,“ много често това, което правят е да прегърнат една древна философия (епикурейството) в съвременния ѝ вид. Както правилно е отбелязал К. С. Луйс, хронологията на снобизма на съвременния свят (т.е. допускането, че всяко нещо, което се е появило след 1750 е нещо по-висше от което и да е друго нещо, което се е появило преди това) се нуждае от съпоставяне на няколко нива.

Трето, тъй като книгата използва различни части от Библията, за да се изкаже по съвременните теми, е неизбежно някои от материалите да се застъпват с библейски тълкувания, които аз съм предлагал на други места, например в моята серия от кратки коментари („Матей за всеки човек“ и т.н.), които са публикувани от SPCK в Лондон и Westminster John Knox в Луисвил, а също и в книги като „Изненадан от надежда“ (SPCK and HarperOne) и „Злото и правосъдието на Бога“ (SPCK and IVP). Хората, които са чели тези книги, ще разпознаят някои от текстовете, публикувани в тази книга. Надявам се, че други хора ще бъдат привлечени от тези есета към онези по-обширни обсъждания.

Първоначалният вид на всяко от есетата е отбелязано в Послеслов (*който не съм превел Д.Пр.*). Много съм благодарен на много организации и отделни хора, които настояваха да отида и им говоря по тези теми и чието сърдечно посрещане, приятелство и (не на последно място) въпросите и възраженията бяха важни на няколко нива.

Един приятел ми беше особено вдъхновение и тази книга е посветена на него. Проф. Францис Колинс изигра водеща и окуражаваща роля за построяването на мост над едно от големите разделения в съвременната американска култура – пропастта между науката и вярата. Нашата споделена любов към музиката ни предостави един възхитителен трети елемент в нашето приятелство: може би свидетелство за факта, че към някои от най-важните въпроси в живота трябва да бъдат разглеждани от няколко различни гледни точки едновременно. Горещи благодарности към него и към всички онези,

чието окуражение ме стимулира както да напиша, така и да изнеса тези лекции, а сега да ги представя и в нова форма.

Том Райт
St. Mary's College
St. Andrews, Scotland
New Year, 2014

Глава 1

Лекуване на разделението между науката и религията

Когато работех в Уестминстърското абатство, един от най-често задаваните въпроси от посетителите, по-точно от американците, беше: „Вярно ли е, че Чарлз Дарвин е погребан тук?“ Веднъж, забелязвайки посоката в която беше тръгнала да обикаля абатството посетителката, която току-що беше задала този въпрос, аз отговорих: „Госпожо, мисля че вие току-що стъпихте върху него.“ Недвусмисленият ѝ отговор: „Добре!“ ми подсказа защо ми е задала този въпрос. Но в друг случай, когато минавах покрай гроба на Дарвин, аз забелязах малка купчинка цветя и поздравителни картички. Очевидно те бяха от ученици и обобщаващият смисъл на тяхното послание беше: „Г-н Дарвин, ние ви обичаме.“ Често съм си мислил на какво ли са обучавани те. Наистина ли учителите им разказват историята на Западната култура, описвайки мракът на епохата преди Дарвин, суеверието, предразсъдъка и потискащото влияние на религията и личността на Дарвин, която възвестява нова ера на щастието, освобождението, познанието и на природната доброта и симпатията на хората помежду им? Ако това не е прекомерно опростенческо представяне на историята, тогава аз не знам какво е то. Нещо повече, Уестминстърското абатство събира хиляди посетители от всички краища на света; защо се получава така, че предимно американците се интересуват от него и веднага вземат страна в една самонадеяна война, в която неговото собствено име е боен вик?

Предлагам следното кратко опровержение. Разбирам, че съм англичанин (а не американец) и съм теолог (а не учен), и че поради това съм външен човек относно това обсъждане. Но се надявам, че мога да посоча три конкретни неща, които един външен наблюдател може да види по-ясно отколкото един вътрешен човек.

Първо, искам да кажа, че начинът, по който науката и религията водят този спор, е провеждан и възприеман в Северна Америка доста по-различно, отколкото начините, по които аналогични спорове се провеждат и възприемат в другите държави по света.

Второ, искам да предположа, че причината за това поне отчасти се дължи в основата си на ясно изразеното епикурейско разбиране на социалното възприятие на САЩ сами за себе си, като се започне от края на 18-я век – и че безизходното положение в спора между науката и религията в Америка е аналогично на, и наистина е свързано на едно по-дълбоко ниво, с безизходното положение в спора между църквата и държавата или между религията и политиката или както вие бихте искали да кажете това, поради което вие не можете да вземете отношение по една от тези теми, без по подразбиране да се изкажете и за всички други спорове.

Трето, искам да предложа, че поради тези причини ние се нуждаем от едно по-дълбоко преосмисляне на разбирането на гледните точки за света с които боравим, с цел да можем нормално да размишляваме в нашите обсъждания между науката и религията. Надявам се, че това е точката в която по-задълбоченият принос на библейската теология може да бъде полезен.

Яростният дебат в Северна Америка

Ние в Обединеното Кралство никога не сме имали съдебно дело като „делото Скопе“ (Коментар: През 1925 в малкото градче Дейтън, Тенеси е заведено дело срещу един гимназиален учител, който бил обвинен, че нарушава закона, преподавайки на учениците за еволюцията на човека. Делото е заведено преднамерено, за да се привлече вниманието на обществото, вдига се голям шум в медиите, от двете страни се явяват видни адвокати, с цел да се реши дали Библейското разбиране за произхода на човека трябва да бъде изучавано в училищата или учението на Дарвин. Д.Пр.) Ние се задоволехме с прочутият публичен дебат в Оксфорд през юни 1860 между Самуел Уилбърфорс, тогавашният епископ на Оксфорд и ученият Т. Х. Хъкли. В рамките на едно поколение историята на този дебат се разрасна и се превърна в традиция, която беше толкова силна, че тя трябваше да бъде приета като истина, въпреки че някои скорошни изследвания показват, че нещата по никакъв начин не са били толкова ясни, така както ни разказва

общоприетото описание.

Според традицията, в един момент Уилбърфорс попитал Хъксли дали твърди за себе си, че е произлязъл от маймуните или от дядо си и баба си и Хъксли отговорил приблизително, че той предпочита да е потомък на маймуните, отколкото на някой друг, което уронило репутацията му за интелектуалните му дарби. Разбира се, това е част от легенда. Философът Джон Лукас каза преди време и казаното от него беше харесано от Стивън Джей Гоулд, че описанието в което се казва, че Хъксли нанесъл великият удар са освобождаване от догмата, е пуснало корени и се е разпространило в един период, в който средните класи в Англия, все още загрижени да спечелят политическо реноме в съперничеството им с аристокрацията, имали особен интерес от налагането на гледната точка, че родословието на човека не е гаранция за неговия морал.

Освен това, в края на 19-я век светът на науката се променил значително, от сфера в която всеки и който и да е, може да участва (при условие че това е по възможностите им) и се превърнала в много по-професионална гилдия. Картината на Свободната наука, която триумфира над затъналата в калта църква, подхождала на нарастващо независимото настроение на учените през 1890-те, когато някои от важните текстове, описващи дебата на Уилбърфорс и Хъксли били пренаписани, за да звучат много по-добре, отколкото от текстовете от безгрижните 1860-те. Но всичко това си е останало там, в края на Викторианската епоха; повечето хора в днешна Англия просто имат съвсем смътната представа, че църквата е склонна към мракобесие и че науката ни е освободила от оковите на догмата и етиката на християнството. Ужасът на двете световни войни и Голямата Депресия между тях даде на хората много повече поводи за тревоги и наистина много по-силни причини да започнат да се съмняват в корените на тяхната традиционна вяра. Ще повтора казаното по-рано от мен, че днес имам усещането, че малко хора в Англия са изоставили вярата си поради това, което науката казва, въпреки че някои хора, които са напуснали поради други причини или никога не са имали вяра, на първо място смятат, че е удобно да преразкажат историите не само за дебата на Уилбърфорс и Хъксли, но и още за неща станали по-рано, за Коперник, за Галилей и за другите.

Но в Америка делото Скопс очевидно е оказало голямо въздействие, което отекнало много по-обширно в културата и ускорило разделението, което не засегнало останалата част от света по същия начин. Наскоро препрочетох една класическа християнска книга, която много ме радваше, когато бях юноша, „Чрез търсене“ от Изабел Кун. Когато Изабел, която израсла в християнско семейство, била студентка през 1930-те, професорите ѝ в университета се произнасяли язвително за всеки, който вярвал не само в буквалното 6-дневно сътворение, но и в която и да е от историите в Библията, а и в по-голяма или по-малка степен във всяко нещо, написано в Библията, включително в Исус и в произхода на християнството. Много силен бил натискът от страна на професорите и на състудентите ѝ тя да престане да бъде балама и да повярва в науката и в атеизма. А аз подозирам, че тогава, както винаги, са ставали много повече неща, отколкото обикновеното разумно и даже практично публично обсъждане. Движението на модернизма в областта на културата и политиката набирало скорост и се считало, че не самото християнството, но поне неговите описания за създанието и вярата му в чудесата, особено в чудесата, извършени от Исус, са част от предмодерния свят, които движещата се напред история е оставила зад себе си.

По-специално – и това подчертавам е възприятието на един външен наблюдател – на мен ми се струва, че поляризацията в културата в американското общество, включително противопоставянето между фундаменталисти и модернисти през първата половина на 20-я век има корени, които отиват далеч в миналото, най-малкото до Гражданската война през 1860-те. Единствено такъв вид история от миналото може да обясни огромния интерес, предизвикан навсякъде в САЩ от делото Скопс през 1925, в което човек, който 3 пъти се е кандидатира да бъде президент на страната - Уилям Дженингс Брайън (*Коментар: (1860-1925), през 1896, 1900 и 1908 е бил номиниран като кандидат за президент от Демократическата партия. Бил е силно вярващ християнин, прочут оратор, конгресмен и един мандат – Държавен секретар. Умрял е докато спял, само 5 дни след края на това дело. Д.Пр.*) говорел за осъждане на учителя и репортерите се струпали в Дейтън, Тенеси, за да отразяват развоя на съдебното дело. Това било първото съдебно дело в САЩ, което директно се предавало по националното радио. Но делото Скопс само по себе си не би могло да създаде безизходното положение между науката и религията; то просто го довело до един остър поляризиращ момент. А проблемът с острите поляризиращи моменти е, че те се превръщат в икони.

Подобно на мъченическата смърт в древността и в наши дни, както е и при гражданските войни, те създават привърженици и противници: ти си длъжен да заемеш едн-каква-си позиция, защото ако не направиш това - ти си изменник. Думите на Кларънс Дорау, водещият адвокат на екипа, който е защитаващ гимназиалния учител в делото Скопс, звучат съвремененно за всеки, който чете

книгите на Ричард Доукинс (*Коментар: 1941, английски учен, професор по биолог и и автор. Яростен противник на християнството, автор на много книги, филми и статии, носител на много награди, отричащ съществуването на Бога. Три пъти женен и разведен. Миналата година е прекарал спукване на кръвоносна артерия в мозъка и сега се възстановява. Д.Пр*) и неговите думи: „Нашата цел е да не допуснем фанатици и на невежи хора да контролират образованието в САЩ.“ Сарказмът на видният журналист Х. Л. Минкън (*Коментар: (1880-1956), виден атеист, журналист (той е отразявал във вестниците делото Скопс), публицист, обществен коментатор и езиковед, противник на участието на САЩ в двете световни войни, таен расист и противник на демокрацията, която според него позволявала на по-нисши хора да управляват по-висшите. Д.Пр*) едва ли би могъл да стане причина за нещо друго, освен за предположението, че съдебното дело заема мястото на важна културна разделителна линия, в която по общото мнение жителите на развитите градове от Източното крайбрежие на САЩ гледат с отвращение и ужас на „умствено недоразвитите“, „селяните“, „селяните от планините“ и „дръвниците“ от провинциалното Тенеси. По-важното е, че последващите описания на ставащото в съдебната зала свързвали начинът на мисленето на противниците на еволюцията с възникването на Ку Клус Клан в Южната част на САЩ. В случая не е важно дали това твърдение е исторически вярно или не. Важна е, че голяма и болезнена рана в американското общество, която в своята същност не е свързана с науката и религията, а с управлението на САЩ, със законността на робството и с мястото на афро-американците в обществото, продължава да гнои и да се задълбочава и да причинява болка от новия спор между наука и религия или ако предпочитате, между еволюцията и Библията.

Това е причината, поради която казвам това, въпреки разбира се, че тези теми са важни навсякъде по света, американците изглежда, че наистина преминават през труден период и това състояние на нещата продължава и до днес. В края на краищата, както често е посочвано, много видни консервативни християнски теолози в Америка и другаде, не виждат нищо заплашително в откритията на 19-я век. Както се е случило и с много други неща, на по-ранен етап не се е тръгнало по пътя на мъдростта и вместо това войната между двете култури – както и при буквалните войни – продължила, като начинът на мислене на участниците и от двете страни се втвърдява.

Това, което искам да кажа в тази първа част е, че сегашната обстановка в Америка, която отразява тези културни войни в по-нови форми, превръща за американците тези теми по-трудни за справяне, отколкото те са за останалите от нас. Не казвам, че на другите места няма проблеми; ясно е, че има проблеми. Но когато в Обединеното Кралство учените теолози като например Алистър МакГрет или Джон Полкинорн толкова ясно моделират начини на мислене, в които двата свята са мъдро и разкошно интегрирани, повечето от нас, които не са учени, са доста щастливи да продължават тази посока на мисълта и да не изпитваме нужда да прогласяваме нашата вяроност или да обясняваме нашите приспособявания към новите начини на мислене. За нас няма важни културни теми. Те не носят – така, както се страхувам, че правят често това в Америка – директни и тревожни политически последствия. Ясно е, че американските теми са важни. Но може би е полезно да помислим как те са свързани с по-големи теми и придобиват голяма част от очевидната горещина от онези по-големи проблеми, а не от своите собствени вродени затруднения. И аз казвам всичко това не просто в смисъла „ние не виждаме това точно по този начин.“ Казвам го, защото има опасност американците да предположат, че всички останали са длъжни да споделят техните проблеми. Има една стара история за една банда младежи в Белфаст, които спрели на улицата един индиец и го попитали: „Вие католик ли сте или протестант?“ Той отговорил: „Аз съм индус!“ Те казали: „Добре, но ти индус-католик ли си, или си индус-протестант?“ Поради това на въпроса: „Дали съм фундаменталист, който е привърженик на тезата, че светът е създаден от Бога или съм учен атеист? Аз отговарям: „Аз съм англичанин.“

Проблемът с Епикурейството

Има много по-голяма предистория, която е оказала влияние и е измъчвала както Европа, така и Америка през последните 2-3 века. Имам предвид възхода и огромната власт на тази философия, която първоначално е била наричана с името „Епикурейство.“ Най-общо казано, това е гледна точка към свят, в който Бог и може би други богове съществуват, но даже ако съществуват, те са някъде далече и не се занимават със света. (Най-общо казано, разликата между Епикурейството и Деизма е, че богът на Деизма вероятно в началото е създал света, но след това се е оттеглил, докато богът на Епикурейството със сигурност не е направил света и въобще не се занимава със света.) Бог живее на последния етаж на сградата, а ние живеем в мазето; стълбите са разрушени и асансьорите не работят от дълго време. Същественото е следното: Целият проект, който ние наричаме с името „Съвременност“, заедно с движението на Просветлението в Европа и Америка, които са флагманските кораби, се основава върху Епикурейството и резултатите от това са очевидни не само във въпросите на науката и религията, но и в много други области на живота, не на последно място и в политиката.

А днес за много хора е шокиращо следното: това, което е било всеобщо считано като свят след Дарвин на физическата наука не е някакво ново откритие. Прославането твърдение на Просветлението, че имаме встъпването в дължност на нов сикулум (*Коментар: saeculum е етруска дума с която е обозначава период от време, равняващ се на времето, нужно за цялостно обновяване на едно човешко поколение. Според легендата боговете изяждали хората от определен брой сикулуми за всеки народ или цивилизация. Например, на етруските били определени 10 сикулуми. През 2 век от новата ера римските историци използвали тази дума, за да определят дължината на техните хроники и описания на войните. По времето на Цезар Август римляните решили че една сикулум е 110 години. 1000-та година от основаването на Рим била наречена от saeculum повит, термин, който бил възриет от християнството, за обозначаване на възрастта на света. Той не се използва за фиксиран период от време и е приблизително равен а 90 години. Може да бъде разделен на 4 „сезони“ с дължина по 22 години всеки; тези сезони били наричани младост, навлизане в зрелостта, средата на живота и старост. От тази дума произлиза английската дума "century," - век. Д.Пр)*) (което в края на краищата е това, което е написано на банкнотата от един долар: „Novus ordo seclorum“ - „Нова подредба на вековете“ - това е едно от спиращите дъха твърдения, които някога са били правени от нова държава и може да бъде сравнено с рестартирането на нов календар от Френската революция през 1793; техният експеримент не просъществувал дълго, но доларовата банкнота продължава да обявява новата ера) – това знаменито твърдение на Просветлението, да бъде създадена една изцяло нова гледна точка за света, основаваща се на скорошните научни открития, е просто лъжа. Това, което се е случило, е че стремежът към Епикурейската философия на много фронтове натрупвали енергия от известно време и новите открития били възхвалявани като доказателство за това.

Определение за Епикурейството

Какво точно е Епикурейството? Самият Епикур, който е създал една изцяло нова гледна точка за света е бил гръцки философ от 3-я век. Най-общо казано, на него му бил омръзнал мрачния свят на езическата религия и по-конкретно на стоиците-пантеисти. Епикур твърдял, че боговете не са загрижени за нашия свят, не искат да се намесват в него или да съдят неговите жители след смъртта им. Всъщност, тъй като физическия свят продължава да се движи по своя определен от самия него начин без външна помощ, физическата смърт просто означава цялостно разлагане на човешкото същество. Можете да обобщите философията на Епикурейството, най-малкото относно нейните желани резултати с лозунгът, който Ричард Доукинс и неговите сътрудници поставиха в рекламите по автобусите в Лондон преди 2-3 години: „Вероятно няма бог. Сега престанете да се тревожите и се наслаждавайте на живота.“ Езическото на древна Гърция разказва истории, които са забележително подобни на някои истории, представяни като християнски, в които се разказва за богове, които са ви ядосани в сегашния живот и заплашват да ви изгорят жив след като умрете. Но Епикур казал: „Не, природния свят върви по пътя си вследствие на случайното сблъскване на атоми.“ (Употребявайки термина „атоми,“ той не е влагал в него същия смисъл, който влагаме ние сега, но за нашите цели това няма голямо значение.)

Поради това, за Епикур не е имало никакво основание да се тревожим. Направете директна връзка между него и Джон Ленън (*Коментар: Бийтълс, в песента му Imagine. Д.Пр*), който казва: „Представете си, че няма небе и че няма ад под нас и живейте за днешния ден.“ Образът на Епикур като хедонист е верен (*Коментар: Хедонизмът е философия, която твърди, че само това, което е приятно или последиците от което са приятни, е истински добро. Д.Пр.*), но това е бил много изтънчен хедонизъм, защото той поучавал, че по-очевидните телесни наслади не са трайни и често пъти произвеждат по-малко приятни странични ефекти. (Още нещо, свързано с рекламата по автобусите: През октомври 2011 американският защитник на християнската вяра Уилям Лейн Крейг (*Коментар: 1949, философ, професор в Talbot School of Theology, Biola University, and Houston Baptist University. Изявен оратор, лектор и участник в публични дебати. Автор на книги в защита на Бога, като God Over All – “Бог над всичко“ и Reasonable Faith - „Разумна вяра.“ Д.Пр*) организира дебат с Ричард Доукинс в Sheldonian Theatre в Оксфорд, но в определения ден за дебата Доукинс отказа да се яви. Тогава организаторите на дебата поставиха плакат в автобусите в Оксфорд на който пишеше: „Вероятно Доукинс не съществува. Сега престанете да се тревожите и се наслаждавайте на 25 октомври в Sheldonian Theatre.)

Философията на Епикур била съживена от римският поет Лукреций, който е живял около 70 години преди Исус. Подобно на своя учител, на Лукреций му била омръзнала популярната римска религия, която проповядвала страх от боговете и особено – страх от смъртта и от онова, което ще се случи след нея. В изумителният си поетичен шедьовър „Природата на нещата,“ Лукреций разяснява идеите на Епикур, добавяйки и някои собствени, но основно продължава зададената от Епикур посока по начин, целящ да бъде харесан от интелигентния и естетически предразположен римски свят от неговото време. (Дали това е бил последният случай, в който важна философия е била излагана във

формата на дълга поема? аз не знам. Трябва ли тук да имаме предвид и Данте?) В поемата на Лукреций всичко става ясно и недвусмислено. Светът е такъв, какъвто е, защото (това, което той нарича) атоми, които падат свободно от космоса, се сблъскват един с друг, понякога движейки се в една и съща посока, а друг път – движейки се в противоположни посоки. Ясно е, че има различни видове атоми, което обяснява защо тяхното влияние е различно; важните промени са причинявани от „необясними“ отклонения в посоката на движение на атомите, поради което те тръгват в нови посоки и произвеждат различни резултати. Но главният извод е важен за това, което днес наричаме еволюционна теза: животът в света се е развил под влияние на своята собствена енергия като страничен продукт от случайните сблъсквания и комбинации на атоми и на по-сложните форми на живот, които те са произвели. Тук не се говори за богове. Те никъде не се виждат. Смъртта е, буквално, нищо: атомите се разпръсват с цел никога отново да се съберат.

Подобно на историческа бележка за темата трябва да кажа, че в древният свят е било много по-лесно човек да е епикуреец, ако наистина е достатъчно богат. Ако принадлежите към класата на обикновените хора, т.е. ако сте сред 95-те% от свободните хора или ако сте роб, призивът да си почивате и да се наслаждавате на живота може да звучи донякъде кухо. Интересното е, че християнството се е разпространявало точно сред онези хора, на които големите съществуващи философии не са били в състояние да им предложат нещо значимо. Вероятно поради това, с появата на новата Европа от средните векове през 15-я и 16-я векове и с гордеенето на буржоазната средна класа с достатъчното преуспяване да образова себе си, Епикурейството се появява от мрака, в които е бил изпратен от християните и юдеите в края на древността и прави едно забележително завръщане. Тази история беше разказана наскоро от Стивън Грийнблат в книгата му: „Отклонението: Как започна Ренесанса.“ В заглавието има преувеличение – Ренесансът има много корени.

Но Грийнблат дава добро доказателство, че преоткриването на Лукреций през 1417 е бил плодотворен момент. В Европа в края на Средновековието е имало много хора, на които, подобно на Епикур и Лукреций им е било омръзнало от заплашващата и оперираща с папски були теология, на която били обучавани. Предположението, че ако е имало бог, той се е отчуждил от света, че светът не е бил окупиран и манипулиран от ангели и демони и че човешкият живот е нещо, което трябва да възхваляваме според нашите правила, е била много привлекателна алтернатива. Чудновато е, че човекът, който е намерил ръкописа, Пожио Бракиолини, е направил това през 1417, точно един век преди Мартин Лутер да се натъкне на една версия от учението на Павел за оправдаване чрез вяра, която му дала възможност и на него по същия начин да отхвърли представата за един гневен и отмъстителен Бог (А дали е успял?)

Тази наложителност – да избягаме от тираничния началник на небето и след това да правим нещата по друг начин – продължавала да вдъхновява дълга редица от епикурейски мислители, като се започне от Макиавели и се стигне до Томас Хобс (*Коментар: 1588-1679 – английски философ, един от основоположниците на съвременната политическата философия. Д.Пр.*), като се мине през големите мислители на Просветлението и най-накрая до самият Томас Джеферсън. Наистина, Просветлението е било, като цяло, една продължителна решимост да се отървем от големия и лош началник на „горния етаж.“ Поради това една от главните движещи сили на Просветлението е било земетресението в Лисабон през 1755. Ако е имало Бог, който ръководи шоуто, той със сигурност не би позволил да се случи такова нещо и то точно в Денят на вси светии, когато всички хора са били събрани вътре в срутващите се църкви. Поради това Волтер и други като него, избутали далече от погледа си Бог от горния етаж и много хора в Америка постъпили по този начин. Това е увлекателна история, въпреки, че е много по-дълга и по-объркана, поради което нито имаме време, нито е нужно да я разказвам тук. Искам да се фокусирам специално в две неща.

Първо, за Епикур и Лукреций главната им теза е била, че теорията за атомите, които се сблъскват и отклоняват е била централна, защото това не оставяло пролука в обясняването на начина, по който е станало сътворението, през която небесните същества да могат да се нагряпят. Според тях, светът се е създал сам без никаква външна намеса. Тази форма на атомизма (*Коментар: древногръцка философия според която всичко се състои от две съставни части – атоми (тогава се е считал, че това са най-малките неделими частици) и празни пространства. Днес науката вече е доказала, че атомът е делим и се състои от електрони, неутрони и протони. Д.Пр.*) вече си пробивала път в кръвоносната система на европейската култура не само доста преди Чарлз Дарвин да е вдигнал платната на кораба „Бийгл“, (*Коментар: В продължение на 5 години – от 1831 до 1836 Дарвин прави научна експедиция с този кораб за изследване на различни места по света. Резултатите от тази експедиция са му послужили за създаване на прочутата му „Теория за произхода на видовете,“ която е в основата на еволюционната теория за произхода на живота на земята Д.Пр.*), но доста преди това неговия дядо Еразъм (*Коментар: Еразъм Дарвин – 1731-1802, дядо на Чарлз Дарвин, виден философ, физиолог и лекар. Д.Пр.*) очертал ранните версии на това, което

се превърнало в еволюционна теория в края на 18-я век от неговия дом в Личфийлд, Англия, почти в съседство с жилището, където живях в продължение на 5 години.

Теорията за еволюцията не само, че не е била измислена от самият Дарвин; тя не е била измислена и от неговите предшественици от ерата на Просветлението. Тя е била измислена от Епикур (и води началото си от Демокрит и другите) и е била популяризирана от Лукреций. Теорията за еволюцията не е била нова, нито пък сега е ново и съвременно откритие. Тя е била просто част от гледната точка на древността за света. Тя се е наслаждавала на вълни на популярност, а сегашната ѝ популярност е толкова продължителна и широко разпространена, че за много хора е лесно - не на последно място на днешните учени - да считат, че това е единствената възможна теория. Но тя не е единствената възможна теория.; след малко аз ще кажа повече за това. Но присъдата на философката Катрин Уилсън е абсолютно точна: „В съвременния свят сега всички ние сме епикурейци.“ Тъжно е, че това автоматично се приема като не подлежащо на съмнение, както от повечето съвременни християни, които се противопоставят на съвременната наука, така и от учените, които се противопоставят на съвременното християнство. Това е проблемът, който е в основата на цялата тази ожесточена борба за конкретните теми. Все още има достатъчно останки от юдеизма и християнството в културата, за да могат хората да си спомнят слуховете за една друга гледна точка, има и загатвания в пантеизма на стоиците, в които се твърди, че Бог присъства навсякъде.

Но за повечето хора Епикурейската представа, че Бог е някъде много далече от нас и е недостижим, е реална. Емили Дикинсън обобщила това двойно виждане в прочутото си изречение (написано в писмо до г-жа Д. Г. Холанд през пролетта на 1878: „Те казват, че Бог е навсякъде, но въпреки това винаги мислят, че Той е отшелник.“ Казано с други думи, слухът на стоицизма не е мъртъв, но реалността на Епикурейството е начинът, по който живеем.

Второто нещо, което искам да кажа относно възхода на Епикурейството в зората на съвременността и по-специално – в произхода на Просветлението – е че то е било възприето и поради неговите политическите отражения. Това е било ясно още в книгите на Макиавели и Хобс, но излязло на преден план в края на 18-я век. Успоредно с идеята, че атомите просто вършат своята си работа, движейки се в космоса, като се отклоняват в една или в друга посока, блъскат се или се съчетават помежду си, но най-важното е – без никакъв външен контрол и по-конкретно без никакъв божествен контрол или намеса, мислителите на Просветлението били заети с отхвърлянето на политическите идеологии, които били наследили, в които благородниците и особено – монарсите, най-общо казано, ръководели нещата, а по-нисшите класи просто е трябвало да се примиряват с това.

Отхвърлянето на големия небесен тиранин и упованието в атомизма, в който атомите вършат работата си без влияние от небето, има очевиден аналог с изгрева на това, което днес наричаме либерална демокрация. Изчезнало е божественото право на царете, което е премахнато с гилотината във Франция и Бостонското пиене на чай в Америка. *(Коментар: Бостонското пиене на чай – протест на американските колонисти срещу Закон за облагане на чая с данък. Американците считали, че този данък не се отнася за тях, защото в друг английски закон се казвало, че данък плащат само тези английски граждани, които имат право да участват в избори и да са представени в парламента на Англия. А американките колонисти били лишени от това право. На 16.12.1773 протестиращите се качили насилно на един английски кораб, пристигнал в залива на Бостън и изхвърлят в морето сандъците с чай, които трябвало да бъдат разтоварени и продавани в американските колонии, защото в цената на чая бил включен този данък. Това поставило началото на американското движение за независимост от Англия, което през 1776 довело до обявяването на независимостта на САЩ. Д.Пр.)*

Тогава лозунгът бил: „Глас народен – глас Божий,“ но после самият Бог изчезнал някъде много надалече и всичко, което ни е останало е гласът на народа. Добре дошли в храбрият нов свят на 19-я век. Не е чудно, че еволюционната биология получила толкова силен попътен вятър. Тя натискала всички правилни бутони – твърдяла, че природният свят не е статичен, а се намира в постоянно движение, нещо, което много хора искали да видят, че се случва и в социалния свят. Теорията за „Произхода на видовете“ се появила най-накрая, през 1859, само 11 години след „годината на революциите“ - през 1848.

Никой не чул протестите на Елкуин *(Коментар: 735-804 – английски учен, свещеник, поет и учител. Бил считан за най-образования човек в Англия по онова време. Служел в кралския двор на Каролингите, имал голям авторитет и обучавал голяма част от интелектуалците по онова време, което се считало за Ренесанс на Каролингите. Д.Пр.)* от 8-я век, който казал, че лозунгът „Глас народен – глас Божий“ не върши работа, защото бунтуващата се гълпа е форма на лудост. Лудостта, която дразнела протестиращите в Бостън, се наричала крал Джордж III.

Като философия епикурейството се проявява в областта на политиката може би най-очевидно отколкото на всяко друго място. Елкуин е бил прав. Политическите равностойности на падащите и блъскащите се атоми не винаги са били приятни за гледане сцени.

Тъй като самият аз съм демократ, искам бързо да кажа, че тираниите, които са предшествали съвременните демокрации, както и тираниите, които обезобразиха 20-я век също не бяха гледка, която е приятна за гледане. Демокрацията може да създаде нови форми на тирания и след като веднъж сме продали душите си на някой конкретен метод на гласуване, няма връщане назад. Трябва да се върнем обратно при чертожната дъска и да обмислим по-ясно за това, дали естествената и присъща човешка страст за свободата и естествената и присъща човешка нужда за ред и стабилност се обслужват най-добре от тези видове демокрация, които сме формирали, без помощ от небето или от монархическата намеса от горе и за моделът на епикурейството, което доказва, че е толкова популярно и влиятелно.

Връзката между епикурейството и науката.

Надявам се, че е очевидно всичко това, което се случва в съвременната ситуация в Америка.

Първо, някои размишления относно връзката между древното Епикурейство и съвременната наука. Твърде е възможно точно така, както Епикурейството на 15-я век прокара пътя за нещата на Ренесанса, по същия начин Епикурейството на Просветлението прокара пътя за въпроси, които трябваше да бъдат зададени от нови гледни точки. Но от друга страна например се предполагало, че откритията на Чарлз Дарвин и другите са доказали гледната точка, с която те започнали – което отново подчертавам не е било съвременна гледна точка, а само съвременна версия на една древна гледна точка за света – тяхното заключение не е било гарантирано от доказателството. Нека да оставим настрана проблемите, за които някои хора твърдят, че съществуват скрити в гледната точка на Дарвинизма за света. Даже ако предположим, че в Дарвинизма всичко е наред, от това не следва, че Епикурейската гледна точка за света, с липсващите богове и независимите атоми, е вярна. Епикурейската гледна точка щеше да е вярна единствено, ако причинно-следствената връзка води до пълно равенство между печалбите и загубите на участниците в играта, т.е. когато печалбите на едните са равни на загубите на другите, когато или Бог или наблюдаемите физически сили участват. Веднага щом поставите на проверка това доста наивно предположение, възникват всякакви видове други опции.

Всъщност, това е тезата, към която все още се задават някои от най-острите и най-гневните въпроси. Наскоро един гневен човек ми написа: „Ако подкрепяте Дарвин, това означава, че вие не вярвате в чудеса – така че не можете истински да вярвате във възкресението или в девственото раждане или в каквото и да е друго чудо.“ Централна част от моя проблем в тази лекция е, че самата дума „чудо“, в смисълът в който сега я чуваме да се употребява в епохата след Просвещението в Европа и Америка, е принудена да е фатално увредена от подразбиращото се Епикурейство на нашата гледна точка за света. Същото се отнася и за думата „свръхестествено“, която е била използвана доста преди епохата на Просветлението, но след Просветлението е възприела отражението на същата гледна точка. Проблемът може да бъде описан така: в спора между науката и религията или между привържениците на еволюцията и на Божието създаване на света, е твърде лесно за учените или привържениците на еволюцията да описват своята позиция, използвайки термините на Епикурейството, а християните или привържениците на Божието създаване на света са принудени да се приспособяват към тези термини. Разбира се, християните или привържениците на Божието създаване на света не биха могли да бъдат Епикурейци, защото те вярват в Бог, който е създал света и продължава да го управлява. Но те са наследили и оперират с силно увредена представа за Създателят и за космоса, който са взели от Деизма и поради това споделя своите най-лоши характерни черти с Епикурейството: че някои неща се случват само защото Бог е направил така те да се случат.

Поразителен пример за това, който описах в моята книга за добродетелите („След като повярвате“), се е случил в Ню Йорк през януари 2009. Самолет излетял от летището „Ла Гуардия“ и почти веднага се натъкнал на едно ято гъски. Пилотът, Чесли Сюленбергер III взел няколко светкавични решения и извършил десетки сложни летателни маневри в продължение на минути, и самолетът кацнал безопасно в река Хъдсън. Много хора казаха, че това беше чудо и аз нито за миг няма кажа, че Бог не е участвал в целия този процес. Но причината самолетът да кацне безопасно беше, че Сюленбергер бил летял и на планери и хидроплани, обучавал е и други пилоти да правят това и то в продължение на 30 години. Неговият характер е бил формиран по такъв начин, че всичките тези сложни мисли и действия станали негова втора природа. Опасността при употребата на думата „чудо“ е, че ние считаме, че това е игра „или/или“, т.е. че или Бог е направил това, или пилотът го е направил. И точно това предположение, споделяно от християните в епохата след Просветлението, както и невярващите хора, трябва да бъде подложено на проверка в името на истинската библейска гледна точка за света.

Второ, някои размишления за политическия контекст. Мисля си, че един от най-големите

проблеми за американците сега е, че споровете между науката и религията се случват в свят, в който съществува аналогична политическа ситуация, която се е окопала здраво в умовете и сърцата на всички хора. Мисля, че САЩ са приложили на практика в своята политическа система най-категоричната форма на Епикурейството, която някога е прилагана, за да стигнат до описването ѝ в конституцията на държавата. Бог и света не се смесват; вярата и публичната сфера не се смесват; образованието и религията не се смесват; молитвите и училищата не се смесват и т.н и т.н. И великата демокрация върви по своя си път, подобно на атомите на Лукреций, движена от собствената си пара, със случайни и неочаквани отклонения и много сблъсъци, комбинации и даже изгаряне на политическия еквивалент на онези атоми. Разбира се, като се вземе предвид начина, по който нещата всъщност работят, ще е трудно да се поддържа измислицата за безпричинна и безцелна демокрация в която отделните граждани се фокусират в реалните теми. Ако това беше така, аз подозирам, че кандидатите за президенти ще престанат да прахосват милиони долари за кампаниите си.

Сега разбира се, има много хора, които са се опитвали да се върнат назад към едно ново обединение. Понякога това се прави поради прагматични причини, когато осъзнаете, че всъщност вие не можете да прогоните Бога от публичния дебат, нито пък да държите гражданските теми извън църковния живот. Понякога това се прави поради теологични причини, когато виждаме, че Богът от Библията всъщност изисква да ръководи всяка област от живота на човека. Такава е била в практиката в миналото, че Християнската десница (републиканците) са били критикувани, че се опитват да върнат религията обратно в политиката, докато в Англия това е правели предимно Християнската левица (вигите). Сега нещата са малко по-сложни и от двете страни на Атлантика. Но американската култура, много повече от английската култура се бореше много по-енергично против това смесване на религията и държавата.

Това което искам да кажа е следното: ако се опитвате да обсъждате намесата на Бога в света в една област – сътворение, наука, каквото и да е – докато живеете и дишате в система, в която по дефиниция и чрез решенията на Конгреса Бог е бил лишен от намеса в света, има една съпротива, заложена дълбоко в начина на мисленето на хората, която ще направи много трудно това обсъждане. Мисля си, че това е причината, поради която някои от хората, които настояват, че Бог е сътворил света и е източникът на Провидението, които го възприемат като Бог е извън целия този процес, но се протяга, въпреки епикурейската забрана, и върши неща, които иначе няма начин как да станат, звучат доста рязко и невъздържано. Те отчаяно настояват за истинността на нещо, което, структурно и по презумпция, е обявено за противоконституционно. (Коментар: Предполагам, че тук се има предвид конституционната забраната на смесването на религията с държавата. Д.Пр.) Възникват и други социални и политически странности. Добре известно е, а и опонентите на Дарвинизма редовно посочват това, че социалният Дарвинизъм е много мощен в Западната култура. (Коментар: Социален Дарвинизъм е теория, според която редът в обществото се разглежда като продукт на естествения подбор на онези хора, които най-добре подхождат на социалните условия и в хармония с която се защитава ненамесата на правителството чрез регулации, привилегии, тарифи и субсидии в икономическите дейности между пазарните играчи. Д.Пр.) Всъщност, някакво подобие на социален Дарвинизъм е съществувал доста преди появата на самия Дарвинизъм и аз съм чел различни статии в които се казва, че самият Дарвин или е бил привлечан от тези идеи или направо ги е възприел. Но няма съмнение, че в Европа социалният Дарвинизъм е необуздан, а може би и в Америка в началото на 20-я век. (Коментар: Което според мнението на икономистите е причината за прочутия „черен Петък“ - крахът на борсата в САЩ през 1929 и последвалата го Голяма депресия, която продължила до около 1933. Д.Пр.)

Това е една от причините поради която повечето хора в Европа изглежда, че считат, че е добре от време на време да има по някоя голяма война, за да прочисти расата и да позволи на най-подходящите да оцелеят. Разбира се, Първото световна война показва абсурдната глупост на тази идея: картениците убиват най-опитните, интелигентните и силни млади хора без да ги подбират. Но това не попречи на абсолютния социален Дарвинизъм да се окопае дълбоко в американската култура и може би повече отколкото в културите на другите държави в епохата след Просветлението.

В основата си „Американската мечта“ твърди, че ако се изправите и тръгнете, вие ще преуспее; привържениците на политическото и социалното равенство се надяват, че най-подходящите ще оцелеят в икономическата джунгла. Това просто е даденост, едно непроверено предположение, което лежи в основата на Американската мечта. Например, интуитивната реакция на някакъв вид предложение относно здравето ви: в края на краищата, ако всички тези хора бяха подходящи да оцелеят, сега те щяха да работят и да си изкарват прехраната! Същото работи и на международно ниво: Америка израсна и стана водещата супер-сила, поради това ако Америка не харесва режима на управление в някоя страна по света, тогава Америка – с малката помощ от своите приятели разбира се – има правото и задължението да отиде, да го бомбардира и да предизвика

смяната на режима в тази страна. И това което ви казвам, а вие лесно ще го разберете е, че е велика иронията, че често онези, които най-много се противят на Дарвин, когато стане дума за четенето на Бит.1, всъщност са най-дълбоко поробени от него или на по-широките приложения на неговите теории, когато се стигне до социална или международна политика.

По този начин на мен ми става ясно, че целият съвременен Западен свят е бил дълбоко просмукан от философията на Епикур и Лукреций. Това беше още по-важно поради това, че то остана незабелязано и вместо хората да бяха учени още от люлката – а в някои случаи още от люлката на раждащите се държави – че новата наука и технология на 18-я век – ни въвеждат в нов свят, чийто участници са издигнати до ново ниво на човешкото същество, в нов век, чийто жители са израсли, остарели са и сега могат да погледнат назад към миналото си невежество със смесеното чувство на съжаление и ужас. *(Коментар: Което е една колосална заблуда. В същността си човекът не се е променил. Д.Пр.)* Вътре в тази гледна точка на Просветлението за света – която разбира се печели своята правдоподобност от несъмнения факт, ние наистина открихме милиони неща, които преди това не знаехме, от ДНК до атомната бомба, от въздухоплаването до микрочиповете – на хората, които не са знаели нищо за древната философия се казва, все едно, че това е било нещо ново, че боговете може би съществуват, но ако съществуват, те си остават някъде надалече или пък на първо място слухът за тяхното съществуване е бил много преувеличен. А много от хората, които знаят древната философия са доста щастливи, че Епикуризъмът ще влезе във владенията си най-накрая, но вече не като философия на малък елит, а на широките маси.

Наистина, понякога човек чува, че така наречените християнски мислители възхваляват новия свят като велико освобождение и като нова възможност за вярата. Скорошна статия от водещ Йезуитски мислител приветстваше еволюцията без да прави никакви опити да се съобрази с християнското виждане за това, а вместо това използваше еволюцията като начин да се отървем от някои неща в традиционната католическа култура, от която очевидно той беше разочарован, от гледната точка на Августин за произхода на греха *(Коментар: Августин от Хипо (354-430) учил, че грехът на Адам и Ева се предава на всяко следващо поколение от човешкия род чрез секса. Д.Пр.)* и от гледната точка на Анселм за достатъчността на изкуплението, извършено от Исус *(Коментар: Анселм от Кентербъри (1033-1109), в книгата си „Защо Богът-човек“ твърди, че накърнените от греха чест и достойнство на Бога могат единствено да бъдат задоволени от жертвата на Богът-човек, Исус Христос. Д.Пр.)*, със всичките последствия надолу по тази линия – от теологията на тайнствата на обредите до ръкополагането на жените за свещеници и до етиката на секса.

Разбира се, еволюцията е такова нещо, което произвежда еднаква и противоположна реакция. За нея много християни с традиционна вяра казват, че ако наистина това е, което еволюцията прави за вас, тогава е очевидно, че ние трябва на всяка цена да се противопоставяме на нея.

Но аз считам, че след като вече сме разпознали дълбоко вкорененото Епикурейство в съвременната Западна култура, като християнски мислители ние сме призовани не да сключваме някакъв лесен и компромисен мир с Епикурейството, а да съзрем как да обясним отново и да върнем на мястото ѝ истинската християнска гледна точка. Истинският проблем не трябва да бъде представян като от едната страна се представя гледната точка на вярата, а от другата страна – гледна точка на науката. Той трябва да бъде представян като гледна точка за света, който разделя вярата и науката (тя е поддържана и възхвалявана пронизително както от поддръжниците на тезата, че Бог е създателят на всичко, така и от привържениците на Доукинс). Това всъщност трябва да бъде предмет за разглеждане в цяла книга или в серия от книги, но до края на тази глава аз просто искам да скицирам някои характерни черти на такъв опит.

Християнски отговор на Епикурейството.

Какво трябва да кажем за всичко това? Добрата новина е, че философията, която господстваше през последните 2 века *(Коментар: Епикурейството Д.Пр)* е била добре позната и в древния свят и книгите на църквата ни дават ключове, чрез които ние можем да създадем подходящ отговор на нея.

Ранният християнски отговор

Ранният християнски отговор, тъй като е бил слаб и простодушен, не е създал подробен и обмислен отговор на нито един от господстващите философии на тогавашното време. Намираме загатвания за такива дебати в писмата на Павел и в неговата прочута лекция на Ареопага, но е оставено на апостолите от 2-я и 3-я век да започнат яростната битка с гръцките и римските философи.

По време на тази битка, както установили и юдейските мислители, Епикурейството просто било обявено, че е неприемливо. И до ден днешен еврейската и юдейска дума *арікогос* означава „еретик“,“ някой, който отрича основата на вярата. Това е така, понеже фундаменталното учение на юдеизма и на християнството е било и тогава и все още е вярата, че светът, който познаваме е добро и мъдро

творение на един добър и мъдър Бог. Юдеите приветстват този Бог като Бог на Авраам, Исаак и Яков. Християните също вярват в това, но отиват по-нататък: създателят е Отецът на Исус, Месията, Господ. Ранните християни, даже Павел, не е създал подробно учение за сътворението. Те не са имали нужда от това, понеже са наследили едно учение: древното библейско виждане на Битие. Но тъй като те добре са знаели, че Битие е предимно поетичен и много сложен разказ (*Коментар: Който най-вече дава отговор на въпроса „Какво?“; а не на въпросите „Как?“, „Кога?“ и „Защо?“ Д.Пр.*), чиято основна цел няма нищо общо с 24-часовите периоди, през които е бил сътворен света, а се фокусира изцяло върху мъдростта, добротата и силата на Бога да направи това. (*Коментар: Има неща, свързани със сътворението на света, които ние, с нашите ограничени възможности да проумяваме никога няма да ги проумеем. Например, един от важните закони на физиката е законът за превръщането на материята в енергия и обратното. Като имаме предвид огромните, необятни обеми на материята, от която е съставен целия свят, вселената и необятния космос, откъде се е появил този материал или тази енергия в първия момент? Даже да приемем, че е имало така нареченият „Голям взрив“, за който говореше съветския академик Опарин, но все пак е имало звездни обекти, които са се сблъскали. Кой ги е създал? Как са се появили те? Добре е науката да признае безсилието си да отговори на тези въпроси и да признае, че има Бог и че Той е създал света, а тя да се занимава с темите, които наистина са обект за изследване от науката, защото произнасянето на науката по темата за наличието на Бог не е никаква наука. Сега, в огромният научен подземен комплекс в швейцарският град Церн, въпреки всичките напъни на учение, с наличните си познания, те не могат да създадат 1 грам материя, без да ползват налична материя или енергия, а как ще разберат делата на Бога? Д.Пр.)*

Едно от нещата от описанието в Битие, което винаги е поразявало неспециалист като мен е факта, че Бог е казал, че е направил свят, който след това сам ще се възпроизвежда: дърветата и растенията ще раждат плодове, който съдържат семе за израстване на други дървета и растения от същия вид, животните ще раждат животни от своя си вид, а над всичко това са поставени хората, които са призвани да отразяват Бога в света и света обратно към Бога, които по същия начин трябва да са плодородни и да умножават, да бъдат зависими съработници в сътворението. И точно така както разказът за Грехопадението в Бит.3 седи редом до разказа за бунта на ангелите в Бит.6 (*Коментар: В периода преди създаването на Новия Завет някои теолози считали, че изразът „Божите синове“, употребяван в Бит.6:1-4 се отнася до ангели, които са имали сексуални отношения с жени, вследствие на което са родили дълговечните гиганти от древността. Тази идея е била отхвърлена от християнството като ерес. Д.Пр.*), шегувайки се с мъдрия читател, за да го накара да гледа на злото като на истинска мистерия, а не като на нещо, което е лесно обясним (и разрешим) дефект, така и разказите за самото сътворение в Бит.1 и 2 не са скрепени непосредствено един след друг (*Коментар: Т.е. Бит.2 не се явява продължение на разказа от Бит. 1. Д.Пр.*), а предлагат много различни гледни точки за случилото се. Фактът, че в Бит.1 се разказва, че животните са били създадени преди човека, а в Бит.2 – че човекът е бил създаден преди животните е класически буквален начин, вероятно класическият юдейски буквален начин да се каже, че тези два разкази са пътепоказатели, които насочват вниманието към трета реалност, която остава неизречена, а може би и невъзможна за изричане. Може би това е тази по-далечна реалност, към която сочат Псалмите и Притчите, когато казват, че Бог е създал света „чрез мъдрост“. И може би това е тази по-далечна реалност, която Павел, Йоан и Евреи имат предвид, когато вземат намека и говорят за самия Исус с езика на мъдростта, като за Онзи, чрез Който са били направени всички неща.

Битие и християнската гледна точка за света

Бит.1, така както е било считано в древността, като история за един Бог, който изгражда храм, свое място, в което ще обитава, в което разбира се, ще постави своя образ, преди да дойде да живее в него, за да се чувства добре там и да си почива. Храмът за който говорим е комбинираната реалност на небето и земята, една конструкция, в която небето и земята не са разделени от огромна пропаст, както твърди Епикурейството, нито са съединени заедно като едно нещо, както твърди Стоицизмът. Бог се намира в градината, близък, интимен, разхожда се там, когато духа вечерния бриз, както се разказва в Бит.3. Това е свят, в който Бог остава Бог, а хората остават създания, но в който Божията сфера - небето и човешката сфера – земята взаимно се проникват помежду си и са, според проекта и фактически, взаимно проникващи се. Едно обяснение за феномена, който е допринесъл за възхода на Епикурейството е, че след Бит.3, както и да го тълкуваме ние, усещането за отчуждение създава у човека едно от двете неща: или допуска, че се е случило нещо погрешно и той търси някакъв начин да възстанови връзката си с Бога или си изработва теория, която казва, че винаги е имало огромна пропаст между боговете и света, приемайки като зададено по условие наличието на пропаст там, където Битие вижда само една морална или духовна пропаст. Но задачата е не да обясняваме Епикурейството, а да му отговорим, да реагираме на него по някакъв начин. Стоицизмът отговаря на Епикурейството, като отрича съществуването на проблема: божественото е тук, в света и в самите нас, и ако на нас това не ни

харесва, това си е наш личен проблем. А както Юдеизмът, така и Християнството класически отговарят както философски, като продължават да прославят и да изследват мистериозните тълкувания на небето и земята.

Един от любимите ми стихове в Псалмите е в Пс.65, който прославя този момент на ликуване, когато богатата красота на ранната утрин и на късния залез са възприемани като истинско прославяне на мъдростта на Създателя: „*Ти, Който със силата Си утвърждаваши планините, препасан с могъщество, който правиши да утихва шума на морето, бученето на вълните му и размирието на племената. Така и тези, които живеят по краищата на земята, се боят от Твоите знамения. Развеселяваши настъпването на зората и на вечерта.*“ (Пс.65:6-8) Псалмът продължава и говори, с думи, напомнящи за Бит.2 за Божията река, която е пълна с вода, произвеждаща богата реколта и за прославата към Бога отправяна от пасищата, хълмовете, ливадите и долините. Колкото повече остарявам, толкова повече осъзнавам, че това не е просто някакъв красив начин на изразяване. Както юдеите, така и християните са длъжни взаимно да си напомнят за непрестанният химн на възхвала, който се издига към Създателят от неодоушевеното създание, така както небесата провъзгласяват Неговата слава и небесната твърд разгласява работата на ръцете Му. Той храни младите гарванчета, когато те викат към Него; съвременната наука може да твърди, че граченето на гарваните за храна е проява на това, което ние наричаме инстинкт и аз бих се съгласил с това твърдение, но говорейки за „инстинкта“ вътре в Епикурейството, според него инстинкта винаги предполага „опростяване, елементаризиране.“ А Джерард Менли Хопкинс (*Коментар: 1844-1889, английски поет, йезуит свещеник, професор по гръцки и латински. Д.Пр.*) казал: „Светът е зареден с величието на Бога“, а е ясно, че Хопкинс съвсем не е бил човек, който обожествява и се покланя на природата.

Това което намираме в Стария и в Новия Завети е богата теология на сътворението, която казва, че цялата земя вече е пълна с Божията прослава - това са пеели серафимите в Ис.6 - и че в тази прослава цялата земя в бъдещето ще бъде изпълнена с познанието на ЙАХВЕ или с познанието за славата на ЙАХВЕ така, както водата покрива морето (Ис.11:9; Авакум2:14). Тази представа на изпълването на целия свят със славата на Създателя се свързва с видението за изграждането на храм. Първата велика серия в разказа в Библията започва от Бит.1 и 2 и свършва с Изход, където, въпреки идолопоклонството и грехът на Израел, Създателят и Богът от Завета идва да пребивава в новоизградената скиния, като я изпълва със славното Си присъствие (Изх.40). Когато, години след това бил построен храма в Йерусалим, същото нещо се случило отново (3Ц.8:10-11).

Това присъствие отпътувало в периода на изгнанието, но пророците уверявали Израел, че някой ден небесното великолепие отново ще се върне; авторите на Новия Завет по много начини обявяват, че това се е случило – в Исус, Месията и чрез дарът на Божия Дух. Самият Исус е истинският храм. Тогава, поради разширяване на обхвата на Божията милост, онези, които са дарени с Неговия Дух вътре в самите тях, ще станат живи храмове.

По този начин се изпълнило предсказанието на Исаия, че прославата на Господа ще бъде открита за цялата плът, за да я гледа – обещанието за новия храм, новото създание, в което всички хора ще бъдат поканени да участват. Новият Завет казва, че всичко това е станало истина в Исус, а после – в Светия Дух. А това означава, че всичко, което ние можем да кажем за връзката между небето и земята, между Бога и света, между вярата и науката, между набожността и публичния живот – всички онези подобни въпроси, които толкова много объркваха и пречеха на модерността на Запада – намират своя отговор в Исус. Но от собствения си опит съм се убедил, че казането на това само по себе си не ни помага много. Това звучи лицемерно набожно и на християните им е трудно да му се противопоставят, но остава невъзможно за разбиране. Какво всъщност означава това?

Други хора са казвали, че Христологията (*Коментар: Христологията е наука за изучаване на личността и работата на Исус Христос. Д.Пр.*) е начин да представим как световите на науката и на вярата могат да бъдат събрани заедно. И аз казвам същото, но в представите ми това ще бъде по-библейски подход към самата Христология.

Исус въвежда в ново създание

Като начало, това най-малкото означава, че ние трябва да четем в обратна последователност големите твърдения в Новия Завет за Исус и за сътворението. Ние сметем Йоан 1, 1Кор.8:6, Кол.1 и Евр.1, все едно че те просто правят големи твърдения за Исус; все едно, че ние знаем какво е сътворението и сега само откриваме колко възвишен е Исус чрез това, че ни се казва, че „*всички неща са направени чрез Него.*“ Но както за самата Христология, така и за твърденията на Христологията за сътворението: може би след всичко това ние не знаем какво е сътворението, точно така както в края на краищата ние не знаем предварително кой е Бог; може би това, което ни е казано в тези прочути пасажи е, че ние трябва да търсим друго, алтернативно описание на сътворението, теорията за

произхода на вселената, като размишляваме още по-задълбочено за самия Исус.

Тук ние се натъкваме на друг огромен проблем, тъй като Западната литература за Исус е била ужасно изопачена точно от Епикурейството, което ние се стремим да опровергаем. Исус е бил дърпан и влачен в една или в друга посока от натуралисти, които искат да го превърнат в още един велик религиозен учител (или може би в още един велик политически революционер) и от супернатуралисти, които искат да го превърнат в небесен „нашественик“ от „отвъдното“, който прави чудеса за да докаже свръхестествената си власт и ни призовава да напуснем този свят и да се върнем с него в неговия свят. Тези картини просто отразяват лъжата „или/или“ на Епикурейството, както прави това например псевдо есхатология (*Коментар: Есхатологията се занимава с изучаване на събитията, които ще се случат в последното време при свършека на света. Д.Пр.*) на грабването в диспенционализма. Нито едно от тези неща не се оказва вярно, исторически или теологично, според текстовете на четирите Евангелия.

Четирите Евангелия, които са в пълна хармония с Битие, Псалми, Исая и другите книги, ни казват как Бог е станал цар: как Създателят Бог, в и чрез Исус от Назарет, поставил началото на своя нов проект на сътворението на света. На всяка страница това, което виждаме ние, е точно новото създание: не просто една нова духовност, със сигурност не система за спасяване на хората от този свят, а движение на Божия съзидателен Дух, помазвайки Исус, но и издишан от него, чрез когото хората са призовани да станат най-накрая истински хора, спасени от всички неща, които им пречат и по този начин подготвени да изпълнят Божия план за новото създание. Отново Бог преработва света не чрез някакво нашествие, което удавя всичко друго, както биха направили това някои свръхестествени проекти – включително както някой псевдо християнски еволюционни проекти биха направили това – а чрез актът на спасеното ново създание, чрез което хората са способни още веднъж да отразят Бога в неговия свят и светът – обратно, в преклонение към Бога.

Целият проект на Исус е проект за нов храм, което показва защо храмът в Йерусалим и след това езически храмове са станали толкова проблематични, както се разказва в Евангелията и в Деяния на апостолите; иначе казано, това е проектът, в който небето и земята най-накрая са събрани заедно и Божието суверенно управление обхваща земята така, както и небето чрез мисията на Исус, която достигнала своята кулминация в неговата смърт и възкресение, а след това чрез по същия начин оформените и движени от Светия Дух мисии на неговите последователи.

При това положение моето предложение е, че ако искаме да направим истинският квантов скок, от който дебатът между религията и науката толкова отчаяно се нуждае, ние трябва да погледнем дълбоко в четирите Евангелия и в тяхната история за Исус, който въвежда Божието царство, умирайки на кръста и възкръсвайки като първият плод на новото създание, и да се запитаме за природата на новия храм, за реалността на новото небе и новата земя, и за самото ново създание, за което Исус е модел и първопроходец. Вътре в тази реалност задачата няма да е просто да намерим начин да примирим атеистичната наука с разумното християнство, нито пък да ги оставим да си живеят в своите отделни сфери или да намерим някакво непохватно междинно приспособяване. Това решение просто ще увековечи различието на гледната точка за света на Епикурейството, за която твърдах, че е била проблем през цялото време, така както изучаванията на живота на Исус го представяха или като супер-човек или че е „просто още един велик учител.“

Но ако говорим за преобразяването и повторното обявяване на християнската гледна точка за света пред Западния свят, не само науката и религията се налага дълбоко да бъдат обмислени. Трябва да бъде преосмислен целият начин, по който правим нашето общество и политика, личния си живот и не на последно място, взаимните отговорности в рамките на световното семейство. Ако обърнем внимание на Исус като образец и като начало на ново създание и така се научим какво означава, че „в него са били създадени всички неща“ - иначе казано, ако търсим сериозно и истински да намерим Християнска космология – тогава можем да очакваме, че ще се сблъскаме с проблеми на други нива.

Но в края на краищата това трябва да очакваме ние, като последователи на Исус, а и като последователи на истинската наука.

Глава 2

Нуждаем ли се от историческият Адам?

Основният проблем, който се появява пред нас като християни е, че когато обясняваме някое християнско виждане за космоса по начинът, по който искаме да го правим, ние установяваме, че образно казано сме като с прерязани сухожилия на краката, защото се предполага, че да бъдеш християнин, това означава да си противник на интелекта, на науката, да си човек с объркан ум и т.н.

Това отправя един събуждащ призив към нас в следната форма: въпреки че Западната традиция и традициите на протестантите и евангелистите твърдят, че се основават и са вкоренени в Библията, те притежават и са разработили дълголетни и фини стратегии с цел да не слушат това, което всъщност казва Библията. Трябва да престанем да даваме отговори от 19-я век на въпросите от 16-я век и да започнем да се опитваме да даваме отговори от 21-я век на въпросите от 1-я век. Нашата грижа е за истината и освен това – за любовта ни към Бога на истината и нашето силно и вкоренено в Библията усещане, че това е Божият призив за нас – да прославяме чудото на Неговото сътворение и да работим за Неговата прослава в това творение.

Има две теологични движещи сили за хората, които вярват, че земята е сътворена от Бога и е на възраст не повече от 10 000 години, а освен това вярват в историческата фигура на Адам. Първата движеща сила предполага, че ако хората престанат да вярват в това твърдение (че земята е сътворена от Бога и е на възраст не повече от 10 000 години), те престават да вярват в авторитета на Библията. Самият аз подозирам, че за това най-голямо влияние оказват социално-културните фактори. Специално в диспенсейшънализма (*Коментар: теологична система, която подчертава буквалното тълкуване на Библейското предсказание, като прави разлика между Израел и църквата и разделя Библията на отделни периоди. Д.Пр.*), буквалното четене на Битие е част от един пакет, в който се включва грабването, Армагедон, спасяването на душите за безкрайната вечност и т.н., заедно с обичайния пакет от ултра-консервативни (както се възприема това в Англия) политики в обществото, управлението и във външната политика. Поради това подозирам, че ще трябва да обмислим задълбочено въпроса за това как работи всъщност властта на Библията и какво може да означава това в този случай.

Но има и втора теологична движеща сила на проблема. Тя е свързана с дълбоко вкоренената Западна сотериология (*Коментар: изучаване на различните религиозни учения за спасението. Д.Пр.*), която е католическа, както и протестантска, либерална, както и консервативна: усещане, че ние знаем предварително, че Библията и по-точно в нейните централни текстове в Новия Завет, като Евангелията и Римляни, трябва наистина да се отнасят за въпроса как ние сме спасявани. За някои хора, по-точно в традицията на Калвинизма, въпросът за Адам като представител на своите потомци, е една част от сотериологията, която счита, че Месията Исус е представител на всички онези хора, които са „в него.“ Поради това ще кажа накратко нещо за властта на Библията и след това ще кажа малко по-изчерпателно за Адам и за нещата, свързаните с него.

Властта на Библията

В моята книга „Библията и властта на Бога“ аз очертавам един нов начин на говорене за властта на Библията, който е вкоренен в Библията – за разлика от някои догматични начини, които говорят много за властта или непогрешимостта ѝ, или за каквото друго и да е, но изглежда, че обръщат забележимо малко внимание на това, което самата Библия казва за себе си. Формирах тази гледна точка в съзнателен вътрешен диалог с консервативната позиция, която според мен твърди следното: трябва да избираме или това, което казва Библията, или това което казва папата, поради това трябва да вярваме на Библията, да защитаваме всяка буква от Библията, иначе католицизмът ще ни глътне. След това тази гледна точка се обръща към разумната или светска покана за дебат със същия аргумент: Библията задължително трябва буквално да е вярна от първата до последната си страница, защото иначе всичко се срутва и се превръща в купчина неясен либерализъм, в който няма евангелие, няма морал и няма надежда. Но не е достатъчно просто да кажем: „Библията е единствената власт.“ Трябва да виждаме нюансите в нея и когато правим това, се появява една интересна и различна картина. Ще я скицирам изключително сбито и ще ви насоча към Библията за по-задълбочено разглеждане.

В Библията се казва, че цялата власт принадлежи на Бога, а след това тази власт е предоставена на Исус. Възкресеният Исус **НЕ** е казал: „Цялата власт на небето и земята е дадена на...книгите, които вие, приятели ще идете и ще напишете.“ Той е казал: „Цялата власт ми е дадена на **Мен**.“ (Виж Мат.28:18.) Изразът „властта на Библията“ може единствено, в най-добрият случай, да означава съкращението „властта на Бога в Исус, с посредничеството на Библията.“ Защо въобще искаме да говорим за властта на Библията? Защо не казваме: „Ние живеем, подчинявайки се на властта на Исус“ и да да се ограничим с това? Не е ли библейско да правим това? Добре, така е, но вековната история показва, че Библията е даденото ни от Бога средство, чрез което ние знаем кой е Исус. Премахнете Библията, смалете я, разводнете я и вие ще бъдете свободен да изобретите някакъв Исус, който е съвсем малко по-различен от истинският Исус, който е скрит в Стария Завет и е разкрит в Новия Завет. Ние живеем под властта на Библията, защото това е начинът по който ние живеем под властта на Бога, която беше дадена на Исус, Месията, Господ. Но за какво е тук властта на Бога? Със сигурност не за да ни даде някаква огромна истина, а само една смесена информация. Соломон

направил списък на природните феномени, но те не влезли в Библията. Библията не е някаква ранна версия на Британската Енциклопедия. И тук се намира това, в което ще се фокусирам във втората част на тази глава: гледната точка относно Божията власт, че цялата Библия ни разкрива как Бог установява Своето царство на земята така, както то е на небето, завършвайки (казано с други думи) този проект, който е започнал, но е бил оставен недоразвит в Бит.1-3. Това е голямата история, която ние трябва да се научим как да я разказваме. Тя не е просто как НИЕ да бъдем спасени, към която е добавена известна космология. Това е органично свързана история за Бога и за света. Божията власт е употребена не за да даде на хората си голям обем вярна информация, даже да им даде вярна информация за това, как те се спасяват (въпреки, че това попътно се обяснява.) Божията власт, предадена на Месията Исус е, че Бог възвръща собствеността си над цялото творение. И начинът, по който Бог е планирал да господства над творението си още от самото начало, е бил чрез покорното човечество. Библията свидетелства, че Исус обявява, че Той, послушният Човек, е направил това. А Библията е даденото от Бога средство, чрез което последователите на Исус са подготвени да бъдат покорни служители, кралското свещенство, което донася в света това спасяващо господстване на Бога в Исус. Следователно Библията прави това, което Бог иска тя да направи, когато чрез властта на Светия Дух тя прави хората да вярват в Исус, да вървят след Него и да участват в работата на царството – разбира се, не да изграждате царството със собствените си усилия, а както казах в книгата си „Изненадани от надеждата,“ да строим за царството. Ние ставаме съучастници в работата на Божието царство като Го обичаме със сърцето, разума, душата и със силата си, и Библията е основното средство, което използва Светия Дух, за да извърши това обновление на сърцето и на живота ни. Следователно, властта на Библията е динамично, а не статично средство, чрез което Бог променя хората и ги превръща в последователи на Исус, а по този начин и в работници на царството. Едно от чудните неща за Библията е това, че нито едно поколение не може да завърши задачата за изучаване на Библията и за нейното разбиране. Ние никога не стигаме до състояние, в което можем да кажем: „Да, теолозите изучиха всичко и следващото поколение няма да се тревожи – те просто ще извадят написаното от нашето поколение и ще го прочетат.“ Не, изглежда, че Библията е проектирана да отправя предизвикателства и да провокира всяко поколение да свърши своята си собствена работа и да се бори, за да разбере смисъла на текста. Мисля си, че това е истинското значение на буквалното уещане, според думите на Августин, който казал: „онова, което авторите всъщност са искали да кажат“: ние трябва да придобием онези очи от миналото, историческия стремеж за разбирането на Битие, Матей и Римляни в техния исторически контекст. Знам, че днес много консерватори се съпротивляват силно на този подход, но тяхната позиция е нелепа и смешна: без съобразяване с историческия контекст, без правенето на сравнения, без изследване на тогавашния смисъл на използваните думи и т.н, ние даже няма да сме в състояние да преведем текста.

Е да, аз знам, че има много светски изследователи на Библията и наистина преобладаващият брой от тях са с левичарско, а не с консервативно мислене и те произвеждат един вид библейски изследвания, които църквата или не трябва, или не може да използва. Но само поради това, че в градината растат бурени, това не означава, че ние не трябва да посаждаме нови цветя, а вместо това ще покривем с бетон цялата градина. Не, всяко поколение е длъжно да направи своето собствено, основаващо се в история четене на Библията, защото всяко поколение трябва да порасне, а не просто да види правилните отговори и да си остане в инфантилно (детско, невръстно) състояние. Това също е част от работата на Божието царство.

Накрая (и тук искам да привлека вниманието ви към моята книга „Как Бог стана цар“), проблемът с всички решения от вида „втора употреба,“ и по-точно с правилата на вярата и даже на великите „символи на вярата“ е, че те са „филтрирали“ и не допускат до нас централното съобщение на Библията за идването на Божието царство. В самите символи на вярата и в правилата няма нищо погрешно. Това, което казват те е вярно. Но те прекомерно опростяват нашата задача и когато хората започнат да изграждат системи върху това прекомерно опростяване, на тях им липсва централната тема. Днес хората понякога говорят за каноническото четене на Библията, имайки предвид класическото православно четене; но класическото православие шаблонно е забравило, че централното послание на Евангелията, както и на самият Исус е било, че чрез Него и Неговата работа, и Неговата смърт и възкресение, живият Бог е станал цар на земята така, както е на небето. Ако не получаваме това послание от Библията, това означава, че ние не четем самата Библия, а позволяваме на нашите традиции да отразяват като ехо повърхността на текст, който се опитва да ни каже нещо друго. Правилата на вярата и символите на вярата приличат на мантинетите по средата на магистралата, които ни предпазват да не се излезем от нашето платно и да отидем в платното за насрещното движение. Сами по себе си те не ви казват всичко, което трябва да знаете за вашето

пътуване и за неговата крайна цел, нито пък се опитват да наляят ново гориво във вашия резервоар.

Единствено Библейското послание за Божието царство в Исус Христос ще направи това. Мисля си, че всичко това ми дава основание да се наричам евангелист и аз тъгувам, че този свят толкова често предпочита да престане да чете Библията, вместо да я отвори и да я чете. Библията е там, за да ви дава въпросите и дневния ред, да ви формира, за да бъдете хора със смелост и умение да отговаряте на тези въпроси и да изпълнявате този дневен ред. Твърде често думата „библейски“ е била избягвана и поради това сега тя означава само „според нашата традиция, която считаме, че е библейска.“ И както Павел пита в 1Кор.8 и в Рим.14, как казвате кои неща можем да държим, без да сме поставил разделителните граници на нашето братство?

Чудя се, дали сме прави даже да се отнасяме към позицията за „младата земя,“ като към някаква допустима или недопустима алтернатива, нещо подобно на това да знаем, че братовчедите ни, които живеят наблизко подготвят нещо, но това няма да ни попречи да се съберем заедно в Дена на Благодарността. Да, разбира се, всяко противопоставяне трябва да се извършва учтиво и цивилизовано, великодушно и кротко – въпреки, че когато става въпрос за истината, вижте как Павел се е противопоставил на Петър в Антиохия (*виж Гал.2:14. Д.Пр.*). И ако, както подозирам, много от нас не мислят, че учението за младата земя е допустима алтернатива, но просто поради прагматичната причина, че това учение ни затруднява да бъдем християни, защото невярващите хора гледат към привържениците на това учение и си мислят, че и ние трябва да сме като тях? Или пък, както предлагам, че трябва да бъде – понеже сме видели едно позитивно нещо, което спешно трябва да бъде направено и че педантизмът на учението за младата земя просто е цензурирано? Това е опасността от фалшивото учение: опасно е не това, че създавате бъркотия; опасното е, че вие използвате бъркотията, за да прикриете нещо, което спешно трябва да бъде извадено на светло.

Мисля си, че се е случило следното нещо. Новото Епикурейско учение, за което всички ние сме наясно, Еволюционизмът с главно Е, който създаде метафизичната инфлация от доказани хипотези за физическия свят до натуралистичната гледна точка за света – това съвременно учение оголи едно свое слабо място, което може би трябва да бъде изтълкувано. Когато вярата бъде атакувана, обикновено тя е атакувана в тази точка, която църквата е незащитена. Реформациите са се случили, когато църквата, за да отговори на някакво ново предизвикателство, не се е задоволила само да повтори лозунгите от миналото, колкото и верни да са били те, а се е ангажирала със спешно и ново изследване на Библията. Това не довежда, както се страхуват понякога привържениците на системната теология, до изменчиво и невярно тълкуване на папските послания от приумиците на библейските изследователи, а обратното – до изследване на Библията като една смирена, но мощна задача за обслужване на цялото Тяло на Месията със свежите проникновения, от които то се нуждае сега. И аз твърдо вярвам, че част от тази задача в нашето поколение е да сигнализираме на църквата за темата за царството.

Централното послание на Библията не е просто, че ние сме грешни хора, а че чрез Исус Бог ни е спасил от този греховен свят, с цел ние да бъдем с него в небесата. Но това е само част от посланието, но не е цялата библейска история. **Библията ни е дадена не за да бъдат спасени хората ОТ света, а с цел хората да бъдат спасени ЗАРАДИ света и наистина, Бог спасява света чрез тези спасени хора.** Тук ние се връщаме назад към Бит.1 и към едно свежо прочитане на описанието за образа и храма. Ключовото нещо, което трябва да забележим, когато във втората част на тази глава се върнем към тези размишления е следното: това няма да бъде просто отмятане на квадратчетата в схемите на традиционните учения. Да, Исус е изцяло Бог и изцяло човек. Но целта на неговата божественост в Евангелията е, че в Него и като Него живият Бог става цар. А целта на Неговата човешка природа в Евангелията е, че в Него и като Него, хората най-после започват да вършат възложената им от Бога работа да бъдат царско свещенство, чрез което Бог донесе своя мъдър и спасителен порядък в градината. И да, добрата новина е новината за спасението. Но в Библията се казва, че ние сме спасявани не просто за да можем да отидем на небето и да се наслаждаваме на общуването с Бога, а с цел ние да можем да бъдем Негово истинско човешко кралско свещенство в Неговия свят. Огромната тъпа пее във възхвала на Агнето в Откр.5: 9 и 10: „*Защото си бил заклан и със Своята кръв си изкупил за Бога човеци...и си ги направил царство и свещеници на нашия Бог и те ще царуват на земята.*“ А от тук произлиза: ако само ние можем да видим правилно тази картина, всички наши дискусии за Адам, за произхода и за смисъла на текста в Бит.1-3 ще се появят в доста различна светлина.

Писмата на Павел за Адам

В центъра на загадката, разбира се, стои казаното от Павел за Адам в Рим.5 и в 1Кор.15. Поспециално казаното в Римляни е мотивирало хората да казват не просто, че ние трябва да вярваме в

Адам и Ева, защото буквалното прочитане на Битие ни казва да постъпваме така, но и че ние трябва да вярваме в исторически единствения Адам, защото Павел казва това и че начинът, по който Павел казва това означава, че в сърцевината на неговата сотериология е имало разлика между Адам и Христос, и ако отнемете първата част от това сравнение, втората част ще стане безсмислена.

Като коментар аз мога да кажа две неща:

Първо, тълкуванието на Павел в тези откъси е изключително не в служба на традиционната сотериология, а е в служба на Божието царство.

Второ, има близка прилика между библейското призвание на Адам в Битие и библейското призвание на Израел, и когато изследваме това, ние можем да намерим нови пътища към сърцевината на нашите главоблъсканици.

И така, първо Адам и Божието царство. Въпреки многото поколения, през които Римляни е била четена просто като книгата, в която се разказва как ние сме спасявани, не това е била крайната цел даже в гл.1-8 или 5-8. Великата кулминация в Рим.1-8 е обновлението на цялото творение в 8:17-26, където на Исус като Месия, с препратка към Пс.2:6-8 са дадени като негово наследство даже и най-отдалечените части на света. За Павел това е ясно: целият свят сега е в Божията свята ръка. Това са пророкували Писанията и това е било постигнато в Месията Исус. Но това наследство е споделяно с всички хора на Исус и това се случило най-накрая чрез неговото възкресение. Павел казва: „Самото творение ще бъде освободено от своето робство на тлението, за да се наслаждава на свободата, която идва, когато децата на Бога са прославяни. (Рим.8:21 – мой превод)

Моля ви да обърнете внимание, че Павел **не казва**, че създанието ще сподели славата, както твърдят някои погрешни преводи на Римляни. Павел работи заедно с Пс.8, както и с Пс.2 и Бит.1, където на хората е дадена слава и власт над света. Тук е проблемът, на който е отговорено в Римляни: не просто, че ние сме грешни хора и се нуждаем от спасение, а че нашата греховност е станала причината изпълнението на Божият проект за цялото спасение да бъде спряно (**защото светът е трябвало да бъде управляван от покорни хора**). И когато ние сме спасени, както казва Павел, това е направено с цел най-накрая проектът за цялото творение отново да започне да се изпълнява. Когато хората са спасени, творението въздъхва с облекчение и казва: „Благодаря за добрината! Отдавна трябваше да разберете какво трябва да направите!“

Разбирате ли, това е смисълът на казаното от Павел в Рим.5:12-21, въпреки че сега нямаме време за подробни разяснения за това. Просто привличам вниманието ви към ст.17 и 21. В ст.17 Павел ни изненадва: „Ако чрез прегрешението на един смъртта царуваше чрез единият,“ казва той и ние очакваме той да продължи така „колко много повече животът ще царува чрез единият.“ Но Павел на казва това. Той казва: „Колко много повече ще бъдат онези, които получават изобилието на благодатта и дарът на членуването в завета да „бъдат в правдата“ и да царуват в живот чрез единственият човек, Месията Исус“ (мой превод). Грехът на Адам е означавал не само че той е умрял, но и че той повече не царува над света. Било е планирано Божието творение да функционира чрез управлението на хората, но вместо това сега земята произвежда тръни и бодили. Сега хората са спасени, за да продължи отново изпълнението на Божия проект за създанието и всичко това е обозначено с думата „управлението (на гръцки - basileuein) на царството.“ Теологията на Павел за Адам е и неговата теология за царството и авторът на Битие би се усмихнал за добрата му работа.

Ст.21 посочва, разбира се сбито, в същата посока. Благодатта царува чрез праведността в чест на живота на Идващата Епоха. Бог прави хората праведни с цел, чрез тях да направи праведен света. Оправдаването чрез вяра е авансът, който прави хората праведни с цел чрез тях светът да бъде направен праведен.

Виждаме същото, гледано от друг ъгъл в 1Кор.15:20-28. Тук Павел отново работи с Псалмите, този път с Пс.110 и отново с Пс.8. Той ни казва, че Исус вече седи на царския трон, вече е цар и вече царува. Казано с други думи, той най-после е там, където е било планирано да бъде Адам. Най-накрая има един покорен човек на кормилото на вселената. Разбира се, това е част от теологията на Павел, която се отличава с виждането „сега и все още не“; Исус вече царува, но един ден и последният враг – смъртта - най-накрая ще бъде победен.

В работата си Павел се съобразява с Бит.1,2 и 3, с целия текст на 1Кор.15 и човек може да напише цяла книга за начинът, по който той извършва това. Основата на неговото тълкувание на Битие е следното: Бог е поставил своя чуден свят в ръцете на човека; ръцете на човека са объркали проекта; и човешките ръце на Месията Исус сега са взели всичко, подредили са го и и са го поставили обратно на мястото му, за да продължи изпълнението на проекта. Това, което искам да кажа за Павел и Адам е, че не можем просто да отидем при Павел и да кажем: „Вижете, той вярва в Адам и това доказва нашето дословно четене на Битие.“ Това което става ясно, е точно провалът на традицията да

чете или Павел или Битие, защото целта на Павел е да вземе от Битие идеята за работата, възложена на Адам и да ни покаже, че тази работа е била изпълнена в Месията. Ако не се фокусираме в това, ние няма да бъдем покорни на властта на тези важни библейски текстове.

Това ме връща обратно при Битие за да разгледам работата, която е възложена на Адам. Идеята на образа не се отнася за конкретен духовен дар, а за тайната собственост, която хората притежават някъде в своята генетична направа, нещо, което може да бъде намерено чрез научно наблюдение на хората, като бъдат сравнявани с шимпанзетата или делфините. Образът е склонност, влечение. Призивът е да бъдем като поставено под ъгъл огледало, което да отразява Божият мъдър ред към света и да отразява обратно към Създателя всички възхвали на създанието. Това означава да бъдем царско свещенство: **грижата за Божия свят е царската част; обобщаването на възхвалата на създанието е свещеническата част.** И образът е, разбира се, финалното нещо, което се поставя в храма, с цел Богът да бъде представен на хората си чрез образът и хората му да могат да му се поклонят в този образ. Една от огромните придобивки на библейското изучаване през последното поколение, не на последно място дължащо се на нашето ново разбиране на юдеизма от 1-я век, е нашето разбиране, че храмът е бил в центъра на юдейската гледна точка за света.

Но тук е проблемът. Ние виждахме целта на всичко това като хора, които са спасени, за да могат да имат общение с Бога, **но Библията счита, че целта ние като хора да бъдем спасени е, за да можем да обобщаваме възхвалите на цялото творение и да се грижим за това творение като служители на Бога.** Битие, Евангелията, Римляни и Откровение – всички те настояват, **че проблемът е следния: човешкият грях е блокирал целта на Бога за създанието, но Бог не се е отказал от своята цел при сътворението, която е била и е Той да работи в своето създание чрез хората, носителите на неговия образ.** Бог не се е върнал при своя план за да го промени, а чрез своя истински носител на образа, Месията Исус той спасил хората от греха и смъртта, с цел да пренапише своите първоначални цели, които включват разширяването на святото пространство в цялото творение, докато земята наистина се изпълни с Божието познание и слава така, както водите покриват морето. Бог ще присъства и ще бъде с цялото си творение; цялото творение ще бъде като славно продължение на скинията в пустинята или като храма в Йерусалим.

Това е мястото, където аз усещам едно силно сравнение с призивът и призиванието на древния народ на Израел и това е мястото, където можем да хвърлим бегъл поглед обратно към Адам и към въпроса за произхода. Самото Битие прави такова сравнение: Заповедта към Адам, да бъде плодороден и да се умножава, се превръща в обещание към Авраам, че Бог ще го благослови, ще го направи плодороден и ще го умножи. Вместо първоначалния Рай, където Бог е присъствал с хората си, на Израел е обещана земята и накрая му е бил даден храмът, като място на Божието присъствие. Но целта е следната: Израел, малък номадски народ в една затънтена част на света, е избран да бъде носител на обещанието: „*В твоето потомство ще бъдат благословени всички народи на земята.*“ (Бит.22:18) Израел ще бъде царско свещенство (Исх.19:6). Израел ще бъде светлината на народите (Ис.42, 49). Израел е избран от народите на целия свят, за да бъде Божият странно средство за спасяването на човешката раса и по този начин да започне отново изпълнението на проекта, започнат още от създанието. **И Бог е избрал Израел, знаейки напълно добре, че според езикът на Павел, Израел също е в Адам; хората, които носят решението, самите те са част от проблемът.**

Това е ключът за разгадаване на най-труднодостъпните части от теологията на Павел, например, проблемът на Законът. Друг път ще говорим за това. Но, гледайте внимателно. **Израел е избран да изпълни тази божествена цел; Израел е поставен в Святата Земя, в Градината на Божията наслада и те са били предупредени, че ако не спазват Тора, те ще бъдат изгонени, ще бъдат изпратени в заточение. Ще изглежда като че ли целият проект е бил осуетен.** Това е ужасният проблем, който е възникнал не само по време на изгнанието, ни и през така нареченият период след изгнанието. И това е този сложен проблем, който Новия Завет вижда, че е разрешен по славен начин в Месията на Израел, Господ Исус, в неговата смърт и възкресение. Той се е справил с изгнанието и сега целият свят е Божия святата земя., в която Исус и неговите хора са светлината на света.

Вместо да вървим напред от призива на Израел нататък, ние се връщаме назад при призива на Адам и двата призива са много подобни помежду си. Аз не знам кога Битие е стигнало до крайния си вид. Някои все още очакват да го свържат с Моисей; други настояват, че това най-малкото е било редактирано по време на изгнанието. Но която и от тези гледни точки да възприемете, със сигурност юдеите от периода на Втория храм трябва да са имали трудности при разгадаването на историята на Адам като една по-ранна версия на тяхната собствена история: поставени в градината; дадено им е поръчението да се грижат за нея; градината е била мястото, където Бог е искал да си почива, да упражнява своето суверенно управление; хората са били предупредени да спазват заповедта, по-

специално са били предупредени, че нарушаването на заповедта ще означава смърт и че те ще бъдат изпратени на заточение. Всичко това звучи много, много познато.

И това ме отвеща до моето предложение: че точно така, както Бог е избрал Израел от всички народи по света за изпълнението на едно специално, странно и възискателно поръчение, така вероятно това, което ни казва Битие е, че Бог е избрал двама човека от първите човеци за изпълнението на едно специално, странно и възискателно поръчение. Тези двама човека (ако искате, наречете ги Адам и Ева), трябвало да бъдат представителите на цялата човешка раса, единствените, в които трябвало да бъде осъществена целта на Бога - да направи целия свят място за наслада, радост и ред, а впоследствие - да бъде населено цялото създание. Създателят Бог поставил в ръцете им крехката задача да бъдат носители на неговия образ. Ако се провалят, те ще провалят постигането на крайната цел за цялото създание и ще причинят наказанието на цялото човечество. Те трябвало да бъдат носителите на живота и ако се провалят при изпълнение на възложената им работа, смъртта която се е разпространила по света и щяла да погълне и тях самите.

Може би това е начинът да четем предупреждението в Бит.2: в денят, в който ядете от него, вие ще умрете. Не че смъртта, разлагането и разпадането на растенията, животните и другите хора вече не са съществували; но вие, Адам и Ева, сте избрани да бъдете хората, чрез които даващото живот отражение на Бога ще бъде изобразявано в света и ако вие изберете да се покланяте и да служите на създанието, а не на създателят, вие просто ще отразите смъртта обратно при смъртта и самите вие ще споделите тази смърт. Не знам дали точно това е смисълът на Битие или на казаното от Павел. Но близката (и за юдейския читател) доста очевидна прилика между поръчение на Израел и поръчението на Адам ме води в тази посока.

Човек вероятно може да обобщи това по следния начин. Проблемът на Израел е, че той е бил призван да бъде Божието средство за спасението на света, но Израел е част от проблема на Адам, за който Израел се е планирало да предостави решението. По подобен начин – не точно съвпадение, но подобно – Адам и Ева са били избрани за осъществяват целта на създателя за ново измерение на живота. Но ако те се провалят – ако се откажат от призиванието си да бъдат носители на образа на създателя и се подчинят на призива на сирената на онези елементи на хаоса, които все още са в създанието – тогава те ще споделят развалата, която до тогава е била съдбата на създанието. Те се провалили и споделили смъртта.

Всичко това ни хвърля напред към пълната и богата Христология, но не просто на Исус като Бог и човек – това е даденост, но това е само телеграфно съобщение, един пътепоказател. Вижте езикът, използван от Павел: Исус е началото, първият плод, истинският Образ, Храмът в който цялата Божия пълнота е благоволила да обитава. Той е Месията на Израел, който на кръста изпълнява това подчинение, което Бог е изисквал от Израел и по този начин спасява както Израел, така и цялата човешка раса. Той направил за Израел това, което самият Израел не можел да направи за себе си и по този начин Исус е направил за хората това, което Израел било планирано да направи за тях и по този начин поставил началото на Божия проект за ново създание, за нов свят, над който той вече царува като цар. Това е великият разказ и ние трябва да се научим да го разказваме.

И тук ние се спъваме в една интересна позиция: така както биолозите и философите са посочвали към сложната представа на алтруизма като нещо, което може да е само пътепоказател за отдалечаване от затворената цялост на гените на егоизма, така и християнското послание което имаме за кръста, не просто като акт на алтруизъм – защото алтруизма въпреки всичко е твърде повърхностна и безкръвна дума, една пародия на реалността – а кръстът е върховният акт на любовта. Павел е написал: „*Божият Син, който ме възлюби и предаде Себе Си за мен*“ (Гал.2:20). Йоан пише: „*Исус винаги беше обичал Своите си хора в света, а сега докрай ги обикна*“ (Йоан 13:1 – мой превод). Кръстът е, (и Исус винаги е казвал това), събаряне на всички властови системи на хората. Кръстът е централното нещо, което демонстрира невъзможността на напмпаната с неяснота Еволюция (с главно Е). Слабостта на Бога е по-силна от човешката сила. И кръстът води, както Исус е казал, че ще доведе, до живот на вървене след Него и че самото това вървене ще бъде свързано с носенето на кръста и по този начин – с намирането на живот, и с това, че кротките ще наследят земята. Още веднъж, същността на всичко това е какъв е нашият стремеж: ако можем да изучаваме Битие и произхода на човека без да чуваме призива да бъдем хора, които са носители на Божия образ, които са обновявани в Исус, ние правим огромна грешка и не улучваме целта, вероятно преследвайки собствената си мечта за някакво спасение не за този свят, което просто заговорничи със силите на злото, така както винаги прави гностицизмът. (Коментар: Гностицизмът - „*имам познание*“ е съвременното име на множество древни религиозни идеи и системи от 1-я и 2-я век. Д.Пр.)

Веднъж един човек ме попита как съм можел да проповядвам всичко това. Е, може би за това се

изисква известна промяна не само на съдържанието, но и на стила. Изглежда това винаги ще бъде предизвикателство за добрия проповедник. Но, повярвайте ми, тази тема ще се проповядва. Това е най-великата история, която някога е разказвана и тя ще привлече в себе си всички наши истории. Да, много хора, въпреки и не всички, са дълбоко наясно с проблемите в собствения си живот, с болките и страховете, със скърбите и дълбоко вкоренените загадки и това може да ги отведе до основата на кръста. Но евангелското послание никога не трябва да бъде просто само за „мен и моето спасение.“ То винаги трябва да бъде за Бог и за Божието царство. Това е обявил Исус, това трябва правим и ние. Цялата добра новина е, че в Исус, Бог е станал цар на света; ние поглеждаме към света и виждаме, че той е в ужасна бъркотия и знаем до мозъка на костите си, че искаме да направим нещо за това. Но нашият грях, нашата лакомия, нашата гордост и нашата арогантност ни пречат и ние бягаме и се опитваме да направим това нещо със собствената си сила и (още по-лошото) – по нашия си начин, така, както Моисей се опитал да освободи Израел от Египет, използвайки методите на Египет. В началото той е трябвало да освободи себе си.

Ние, хората, знаем до мозъка на костите си, че сме призвани да донесем Божият мъдър ред в света, но за да се превърне това в реалност, самите ние трябва да бъдем спасени от същият проблем, с който е заразен и останалият свят. Ние сме спасени чрез кръвта на Агнето, за да бъдем царско свещенство и според Новия Завет начинът, по който това става, е същият, по който това е станало и с Исус: да поставим кръста на рамото си като страдащо, но радостно свидетелстване. В това нещо има огромно количество материал, който е достатъчен за дълги години проповеди. Те няма да са удобни нито да бъдат проповядвани, нито да бъдат слушани. Но нали това никога не е била целта на проповядването? Исус е казал: *„Остави мъртвите да погребат своите мъртви“* (Лука 9:60), а ти иди и кажи на хората, че това е времето, когато Бог става цар.

Глава 3

Може ли учен да вярва във възкресението?

За мен е опасно да отговарям на въпроса, поставен в началото: „Може ли учен...“. Аз не твърдя, че знам каквото и да е за науката. Учил съм в училището точно 1 година физика и химия и тъй като знаех, още преди да съм започнал да ги изучавам, че ще преустановя приятелството си с тях, за да се концентрирам върху изучаването на класическите езици, аз изучавах тези два предмета колкото е възможно по-малко, без наистина да навлизам в наказуемата зона. В заключението от обучението ми по химия през лятото на 1963 се казва: „Той запази мястото си в класирането сред съучениците си – 24-то място от 24 ученици, със спорадични признаци на интерес от време на време.“ Но аз обичах математиката с нейната елегантност и хармония. Това беше предметът, за който най-много съжалявах, че престанах да го изучавам, но това е друга история.

Разбира се, възможно е да дам кратък и несъществен отговор на въпроса: „Може ли учен да вярва във възкресението?“, подобно на човекът, който, когато бил попитан дали вярва в кръщаването на бебета, отговорил: „Разбира се! Виждал съм да го правят!“ Това изважда на показ един от проблемите на изразът „вярвам в“: дали означава „вярвам, че това може да бъде направено“ или „вярвам, че това трябва да бъде правено“? А има и други алтернативни възможни отговори, както предстои да видим. По подобен начин на въпроса „Може ли учен да вярва във възкресението?“, човек може да отговори просто „Разбира се! Виждал съм да го правят!“ Познавам много учени, които твърдо и по общата преценка на хората вярват във възкресението, а някои наистина са давали солидно и разбираемо обяснение защо правят това. Аз ги поздравявам, но нямам намерение да ви занимавам с различните начини, чрез които те са представили своя случай. Вместо това искам да изследвам грешните линии, ако това е правилния израз, между различните начини на познанието, по-специално между това, което можем неопределено да наречем научно познание и историческо познание и между тези двата и другите модели на знанието, на които ние даваме съвсем свободно имената вяра, надежда и любов.

Няма да бъдете изненадани да научите, че моята теза е, че тези методи на познанието се припокриват и са взаимно свързани много повече, отколкото обикновено предполагахме. Със сигурност много повече, отколкото определен вид риторични хора се опитват да ни убеждават: отличителна черта на последните 2 века беше да призоваваме един вид „Общо-Просветленска“ (Коментар: Просветление – европейско интелектуално движение от края на 17-я и през 18-я векове, което

подчертавало важността на разума и индивидуализма, а не на традицията. Оказало е силно влияние върху видни личности като Декарт, Лок, Нютон, Кант, Гьоте, Волтер, Русо и Адам Смит. Д.Пр.) теза, според която методите и резултатите от работата на съвременната наука са ни освободили от мрачното суеверие на миналото, което понякога е наричано „Средновековие,“ така че всичко, което се е случило преди около 1750 год., без няколко златни изключения, е било невежество и догадки, а всичко, което се е случило след това е било един път нагоре към светлината. (Коментар: Това е широко разпространена заблуда. Превел съм прекрасната книга „Победа на разума“ на американският проф. Родни Старк, който съвсем аргументирано и научно оборва това твърдение. Който иска, мога да му я изпратя в PDF файл. Д.Пр.) Понякога съм обвиняван, че съм противник на Просветлението и в това има зрънце истина, защото аз наистина мисля, че посмодерността сполучи да направи някои важни неща; но ви уверявам, че нямам никакво желание да се връщам към зъболекарството преди Просветлението, хигиената или пътуването, да не продължавам по-нататък. Просто отбелязвам, че има очевидна двусмисленост, както и огромните придобивки. (Коментар: Проф. Старк доказва, че учените от периода на Просветлението умишлено втълпяват идеята за мрачното Средновековие, за да изтъкнат на този фон своите постижения. А в науката напредъкът обикновено се осъществява стъпка по стъпка и всяко следващо поколение ползва резултатите от труда на предишното поколение. Много нечестно, непочтено и горделиво поведение. Славата замъглява съзнанието. Д.Пр.) Движението, което ни даде пеницилина, също ни даде и Хирошима. По някакъв начин, както признават много хора и така аз подозирам, че всички знаем до мозъка на костите си, че най-стриктно казано, науката никога няма да е достатъчна – достатъчна за пълният и процъфтяващ човешки живот във всичките му измерения.

Но после въпросът се обръща към думата вярвам и тук също има загадки, които трябва да изследваме. Платон казал, че вярването е второразрядно знание, което се намира някъде между знанието и незнанието, така че обектите на вярването се намират някъде между съществуването и несъществуването. Този начин на мислене притежава колоритен начин на употребяване, така че когато казваме „Вярвам, че вали дъжд,“ ние всъщност се подsigуряваме против възможността да сме сбъркали, а когато казваме „Знам, че вали дъжд,“ ние сме незащитени за директно противопоставяне. Но тази употреба през последните векове се плъзна надолу до нивото, където с един вид скрит позитивизъм ние употребяваме думите „знам“ и „знание“ за неща, за които мислим, че можем в известен смисъл да докажем, а думите „вярвам“ и нейните сродни думи - за нещата, които възприемаме като деградирани до нивото на по-лично мнение, което не интересува широкият свят.

А християнското твърдение още от самото начало е било, че възкресението на Исус е въпрос **не** на вътрешното умствено или духовно състояние на неговите последователи, няколко дни след разпъването му на кръста, а е нещо, което се е случило в реалния и публичен живот, оставяйки сред своите физически моменти не само една празна гробница, но и разчупеният хляб в Емаус, стъпките по пясъка край езерото и оставяйки на учениците си множество обяснения какво да правят, а и променена гледна точка за света, която е единствено обяснима при приемането, че нещо наистина се е случило, въпреки че то е разтегнало съществуващата им гледна точка за света до точката на нейното скъсване. След малко ще говоря повече за това. А сега ще изследваме по-изчерпателно това ранно християнско твърдение, за да попитаме какво може да бъде казано за него от гледната точка на историята и да изследваме по-специално за какъв вид знание или вярване говорим, когато питаме, дали учен може да вярва в това, за което същност се отнася думата „възкресение.“

Различни видове знания

Първо, някои разсъждения – всъщност несистематизирани размисли – за видовете знания. Предполагам, че когато се питаме дали един учен може да вярва в нещо, ние задаваме въпрос, който има две нива. Първо, ние питаме какъв вид неща може да изследва научният метод и как този метод може да знае или да вярва в някои неща. Второ, ние питаме какъв вид обвързаности се очаква да притежава някой, занимаващ се с научно знание във всички останали области на живота си. Например, дали от ученият се очаква да притежава научен подход към слушането на музика? Към гледането на игра на футбол? Към влюбването? Мисля си, че въпросът предполага, че възкресението и може би по-специално – възкресението на Исус, е нещо, което може да се очаква да удари върху областта на работата на учения, нещо за което все едно бихме могли да кажем: „Може ли ученият да вярва, че слънцето може да изгрява два пъти дневно?“ или „Може ли ученият да вярва, че нощна пеперуда би могла да отлети до луната?“ (Аз наистина съм наблюдавал слънцето да изгрява два пъти дневно; излетях от Абърдийн в един зимен следобед скоро след залеза на слънцето и слънцето изгря отново, когато самолетът се издигаше нагоре, а след това то залезе славно, за втори път скоро след това. Разбира се, това е зрителна измама.) Иначе казано, това е различно от казаното: „Може ли учен да вярва, че музиката на Шуберт е красива?“ или „Може ли жена-учен да вярва, че съпругът ѝ я обича?“ Разбира се, има хора, които, променяйки смисълът на възкресението, за да го превърнат в

едно духовно преживяване, което се е случило само в сърцето и разума на учениците му, се опитват да придърпат интересувания ни въпрос, за да заприлича той на последните два въпроса и да го отдалечат от приликата му с първите два въпроса.

Но това променяне на смисълът на възкресението е било обявено за незаконно чрез онова, което всички, които са говорили за възкресението през 1-я век, са влагали в тази дума. През 1-я век възкресението е означавало хора, които са били физически напълно умрели, да станат физически напълно живи отново, не просто да оцелеят или да влязат в чисто духовния свят, какъвто и да е той. И възкресението следователно, неизбежно нанася удар върху публичният свят.

А това е публичният свят не на ученият, които изучава природата, а на историка. Казано грубо и отново, без никакви неизбежни забележки в долния край на страницата и без никакви нюанси, науката изучава повторимите явления, а историята изучава неповторимите. Цезар само веднъж е прекосил Рубикон и ако го беше прекосил отново, вторият път това прекосяване щеше да означава нещо съвсем различно. Имало е и може да има само едно първо кацане на луната. Разрушаването на Втория храм в Йерусалим е станал през 70 г. и никога не се случило отново. Разбира се, за историците това не е проблем и те обикновено не се притесняват, когато казват, че тези събития със сигурност са се случили, въпреки че ние не можем да ги повторим отново в лабораторията. Но когато хората казват: „Но това не може да се е случило, защото ние знаем, че такъв вид неща всъщност никога не се случват,“ те се позовават на един пожелателен научен принцип за историята, наричан „принципът на аналогията.“ Проблемът с аналогията е, че тя никога не ви отвежда достатъчно далече, точно защото историята е пълна с неща, които не си приличат и се случват веднъж и само веднъж, така че в най-добрия случай аналогията е само частична и ние ставаме зависими от язвителния въпрос: „Кой каза това?“ на твърдението, че някои неща обикновено не се случват. И наистина, както е и с възкресението, ние трябва да обърнем внимание на очевидният, но често пъти пропускан факт, че първите християни не са мислели, че възкресението на Исус е илюстрация на нещо, което се случва някъде от време на време. Приемайки, че то е вярно, те гледали на него като на първият и предварителен пример на нещо, което накрая ще се случи с всеки друг човек, но не употребявали тази надежда за бъдещето като аналогия, от която да почерпят основание да започнат обратно да твърдят, че възкресението вече се е случило в този единствен случай.

И какво прави историкът, когато доказателството посочва към неща, които ние обикновено не очакваме? Възкресението е такъв основен пример за случай, за което е трудно да се намерят, на нивото на възприятието на всички хора, аналогии за разглеждания въпрос. Но рано или късно, въпроси на гледната точка към света започват да се появяват на заден план и въпросът за това какъв вид информация ще позволи на историка да се появи на сцената, неизбежно бива повлияван от гледната точка за света, в който той или тя живее. И в този момент ние се връщаме обратно при въпроса за ученият, който е принуден от постоянно повтарящият се експеримент с онова, което се случва в умрелите тела, което изглежда, че винаги се е случвало и за което изглежда правдоподобно, че винаги ще се случва, да обявява, че доказателството е толкова солидно, че ако човек вярва във възкресението, той е престанал да бъде учен. Тук е мястото, където ние трябва да сменим темата и отидем при самото доказателство. Какво може да бъде казано в рамките на онова, което може да бъде наречено историография (*Коментар: Историографията е наборът от книги, в които се обсъжда разглежданата тема. Д.Пр.*) за предположението, че Исус от Назарет е бил възкресен с тялото си след смъртта си?

Изнадващият характер на надеждата на първите християни

Скицирах вярванията на древните хора за живота след смъртта. Древните езичници са вярвали в всевъзможни теории за ставащото след смъртта, но когато се споменава за възможността за възкресение, отговорът е категорично отрицателен: ние знаем, че това не се случва. (Заслужава си да се подчертае това в днешния контекст. Човек понякога чува да се казва или да се подразбира, „*че преди появата на съвременната наука хората са вярвали в всякакъв вид странни неща, подобни на възкресението, но че сега, след като имаме на разположение резултатите от 200 години научни изследвания, ние знаем, че мъртвите хора остават мъртви. Абсурдно и нелепо е да се вярва във възкресението. Доказателството е категорично и е изработено всеобщо възприето заключение както в древния свят, така и в наши дни.*“) Но древният юдеизъм е вкоренен във вярването, че Бог е създателят на света и че един ден той ще оправи света; тази двойна вяра, която е била изработена и обмислена изцяло не на последно място по време на преследване и мъченичество, по времето на Исус произвела вярването за телесното възкресение след смъртта, към което се придържали повечето от юдеите.

Следователно, вярването на ранните християни в надежда за живот след смъртта очевидно

принадлежи на юдеите, а не на езичниците. Но основата на моето твърдение за онова, което се е случило на Великден, е размишлението, че тази юдейска надежда е преминала през забележителни модификации или изменения в рамките на християнството, които може да бъдат проследени, че са се случвали последователно през първите два века. И тези изменения са толкова поразителни в областта на човешкия опит, където обществата са имали склонността да бъдат много консервативни, че те принуждават историка, който не на последно място трябва да е и учен-историк, да зададе въпроса: „Защо са се случили тези изменения?“

Измененията в представите за живота след смъртта са се случили в условията на стриктно юдейския контекст. Ранните християни се придържали твърдо, подобно на повечето техни юдейски съвременници, в едно двустепенно вярване за бъдещето: първо – смърт и това, което се случва непосредствено след нея; второ – съществуване в ново тяло в един нов свят. Възкресението не е някаква фантазия за „живот след смъртта“; тя обозначава живот след „живота след смъртта“. (Има много неща, които трябва да се кажат по тази тема, но не тук; за подробности, прочетете книгите ми „Възкресението на Божия Син“ и „Изненадани от надеждата.“) В езичеството няма нито едно нещо, което да има макар и далечна прилика с това вярване. Това вярване е изцяло юдейско.

Но в рамките на това юдейско вярване има няколко промени, които са извършени от ранните християни, всяка от които се появява в творбите на различни автори като Павел и Йоан от Патмос, като Лука и Джъстин Мъченикът, като Матей и Иринеус.

Първата промяна е, че буквално липсва описание на вярата във възкресението в рамките на ранното християнство. Ранните християни произлизали от различни нишки в рамките на юдеизма и от многобройни и крайно различаващи се групи сред езичниците, което означава, че са идвали от кръгове, които трябва да са имали доста различаващи се вярвания за живота след смъртта. Но всички те променили своето вярване, за да се фокусират в една точка от този широк спектър. Дотогава християнството приличало на вариант на фарисейския юдеизъм. Нямамо никаква следа от гледната точка на садукееите (*Коментар: Фарисеите са вярвали във възкресението, а садукееите са отричали възкресението. Д.Пр.*), нито на Фило. (*Коментар: Фило от Александрия (20 пр. Хр. - 50 сл. Хр.) - еврейски философ. Д.Пр*) През почти целия период на първите 2 века възкресението в традиционният смисъл заемало не само централно място в християнското вярване за крайния етап в бъдещето, но и за целия период.

Това довежда до втората промяна. В юдеизма на Втория храм възкресението е важно, но не чак толкова важно. Голям брой обемисти книги не споменават нищо за възкресението, нито дават отговор на въпроса. Все още е трудно със сигурност да се каже какво казват по тази тема намерените „Свитъци от Мъртво море.“ Но в ранното християнство възкресението е било преместено от периферията в центъра. Вие не можете да си представите никаква мисъл на Павел без възкресението, въпреки, че някои хора са се опитвали. Премахнете историите за раждането на Исус и вие ще изгубите първите 4 глави от Евангелията. Премахнете възкресението и ние ще изгубим целия Нов Завет и повечето от книгите, написани от отците през 2-я век.

Третата промяна е свързана с дефинирането на точния смисъл на възкресението. В юдеизма представата за него е оставена неясна относно видът на тялото, което ще притежава възкресеният човек; някои считат, че това е някакво реанимирано, но най-общо казано определимо тяло, а други считат, че то ще бъде някаква светеща звезда. Но още от самото начало ранните християни вярвали, че възкресеното тяло, въпреки че то със сигурност щяло да бъде тяло в смисъла на физически обект, то щяло да бъде трансформирано тяло, чийто материал щял да има нови качества. Това е имал предвид Павел, когато говори за „духовно тяло“: не тяло, направено от нематериален дух, а физическо тяло, но задвижвано по друг начин. И причината за този вид тяло е, че докато сегашната плът и кръв са нетрайни и са обречени на упадък и смърт, новото тяло ще бъде вечно. В 1Кор.15 – едно от най-продължителните обсъждания на Павел и кулминация на цялото писмо, се говори за Създателят-Бог, който прави ново създанието – не го изоставя, както твърдят платонистите от всякакъв вид, включително гностиците, на които това много би им се е искало.

Четвъртата изненадваща промяна във вярването на ранните християни за възкресението е, че възкресението, като събитие, е било разделено на 2 части. Никой юдеин от 1-я век, преди Великден, не е очаквал възкресението да бъде нещо друго, освен някакво огромно събитие, което ще се случи на всички хора на Бога или може би на цялата човешка раса, в самия край. Имало е разбира се други юдейски движения, които са вярвали в началото на някакъв вид есхатология. (*Коментар: Есхатологията е важен дял от християнската теология, която се занимава с изучаването на „последните времена“: смъртта и случващото се след нея, небето, ада, второто идване на Исус, възкресяването на мъртвите, грабването на живите и изпитанията, Хилядолетието, края на света, Последния Съд, идването*

на новото небе и на новия свят. Д.Пр.) Но ние никъде извън християнството не намираме това, което става централна тема вътре в християнството: вярването, че самото възкресение се е случило на една личност в средата на историята, както и очакването и гарантирането на финалното възкресение за неговите хора в края на историята.

Аз съм задължен на Джон Доминик Кросан (*Коментар: 1934, ирландо-американец, изследовател на Новия Завет, на историята на ранното християнство, бивш католически свещеник, изследва задълбочено живота на Исус. Д.Пр.*) за осветляването на това, което сега поставям на пето място в списъка на промените на юдейските вярвания за възкресението. В един публичен дебат Кросан разказа за „есхатологията на сътрудничеството.“ Тъй като ранните християни вярвали, че възкресението, което е започнало с Исус, ще бъде завършено във великото финално възкресение на последния ден, те също вярвали, че Бог ги е призовал да работят заедно с Него, в силата на Светия Дух, за приложението на достижението на Исус и по този начин да очакват финалното възкресение в личния и в политическия живот, изпълнявайки мисията си и в светостта. Ако Исус, Месията, е бил Божието бъдещо пристигане като личност и в настоящото време, тогава на онези, които принадлежат на Исус и вървят след него в силата на неговия Дух, било възложено да променят настоящето, доколкото те са способни, в светлината на това бъдеще.

Шестата поправка в юдейското вярване е новата метафорична употреба на възкресението. За това съм писал навсякъде. Най-общо казано, в Стария Завет се споменава само веднъж за възкресение и то много уместно, като метафора на връщането от изгнанието (Йез.37 – съживяването на сухите кости на бойното поле). В Новия Завет това усещане изчезнало и се появила употребата на нова метафора, като възкресението се свързало с кръщението и със светостта (Рим.6; Кол.2-3), въпреки, че не се споменава конкретна тема за бъдещото възкресение (Рим.8).

Седмата и последна промяна във юдейското вярване за възкресението е неговото свързване с месианството. Никой в юдеизма не е очаквал, че Месията ще умре и поради това естествено никой не си е представял, че Месията ще бъде възкресен. Това води до забележителната промяна не просто на вярата във възкресението, но и във вярата за Месията. Там, където съществували предположения за Месията (отново ще кажа, че всички юдейски текстове говорят за Месия, но тази представа е станала централна в ранното християнство), се е предполагало, че Месията ще води победоносната Божия битка против грешните езичници, ще изгради отново или ще почисти Храма и ще донесе Божията справедливост на света. Оказало се, че Исус не извършил нито едно от тези неща. Нито един юдеин, който е имал някаква представа как езикът на месианството е работел по онова време, би могъл да си представи, че след разпъването му на кръста, Исус от Назарет наистина е бил Божият помазаник. Но още от самото начало и нататък, както се свидетелства от фрагментите от първите символи на вярата, съставени преди времето на Павел, такива като в Рим.1:3-4, християните потвърждавали, че Исус наистина е бил Месията, точно поради неговото възкресение. (*Коментар: Самото възкресение на Исус ги е убедило в това, че Той е Месията и те толкова силно повярвали в това, че били готови да умрат като мъченици, но не и да се отрекат от тази вяра в Христос. Д.Пр.*)

Тук отбелязвам, като важно допълнение, колко невъзможно е да се разказва за ранната християнска вяра в Исус като Месия, без да се говори за възкресението. Ние знаем за няколко други юдейски движения, месиански движения и пророчески движения през периода 1-2 века преди и след публичната кариера на Исус. Обикновено тези движения изчезвали със смъртта на централната личност. Членовете на движението (винаги се предполагало, че те са бягали, за да спасят живота си) тогава се изправяли през избора: или да се откажат от борбата, или да намерят нов месия. Ако ранните християни бяха пожелали да тръгнат по втория път (да си изберат нов месия), те са имали налице един очевиден кандидат: Яков, братът на Исус, велик и ревностен учител, централна фигура в ранната църква в Йерусалим. Но никой никога не си е представял, че Яков може да бъде Месията.

Това изключва като неправдоподобни ревизионистите твърдения за възкресението на Исус, които бяха предлагани от толкова много автори през последните години. Да си представим, че отиваме в Рим през 70 г.н.е. и там наблюдаваме бичуването и убиването на Симон бар Гиора (*Коментар: Виден зилот, вожд на бунтовна фракция от юдеите, пленен от Тит през 70 г., отведен в Рим, осъден на смърт като бунтовник и хвърлен от една висока скала, каквато била тогавашната практика. Д.Пр.*), предполагаемият цар на юдеите, откаран в Рим в триумфа на Тит. Да си представим няколко юдеи-революционери, 3 дни или 3 седмици след това. Първият от тях казва: „Мисля, че Симон наистина беше Месия – и все още е!“ Другите двама са объркани: „Разбира се, че той не е; римляните го хванаха, така както винаги правят. Ако имаш нужда от Месия, по-добре си намери друг Месия.“ Първият казва: „Ах, но аз вярвам, че той ще бъде възкресен от смъртта.“ Приятелите му го пипат: „Какво искаш да кажеш? Той е мъртъв и е погребан.“ Първият отговаря: „О, не, аз вярвам, че той ще бъде издигнат на небето.“ Другите двама изглеждат озадачени. „Всички праведни мъченици са с Бога;

всеки човек знае това. Техните души са в Божията ръка, но това не означава, че те вече са възкресени от смъртта. Във всеки случай, възкресението ще се случи на всеки от нас в края на времето, а не на един човек по средата на продължаващата история.“ Първият отговаря: „Не, (предвиждайки позицията на теолозите-екзистенциалисти от 20-я век), вие не разбирате. Аз имам силно усещане за Божията любов, която ме обгражда. Усетих, че Бог ми прощава – прощава на всеки от нас. Усещах, че сърцето ми е странно затоплено. Нещо повече, миналата нощ аз видях Симон; той беше тук с мен.“ Тук другите го прекъсват, вече ядосани. „Всички ние имаме видения. Много хора сънуват наскоро умрели приятели. Понякога това е много ярко преживяване. Но това не означава, че те са били възкресени от смъртта. Със сигурност това не означава, че един от тях е Месията. А ако сърцето ти е било затоплено, тогава от благодарност изпей някой псалм, но не прави необмислени изказвания за Симон.“

Това биха казали те на някой, който им предлага твърдението, което според ревизионистите някой трябва да изрекъл в древността като начало на идеята за възкресението на Исус. Но това решение не е просто неправдоподобно – то е невъзможно. Ако някой беше казал това, което предлагат ревизионистите, тогава щеше да предизвика подобен разговор. Нужда е само малка дисциплинираност на историческото въображение, за да бъдат премахнати огромните купища от така наречения критичен преглед на историята.

И още нещо – за да завършим успешно тази последна промяна в юдейското вярване – причинено от ранното християнско вярване в Исус като Месия, ние намираме развитие на най-ранното вярване, че Исус е Господ и поради това Цезар не е Бог. Но това е съвсем отделна тема, която ще разгледаме друг път. Смъртта е последното оръжие на тирана; смисълът на възкресението, въпреки многобройните погрешни разбирания е, че смъртта е била победена.

И така, ние разгледахме 7 важни промени в юдейското вярване за възкресението, всяка от които е ставала централна в ранното християнство. Вярването във възкресението остава категорично съставна част от юдейското вярване през 1-я век, а не е съставна част от вярването на езичниците; но в юдейската теология за монотеизма, за избора и есхатологията, възкресението е отворило нов начин за разбиране на историята, на надежда и на херменевтика (*Коментар: Херменевтика - наука за тълкуване на Библията. Д.Пр.*). А това изисква едно историческо обяснение. Защо ранните християни са променили езика на юдейското възкресение в тези 7 области и защо са правили това с такова постоянство? Когато ги питаме, те отговарят, че те са го направили, защото са вярвали в това (във възкресението), което се е случило на Исус на третия ден след смъртта.

Това ни принуждава да запитаем: „Тогава какво трябва да кажем за многото странни истории, които те разказват за този първи ден на възкресението?“

Историите от 1-я век за Великден

Когато се гмурнем в историите за първия Великден – разказите за това намираме в заключителните глави на четирите канонически Евангелия – ние установяваме, че както е общоизвестно, описанията на събитията не съвпадат уютно едно с друго. Колко жени са отишли на гроба и колко ангели или хора са срещнали там? Дали учениците са се срещнали с Исус в Йерусалим или в Галилея, или и на двете места? И т.н. и т.н. В този момент ми се иска да припомня великолепно описание на това, което се случило през октомври 1946, когато Карл Попър (*Коментар: Сър Карл Попър – 1902-1994, австро-английски философ и професор, считан е за един от най-великите философи на 20-я век.*) произнесе една лекция на семинара Витгенщайн в Кралския колеж в Лондон, така както е записана в книгата „Ръженът на Витгенщайн.“ Няколко високо интелегентни мъже – мъже, които скромно се съгласили, че те са сред най-интелигентните хора на света по онова време – били в една стая, когато Витгенщайн размахал един ръжен и след това внезапно излязъл от стаята, но след това те не могли да постигнат съгласие помежду си за това, какво точно се е случило. Но както в Кеймбридж през 1946 г., така и в Йерусалим през 30 г. (или тогава, когато се е случило): повърхностните несъвпадения не са основание да се приеме, че нищо не се е случило. Всъщност, тези несъвпадения са благоразумна индикация, че се е случило нещо забележително.

Като част от по-голямото доказателство, за което съобщавах навсякъде, тук ще привлеча вниманието ви към 4 странни детайли, споменати и в четирите канонически Евангелия. Тези детайли, предполагам, ни заставят да се отнесем сериозно към тях, като най-ранни описания, а не както често се внушава – че това са неща, които са измислени по-късно.

Първо, ние забелязахме странната липса на Стария Завет в тези истории. До този момент и четиримата евангелисти са ползвали изобилно цитати от Писанията, позовавания и подражания. Но в описанията на възкресението почти изцяло липсва каквото и позоваване на Стария Завет. Още по-забележително е начинът, по който Павел декларира достоверността на възкресението като казва, че

то е „в съгласие с Библията,“ с подробно проверените псалми, писмата на Павел и на пророците, за да се намерят текстове, които ще обяснят какво точно се е случило и да поставят възкресението в дългата история за Бог и Израел и то като нейна кулминация. Но защо описанията в Евангелията на възкресението не съвпадат буквално? Ние бихме могли да кажем, разбира се, че който и да е писал историите в Библията, ние сега трябва да ги прегледаме старателно и да премахнем несъвпадащите детайли, да ги направим така, че да изглеждат много стари, така както прави някой собственик на къща, който преднамерено премахва електрическата ѝ инсталация, с цел тя да изглежда един или няколко века по-стара. Може би щеше да е пределно правдоподобно, ако имахме просто едно описание на възкресението или пък и четирите описания очевидно да произлизаха едно от друго. Но ние не сме направили това и описанията на възкресението в различните Евангелия не съвпадат абсолютно точно. Поради това вие или трябва да си представите, че Евангелията са писани от четирима много различни автори, всеки от които е решавал да опише случилото се на Великден, основавайки се на теологията на ранната църква, но като е извадил от текста препратките към Стария Завет; или можете да си кажете, което е безкрайно по-вероятно, че историите, въпреки че са били написани доста по-късно след тази случка, се връщат обратно към една много ранна устна традиция, която е била формирана и установена стабилно в паметта на различните разказвачи на историите, преди да е дошъл моментът за включването им в Библията.

Втората странна отличителна черта на тези истории е по-добре позната: присъствието на жените като главни свидетели на възкресението. Независимо дали това ни харесва или не, в древността жените не са били считани за надеждни свидетели. Никой не би ги използвал като свидетели. Ако традицията беше започнала във формата, даваща предимство на мъжете-разказвачи, каквато намираме в 1Кор.15, описанието никога нямаше да се развие и то по толкова различни начини – и да се превърне в първите истории, разказани от жени, които намираме в Евангелията. Евангелията са включили в текстовете си най-ранните разказвани истории, а в 1Кор.15 е записана една по-късна версия. (Коментар: В 1Кор.15:5-6 се описва пред кои хора се е явил възкръсналия Исус, но сред тези хора не се споменават жени. Д.Пр.)

Третата странна отличителна черта е портретът на самия Исус. Ако, както предлагат много ревизионисти, описанията на възкресението в Евангелията са били направени по-рано, в сравнение с хората, които впоследствие са размишлявали над описанията след смъртта на Исус или са имали ново преживяване на вътрешно озаряване, вие бихте очаквали, че възкръсналия Исус ще бъде описан като блестяща звезда. Данаил е казал, че възкресението ще бъде точно такова. Ние имаме подобна история по време на Преобразяването (Мат.17:1-2; Марк 9:3; Лука 9:29). Но нито едно от Евангелията не описва портрета на Исус на Великден по такъв начин. Всъщност, той се появява като човек с тяло, което в някои отношения е доста нормално и това е дало основание погрешно да бъде възприет като градинар или като спътник по пътя (за Емаус). Но в същото време в историите има тайнствени, но доста видими белези, че тялото е било променено. То е било очевидно физическо, и (така да се каже) е използвало плътта на тялото, което било разпънато на кръста; което обяснява защо гробът му е празен. Но в същото време, това тяло идва и си отива през заключените врати; то не винаги е разпознавано и накрая изчезва в Божието пространство, т.е. - в небето, преминавайки през тънката завеса, която според юдейското мислене отделя Божието пространство от човешкото пространство.

Този вид описание не се среща на друго място в Библията и като че ли изглежда, че авторите са знаели за това. И това прави невалидна старата идея, че описанията на възкресението в Евангелията на Лука и на Йоан, които очевидно са най-богати на физически подробности, са били писани по-късно през 1-я век, в опит да се борят с докетизма (вид ерес, която твърдяла, че Исус не е бил истински човек, а само е приличал на човек). Ако Лука и Йоан са се борили срещу докетизма, те никога нямаше да кажат, че възкресения Исус се е появявал и изчезвал през заключени врати, че никога е бил разпознаван, а друг път – не, и че накрая се възнесъл на небето.

Тук ще добавя нещо като забележка в долния край на страницата: В една статия в шотландското „Списание за теология,“ посветена на книгата ми „Возкресението на Божия Син,“ не кой да е, а Майкъл Уолкър, въпреки че казва някои много ласкави неща, ме обвинява, най-общо казано за това, че съм казал, че Исус е бил „реанимиран.“ Много съм озадачен от това обвинение, тъй като положих големи усилия да изясня, че има огромна разлика между това да се върнем от смъртта в СЪЩОТО тленно тяло, което после ще умре отново (реанимацията) или да преминем през смъртта и да се върнем от другата страна в НОВ ВИД физическо тяло. Например изглежда, че това ново физическо тяло притежава две качества: първо, то е било и се предполага, че все още е приспособено да обитава както на небето, така и на земята; второ, въпреки, че според нашето разбиране това тяло е здраво и физическо, то вече е трайно, нетленно и безсмъртно.

Четвъртата странна отличителна черта на разказите за възкресението е пълната липса на споменаване за бъдещата християнска надежда. Почти на всяко друго място в Новия Завет, за възкресението на Исус се говори във връзка с финалната надежда, че тези, които принадлежат на Исус, един ден ще бъдат възкресени така, както той е бил възкресен, със забележката, че това трябва да бъде очаквано сега чрез кръщение и с начина на поведение. И тъй като събитието е било прекъснато, то има смисъл, който е свързан с този свят и с тази ера: Исус е възкресен, значи той е Месията, истинският Господар на света. Дългоочакваното ново сътворение е започнало, и следователно ние имаме работа да вършим, да действаме като пратеници на Исус по целия свят. Още веднъж ще повтора, че ако историите за възкресението на Исус са били измислени в края на 1-я век, това тълкувание щеше да включва споменаване за финално възкресение на всички хора на Бога.

До какво заключение стигаме от всичко казано до сега? Че историите, въпреки че са леко редактирани и записани по-късно, са много, много ранни. Те не са, както често се твърди, легенди, които са написани много по-късно, за да предоставят псевдо-историческа основа за това, което е било всъщност лично преживяване. И когато запитахме как такива истории са могли да се появят, очевидният отговор, който всички християни ни дават е, въпреки че било трудно да се опише по онова време и да остане здраво запаметено в паметта след това, е че нещо подобно се е случило. И накрая, сега е моментът да запитаме: „Какво може да каже днес историкът за всичко това?“ И после: „Какво може да каже ученият за всичко това?“

Какво трябва да каже историята и науката за Великден?

Единственият начин, по който можем да обясним феноменът, който изследваме, е да предложим две хипотези: първата, гробът на Исус наистина е бил празен; втората, учениците наистина са се срещнали с него по начини, които са ги убедили, че той не е бил просто дух или халюцинация. Ще кажа по няколко думи за всяка от тези две хипотези.

За учениците да видят или да си мислят, че са видели някой, когото са възприели като Исус, само по себе си не би създавало историите, които имаме. Всеки човек от древния свят (както и мнозина в днешния) е знаел, че понякога хората имат странни преживявания, включващи срещи с умрели, особено с хора, които наскоро са умрели. Колкото и много такива видения да са имали, хората не биха казали, че са видели възкресения от смъртта Исус; те не биха очаквали, че ще се случи такова нещо като възкресение. Във всеки случай, погребението на Исус е било стандартно първично погребение, което щяло да изисква повторно погребение в гроб или в урна за съхранение на прахта на умрелия след кремация на по-следващ етап. Някой е трябвало да отиде в гробницата и да събере костите на Исус, да ги завие и да ги погребее. Някой от юдейския свят не е разказвал за човек, който след смъртта си е бил възкресен. Ако гробът не беше празен, хората веднага щяха да кажат, че твърденията на очевидците, че са го видели жив са халюцинация, както бихме казали и ние.

По същия начин, празният гроб сам по себе си не доказва почти нищо. Можело да се окаже (както много хора са предполагали), че Исус не е бил погребан в този гроб, въпреки че една бърза проверка веднага би установила каква е истината. Войниците, охраната на гробницата, първосвещеникът, другите ученици или някой друг би могъл да отнесе тялото някъде. До това заключение стигнала Мария в Евангелието на Йоан, до същото заключение стигнали и юдейските лидери в Евангелието на Матей. Ако намирането на празния гроб не беше придружено от виждането и срещите с възкресения Исус, това щеше да е заключението, до което всички щяха да стигнат. Следователно са нужни както срещите с възкресения Исус от едната страна, така и празния гроб от другата страна, ако се налага да обясняваме възникването на вярата и написването на историите, такива каквито ги имаме. Нито едното от тези две неща само по себе си не е достатъчно; но ако ги разгледани заедно, това ни предоставя завършено и непротиворечиво обяснение на ранната християнска вяра.

И това ни поставя пред последния въпрос. Празният гроб и срещите с Исус, разгледани заедно, са единственото възможно обяснение за възникването на историите и за вярванията, които се разпространили толкова бързо сред неговите последователи. Как да обясним това? Какво може да каже историкът? Какво може да каже ученият?

Във всяко друго историческо изследване отговорът щеше да бъде толкова очевиден, че едва ли щеше да е нужно да се изговаря: най-доброто обяснение е, че това се е случило по този начин. Разбира се, разглеждания от нас случай е толкова шокиращ, толкова разтърсващ земята, че основателно се спираме, преди да скочим в неизвестността. И тук наистина, както някои скептични приятели радостно ми посочиха, е винаги възможно някой, който досега е следил дискусиата просто да каже: „Аз нямам добро обяснение за това което се е случило, за да бъде празен гроба и за появите на Исус, но избирам да запазя вярата си в това, че умрелите хора не възкръсват и поради това стигам

до заключението, че трябва да се е случило нещо друго, въпреки че ние не можем да кажем какво е било то.“ Чудесно; аз уважавам вашата позиция, но просто отбелязвам, че това наистина е въпрос на избор, а не е начин просто да кажем, че нещо, което е наречено научна историография, ни принуждава да тръгнем по този път.

Но в този момент на дискусията всички указателни табели сочат в една посока. Изследвах навсякъде всички алтернативни обяснения, древни и съвременни, за възникването на ранната църква и трябва да кажа, че най-доброто обяснение е, че Исус от Назарет, след като е бил напълно умрял и погребан, наистина е бил възкресен жив на третия ден с ново физическо тяло, което оставило гроба празен след това, защото възкресението използвало материалът от оригиналното тяло на Исус и притежавало нови свойства, които никой не е очаквал или си е представял, но които предизвикали значителни промени в мисленето на хората, които се срещнали с възкръсналия Исус. Ако нещо подобно се е случило, то свършено обяснява защо е възникнало християнството и защо е възприело видът, който има.

Тук искам да се придържам внимателно към предупрежденията на тези теолози, които ни предпазват от всеки опит да заставаме на основата на разума и да се опитваме да докажем, по някакъв математически начин, нещо, което ако се е случило, трябва само по себе си да бъде считано, че е център не само историята, но и на епистемологията (*Коментар: Епистемологията е философска теория за познанието. Дава отговор на въпросите: „Какво знаем?“ „Как знаем?“ „Как знаем, че знаем?“ и т.н. Д.Пр.*), не само на това, което знаем, но и начинът, по който го знаем. Ето тук третият елемент от познанието - неизбежно влиза в играта загадъчното парченце, което е отвъд научното знанието или историята, но въпреки това си взаимодейства и с двете.

Веднъж си представих да превърна това нещо в някакъв въображаем сценарий: богат възпитаник на университет дарява на своята „Алма Матер“ една чудесна и възхитителна картина, която просто не подхожда да бъде поставена в нито едно от наличните места в сградата на университета. Картината е толкова великолепна, че накрая университетът решава да бъде съборена цялата сграда на университета и да бъде изградена отново около този велик и неочакван дар и когато прави това, университетът разбира, че всички най-добри неща, свързани с университета, такива каквито са, са били подсилени и увеличени в новата сграда и чрез нея са намерили своето разрешение всички проблеми, за които хората вече са знаели. И ключовото нещо в тази илюстрация, колкото и неподходяща да е тя е, че трябва да има някаква точка, в която картината е приета от съществуващия университет, някаква епистемологична припокриваща се точка, която да направи способни служителите на университета да вземат своето много важно решение. Дарителят не просто е дошъл при тях, не е съборил сградата на университета без да е бил молен за това и не е дарил картината, казвайки: „А сега решете какво ще направите.“

С това искам да ви кажа, че възкресението на Исус, който дарил себе си като очевиден отговор на въпроса „Как обяснявате възникването на ранното християнство?“ е вид опорна точка за сериозно историческо проучване в рамките на сегашния свят и следователно отправя предизвикателство към по-обширната гледна точка за света както на историка, така и на ученият. (Иначе казано, това не е някакъв вид извинение, което казва: „Ето ви новия свят; свикнете с него, защото ние не сме придобили нищо друго, което да ви кажем в рамките на вашия свят.“ Нито пък това прилича на разумно оправдание, което предоставя доказателство, което не само започва, но и завършва с условията на сегашното създание и следователно е принудено да предложи свръхестествено описание, което допуска наличието на това твърдение за духовно ниво, което то би трябвало да обори.) Предизвикателството е във факта на новото създание. За да го представя в най-основния му смисъл, възкресението на Исус само предлага себе си на студента по история или по някаква наука, не по-малко отколкото на християнинът или на теологът, не като някакво много странно събитие в света, каквото то е, а като изцяло характерно, първо в своят вид и фундаментално събитие в светът, чието начало е започнало. **Възкресението не е абсурдно събитие в рамките на стария свят, а е символ и стартова точка на новият свят.** Твърдението, издигано в християнството, е от следния мащаб: че с възкресението на Исус от Назарет имаме не просто нова религиозна възможност, не просто нова етика или нов начин на спасение, а ново създание.

Това твърдение може да изглежда, че е епистемологичен, както и теологичен изпреварващ удар. Ако наистина има ново създание, което е пуснато на свобода, историкът не би имал никакви аналогии за него, а ученият не би бил способен да класифицира и да подреди неговите характерни събития заедно с другите събития, които иначе са достъпни за изследване. Какво трябва да направим? Никакви други обяснения не са ни предложени през 2000-те години на презрителен скептицизъм против християнското свидетелство, което да може задоволително да обясни как гробът е останал

празен, как учениците са отишли да видят Исус и как техният живот и гледната им точка за света са били променени. А самата история, разбира се, такава, каквато е зачената в Западния свят и е поставена в прокрустовото легло (*Коментар: Митично легло, в което всеки човек, който легнал в него, бил подравняван според дължината на леглото, чрез отрязване стърчащите му крака или глава. Д.Пр*) на науката, която (правдиво) наблюдава света такъв какъвто е, изглежда, че ни изоставя като децата на Израел на брега на Червено море. Историята може да настоява с въпроса, на който християнската вяра е очевидният отговор. Ако някои хора изберат да стоят между фараона на скептицизма и дълбокото море на вярата, историята не може да ги насили да вървят напред. (*Коментар: Всеки човек сам трябва да направи своя свободен избор и съответно, да понесе последиците от този съдбоносен избор. Д.Пр.*)

Тогава всичко зависи от контекста, в рамките на който историята е направена. Най-важните решения, които правим в живота си не са вземани единствено чрез лявото полукълбо на мозъка на епохата след Просветлението. Аз няма да кажа, че човек може да привежда доводи веднага, като се стигне до централната християнска вяра чрез чистия човешкия разум, изграден на простото наблюдение на света. Наистина, трябва да е очевидно, че човек не може да направи това. По същия начин няма да кажа, че историческо търсене от този вид няма роля, която да играе и всичко, което се изисква, е скок в сляпата вяра. Бог ни е дал умове с които да мислим; въпросът беше правилно зададен; християнството се обръща към историята и то трябва да отиде при историята. И въпросът за възкресението на Исус, въпреки че в известен смисъл може да взриви границите на историята, също остава в техните предели; и точно поради това възкресението е толкова важно, толкова притесняващо, от което се решава или живот, или смърт. Ние можем да се справим – светът може да се справи – с Исус, който в края на краищата остава една чудесна идея вътре в умовете и сърцата на неговите ученици. Светът може да се справи с Исус, които излиза от гроба и дава началото на ново създание на Бога директно сред стария свят.

Поради това, за да имаме завършен подход към въпроса, ние трябва да определим местоположението на нашето изследване на историята и на научната истина, в рамките на по-големия комплекс от човешкия, личен и общ контексти и това представлява предизвикателство не само към историка, не само към учения, но и към всички хора, независимо от гледната им точка към света, с която обичайно живеят. Историята за Тома (*Коментар: Тома Неверни. Д.Пр.*) в Йоан 20 служи като притча за всички нас. Подобно на добър историк, Тома иска да види и да докосне. Исус му се предоставя, за да го разгледа и го кани да го докосне, но Тома не иска. Той се издига над видът познание, което и имал намерение да използва и преминава на по-високо и по-богато ниво. Внезапно нова и зашеметяваща възможност се появява пред него: ново създание. Тома поема дълбоко въздух, за един миг събира заедно историята и вярата, и казва: „*Господ мой и Бог мой*“ (Йоан 20:28)

Това не е анти-историческо твърдение, тъй като в този случай Господ е точно този, който е кулминацията в историята на Израел и е началото на нова история и когато сграбчите възкресението, вие разбирате, че историята на Израел е пълна с частични и подготвителни аналогии за тази кулминация, така че епистемологичната тежест е родена не само чрез обещанието за финалното възкресение и за ново сътворение, но и чрез разказът за мощните дела на Бога в миналото. Това твърдение не е и анти-научно, тъй като светът на новото създание е точно светът на новото създание и като такъв е отворен и наистина е жаден за работата на хората не да го манипулира с магьоснически трикове, не да бъде подчинен на науката, все едно, че светът на създанието сам по себе си е бил божествен, но трябва да принадлежи на своите управители; управителите трябва да обръщат голямо и ежеминутно внимание на нещата, заради което те са управители, за да му служат по-добре и да го правят способен да постигне своята планирана плодотворност.

Аз твърдя, че вярата във възкресенията от смъртта Исус превъзхожда, но включва в себе си това, което ние наричаме история и онова, което наричаме наука. Вяра от този вид не е сляпа вяра, която отрича цялата история и наука. Нито пък тази вяра е проста – което би било много по-безопасно! – вяра, която обитава в съвършено различна сфера, която не е свързана нито с историята, нито с науката и обитава във водонепроницаемо помещение. Точно обратното, този вид вяра, която прилича на всички видове познание, дефинирани от природата на изучаваните от нея обекти, е вяра в Създателят-Бог, Богът, който е обещал да оправи всички неща накрая, Богът, който (като острата точка, в която тези две се съединяват) е възкресила Исус от смъртта в рамките на историята, оставяйки, както вече казах, доказателство, което изисква едно обяснение както от ученият, така и от историкът. Дотолкова, доколкото аз разбирам методът на работа на науката, когато нещо се окаже, че не подхожда на шаблона, с който работите, най-малкото единият вариант за действие е, може би когато всички други методи са се провалили, да смените шаблона, а не да изключите всичко, което знаете до този момент, а да включите изследваното нещо в по-голямата група на познатите неща. Ако

ви харесва, можете да считате, че това е предизвикателство на Тома.

Ако Тома представлява един епистемологичен пример на вярата, която надвишава, но в същото време включва в себе си историческото и научното познание, ние можем да кажем, че тук Павел представлява една епистемология на надеждата. В 1Кор.15 той описва своето твърдение, че ще има бъдещо възкресение, като част от Божието ново създание и на изкупление на целия космос, както е казано в Рим.8. За християнинът надеждата е не пожелателно мислене или просто някакъв сляп оптимизъм. Надеждата е метод на познание, метод, в който всички нови неща са възможни, в който мненията не са заглушавани и новото създание може да се случи. Има още неща които могат да бъдат казани, но не тук.

Искам да завърша с Петър. Епистемологията на вярата и надеждата, всяка от от двете включваща историческото и научното знание, сочи към епистемологията на любовта – една представа, която за пръв път срещнах в Бернард Лонерган, (*Коментар: 1904-1984, канадски йезуитски свещеник, професор, философ и теолог, считан за един от най-великите мислители на 20-я век. Д.Пр.*), но едва ли той е нейния създател. Историята в Йоан 21 по-добре обяснява тази представа. Известно е, че Петър се отрекъл от Исус. Той избрал да живее в нормалния свят, в който тираните печелят накрая и че е по-добре за него да се отдели от хората, които са застанали на погрешната страна. Но сега, след Великден, Петър е призван да живее в един нов и различен свят; в този нов свят Тома е призван към нов вид вяра, Павел – към една основно обновена надежда, а Петър е призван към нов вид любов. Тук отново се връщам при Витгенщайн, но този път за да припомня един прочут и натрапчив афоризъм: „Любовта е тази, която вярва във възкресението.“ Исус казал: „Симоне Йонов, обичаш ли ме?“ (Йоан 21:15). В този въпрос се побира цял свят, свят на лична покана и предизвикателство, на преработване на човека след предателството и нещастieto, на променяне на формата на самата епистемология, въпросът за това, как знаем нещата, за да съответстват на новата онтология (*Коментар: Онтологията е клон от метафизиката, които изучава природата на съществуването. Д.Пр.*), въпросът за това, какъв е новият свят на Бога.

Реалността, която е възкресението, не може просто да бъде опозната, когато е наблюдавана, когато се намираме в стария свят на тление и отричане, на тирани и мъчение, на непокорство и смърт. И точно това е важното нещо. Както вече казах, възкресението не е, както се е възприемало, едно крайно странно събитие в сегашния свят, въпреки че може да бъде възприемано и така; възкресението е определящото, централното и първото за вида си събитие в новото създание, светът, който е бил роден с Исус. Ако искаме само да видим този нов свят, без да влезем в него, ние се нуждаем от различен вид познание, знание, което включва в себе си нови начини, една епистемология, която изисква от нас не просто невъзмутимата оценка на безпристрастното привидно-научно изследване, но цялостното ни ангажиране и участие, за което най-краткото име е „любов“, в пълния смисъл на гръцката думата *agápe*, използвана от Йоан. (*Коментар: Гърците имат няколко думи за любовта: Eros – за страстната и еротична любов; Storge - за любовта на родителите към децата и към семейството си; Philia – за братската любов; и Agape - дълбоко и съзнателно взето решение да обичаме някого. В разговора между Исус и Петър в Йоан 21:15-17 Исус три пъти пита Петър дали го обича с обичта Agape. В първите си два отговора Петър използва думата Philia и едва третия път използва думата Agape. Д.Пр.*)

Моето усещане от разговорите ми с колегите-учени е, въпреки че е трудно да бъде описано, че нещо подобно вече работи, когато ученият изцяло се посвети на изследвания обект, така че раждането на нова хипотеза изглежда, че идва не толкова от някакъв абстрактен мозък (или компютър направен от плът) който „хрупа“ данни, събрани от всякъде, а повече от някаква мека и тайнствена симбиоза на знаещият и знанието, на обичащият и обичания. Скептикът бързо ще каже, че в края на краищата, това е начин за деформиране на истината за възкресението на Великден още веднъж в по-голям субективизъм. Но не е така. Просто защото се изисква наличието на любовта от вида *agápe*, за да се повярва във възкресението, това не означава, че всичко, което се е случило е било, че Петър и другите ученици са усетили, че сърцата им са странно затоплени. Точно защото това е видът любов, за който говорим, а не за похотта, трябва да съществува съотносителна реалност в света, който е извън обичащият. Любовта е най-дълбокият метод на познанието, защото любовта е тази, когато напълно се потопим в реалността извън самите нас, която потвърждава и прославя тази реалност, която е извън самите нас.

Това е метод на познанието, който ни е нужен, ако искаме да живеем в новият обществен свят, светът, чието начало е започнало на Великден, светът в който Исус е Господ, а Цезар – не е.

Това е причината, поради която, въпреки че историческите твърдения за възкресението на Исус в тяло са наистина силни, ние никога не трябва да предполагаме, че те ще направят нещо повече от това да отведат хората до въпросите, на които е трябвало да отговорят Тома и Петър, до въпросите за

вярата и любовта. Ние не можем да използваме по общото мнение обективната историческа епистемология като най-висшата основа за истината на Великден. Да направим това би означавало да приличаме на човек, който пали свещ, за да види дали слънцето е изгряло. Свещите на историческото ще ни покажат, че гробницата е неподредена и че не изглежда така, както е изглеждала снощи и че така наречените нормални обяснения за това няма да ни помогнат. Може би ние си мислим, че след като историческите твърдения са свършили своята работа, може би сутринта е дошла и светът се е събудил. **Но за да видим дали това е така, ние трябва да поемем риска и да дръпнем завесите към изгряващото слънце.** Когато направим това, тогава всъщност няма повече да се нуждаем от свещи, не защото не вярваме в доказателството и твърдението, не защото не вярваме в историята или науката, а защото тези неща ще бъдат победени от по-голямата реалност от която те вземат назаем и към която те сочат и в която те ще намерят един нов и по-обширен дом.

Цялото познание е дар от Бога, историческото и научното познание не са по-малък дар, отколкото са вярата, надеждата и любовта; **но най-големият дар от всички тези неща е любовта.**

Глава 4

Библейски доказателства за посвещаване на жени в духовен сан

Днес въпросът за посвещаването на жени в духовен сан се превърна в определящ критерий за много хора в църквата. Има няколко доста различни причини за това – в условията на теологичните и културни напрежения много хора се чувстват призовани да подкрепят тази крачка, а в същото време много хора считат, че са призовани да се съпротивляват. Има всевъзможни неща, които могат да се кажат за тези напрежения, но моята задача тук е по-ограничена и ние ще обсъдим някои от важните библейски текстове.

В тази глава аз пиша не за връзката между половете, разгледана най-общо, нито за брака, **а за служението на жените.** Това е навременно ограничение на моята тема и аз ще я огранича още повече и искам да поставя коментарите си в рамката на библейската теология на Бит.1. Много хора са казали, а и самият аз често съм казал същото, че създаването на мъж и жена в техните два пола е жизнено важна част от смисълът, който влагаме **в твърдението, че ние сме създадени по Божия образ.** **Сега аз считам, че това е грешка.** В кая на краищата, не само животинското царство, както е казано в самото Битие, но и растителното царство, както е казано по отношение за семето, имат мъжки и женски род. Двуполовата отличителна черта не се отнася само за хората, а и за всички други живи създания.

Това не означава, че наличието на двата пола не е важно; всъщност, това означава, че наличието на двата пола е още по-важно. Да бъдеш от мъжки пол и да бъдеш от женски пол и да живееш съобразно своя пол, това е нещо, което по-голямата част от създанието е призована да прави и да бъде и освен ако не искаме да се сгромолясаме в някакъв вид гностицизъм, където на начинът, по който нещата съществуват в създанието се гледа като на второстепенни и изтъркани, в сравнение с онова, което ние трябва да направим сега със създанието, **ние трябва да разпознаем, да уважим и да отговорим на този призив на Бога да живеем в света, който той е направил и като хора, които той ни е направил.** Грешката ни се състои в това, че не трябва да използваме аргумента, **че понеже сме направени да бъдем мъже и жени, това е смисълът на твърдението, че сме направени по Божия образ.** А това ни препраща точно до Гал.3:28: „*Няма вече нито юдеин, нито грък, няма роб, нито свободен, няма мъжки пол, нито женски, защото всички вие сте едно в Христос Исус.*“ Искам да направя някои коментари върху този стих.

Жените се част от Божието семейство

Първото нещо, което ще кажа е напълно очевидно, но въпреки това трябва да го кажа. **Текстът от Гал.3 не се отнася до служението.** Нито пък този стих е единственото нещо, което Павел е казал за това, да бъдем мъже и жени. Вместо да вземаме текстове и да ги поставяме във вакуум, а след това да ги подреждаме в някаква последователност по важност, например, като цитираме този стих и след това да казваме, че той е по-важен от някой друг стих, все едно, че това е борба между два бика в стадото, за да се определи кой е старшият бик (между другото, това е много мъжкарски начин при правенето на тълкувания на Библията!), ние трябва да оценяваме справедливо това, което Павел казва в това място. Най-общо казано това, което ни казва Павел в този стих е, че Бог има едно семейство, а не две и че това семейство се състои от всички хора, които вярват в Исус; че това е семейството, което

Бог е обещал на Авраам и че нищо, казано в Тората не може да попречи на това единство, което сега се е разкрило чрез верността на Месията. Това няма нищо общо с начинът, по който ние сме свързани помежду си в това единствено семейство. Гал.3:28 се отнася за факта, както често казваме ние, че основата на кръста е равна повърхност.

Позволете ми да започна с една бележка за превода и за тълкуванията. Този стих често е превеждан така: *“ниито юдеин, ниито грък, няма роб, ниито свободен, няма мъжки пол, ниито женски.”* Но това е точно онова, което Павел **НЕ** казва; защото този начин на превода показва това, което ние очакваме, че той ще каже; а вместо това ние трябва внимателно да запишем онова, което той е казал, защото правейки това, той вероятно има намерение да обърне вниманието ни към нещо важно - нещо важно, което остава неразбрано, когато преводът е подравнен по този начин. Това, което Павел казва е: *“ниито юдеин, ниито грък, **НИТО** роб, ниито свободен, няма **МЪЖ И ЖЕНА**.”* Мисля, че причината, поради която той казва „няма мъж и жена“, а не „ниито мъж, ниито жена“ е, че тук той всъщност цитира Бит.1:27 и че ние трябва да разбираме фразата „мъж и жена“ като цитат.

При това положение дали Павел иска да ни каже, че в Христос създаденият ред е отменен? Дали той ни казва, както твърдят някои хора, че ние се връщаме обратно в някакъв вид хаос, в който вече не са валидни подредбите на сътворението? Или Павел ни казва, че ние продължаваме да се развиваме напред, както твърдят гностиците, от първото доста нищожно създание, в което са валидни такива глупави неща като половите различия, към един нов свят, в който можем да живеем като хермафродити - както твърдят някои хора, което твърдение може да доведе до интересни и непредвидени резултати. Не! Павел е теолог на новото създание и това винаги означава обновяване и потвърждаване на съществуващото създание, но никога - неговото отричане, което се вижда много ясно не само в Гал.6:15-16, но и в Рим.8 и в 1Кол.15. Наистина, Бит.1-3 остава текст, който притежава огромна важност за всички писма на Павел.

Тогава, какво казва Павел?

Запомнете, че той се противопоставя по-конкретно на тези хора, които са искали насилно да наложат юдейските правила и юдейската народност на неевреите, които са станали християни. Спомнете си молитвата в синагогата, в която фарисеят, който се моли, благодари на Бога, че не го е направил езичник, роб или жена – а в този момент жена в църквата благодари на Бога „че си ме направил според Твоята воля.“ Мисля си, че Павел преднамерено очертава границите на семейството на Авраам, което е реформирано в Месията като хора, които не могат да се молят с молитвата на фарисея, понеже в границите на това семейство подобни различия сега са неуместни.

Мисля си, че има и още нещо. Спомнете си, че в Галатяни първоначалната тема е обрязването, разбира се, обрязването на мъжете. Понякога ние си си мислим, че обрязването е болезнена пречка за хората, които са искали да станат християни и тя наистина в някои отношения е била такава, но за хората, които са се съгласявали да се обрежат, това се е превръщало в повод за гордост и за привилегия. Обрязването не само отличава юдеите от неевреите; то ги маркира по начин, който автоматично дава привилегия на мъжете. За сравнение, представете си вълнуващия трепет на равенството, предизвикван чрез кръщението, при което ритуалът е един и същ както за евреина, така и за неевреина, за роба и за свободния, за мъжа и за жената. И това не е всичко. Въпреки, че това е нещо по-теоретично, историята на семейството на Авраам дава привилегия на мъжете през поколенията: Исаак, Яков и т.н. Това, което намираме в писмата на Павел, както в Гал.4, така и в Рим.9, е грижливо привличане на вниманието – доста приличащо на Мат.1, въпреки и погледнато от друг ъгъл – към жените в историята. Ако тези хора в Христос са истинското семейство на Авраам, което е същественото нещо в цялата история, тогава начинът на тази еднаквост и единство прави градивната частичка на това семейството да прескочи отвъд границата, определена от юдеизма на 1-я век, събирайки заедно не само мъжът и жената, но и евреина и неевреина. Тогава това, което изглежда че прави Павел в този откъс е, че обявява за неприемлив всеки опит за подкрепа на продължаващата привилегия на мъжа при формирането и определянето на границите на семейството на Авраам чрез връщането при Бит.1, все едно че някой би могъл да каже: „Но разбира се, важна е мъжката линия в родословието, както е важно и обрязването на мъжете, защото Бог е създал мъж и жена.“ Но Павел казва: „Не, нищо от това не се зачита, когато говорим за членството в обновените хора на Авраам.“

Но когато схванем тази истина, ние трябва да се върнем една крачка назад и обмислим онова, което Павел не е направил, както и това, което той е направил. По отношение на разграничението между евреи и неевреи, страстното и безкомпромисно настояване за равенството в Христос по никакъв начин не означава, че ние не трябва да обръщаме внимание на различията сред хората, които произлизат от среди с различни култури, когато се стигне до общото живеене в църквата. Рим.14 и 15 са най-добрите примери за това, но ние можем да видим същото и в целия текст на Галатяни, където

Павел често казва „ние“, имайки предвид евреите-християни и „вие“ или „те“ - когато има предвид неевреите-християни. И двете групи са стигнали до една и съща крайна точка, но са минали по много различни пътища и са запазили много различаващи се културни спомени и въображения. Различията между хората от тези две групи не са премахнати и в ежедневието си пасторите трябва да отчитат това; тези различия са просто неуместни, когато говорим за семейството на Авраам.

Предполагам, че това ще изисква да се извършат нужните промени, за да бъде приложено на практика отношението на Павел към мъжете и жените вътре в християнското семейство. Различното отношение към мъжете и жените е неподобаващо за членовете на църквата. Но все още на това трябва да бъде обръщано внимание в работата на пасторите. Ние наистина не ставаме хермафродити или безполови същества, когато бъдем кръстени. Павел щеше да бъде първият, който би отхвърлил твърдението на гностиците, че първоначалното творение е второкачествено, че това е погрешен опит при създаването на света и че ние трябва да открием методи за надминаването на това, което според Бит.1 Бог е нарекъл „много добро.“

Това е мястото, където трябва да отправим предупреждение срещу сегашната мода в някои среди, поне в Америка, за документи като така нареченото „Евангелие на Мария“, което е написано от позициите на гностик и феминист. Това мнение изглежда, че представя „пряк път“ до женската тематика, но не само постига това с цената на огромна историческа и теологична манипулация, и го представя като двойно благословение, задоволявайки склонността в някои клонове на древния гностицизъм към заличаването на различията между мъжът и жената, но не чрез утвърждаването както на едните, така и на другите като еднакво важни, а чрез практическото превръщане на жените в мъже. В последното твърдение на така нареченото „Евангелие на Тома“ се казва, че „Мария ще бъде спасена, ако се превърне в мъж.“ Това представя коренно различен дневен ред от онова, което намираме в Новия Завет.

Жени, които са били лидери в ранната църква

Сред многото неща, които трябва да бъдат казани за Евангелията е, че ние не печелим нищо, когато пренебрегваме факта, че Исус е избрал 12 мъже да бъдат апостоли. Без никакво съмнение, за това решение е имало всички видове основания както в тогавашния символичен свят, в който е работил Исус, така и в съществуващият културен свят, в който апостолите трябвало да живеят и да работят. Но всеки път, когато се казва това – а според собственият ми опит това се прави доста често – ние трябва да добавяме колко интересно е, че когато настъпил моментът, в който всички ученици изоставили Исус и избягали, тогава, много преди да бъдат реабилитирани от Петър и другите, тъкмо жените отишли първи на гроба, те са били първите, които са видели възкръсналия Исус и на тях първи е била поверена новината, че той е бил възкресен от смъртта.

Това е неизчислимо важно. Мария Магдалена и другите са апостоли на апостолите. Не би трябвало да се изненадваме, че в Рим.16:7 Павел казал, че една жена на име Юния е апостол. Ако думата „апостол“ означава свидетел на възкресението, има жени, които заслужават това звание преди всеки от мъжете. (Добавям, че имаше огромно суетене при превеждането и ревизирането на New International Version на Библията по повод твърдението, че Юния е била жена и хората, които продължаваха да твърдят поради очевидни причини, че всъщност тя беше Юний, т.е. - мъж, но нямаха нито едно историческо или обясняващо сведение за това.) Нито пък това издигане на жените е изцяло ново с възкресението. Както и в много други начини, това се случва, когато се извадят някакви намеци от техния контекст и се сравнят с нещо, което се е случило по-рано в публичното служение на Исус. Конкретно си мисля за жената, която е помазала Исус (без тук да разглеждам въпроса коя е била тя и дали това се е случило повече от веднъж); както посочват някои хора, това е бил точният акт, който Исус възприел като помазание. Мисля си също за забележителната история за Марта и Мария в Лука 10. Повечето от нас са израсли с тълкуването, че Марта е била активен тип, а Мария е била пасивен или съзерцаващ тип и че Исус просто потвърждава важността и на двата типа хора и даже дава предимството на привързаността към него. Няма съмнение, че привързаността е важна част от историята, но още по-очевиден за всеки читател от 1-я век, както и на много сегашни читатели от Турция и Близкия Изток, както и от много други места по света е фактът, че Мария е седяла в краката на Исус в мъжката част от къщата, а не – в задните стаи заедно с другите жени. Убеден съм, че точно това е разтревожило Марта; няма съмнение, че тя е била ядосана, защото е била оставена сама да свърши цялата работа, но истинският проблем зад това е бил факта, че Мария е нарушила едно от най-основните социални правила. Все едно, в днешния свят, вие да ме поканите на гости във вашия дом и когато дойде време за спане, аз да поставя походното си легло във вашата спалня. Ние си имаме свои подразбиращи се правила за лично пространство. Така са правели и те, а Мария просто им се е присмяла. И Исус обявил че тя е постъпила правилно, като е направила това. Тя „*седяла при нозете*

на Господа,“ фраза, която не означавала това, което означава днес – възхитен ученик гледа нагоре с възторг и обич към чудесния учител. Както е ясно от употребата на тази фраза в другите места в Новия Завет (например, Павел с Гамалаил), да седите в краката на учителя е начин да се каже, че вие сте ученик и черпите от мъдростта и познанието на учителя; в онзи много практичен свят, вие не бихте правили това просто за да обогатявате ума и сърцето си, а с цел самият вие да станете учител или равин. Както голяма част от текстовете на Евангелията, тази история е оставена неразбираема дотогава, докато най-накрая ние ѝ обърнем внимание, но аз се съмнявам, че някой читател от 1-я век би пропуснал това, което ни казва тя. Няма съмнение, че това е последната част от причината, поради която намираме толкова много жени на лидерски позиции, с инициативност и отговорност в ранната църква. Мислех си, че Рим.16 е една от най-скупните глави в това писмо, но сега, когато изучавах имената и мислех за тях, аз съм изумен от това, колко мощно те свидетелстват за начинът по който учението както на Исус, така и на Павел е било прилагано в живота.

Едно друго важно нещо, свързано с Деяния на апостолите, една мисъл от многото други, които взех от Кен Бейли (*Коментар: 1931-2016, известен американски учен, професор, автор и мисионер, международен лектор. Д.Пр.*), основаващи се на неговата дългогодишна работа в Близкия Изток. Интересно е, че по време на разпъването на кръста жените са били способни да идват и да си отиват, и да гледат какво се случва, без да се страхуват от властите. Те не са били считани за заплаха и не са очаквали да бъдат възприемани като заплаха. Бейли казва, че този модел се повтаря и в наше време в Близкия Изток; в светлината на безредиците и гражданската война в Ливан, когато мъжете от всички фракции или се криели, или много предпазливо излизали на улиците, жените били свободни да излизат от къщите си и да се прибират, да ходят да пазаруват по магазините, да извеждат навън децата си и т.н. Вълнуващо е, че когато се обърнем към „Деяния на апостолите“ и към преследванията, които са се надигнали против църквата, не на последно място по времето на Стефан, ние установяваме, че тогава жените са били третирани като еднаква цел на тези преследвания като мъжете. Саул от Тарсус е отивал в Дамаск за да хване както жени, така и мъже и да ги изпрати в затвора. На тази основа Бейли прави своите сравнения на културата, които единствено имат логика, ако жените тогава също са били считани за лидери и за влиятелни фигури в обществото.

Разшифроване на трудни пасажии в 1Коринтиани

Огромно количество работа беше извършена наскоро за изследване на социалния и културен контекст на 1Коринтиани и аз призовавам всички онези, които проявяват интерес да разберат какво всъщност е казал и е имал предвид Павел - да изучат тези изследвания с голямо внимание. Има много неща за класическият живот през 1-я век, които хвърлят обилна светлина върху темите, обсъждани от Павел и тези неща трябва грижливо да бъдат вземани предвид при тълкуването на текста.

Жените трябва да мълчат в църквата

Искам веднага да привлека вниманието ви към единият от двата текста, които причиняват големи затруднения – стиховете в края на 1Кор.14, в които Павел настоява, че жените трябва да мълчат в църквата. Колебая се дали да се съглася с тези хора, които казват, че този стих (14:34) е добавен по-късно и не е написан от Павел. Един от най-добрите критици на текстове от Библията в наши дни, Гордън Фиш (*Коментар: 1934 – американски професор по Новия Завет, автор, лектор и пастор. Д.Пр.*) подкрепяше силно мнението, че този стих се основава изцяло на традиционният начин на писане на ръкописите. Приканвам ви да се запознаете с неговите аргументи и и сами да решите кое е правилното тълкуване.

Аз самият винаги съм бил привличан от обяснението, предложено от Кен Бейли. Той казва, че в Близкия Изток се е приемало за нормално мъжете и жените да седят отделно в църквата, както все още се случва и днес в някои църкви. Също толкова важно е да се знае, че службата се провеждала (например, в Ливан, Сирия или Египет) на официалния или класически арабски език, който знаели всички мъже, но много от жените не знаели, тъй като говорели само на местния диалект или жаргон. Отново ще кажа, че ние можем да не сме съгласни с това твърдение, но едно от нещата, което вие научавате в реалната работа на пастора сред местните хора, което се противопоставя на академичните теории, създадени в кулите от слонова кост е, че вие просто не можете да отнесете обществото през целия път от мястото, в което се намира сега до мястото, където вие бихте искали то да бъде, чрез един единствен скок. Понеже по време на проповедта жените не разбират това, което се говори, те се отегчават и започват да си говорят помежду си. Както Бейли описва ситуацията в такава църква: шумът от говоренето на женската част в църквата започва да се повишава, докато най-накрая свещеникът бива принуден да каже високо: „Моля жените да пазят тишина!“, при което разговорите между жените заглъхват, но само за няколко минути. После, в някой момент, свещеникът отново ще призове жените да пазят тишина и след това често добавя, че ако искат да разберат какво е било

казано в църквата, жените трябва да питат съпрузите си, когато си отидат у дома. Знам, че понякога са предлагани и други обяснения за този откъс, някои от които са доста благовидни; но обяснението, което ви дадох ми прави впечатление от много години, понеже предоставя най-силната претенция, че предоставя контекст за разбирането на думите на Павел. В края на краищата, неговата главна грижа в 1 Кор.14 е да има ред и добро държание по време на църковното богослужение. Обяснението, което ви дадох подхожда прекрасно за тази цел.

Но в казаното в този откъс не възможно да означава, че жените не са имали участие в публичното богослужение - те са говорили високо пред хората в църквата. Това потвърждение е предоставено веднага от другият свързан откъс – 1 Кор.11:2-11, тъй като там Павел дава указания как трябва да се обличат жените, когато участват в богослужението, указания, които очевидно не биха били необходими, ако жените са били длъжни да мълчат в църквата през цялото време. *(Коментар: Т.е. самото наличие на тези указания е доказателство, че жените са участвали активно в богослужението, иначе тези указания биха били ненужни. Д.Пр.)* Но това е единственото нещо, в което можем да сме сигурни. В този откъс почти всичко друго ми се струва изключително трудно за разгадаване и тълкуване. Това което искам да направя сега, е да ви предложа обяснението, което използвах в книгата ми „Павел за всеки човек: 1 Коринтяни.“ Несъмнено, има още неща, които могат да бъдат казани, но вероятно това, което казах е най-малкото, което трябва да бъде казано.

Указанията на Павел за покриването на главата

Разбира се, Павел не е коментирал социални условия, които познаваме ние в нашия свят. Посетете страна с различна култура и ще видите, даже сега, многобройни неуловими предположения, напрежения и притеснения в обществото, някои от които стават видими чрез начина, по който хората се обличат и по техните прически. В Западната култура мъж не би отишъл на вечерно празненство, облечен в бански костюм, нито пък жена би отишла на пикник на плажа, облечена в сватбена рокля. Повечето Западни църкви са престанали да упражняват натиск върху жените да носят шапки в църквата (във всеки случай - шапки със Западен стил, а не забрадките, за които тук говори Павел), но никой не мисли че е странно, че ние все още стриктно изискваме мъжете да не носят шапки в църквата.

По времето на Павел (както е и в много други области, и в наше време), отличителната черта на полът на човека е била косата и стилът на дрехите. От статуите, от рисунките върху намерените вази и от други художествени творби от онова време можем да определим как това нещо е било прилагано на практика. Имало е обществен натиск да се поддържат правилните отличителни белези наполовете. Но нали самият Павел е твърдял, че „няма мъж и жена; всички вие сте едно в Месията“ (Гал.3:28)? Наистина, може би това е било една от традициите, които той е проповядвал в църквата в Коринт, където посетителите на църквата е трябвало да знаят, че юдеи и гърци, роби и свободни, мъже и жени – всички те са еднакво добре дошли, еднакво са ценени сред обновените хора на Бога. Вероятно това е създавало ситуацията, за която той говори тук; може би някои от жените в Коринтската църква са го разбирали буквално, поради което, когато се молели или пророкували гласно по време на събранията в църквата (което според Павел те трябвало да правят редовно; това ни казва, както ще видим, нещо за начинът, по който трябва да разбираме стихове 1 Кор. 14:34-35), те решили да свалят от главата си забрадката, а може би и да разпускат свободно косите си, за да покажат, че в Месията те са свободни и не си подчиняват на възприетите правила в обществото, чрез които се определяло кой е мъж и кой е жена. А може би е имало много такива правила. Можем само да предполагаме за динамиката на ситуацията – нещо, което историците винаги правят. И точно тук ние се чувстваме, че сме в по-голяма тъмнина от обичайното. Може би, за изненада на коринтяните, Павел не поздравява жените за тази нова демонстрация на свободата. Той настоява, че трябва да се спазват половите отличителни белези по време на богослужението.

Друга характеристика на проблема може би е, че в Коринт по онова време единствените жени, които са се появявали на публично място без някакво покривало на главата си са били проститутките. В разглеждания текст това не се твърди директно, но може би това се е подразбирало от него. Ако наблюдаващият ги свят на невярващите видел, че християните провеждат събрания, на които жените разпускат косите си по начинът, по който са го правели жените, които пророкували, това можело да има същия ефект върху тяхната репутация, какъвто би имало в съвременният Запад, ако някой надникне в църквата и установи, че всички жени са облечени само по бикини. Затруднението се състои в това, че Павел не казва точно каква е причината и ние поемаме риска да обясняваме думите му по начин, който на нас ни изглежда логичен, въпреки че пренебрегва това, което самият той е искал да каже. Изкушаващо е да правим това, точно защото в днешния Западен свят ние не харесваме внушенията за разграничаването, което прави той в 1 Кор.11:3, където казва, че Месията е главата на

всеки мъж, съпругът е главата на всяка жена, а главата на Месията е Бог. Това изглежда, че поставя мъжа в позиция, която е точно същата, като тяхното предполагаемо старшинство, срещу което са се бунтували жените, като често са използвали текста на Гал.3:28 като техен боен вик.

Но какво всъщност е искал да каже Павел, когато е използвал думата „глава“? Той я използва тук понякога в метафоричен смисъл, както е в 1Кор.11:3, а друг път – буквално, както когато говори какво да правим със собствените си глави (ст.11:4-7 и 10). Но думата „глава“ може да означава различни неща и логиката ни показва, че в ст.3 той няма предвид водачеството в смисъл на независима власт, водачество в смисълът на „извор, източник, начало,“ подобно на извора на някоя река. Всъщност, в някои от важните пасажи, където той обяснява това, което казва, (ст. 8, 9 и 12а), той има предвид изрично Бит.2, където се казва, че жената е създадена от реброто на мъжа. Подозирам, че това е доста различна употреба на идеята за водачеството от идеята в Еф.5, където се говори за съпруга и съпругата и е направено различно заключение. Това не означава, че Павел не може да е написал и двата текста, а само че той е бил по-свободен, отколкото ние понякога си представяме, за да променя метафорите си в зависимост от контекста.

Важното нещо изглежда че е, че в богослужението е важно както мъжете, така и жените да бъдат такива, каквито Бог ги е създал, да отдават почит на Бога заради това, което те са, а не да бърборят думи, с които да се представят за нещо друго. Едно от неизречените указания в този пасаж е може би предположението на Павел, че в богослужението творението е възстановявано или че може би в богослужението ние участваме в възстановяването на сътворението, което ще се случи накрая (1Кор.15:27-28). Бог е направил човеците да бъдат мъже и жени и им е дал властта да управляват света, както се казва в Бен-Сайрек 17:3-4, обобщавайки Бит.1:26-28 и повтаряйки като ехо Пс.8:4-8. (Бен-Сайрек е била написана 200 години преди Христос.) И ако хората трябва да поискат възвръщането тази своя власт над света, това ще стане, когато те се покланят на истинския Бог, когато се молят и пророкуват в неговото име и биват обновявани според неговия образ, за да бъдат направени такива, каквито са били създадени да бъдат, като прославят половете, които Бог им е дал.

Ако това иска да ни каже Павел, важната крачка, която той прави е, че казва, че човек опозорява главата си, когато я покрива по време на богослужението, а жената опозорява главата си, когато не я покрива. Той спори заради това най-вече въз основата, че самото създаване има склонността да дава на мъжете по-къса коса, а на жените – по-дълга (1Кор.11:5-6, 13-15); фактът, че в някои култури и някои хора предлагат очевидни изключения, вероятно не са тревожели Павел. Неговата основна цел е, по време на богослужението мъжете да спазват изискванията за обличане и за прическа на мъжете, които оповестяват, че те са мъже, а жените да спазват изискванията за обличане и прически, които оповестяват, че те са жени.

Тогава защо той казва, че жената „е длъжна да има на главата си белег на власт заради ангелите“ (ст.10)? Това е един от най-загадъчните стихове, но във „Свитъците от Мъртво море“ има нещо, което ни помага. В тях има предположение, че когато хората са се събирали за богослужение, ангелите също присъствали там (както все още твърдят някои литургии и теолози). Според свитъците, това означава, че ангелите, понеже са свети, задължително не трябва да бъдат обиждани от външния вид на несветостта сред присъстващите в църквата. Павел споделя предположението, че ангелите участват в богослужението сред хората, но може би той иска да каже нещо друго. Когато хората бъдат обновени в Месията и бъдат възкресявани от смъртта, те ще бъдат поставени да властват над ангелите (1Кор.6:3.). В богослужението църквата предвкушава какви ще бъдат нещата в този нов ден. Когато жена се моли или пророкува (вероятно използвайки езика на ангелите, както е казано в 1Кор.13:1), тя трябва да бъде такава, каквато наистина е, защото, (а това се отнася както за мъжа, така и за жената), в тяхната взаимна зависимост като същества, които носят образа на Бога, този свят, включително и ангелите, ще бъдат подчинени на тях. Божието творение се нуждае от хора, които трябва да бъдат изцяло великолепни и истински мъже и жени. Това и разбира се, много повече от това, трябва да бъде съзирано в богослужението.

Следователно, коринтияните може би са стигнали до погрешното заключение от традицията, която Павел им е проповядвал. Независимо от това, дали те са изпълнявали неговите указания или не по-добре, отколкото можем ние, изглежда ясно, че неговата главна цел е била да не бъдат премахнати тези белези на различията между двата пола по време на богослужението. Това е най-добрият смисъл, който мога да видя в този откъс, който наистина е труден за тълкуване.

Ние разглеждаме различни теми, но нашият приоритет продължава да бъде да сме убедени, че богослужението ни трябва да е правилно подредено, да отдаваме почит на Божието създаване и да очакваме неговото изпълнение в новото създаване. В това отношение не трябва да има „може би.“ Когато прилагаме това изискване към въпроса за служението на жените, на мен ми се струва, че

трябва дебело да подчертаем равенството в ролята на жените, но трябва да бъдем много внимателни в смисъла, който влагаме в равенството. Този текст поддържа, поне според мен, мнението на онези хора, които виждат служението на жените като нещо много по-различно от служението на мъжете и поради това настояват двата пола да си останат такива, каквито са, вместо единият от тях да се превръща в клонинг на другия. Всичко това ни отвежда до последният и най-труден откъс от разгледаните до сега – 1Тим.2

Разгадаване на трудните за разбиране откъси в 1Тимоти

„И така искам мъжете да се молят на всяко място, като издигат ръце святи, без гняв или пререкания. Така и жените да украсяват себе си със скромна премяна, със срамежливост и целомъдрие, не с плетена коса и злато или бисери, или скъпи дрехи, а с добри дела, както подобава на жени, които са се посветили на благочестието. Жената да се учи мълчаливо с пълно подчинение. А на жената не позволявам да поучава, нито да владее над мъжа, но нека бъде мълчалива. Защото първо Адам беше създаден, а после Ева. И Адам не се излъга; а жената се излъга и падна в престъпление. Но пак тя ще се спаси чрез раждане на деца, ако пребъде във вяра, в любов и в святост с целомъдрие. (1Тим.2:8-15)

За сега оставам изцяло настрани въпроса за това, кой е написал 1Тимоти. Това послание се различава доста очевидно от всички останали писма, написани от Павел, включително и от другите пасторски писма и 2 Солунците. Но аз не го обезценявам поради тази причина; много от нас пишат в различни стилове, в зависимост от случая и публиката, и въпреки, че това не премахва всички проблеми, текстът трябва да бъде тълкуван според неговия контекст. Това което е важно и е съществено важно в много от споровете е, какво казва текстът. Не мисля че преувеличавам, когато твърдя, че този откъс повече от всички други текстове, е бил най-важната котва за онези хора, които искат да откажат да дадат на жените правото да участват в ръкоположното служение на църквата, да имат пълната отговорност да проповядват, да ръководят раздаването на Светото Причастие и да бъдат лидери в църквите и в епархиите. Отново ще кажа, че темата е спорна и за нея са водени много борби и аз съм успял да прочета само една малка част от статиите и книгите, които са написани специално за този откъс от Новия Завет. Аз просто казвам моето мнение за това, което е важно.

И тук отново ще насоча вниманието ви към онова, което съм казал в скорошната ми коментарна книга на популярно ниво („Павел за всеки човек: Пасторски послания“) за този откъс. Този коментар съдържа и обяснява мой превод на този откъс, който разкрива някои начини, в които думите всъщност могат да означават нещо много по-различно от това, което обикновено е било приемано.

Жени поучават мъже

Когато хората казват, че Библията пази като светини патриархалните идеи и становища, този откъс, особено 1Тим.2:12, често пъти е посочван като основен пример. Изглежда че този стих казва, че жените не трябва да бъдат учители и че те не трябва да притежават власт над мъжете; те трябва да мълчат. Поне това се разбира от много от преводите на този стих. Това е основният текст, който хората цитират, когато искат да кажат, че Новия Завет забранява ръкополагането на жените. Веднъж четях тези стихове по време на една църковна служба и една жена, която седеше близо до катедрата реагира гневно, за ужас на другите членове на църквата (въпреки, че някои бяха съгласни с нея). Изглежда, че целият откъс казва, че жените са граждани от втора категория на всякакво ниво. На тях даже не им се разрешава да се обличат привлекателно. Те са дъщери на Ева, а тя е първият подбудител. Най-доброто нещо за тях е да забременяват и да раждат деца, да се държат прилично и да мълчат. Да, това е начинът по който повечето от хората в нашата култура четяха доскоро този откъс. Напълно осъзнавам, че много различното прочитане на този текст, който ще предложа, първоначално може да звучи, като че ли аз просто се опитвам да направя нещата по-лесни, като прекроя този текст написан от Павел така, че той да подхожда на нашата култура. Но зад това, което казвам има добри и солидни знания и аз искрено вярвам, че това може да е правилното тълкувание.

Когато разглеждате книжка с комикси, когато гледате ниско бюджетни филми, когато четете ниско качествени романи и стихове, вие възприемате една стандартна представа за начинът, по който всички хора си въобразяват, че се държат мъжете и жените. Мъжете са от типа „мачо,“ говорят високо, имат вид на главорези, винаги се бият и искат нещата да стават по техния начин. Жените са глуповато усмихнати, празноглави същества, които не мислят за нищо друго, освен за дрехи и бижута. Има и християнска версия на такива хора: задължително мъжете вземат решенията, те управляват „шоуто,“ те винаги са начело, те винаги казват на всички останали кой какво трябва да прави; жените трябва да си седят у дома и да се грижат за децата. Ако започнете да търсите подкрепа в Библията за тази представа, какво ще кажете за Бит.3? Аврам никога нямаше да извърши грях, ако Ева не го беше

извършила първа. Ева си има своето наказание и това е болката при раждането на детето (Бит.3:16).

Не е нужно да сте съгласен с всяка черта на женското движение за свобода, за да установите, че ви е трудно да преглътнете този вид тълкувание. То не само засяда в гърлото ни, като начин, който заплашва половината от човешката раса; това тълкувание не е в хармония с всичко други текстове в Новия Завет и в откъсите, които вече разгледахме. Ключът за разбиране на разглежданият откъс е, че трябва да приемем, че той заповядва, че на жените също трябва да бъде позволено да изучават и да преподават и че те не трябва да бъдат ограничавани да не правят това (ст.11). Те трябва да правят това „с пълно подчинение“; често пъти е приемано, че това означава да се подчиняват на „мъжете“ или на „своите съпрузи,“ но също толкова е възможно да описва поведението на учещият се в пълно покорство на Бога или на евангелието – което е валидно и за мъжете. При това положение важният ст.12 не трябва да бъде прочитан като „Аз не позволявам на жена да поучава или да има власт над мъж“ - превод, който е причинил толкова много затруднения през последните години. Същият текст може да означава (и в този случай в контекста, този превод е много по-логичен): „Не искам да кажа, че сега поставям жените като нова власт над мъжете по същият начин, по който преди това мъжете имаха власт над жените.“ Защо може би Павел е трябвало да каже това?

Има няколко белези в писмото, че то е било изпратено на Тимоти, когато той е бил в Ефес. А едно от главните неща, които знаем за този район е, че главната религия – най-големият храм, най-известното светилище – е бил култът към жената. Храмът на Артемида (това е нейното гръцко име; римляните са я наричали Диана) е била огромна сграда, която е господствала над целия район. Като подходящи поклонници на женско божество, всички свещенослужители били само жени. Те управлявали ритуалите и държали мъжете под своята власт.

Представете си, че вие пишете писмо на някой, който е член на малко и ново религиозно движение, чиято база се намира в Ефес и искате да кажете, че поради евангелието на Исус, старите начини на организиране на ролята на мъжете и жените трябва да бъдат преосмислени от основата до върха, като една от отличителните черти е, че жените трябва да бъдат окуражавани да изучават, да поучават и да заемат лидерска роля, тогава вие може би ще искате да избегнете създаването на погрешно впечатление. Дали апостолът казва, че хората може да си помислят, че жените трябва да бъдат обучавани, така че християнството постепенно да стане култ, като култа на Артемида, в който жените ще управляват и ще държат мъжете в подчинение? Струва ми се, че ст. 12 не позволява да се създаде такова впечатление. Думата, която преведох като „да се опитва да им нарежда“ е необичайна, но съдържа отенъци на „да се държи като началник“ или „да завземам контрола.“ (Коментар: Това ми напомни за странният обичай при сключването на брак у нас, при който след подписването на брачното свидетелство всеки от двамата младоженци се стараят пръв да настъпят другия по крака, което ще означава, че той ще командва в семейството. Д.Пр.) Подобно на Исус в Лука 10, тук Павел казва, че жените трябва имат пространство и свободно време за да учат и да се научават по свой собствен начин, не с цел да притежават сила и да завземат водачеството, както е в култа на Артемида, а с цел както мъжете, така и жените да могат да развиват дарбите си за обучение, преподаване и водачество, които Бог им е дал.

Тогава каква е целта на другите твърдения в този откъс? Ст.8 е ясен: мъжете трябва да се посветят на искрена молитва и не трябва да се придържат към нормалните стереотипи на мъжко поведение, което означава че никога не трябва да се гневят и никога не трябва да се препират. Следващите ст. 9 и 10 казват същото и за жените: те трябва да се освободят от своя стереотип на поведение - не трябва през цялото време да се тревожат за прическата, за бижутата и за модните дрехи, но това не означава, че те трябва да бъдат старомодни, ненаатрапчиви и плахи, а че те трябва да дават своя конструктивен принос за разширяване на обхвата на обществото. Фразата „добри дела“ в ст.10 ни звучи скучно, но това е един от начини използвани от хората, когато говорят за задължението към обществото да изразходваме времето и парите си в полза на хората, които са по-малко късметливи от нас, да бъдем дарители на града чрез подпомагане на обществените дела, на изкуството и т.н.

Защо Павел завършва този откъс с обяснението за Адам и Ева? Запомнете, че неговата основна цел е да настоява, че на жените също трябва да бъде разрешено да изучават и изследват Библията като християни, а не да бъдат държани в неграмотност, в необразована скука и в робски труд. Историята на Адам и Ева добре обслужва тази цел: вижте какво се случва, когато Ева била измамена. Жените трябва да се обучават толкова, колкото и мъжете. В края на краищата, Адам е извършил греха си доста преднамерено; той е знаел какво прави и че това е неправилно, но въпреки това го е извършил. Стария Завет е неумолим относно такъв вид действие.

А какво да кажем относно раждането на дете? Павел не счита, че това е наказание, а обратното, гарантира, че въпреки, че раждането на дете наистина е болезнено и опасно, и често пъти е момент на изпитание в живота на жената, то не е проклятие, която трябва да бъде възприемано като белег за

Божие недоволство. Спасението на Бога се предлага на всички хора, мъже и жени, които вървят след Исус с вяра, любов, святост и благоразумие. И това спасение е обещано на онези, които правят принос на Божие създание чрез раждането на деца, така както и на всеки друг човек. Да станеш майка е достатъчно трудно нещо. Бог знае това и не претендира, че то е нещо лошо. Нека да не оставаме повече неизбухнали бомби и мини, които да взривяват умовете на хората. Нека да четем този текст в смисълът, както аз вярвам, че той е бил написан, за да бъде начин за изграждане на Божията църква, както на мъжете, така и на жените. И точно така, както Павел е бил загрижен да бъде прилагано това в една конкретна ситуация, така и ние трябва да мислим и да се молим внимателно за посоките, в които ни водят нашите собствени култури, предразсъдъци и разгневявания, и да бъдем сигурни, че не се приспособяваме към стереотипите, които светът ни предлага, а да се приспособяваме към изцеляващото и очовечаващо послание на евангелието на Исус.

А СЕГА Е ВРЕМЕ ДА НАПРАВИМ ОБОБЩЕНИЕ. Мисля, че казах достатъчно, за да ви покажа накъде ни насочва доказателството. Вярвам, че ние погрешно сме чели разгледаните откъси от Новия Завет, най-малкото поради един продължителен процес на приемане, традиция и всякакви видове становища, които са се вмъкнали в християнството след написването на Библията. Така, както мисля, че ние трябва коренно да променим традиционните си представи за живота след смъртта, като се отдалечим от средновековните модели и се върнем към моделите от периода на написването на Библията, така също трябва коренно да променим традиционните си представи както какво са мъжете, така и какво са жените и как те се свързват помежду си вътре в църквата и да научим наистина какво казва Библията по тази тема.

Понякога се питам дали тези, които предлагат коренни промени в християнството не са все по-жадни да докажат, че Библията казва определени неща за жените, за да се превърне това в едно оправдание за твърдението, че най-общо казано, християнството е злонамерено нещо, което трябва да бъде изоставено. Разбира се, много християни са дали на невярващите достатъчно шансове да направят подобен коментар. Но може би нашето поколение има шансът **да направи голяма крачка назад в правилната посока.**

Глава 5

Исус идва – посадете дърво!

Намерението ми в тази глава е да обърна най-пълното възможно внимание на текста на Библията както по отношение на неговите детайли, така и на нейния по-широк обхват, и да позволя на авторите на Библията да определят дневния ред, а не насила да им налагаме някаква схема на мислене, която ги представя правилно. Тази задача е направена по-трудна, поради традиционните начини на мислене, на молитва, на духовност и на етика в различните части на църквата. Тук отново целта ми е винаги да позволявам Библията да влиза в диалог с традициите, включително с тези традиции, които считат, че са библейски и да ги критикувам, когато те не са напълно в хармония с Библията. Вярвам, че широкото претърсване на Западната теология, като е започнал още от времето преди Реформацията и продължава от 16-я век както в Римо-католицизма, а и в различните клонове на Протестантството, **е било небиблейско** по своя подход към мощната комбинация от теми, есхатология и екология.

В Никейското Кредо ние сме декларирали, че Исус Христос „ще дойде отново в слава, за да съди живи и мъртви и неговото царство няма да има край,“ но нито основното течение на католическата, нито основното течение на Протестантската теология са изследвали какво точно казваме чрез тези думи и сме оставили един вакуум да бъде изпълнен с различни видове дуализъм (двубожие). Например, Западното християнство си е позволило да възприеме дуалистичната представа, че крайната точка на пътуването на хората на Бога е небето, на което се гледа като на място, което е отделено от земята, поради което целта на християнството като цяло и на обръщането към Господ Исус Христос, и на оправданието, на освещението и на спасението, се гледа в светлината на напускането на земята и отиването у дома в едно място, наречено небе.

Толкова доминираща е тази представа в огромната част от популярното християнско учение, на литургията и химнографията (Коментар: Химнография = канон. Д.Пр), че много хора изпадат в шок, когато им бъде казано, че това просто не е начинът, по който ранните християни са виждали нещата. За ранните християни възкресението на Исус Христос поставило началото на новото създание на

света, началото на изпълнението на Божията молитва, на която Исус научил своите последователи – че Божието царство ще дойде „*както на небето, така и на земята.*“ (Мат. 6:10) и на очакваните „*ново небе и нова земя*“ (Ис. 65:17; 66:22; 2Пет.3:13; Откр.21:1), обещани от Исая и отново в Новия Завет. От тази гледна точка, както често съм казвал (въпреки че не аз съм авторът на тази фраза), несъмнено небето е важно, но това не е край на света. Ранните християни не са се интересували много по начинът, по който нашият свят се интересува, какво се случва на хората веднага след като умрат. Ранните християни се интересували много силно за една тема, която много от Западните християни през последните няколко века изобщо са забравили, а именно - темата за финалното ново създание, за новото небе и новата земя, обединени заедно и за възкресението на тялото, което ще създаде нови човешки същества, за да живеят в този нов свят.

Въпросът за начинът, по който мислите за финалното бъдеще има очевидно пряко влияние върху начина, по който виждате задачата на църквата сега. Казано рязко и с риск от окарикуриране: ако предполагате, че сегашният свят на пространство, време и материя е изцяло лошо нещо, тогава задачата е да избягате от този свят и да дадете възможност на колкото се може повече други хора да направят това, ако е възможно. Ако вървите по този път, много голяма е вероятността да завършите в някаква форма на гностицизъм, а гностикът въобще не се интересува от подобряването на участието на хората или от сегашното състояние на физическата вселена. Защо да поставяме тапети в къщата, ако утре тя ще бъде съборена?

На противоположният край на спектъра някои теолози са били толкова впечатлени от присъствието и активността на Бога в сегашния свят, че са предположили, че Бог просто иска да продължи да работи върху него, такъв, какъвто е и да продължава да го подобрява, докато накрая той се превърне в съвършеното място, което той е имал предвид. От тази гледна точка, задачата на християнина е да работи в програмите за социално и културно усъвършенстване, включително и да се грижи за природната среда, с цел Божието царство да дойде на земята чрез един почти еволюционен процес, както твърдял Пиер Тейлхард де Чардин, (*Коментар: 1881-1955, френски идеалист-философ и йезуитски свещеник, изучавал палеонтология и участвал в откриването на останките от Пекинския човек, привърженик на еволюционното развитие на вселената. Д.Пр.*) или поне докато упоритата работа на човека в сегашния свят постигне резултатът, който Бог има предвид като крайна цел.

Както казах, това са карикатури, но те съществуват тук-там в реалността и хората, които са склонни да приемат една или друга от тях, редовно поддържат мястото си в спектъра чрез посочване на глупостта на онези хора, които живеят на другия край на спектъра. Няма да се изненадате когато научите, че аз не подкрепям нито една от тези две крайности. Правя това, не защото просто искам да се намирам по средата, а поради високото качество на библейската есхатология, която надвишава категорично всяко друго твърдение от целия спектър.

Но преди да се заема с работата си, позволете ми още една малко илюстрация. За пръв път се натъкнах на проблемът, с който ще се занимаваме сега по време на един уикенд, когато изнасях лекции в Тъндър бей (*Заливът на гръмотевицата. Д.Пр.*), Онтарио, Канада, мисля че беше през 1982 или 1983. Работех в Монреал по онова време и бях поканен да говоря за Исус в исторически контекст, една тема, на която бях изнасял толкова много лекции, че накрая те се превърнаха в книгата ми „Исус и победата на Бога.“ Но, за моя изненада, основният въпрос, който хората имаха предвид беше не тълкуване на значението на притчите или на кръста, или на самото превъплъщение, а въпроси за екологията: някои хора в църквата казваха, че няма смисъл да се тревожим за състоянието на дърветата и за киселинния дъжд, на реките и езерата и за замърсяването на водите, или за промените в климата, които дават отражение на посевите и реколтата, защото Исус ще дойде скоро и Армагедон ще унищожи сегашния свят. Според тях няма никаква логика да се тревожим за състоянието на екосистемата; всъщност е небиблейско да правим това, един вид – светски начин на мислене, който ни отклонява от истинската задача на евангелието, която е спасяването и отглеждането на души за духовната вечност. Сега не мога да си спомня какви отговори съм дал на тези въпроси, но съм запомнил самите въпроси.

Тогава къде да отидем, за да очертаем ясно богатата и дълбока есхатология (*Коментар: Есхатологията е дял от теологията, която изучава събитията в края на времето, които са свързани с второто идване на Исус. Д.Пр.*) на Новия Завет, която ще ни помогне да намерим смисъла на отговорността на християните в сегашния свят? Преди всичко – при едно място, при една глава, която се извисява над повечето от другите глави и без която аз лично щях да бъда доста изгубен в моята гледна точка за света: Рим.8

Римляни 8

Рим.8 е толкова богата и наситена, толкова пълна с утеха и предизвикателство, че е лесно се

изгубим в нея и да пропуснем както да видим гората поради дърветата в нея, така и в някои случаи – да не успеем да видим някои дървета поради гората. Ще започна с ключовият откъс, ст.18-27, а след това ще върна фокуса на вниманието ни малко назад и ще разширя обхвата на виждането, за да можем да видим по-голямата картина, в която този текст формира връхната точка. Ето как ще направя това.

„Страданията, през които преминаваме сега не заслужават да бъдат поставяне на везната заедно със славата, която предстои да бъде открита за нас. Да: самото творение се е изправило на пръстите на краката си в очакване, с нетърпение чакайки моментът, когато децата на Бога ще бъдат открити. Виждате, творението е подчинено на безсмислена безполезна не поради собствената си воля, а поради волята на Онзи, Който го е поставил в това подчинено положение, с надеждата, че самото творение ще бъде освободено от своето робство на разрухата, за да се наслаждава на свободата, която идва, когато децата на Бога бъдат прославени. Нека да обясня. Ние знаем, че цялото творение в съвкупност стъпва и преминава през родилни мъки заедно чак до ден днешен. И не само то, но и ние, които имаме първите плодове на живота на Духа вътре в нас, търсим вътре в себе си, докато жадно очакваме нашето осинование, откупуването на нашето тяло. Виждате, ние бяхме спасени в надежда. Но надеждата не е надежда, ако ние можем да я видим! Кой се надява на това нещо, което може да вижда? Но ако се надяваме на това, което не виждаме, ние жадно го очакваме – но в същото време с търпение. По същият начин и Дух идва край нас и ни помага в нашата слабост. Ние не знаем за какво да се молим, когато трябва да се молим; но същият Дух се моли от наше име със стенание, което думите са слаби да опишат. А Изследователят на сърцата знае какво мисли Духът, защото Духът се застъпва за хората на Бога в хармония с Божията воля“ (Рим.8:17-27 – мой превод) Казах, че това е връхната точка на писмото до тук и това може само по себе си да е спорно. Като човек, който през целия си живот изучава Римляни и коментарите за него, аз съм впечатлен – и съм потиснат! - от силата на традицията, която всъщност е подценила важността на тези стихове. Пред лицето на това, изцяло в съответствие със смисъла на твърдението на Павел, ст.18-27 стоят близо до онова, което трябва да бъде считано за връхна точка на това най-дълго и най-сложно аргументирано писмо на Павел.

И да, както казах, проповедници, коментатори, теолози в Западната традиция, както католици, така и протестанти, почти рутинно са гледали на този откъс като на нещо, което отклонява вниманието от важната цел. Ние знаем, както изглежда, че Посланието до римляните е основополагащо относно начинът, по който отделните хора биват спасявани, тоест, как най-накрая те намират своя път към небето, бивайки оправдавани чрез вяра и биват въвеждани от Духът в живот на святост. Така очите ни пропускат да видят различния език в ст.19-23, които са сърцевината на този откъс и продължават от светостта в ст.13-17 към уверението за спасението в ст.28-30, наслаждаваме се на несравнимата музика в ст.31-39 и забравяме мъчителната част в средата на този откъс. Но както се случва обикновено, когато правим такова нещо с текст на Павел, ние губим нещо абсолютно важно – в този случай нещо, което поставя под съмнение цялата ни гледна точка към света.

Доброто творение на Бога

Павел говори за славата, която според думите му е открита „за нас“ (ст.18). Това, което иска да ни каже с тези думи е веднага обяснено, какъвто е неговия навик, в следващия стих и е допълнено с подробности в следващите два стиха. Цялото творение, целият космос е застанал на пръстите на краката си в очакване децата на Бога да бъдат открити. Славата не е просто вид луминесценция, все едно, че целта на спасението е била, че накрая ние ще светим като електрически крушки. Освен другите неща, славата означава, управление, сила и власт; както поясняват други автори (особено Св. Йоан), част от целта на Божието спасение на неговите хора е, че те са определени от провидението не просто да се наслаждават на безкрайна и отморяваща почивка в едно място, наречено небе - те са определени да бъдат слуги на Бога и да управляват цялото творение с изцеляваща и възстановяваща справедливост и любов. Ст.20 и 21 ясно казват това. Поради Божията заповед, цялото творение е станало място на поквара в две посоки – израждане както на морала, така и на материята. Ние често си мислим за вселената, състояща се от пространство, време и материя като за нещо, което автоматично е нетрайно и развалящо се, но Павел настоява, че първоначалното намерение на Създателя не е било такова. Както винаги, когато говори за най-последното бъдеще, той се връща при Бит.1,2 и 3, поради което неговата есхатология е вкоренена в сътворението като работа, която самият Бог е определил като „добра.“

После идва великото твърдение за най-последното бъдеще в ст.21: самото творение ще бъде освободено от робството на разрухата. Тази свобода ще дойде, когато децата на Бога бъдат прославени. В много преводи на този стих това е неразбираемо и се загатва за някаква обобщаваща свобода и слава, които ще бъдат споделяни по равно както от освободените хора, така и от

творението, но не това казва Павел и със сигурност, не това, което иска да каже. Това, което той иска да ни каже в ст. 21, както е и в ст.18 и 19 е, че когато откупените хора на Бога най-накрая бъдат спасени, което както сега открийме, означава - когато нас ще ни бъдат дадени нашите възкресени тела, ние ще бъдем поставени в „слава,“ **което означава, суверенно господство като деца на Бога, които носят неговия образ** (сравни със ст.29) **над цялото творение** – и тогава, най-накрая, проектът на Бога ще бъде поставен там, където е било предвидено да бъде още от самото начало, когато Бог създал човечеството по своя образ, да бъде плодотворно и да се грижи за градината. Когато хората бъдат направени праведни, творението ще бъде направено праведно. Това е най-последната цел, славното шествие на сотериологията (*Коментар: Сотериология - клон от теологията, който изучава спасението чрез Исус Христос. Д.Пр.*) на Павел.

Кратко размишление по тази тема в диалог със Западната традиция.

Павел критикува сънародниците си, юдеите, за това че не успяват да разберат, че причината, поради която в началото Бог ги е призовал е била, **чрез тях той да може да спаси цялата човешка раса.** Юдеите са били прави да считат, че фактът за тяхното призоваване не подлежи на договаряне с другите народи, **но са грешели, когато са мислели, че Бог иска да спаси само юдеите.** Същото нещо виждаме да се случва и на следващия етап по начинът, по който главното течение на християните четат посланията на Павел. Ние бяхме прави, дълбоко прави да мислим, че Павел е жизнено загрижен за спасението на хората и че всичко се случва благодарение на изкупителната смърт на Исус, чрез оправдаването по милост чрез вяра и т.н. Но ние не бяхме прави, когато предпологахме, че единствената цел беше спасението на хората – които ще живеят някъде далече от света, далече от целия създаден ред. Така като Израел е седял лице в лице пред цялата човешка раса, по същият начин хората са лице в лице пред целия създаден ред във вселената. Такова е намерението на Бога още от Бит.1 и 2 и такова ще бъде според Павел до самия край. И поради това в следващият откъс Павел описва концентричните кръгове на „стененето“: светът стене в родилни мъки като жена, която ражда и очаква раждането на дете; църквата стене с неописуеми въздишки, копнеейки за възкресението на тялото; а някъде много далече се случва най-забележителното нещо – Светия Дух стене вътре в нас по начини, които са твърде дълбоки, за да могат да бъдат описани с думи. Аз съм писал навсякъде, че това не е случайна препратка към молитвата и към работата на Духът. Целта на това е да ни каже, че когато ние се молим, не сме просто някакви далечни и кекави просители. Когато се молим, ние започваме за поемаме нашите отговорности като хора, които са носители на образа на Бога и заедно с Бога властват над създаването. И тъй като самите ние сме слаби и покварени в нашето невъзкресено състояние, упражняването на тази слава е винаги мистериозно и даже болезнено, когато установяваме, че се молим, намирайки се след болката на света и въпреки това откриваме, че духът на Бога стене вътре в нас.

Това е най-важната част от нашия призив в сегашното време и тя е тясно свързана с разглежданата от нас тема. Ние трябва да поемем отговорност в сегашното време за стенещото Божие творение. Тази отговорност ще бъде фокусирана особено в молитвата, даже когато ние не можем да изразим с думи най-дълбоките си тревоги. Тази отговорност се основава върху анализа на Божия свят, на цялото творение (и на природата с цялата ѝ привидна жестокост). Не трябва да гледаме на създадения ред като на нещо случайно, **нищо да считаме, че сегашното безредие се причинява по някакъв начин от наши грешки,** (*Коментар: Това не се ли отнася и за напъните ни самите ние да решим проблема с „Глобалното затопляне“? Д.Пр.*), а трябва да разбираме, че това безредие в светлината на първоначалното добро състояние на творението, което сега е коренно увредено, но очаква изкуплението. В пространството, времето и материята няма нищо лошо, погрешно е това, което се е случило на това добро творение. То е поробено, а това, от което се нуждаят робите - е изкуплението.

Изкупление поради Божията праведност

Темата за изкуплението на робите ни предоставя ключът, който ще ни помогне да схванем по-голямата картина, която Павел е описал за последните няколко глави от Римляни, картина, която трябва да постави границите на нашите разговори за християнската гледна точка за целия създаден ред както в бъдещето, така и сега. Подобно на повечето юдеи през цялата човешка история, Павел е бил много по-наясно, че ние сме участници в не само историята на сътворението, но и в Изхода, времето, когато създателят Бог слязъл до Египет, за да спаси хората си от робството и да ги отведе у дома през пустинята до тяхната обещана земя, водейки ги до това наследство чрез своето собствено лично присъствие. Въпреки, че важните етапи от тази божествена работа са били както прекосяването на Червено море, когато хората били преведени през водата, за да излязат от робството и да влязат в свободата, така и пристигането край планината Синай, за да им бъде даден Законът. Всичко това се е случило като дългото изпълнение на обещанието на Бога, дадено на Авраам в Бит.15, където той

сключил завет (договор) с него и с неговото семейство, изисквайки Авраам да вярва, че Бог наистина е Създателят и Даващият живот, онзи, който дава живот на мъртвите и извиква да започнат да съществуват неща, които не са съществували.

Тази черта от Божия характер, спазването на обещанието и изпълняването на завета, чрез което той ще възстанови своя свят в оригиналното му състояние, може да бъде обобщена в една фраза: **Божията праведност**. А знаейки това, връщайки се стъпка по стъпка назад, от езика в Рим.8:18-27 ние разбираме, че сме описвали цялата тема на Писмото до римляните. Темата на това писмо не съм само аз, моят грях и моето спасение, въпреки че със сигурност то е написано и заради това. Целта на Посланието на римляните е да покаже начинът, по който Бог спазва завета, който е сключил с Авраам чрез предоставянето на Изход, който побеждава всички изходи.

А сега вижте как това е извършено в подробности в Римляни – и разберете каква мощна яснота на контурите полага това послание върху дадената от Бога отговорност на хората за творението. След като в гл.1 до 3 обявява и изследва своята главна тема за Божията праведност – това е тема, която ще разглеждаме друг път, Павел я приземява в Рим.4 чрез разясняването на обещанията на Бога към Авраам и на вярата, чрез която Авраам проумял тези обещания. Обобщавайки тези обещания, Павел обявява – още по-забележителното е това, като се вземе предвид, че в обещанията се говори за Святата Земя, земята на Израел – че Бог е обещал на Авраам, че Авраам ще наследи света. (Рим.4:13) Павел, заедно с някои други юдейски мислители от онова време, е виждал отвъд временния и ограничен обхват на свързаното с територията обещание на Бога до крайното намерение на Бога (например, в Пс.72 и части от Исаия). Павел казва, че сега целият свят е Божията свята земя. След това той подрежда сцената за историята на великият краен Изход – Изходът на човешката раса и заедно с него - на цялото творение. В Рим.5 Павел започва с Адам, в робство на греха заедно със своите потомци. После, в гл. 6 той описва как прекосявайки водата, те преминали от робство към свобода, чрез кръщаването в смъртта и възкресението на Христос. Това естествено ги отвежда до планината Синай и до даването на Закона, но сега става ясно, че Законът, въпреки че е закон на светият и праведен Бог, трябва да ги осъди. Както е станало с Израел в пустинята, те (*Коментар: Те - хората в Римската църква Д.Пр.*) са обречени да загинат поради собствената си непокорност, ако не го нямаше скорошният акт на милост, чрез който Бог ги е спасил: това, което Законът не можел да направи, защото той е бил слаб чрез плътта, Бог го е направил в смъртта на Исус Христос и силата, и присъствието на Светия Дух.

После идва Рим.8, както вече видяхме, в три измерения. В Рим.8:1-11 Павел поставя ударението върху Светия Дух, който живее в нас и това кореспондира директно с начинът, по който децата на Израел са вървели през пустинята, а Бог е присъствал сред тях като стълб от облак и огън; резултатът, както и в юдейската теология е, повторното изграждане на храма или скинията, което в условията на Рим.8 не означава нищо друго, освен възкресението на тялото (Рим.8:9-11). Има още много неща, които могат да се кажат за всичко това, но не тук и не сега.

Обещаното наследство и нашата сегашна отговорност

Това ни отвежда до важният откъс Рим.8:12-17. Тук Павел говори, че християните са „*управлявани от Божия Дух*“ и поради това отхвърлят възможността да се върнат отново назад в робството и страха (Рим.8:14-15) – точно като израелтяните в пустинята, които си фантазирали да се върнат обратно в Египет, но вместо това им било казано да вървят напред, водени от Божието присъствие сред тях. Това присъствие им гарантира, точно така в миналото е гарантирало на израелтяните, че те са деца на Бога: на великият боен зов „*Израел е Моят първороден син*“ (Изм.4:22) в Римляни е отговаряно чрез: „*Ава, Отче!*“ (8:15). По този начин Светия Дух свидетелства пред нашия дух, че ние сме „*Божии чада. И ако сме деца, тогава сме и наследници – наследници на Бога*“ (8:16-17), които ще получим обещаното наследство (сравнете Гал.4:1-7; Еф.1:14).

Но какво е наследството? Тук вековете на Западната християнска традиция дават категоричен отговор, въпреки че често се подразбира - небето. Небето е нашият дом, нашето наследство; ние препрочетохме историята на Изхода, където прекосяването на река Йордан символизираше, както е в книгата „Пътешествието на пилигрима“ от Джон Бъниан, смъртта на тялото, която ще ни отведе до небето, до този Ханаан, за когото бленуваме. Но – и това, както ще разберете, е онова, до което ми отне толкова време да стигна – **НЕ е точно това, което Павел казва. Това, което той казва, щеше да бъде ясно, ако цялата Западна традиция не беше решена да тълкува по друг начин това важно нещо. Наследството не е небето, нито е Палестина, една малка географска ивица в Близкия Изток. НАСЛЕДСТВОТО Е ЦЯЛОТО ОБНОВЕНО И ВЪЗСТАНОВЕНО ТВОРЕНИЕ.** Отново ще кажа това: сега целият свят е Божията свята земя. По този начин преразказаната от Павел история за Изхода придобива своя пълен и завършен смисъл. И това, според мен, е фундаменталния план за изцяло

библейската и изцяло християнската гледна точка за сътворението и за нашата отговорност към него.

Нека да поясня това, преди да премина към моята втора главна тема – темата за Второто Идване на Господ Исус Христос. Даже след прочитането на Посланието до римляните, което предложих, някой все пак може да каже: „Е, може би един ден Бог ще обнови целият създаден ред; това ще бъде чудесно и аз очаквам да участвам в този нов ред с моето възкресено тяло. Но понеже все още нямам това възкресено тяло, какво бих могъл да направя, за да помогна на творението в сегашното му състояние на стенене? А не е ли донякъде предположение да мислим, че бих могъл да направя нещо, след като всъщност Бог сам ще обнови всичко? При това положение, не би ли трябвало просто да чакаме?“ Да, в това твърдение може би има известна логика. Но основната цел на християнското евангелие е, както ще подчертая това по-късно, че с възкресението на Исус и с даряването на Светия Дух на всеки християнин, бъдещето на Бога е направило крачка напред, за да се срещне с нас в настоящето; това, което Бог възнамерява да направи най-накрая вече е влязло в света, такъв какъвто той е. (Това наистина е наистина драматична истина за Великден: че не Бог е направил едно необикновено чудо в полза на Исус, истината е, че с Исус новото сътворение вече е започнало и последователите на Исус са поканени не само да се възползват от това, но и да участват в изпълнението на проекта, което вече е започнало.) Ние не сме в положението, в което са били юдеите през първия век, които са очаквали великото есхатологично събитие (*Коментар: Есхатологично събитие – събитие от последния етап от библейската история. Д.Пр.*); ние сме с първите християни, които празнуват факта, че част първа от това велико събитие вече се е случила във възкресението на Исус и с изливането на Светия Дух в душите на християните, и вече очакваме идването на част втора, когато това, което е започнало на Великден и на Петдесетница, най-после ще бъде завършено.

По този начин, с Възкресението и Петдесетница, новата версия на Божието сътворение на пространството, времето и материята вече е започнало. Едно от главните места, където тази нова версия трябва да бъде видяна и опозната е в християнската святост, която не се постига чрез спазването на правила и наредби, а чрез правилното християнско поемане на човешката отговорност за една част от сътворения ред, за техните собствени тела и в работата за превръщането им в отражения на образа на Бога, такива, каквито те са били направени да бъдат (отново вижте Рим.8:29). Но точно защото носенето на образа на Бога не означава само да се отделяме от другите хора или да се самонаказваме заради грешките си, а и да отразяваме образът на Бога към създаването чрез мъдро управление, обновлението на човешкия живот към което сме призовани в Рим.8:12-17 трябва да се проявява и се проявява чрез християнската отговорност за творението, както сега, така и в бъдеще.

Гледайте на това по следния начин. Ако някой дойде при вас и ви каже, че той или тя има голям проблем с устояването на изкушение и винаги е изпадала безпомощно в грях, но това не е важно, защото един ден Бог ще ни даде ново тяло, което няма да е способно да извършва грях, поради което защо да не чакаме дотогава, аз се надявам, че вие ще му отговорите със силна доза от започналото есхатологично събитие. Надявам се, че вие ще му кажете: „Бог вече е започвал тази последна и окончателна работа за новото сътворение; чрез кръщението и вярата ти си оставил зад себе си стария ред на греха и смъртта, и чрез Божия дух вътре във теб, ти имаш Божията сила за възкресението, която те прави способен, даже сега, да се съпротивляваш на греха и най-после да живееш като истински човек; следователно, ти си длъжен сега да живееш, доколкото е възможно по такъв начин, все едно, че живееш в бъдещето.“ Поради това, отнасяй се по този начин към християнската отговорност за Божието добро творение. Един ден Бог ще обнови целия сътворен ред и както е казано в Рим.8, той ще направи това, което винаги е имал намерение да направи – ще постави своите създания, които носят образът му, да властват над творението. Те ще отразяват славата на Бога в света и ще донесат Божията спасяваща справедливост, ще поддържат реда в света и ще правят пустинята да цъфти като роза. И ако ние вече сме в Христос, ако вътре в нас вече живее Светия Дух, ние не можем да кажем: „Ние ще чакаме докато Бог свърши всичко накрая.“ Ние трябва да бъдем носителите на Божия дневен ред и най-накрая – да бъдем символи на това обновление в настоящето. И това трябва да означава, че ние сме призовани сега да търсим всякакви начини, чрез които сега стенещото творение да може да бъде освобождавано поне частично от неговото робство и да живее в известна свобода, която идва, когато децата на Бога са прославяни, защото в Христос и чрез Светия Дух ние вече сме прославени. Да отричаме християнската страст за екологична работа, за въвеждането на ред и справедливост доколкото е по възможностите ни сега, означава да отричаме или добротата на творението или силата на Бога, които бяха изявени във възкресението и в изливането на Светия Дух, или може би - и двете неща.

„Второто идване“

Заглавието на тази част е: „Исус идва – посадете дърво!“ Причината този лозунг да противоречи

на общоприетата представа и то дотам, че да стане смешен е, че за голям брой силно вярващи християни, второто идване на Исус е мигът, според който светът, такъв, какъвто го познаваме, ще бъде унищожен, а Исус ще грабне хората си и ще ги отведе на небето, за да живеят там вечно с него. И ако наистина това ще се случи, защо ще трябва да посадите дърво? Защо да гресирате колелетата на кола, на която ѝ предстои да падне в пропастта?

Но в това ли е смисълът на Второто идване? Ще разгледаме за момент един ключов откъс от Библията, където много християни откриват този вид учение и аз ще подсказва, че този текст е бил разбран дълбоко погрешно. Но първо ще скицирам едно или две места в Новия Завет, които са извънредно важни и енергично загатват, че ако разбираме Второто идване по този начин, ние пропускаме неговия смисъл.

Няколко погрешно разбирани откъси от Новия Завет за Второто идване

В Еф.1:10 Павел казва, че целта на Бога за вечността е била да „*събере в Христос всички неща – на небето и на земята*“ (мой превод). Кол.1:15-20, една от най-изумителните християнски поеми, които някога са написани, обявява директно, че всички неща са създадени в, чрез и за Христос, и че всички неща са примирявани в, чрез и за Христос. Нито Ефесяни, нито Колосяни ни дават някаква подкрепа за представата, че голяма част от създадения ред е предопределен да бъде изхвърлен на боклука, а изкупените хора, независимо дали са в тяло или без тяло, ще живеят вечно на някакво друго място. Наистина, в Кол.3 намираме един намек за друг начин на разбиране на това, което е общоприето да наричаме „Второто идване.“ Павел казва: „*Вие умряхте и вашият живот е скрит с Христос в Бога; когато Христос, който е нашият живот, се яви, тогава и вие също ще се явите с Него в слава*“ (Кол.3:3-4 – мой превод).

Замислете се за момент за смисъла на явяването. Когато говорим за идването на Исус, ние правим това да изглежда, като че ли сега той е някъде много далече; все едно, че за да дойде, той трябва да направи някакво дълго пътуване. Но думата „яви“ означава нещо друго. Както установяваме на много места в Новия Завет, Исус не е далече; той е на небето, а небето не е място някъде нависоко, а е Божието измерение за това, което си представяме като обичайна реалност. Това е важна част от библейската космология и пропускат да схванем тази важна част оставя много християни в озадачено състояние относно начинът, по който да съберат на едно място библейската картина на есхатологията. Същността се състои в това, че сега Исус е в Божието измерение, т.е. на небето; но небето НЕ Е МЯСТО, което се намира някъде в космическия безкрай, а е различна сфера на реалността, която се припокрива и е взаимно свързана с нашата сфера по многобройни и тайнствени начини. Все едно, че има една огромна невидима завеса, която разделя стаята на две и прикрива другото пространство, което може да бъде обединено с нашето пространство; един ден завесата ще бъде отворена и двете пространства или сфери ще бъдат завинаги съединени, и самият Исус ще бъде централната фигура. В този момент вие може да кажете, ако искате, че той е дошъл в смисъл, че ние не сме били наясно за него, а сега сме. Но Колосяни говори за неговото явяване, както и 1Йоан 3:2: „*Ние знаем, че когато Той се яви, ние ще бъдем подобни на Него, защото ще Го видим такъв, какъвто е.*“ (мой превод)

Писал съм подробно на други места за „Човешкият син,“ за който се говори в Марк 13 и 14 и за техните аналогии и не искам тук да се занимавам с тях, освен че ще кажа следното: Картината за Човешкия син „*идващ на облаци*“ в тези откъси изисква тя да бъде разглеждана в светлината на библейският откъс, който те цитират – Дан.7; а в Дан.7: 13 се казва, че „един като Човешкия син“ се възнеся, а не слиза. Той отива при Бога, а не се връща от небето на земята. Поради това съм спорил, заедно с няколко други теолози, че тези откъси въобще не са свързани с Второто идване на Исус, а се отнасят за неговото реабилитиране след страданието. Следователно аз ще ги оставя настрана, не защото не вярвам във Второто идване, а защото не вярвам, че тези откъси имат връзка с това идване.

Но самото Второ идване е предполагаемо или потвърждавано навсякъде в Новия Завет. Но в Рим.8 то рядко е включвано в цялата картина на обновяването на творение и с картината на раждането на новото творение в утробата на старото. Въпреки това има различни откъси, където са правени опити да се каже нещо такова. В 1Кор.15 Павел скицира една необикновена картина на идващият есхатологичен сценарии, този път не като бременна майка, която ражда, а като велика битка между доброто и злото, битка, която Бог печели чрез победата на Исус Христос. Основният смисъл на 1Кор.15 е, че Бог ще обнови цялото творение; още веднъж Павел има предвид Бит.1,2 и 3 и неговото фокусиране във възкресението с тяло заема място в по-големия сценарии, където Бог ще победи силите на покварата и разложението, когато и последният враг – смъртта, ще бъде унищожен. Тази победа ще бъде моментът на „царственото явяване“ на Исус, какъвто е смисълът на гръцката дума *parousia*, която често е използвана в тези дни така, все едно че тя просто означава „Второто идване,“

какъвто и смисъл да влага църквата в тази фраза. И така, тук, в 1Кор.15 ние имаме крайната победа и обновлението, възкресението на мъртвите и царственото явяване на Исус.

Нещо подобно може да бъде казано и за Откр.21, въпреки че тук е забележително, че църквата, а не Исус слиза долу от небето. Наистина, Откр.21 с пълно основание е приветстван като крайното отхвърляне на целия гностицизъм, на всички опити да се преосмисли спасението и да се представи като бягство от земята на небето. Точно обратното, невестата на Христос е чакала на небето през цялото време и сега се появява на земята, за да се ожени за младоженеца. Подобно на Рим.8 и на 1Кор.15, това е забележителна картина на приемственост и на прекъсване. От една страна, новото творение е наистина ново до степента, че първото небе и първата земя са отминали. От друга страна, има здрава последователност между двата свята, тъй като част от Божията задача в новия свят е да изтрие сълзите от всички очи. Това е тайнство, към което ние ще се върнем.

Преди да стигнем до най-спорният откъс, позволете ми да кажа тук няколко думи за откъси, като 1Петър, който казва, че спасението е „*запазено на небесата за вас*“ (1Пет.1:4). Смисълът е, че небесата е Божието пространство, където Бог пази своите цели готови и чакащи, докато дойде определеното време те да бъдат донесени на сцената на земята. Ако се прибера късно у дома и моята жена ми остави бележка, в която пише: „Вечерята ти е във фурната,“ това не означава, че тя очаква от мен да вляза вътре във фурната, за да си изям вечерята. Това означава, че вечерята е готова и когато дойде времето да вечерям, аз мога да извадя яденето от фурната и да го изям на масата по обичайния начин.“

Тук нашият проблем е утежнен от коренно погрешно тълкуване на фразата за „небесното царство,“ което се е считало, че означава място, където хората на Бога отиват след смъртта си, а не както е правилно – „царуването на небето,“ означаващо, царуване на Бога на земята, и в продължение на векове се е предполагало, че името на християнската игра е била просто „да отидеш на небето, когато умреш“, и това е оставяло църквата, често пъти най-силно вярващата църква, да се мотае в някакъв вид полу-гностицизъм, без да даде да разбира това и да гледа на сегашния свят като на нещо, което в същината си е зло и да счита, че целта на спасението е да избягаме от света. Но не е така: Исус, който ни е учил да се молим с думите: „*Да дойде твоето царство...на земята, както е на небето*“ (мой превод) освен това обявява, че му е дадена цялата власт, както на небето, така и на земята, и описанието на Лука за възнесението и това, което последва показва достатъчно добре, че целта на пребиваването на Исус на небето е, че сега той е поставен на престола като господар на света, а не че той е отишъл някъде надалече и че просто очаква ние да отидем при него.

Това ме отвежда отново, преди да стигнем до ключовият откъс, до две реда, които вече са цитирани в тази връзка. В Йоан 14 Исус казва, че в дома на баща му има много обиталища и че той ще подготви място за своите последователи (ст.14:2). Гръцката дума, която тук е преведена като „обиталища“ е *μοναί*, множественото число на *μονή*; и ако погледнете в гръцкия тълковен речник ще видите, че това **НЕ** означава „обиталища“, като в „дом, в който отивате и ще живеете вечно,“ **а е квартира**, място, където да пребивавате за известно време, да почивате и да се възстановите, докато дойде времето да продължите пътуването си. Евангелието на Йоан подчертава, че възкресението е крайната цел на пътуването на хората на Бога; очевидно Исус казва, че между смъртта и възкресението ще има подготвено място, място на светлина, мир и почивка, където ние ще можем да чакаме до идването на последния ден.

Същото е имал предвид и Павел във Фил.1, когато казва „*да бъда с царя, защото това ще бъде много по-добро*“ (Фил.1:23 – мой превод). Поради това, отново, когато Исус казва на разбойника в Лука 23:43, че „*днес ти ще бъдеш с Мен в рая,*“ той не говори за възкресението в последния ден. В края на краищата, даже Исус не е стигнал директно до възкресението, а е бил наистина умрял и погребан, а след това е бил възкресен в тяло след 3 дни. Къде е бил той през тези 3 дни? Рай е персийска дума, която означава „красива градина,“ която вече е била използвана, за да обозначи мястото, където умрелите отиват, за да се погрижат за тях и те да си почиват, докато дойде времето за възкресението.

Чудесно смесени метафори в 1Сол.4

Стигнахме до 1Сол.4, където поколения наред са считали, че чудесно смесените метафори на Павел трябва да бъдат възприемани буквално. В края на краищата, в следващата глава Павел обявява, че през нощта ще дойде крадец, че бременна жена ще започне да ражда, поради което вие не трябва да пиете, а трябва да стоите буден и да се облечете с доспехите си. В 1Сол.4, пишешки за ситуация, където някои от членовете на църквата са умрели, той има да ни каже 5 неща за това, което ще се случи накрая.

Първо, когато дойде последният ден, ние ще бъдем с тези, които са умрели преди нас в Господа.

(ст.17).

Второ, умрелите християни ще бъдат възкресени в нов изцяло телесен живот и начинът на живот на християнина ще бъде променен – по същество същото нещо Павел казва и в края на 1Кор.15.

Трето, това ще бъде велик ден на отмъщение, особено за тези християни, които са страдали заради вярата.

Четвърто, Всичко това ще се случи, когато Исус се разкрие като цар и господар на целия свят, подобно на Цезар, но нещо много повече от Цезар.

Пето, когато това се случи, повторното явяване на Исус ще бъде като Моисей, който слязъл от планината Синай със Закона, за да съди хората.

А сега си представете, че вие сте Павел, вие сте в смесването на вашите метафори и се опитвате да кажете всичките тези 5 неща наведнъж в рамките на библейската космология, която използва езика горе/долу, за да обозначи небето и земята, въпреки че авторите знаят безпогрешно, че небето НЕ е място в нашата вселена на пространството и времето, а е друг вид пространство, което си взаимодейства с нашето пространство по сложни и интересни начини. Как ще създадете този ефект и тази представа? Например, може да се опитате да кажете, че при звука на последната тръба появяването на Исус от небето ще бъде подобно на появяването на Моисей от обгърнатия с облаци връх на планината; към тази картина можете да добавите образът от Дан.7:13 на „*човешкия Син, идващ на облаци*“, което означава, за да отмъсти; може да се опитате в същото време да покажете, че повторното появяване на Исус прилича на влизането на Цезар в град или връщайки се в Рим след някоя голяма победа, а гражданите са излезли извън града да го посрещнат и да влязат заедно с него в града. И ако сте на мястото на Павел и се опитвате да кажете всичките тези неща наведнъж, вие може да напишете например следното: „*Сам Господ ще слезе от небето с повелителен вик, при глас на архангел и при Божията тръба; и мъртвите в Христос ще възкръснат по-напред; после ние, които сме останали живи, ще бъдем грабнати заедно с тях в облаци да посрещнем Господа във въздуха; и така ще бъдем винаги с Господа. Затова, насърчавайте се един друг с тези думи*“ (1Сол.4:16-18). А Павел никога не би могъл да измисли онова, което цяло училище по теология би могло да се опита да комбинира тези неща в едно буквална картина, в сравнение с това, което той е направил с аналогията с крадеца, с раждащата жена и с трезвия войник в следващия откъс.

Надявам се, че разбирате смисъла на това, което казвам. Смисълът не се състои в простото разлагане на съставните ѝ части на внушителната теология „да оставим зад себе си“, която беше толкова могъща, в частност в Северна Америка, въпреки че ние сме длъжни да направим това, ако искаме да мислим библейски. Трябва да се фокусираме в един конкретен елемент. Гръцката дума *parousia* - „появяване на царя“ е била използвана редовно, за да опише „идването на Цезар“ или „появяването на царя“, когато той посещавал някой град или се връщал у дома в Рим. А това, което се е случвало по време на такова *parousia* е, че видните граждани излизали извън града, за да го посрещнат, като това посрещане се обозначавало с гръцката дума *apantesis*, която Павел използва тук за „посрещнем“, както е в „*да посрещнем Господа във въздуха*.“ Но когато гражданите излизали извън града, за да посрещнат Цезар, те не седели там на полето. Те не правели пикник на ливадите и след това го посрещали; те излизали навън, за да ескортират или придружават техния царствен Господар при влизането му в града. Казано с други думи, картината на Павел не трябва да се отпечатва върху небиблейската представа за Второто идване, според която Исус „се връща обратно, за да ни отведе у дома“ - внезапно пикира долу, загребва с един замах своите хора и рязко се издига на небето с тях, далече и завинаги от този порочен свят.

Както показват ясно няколко откъса от Откровение, на които пригласяят като ехо и други книги от Новия Завет, смисълът е, че Исус ще царува на земята и на неговото царствено появяване верните хора ще отидат да го посрещнат, подобно на учениците на пътя за влизането ме в Йерусалим, само че този път с нов и пълнокръвен триумф, и за да го придружат при връщането му в света, който по право е негов и той идва да предяви правото си, че той е негов собственик, да съди и да управлява с изцеляващ и мъдър суверенитет. В един любим химн ние пеем: „Когато Исус дойде с вик на одобрение и ме отведе у дома, каква радост ще изпълни сърцето ми!“ А текста на този химн би трябвало да звучи така: „Когато Исус дойде с вик на одобрение и излекува своя свят, каква радост ще изпълни сърцето ми!“ В Новия Завет Второто идване не е моментът, в който Исус грабва хората и си отвежда на небето, далече от земята, за да живеят вечно с него някъде на друго място – точно обратното, смисълът на Второто идване е, че това е моментът, в който той се връща за да царува не само на небето, но и на земята. В края на краищата, възкресеният Исус в Мат.28:18 обявява: „*Даде ми се всяка власт на небето и на земята*“, и превръща това в основата за своите Велика заповед към

своите ученици.

Тогава как да разбираме смисъла на често цитираните думи на Исус: „Моето царство не е от този свят.“ (Йоан 18:36)?

Тук основният проблем е, че преводът е подвеждащ. Гръцката фраза е *ek tou kosmou toutou*, което означава „не произлиза от този свят“, а не както е преведена „не е от този свят.“ Това означава, че царството на Исус не произлиза от този свят и не е свързано със сегашния ред на света; ако царството на Исус произлизаше от този свят, както казва той след това, неговите последователи щяха да използват насилие. Но в Евангелието на Йоан не се поставя под съмнение, че царството на Исус е предназначено за този свят. То идва от небето, но е предназначено за земята или за новото небе и за новата земя, за което се говори навсякъде в Новия Завет. Поради това, когато водачите на юдеите обявили, че ако Пилат освободи Исус, Пилат не е приятел на Цезар. Трябва да кажа, че има ужасна ирония свързана с моите съотечественици от преди около един век и за другите народи в по-ново време, които гръмка са настоявали, че царството на Исус е чисто духовно царство и поради това се чувствали свободни да използват насилие за напредъка на своите царства. Но това е тема, която ще разглеждаме друг път. Могат да се кажат още много неща за Второто Идване, но вие ще трябва да потърсите в различните ми книги, по-конкретно във книгите „Възкресението на Божият Син – Изненадани от надеждата“ и „Павел и верността на Бога“, гл. 11.

2Пет.3

Последната тема е един измамнически малък откъс в 2Пет.3. Не мисля, че можем да сме абсолютно сигурни в смисълът на този откъс, но въпреки това можем да се опитаме. Ще цитирам от свързания откъс от моята голяма книга за възкресението („Възкресението на Божият Син“, стр.462-63. Важният момент тук, от който изглежда зависи цялостната ни гледна точка за света е 2Пет.3:10: „*А Господният ден ще дойде като крадец, когато небето ще премине с бучене, а елементите ще бъдат разтворени в огъня и земята, и каквото се е вършило на нея ще бъде разкрито.*“ (мой превод) Дали авторът казва, че творението като цяло ще бъде изхвърлено и че ново, току-що създадено творение ще заеме мястото му? Така щеше да изглежда, ако този стих завършваше така: „ще бъде изгорено“, както е преведено в следните две версии на превод на Библията на английски: Authorized Version and Revised Standard Version. Това би загатвало за дуалистична (Коментар: Теория, според която съществуват два взаимно свързани и вечни принципи, единият добър, а другият – лош. Д.Пр.) гледна точка за света, в която самото творение е неизцелимо лошо, което изглежда невъзможно поради изискването, че по условие то е добро, защото е направено от Бога и сам той е казал, че то е добро или от гледната точка на стоиците за света, според която сегашния свят ще бъде разтворен в огън и ще бъде роден отново, като феникс от пепелта, което също изглежда невъзможно поради факта, че историята на света не е безкраен цикъл, а е линейно движение на историята, както е в юдеизма и това движение върви към съдния ден и новото творение. Какво се случва в този текст и каква гледна точка предлага то за бъдещето на света и на хората в него?

Вариантът на превод на края на 2Пет.3:10 „ще бъде изгорено“ зависи от различаващ се прочит на няколко ръкописи. В повечето от най-добрите свидетелства е използвана думата *heurethesetai*, която означава „ще бъдат намерени.“ Доскоро се считаше, че това е доста неразбираемо, но още по-скорошни коментатори посочиха, че едно от значенията на думата „намирам“ е в смисъла „да бъде разкрит,“ което е в хармония с есхатологичното осъждане, в юдейските текстове и навсякъде в Новия Завет, включително – Павел и Евангелията. Различни възможни нюанси на значението произлизат от това, от които се откроява едно: че авторът иска да подчертае приемствеността в рамките на непоследователността, приемственост в която новият свят и новите хора, които го населяват, се появяват изпитани, проверени и пречистени от тигела на страданието. Ако нещо такова е правдоподобно, тогава гледната точка за света, която съзираме тук не е на дуалиста, който се надява, че творението ще бъде премахнато, а е гледната точка за света на човек, който, докато продължава да вярва в добротата на творението, разбира, че единственият начин за изпълнението на копнежа на Създателя за справедливост и доброта е да заменени сегашното зло и чрез огъня не просто да се унищожава, но и да се очисти, да се „разкрива“ най-дълбоката истина на доброто творение, която се намира под лежащите върху нея поквара, греховност и злонамереност. По този начин 2 Петър може би предлага допълнително свидетелство за една ранна християнска есхатология, която не е много далечна от казаното от Павел в 1 Коринтияни.

Искаше ми се да разполагам с време да изследвам темата за сътворението и за новото творение както в Новия Завет, така и в текстовете, написани от отците ни от 2-я век. Удивително е как най-ранните християни, подобно на равините от основното течение на юдеизма от същия период, са се държали здраво за сродните учения за сътворението и за Божия съд: Бог е направил света и го е

направил добър и един ден той ще се върне и ще го оправи. Отнемете добротата от създаването и вие ще имате Божий съд, в резултат от който светът е изхвърлен като боклук, а ние сме оставени да седим на един безплътен облак и свирим на безплътни арфи. Премахнете Божият съд и вие ще имате този свят, недоволстващ без никаква надежда, освен надеждата на пантеиста (*Коментар: Теорията на пантеизма приравнява Бог с природата, т.е. Творецът - с неговото творение, Грънчарят – с произведеното от него гърне. Д.Пр.*) с неговите безкрайни цикли на съществуване и история. Съберете заедно сътворението и Божия съд и вие ще имате ново небе и нова земя, създадени не от нищото, а от стария съществуващ свят.

И моделът за това, разбира се, е възкресението на Исус, който не е изоставил тялото си в гроба и не е израсъл в ново тяло, но чието тяло, умряло и погребано, било възкресено за живот три дни по-късно и било разпознато по белезите от гвоздеите и от копието. В разказите за възкресението има цял свят от есхатологично разбиране, не на последно място от което е настояването на Йоан, че Великден е първият ден от седмицата; Йоан, който е бил толкова вкоренен в теологията на сътворението, знае прекрасно какво прави. Великден е началото на Божието ново сътворение. Ние не трябва да чакаме. Новото сътворение е започнало. И основната цел на казаното в Евангелието на Йоан 20 и 21 е, че ние, които вярваме в Исус, трябва да станем, в силата на неговия дух, не само получатели на това ново творение, но и негови деятели.

Ще завърша с необикновеният текст на 1Кор.15:58: *„Затова, мое скъпо семейство, бъдете твърди, непоколебими, винаги пълни до преливане с работата на Господа. Както знаете, че в Господа работата, която вършите, няма да е безполезна“* (мой превод). Какво прави този необикновен текст в края на главата за възкресението? Ако трябваше да имаме обикновената Западна представа за живота след смъртта, дългата глава за възкресението можеше да завърши примерно със следния текст: *„Затова, любими мои, издигнете глава и чакайте чудната надежда, която накрая ще дойде при вас.“* Но за Павел, както е видно в цялото Първо послание до коринтияните, възкресението означава, че това, което вие правите сега, Е ВАЖНО в Божието бъдеще. Това се отнася за етиката, не само сексуалната етика, като е написано в 1Кор.6. Отнася се и за всичко останало.

Възкресението, Божието възкресение на неговия чудесен свят, което започна с възкресението на Исус и продължава тайнствено, когато Божиите хора живеят във възкресения Христос и в силата на неговия Дух, означава, че това, което правим ние сега в Христос и чрез Духът, не е загубено. То ще трае и ще бъде подчертавано в новия свят на Бога.

Нямам точна представа какво означава това. Не знам как картината, която някой художник рисува днес, докато се моли и работи с мъдрост, ще намери място в новият свят на Бога. Не знам на какви музикални инструменти ще трябва да свирим Бах, но съм сигурен, че музиката на Бах ще бъде там. (*Коментар: Самият Бах е написал, че музиката му е за прославата на Бога. Д.Пр.*) Не знам как днешното мое посаждане на дърво се свързва с чудните дървета, които ще бъдат във възстановеният свят на Бога. Не знам как моята работа за справедливост за бедните и за опрощаване на дълговете по света, ще се появи отново в този нов свят. Но знам, че новият свят на Бога на справедливостта и радостта, на надежда за цялата земя, беше задействан, когато сутринта на Великден Исус излезе от гроба; знам, че той призовава мен и теб да живеем в него и чрез силата на неговия дух и по този начин да бъдем новосъздадени хора тук и сега, да раждаме белези и символи на Божието царство на земята, така както е на небето. Възкресението на Исус и дарът на Духът означава, че ние сме призвани да произвеждаме реални и резултатни белези за Божието ново творение даже в условията на сегашната епоха. Ако не правим това, ние в най-добрия случай поставяме себе си в положението на онези юдеите във Втория храм, които са вярвали, че трябва пасивно на чакат Бог да действа – когато Бог е действал активно в Исус, за да постави началото на своето царство на земята, както е на небето. А в най-лошият случай, да не изработваме белези на обновяването на Божието творение, означава да заговорничим като винаги прави агностицизма, със силите на греха и на смъртта.

Това не означава, че ние сме призвани да изграждаме царство, върху чието оцеляваме чрез своите собствени усилия, или даже да да помагаме на Светия Дух. Финалното царство, когато то дойде, ще бъде безплатен дар от Бога, внушителен акт на милост и на ново сътворение. А ние сме призвани да строим за царството. Подобно на майстор, който работи на строежа на огромна катедрала, на всеки от нас са дадени инструкции относно конкретния камък, за чието одялване трябва да посветим живота си, без да знаем или да сме способни да се досетим на кое място в сградата ще бъде поставен този камък в рамките на великия проект. Ние сме уверявани чрез думите на Павел и чрез възкресението Исус като начало на това ново сътворение, че работата, която вършим не е безполезна. А това е напълно достатъчно. Това е мандатът, от който се нуждаем за всеки акт на справедливост и милост, за всяка екологична програма, за всяко усилие са отразяваме образа на

мъдрото Божие управление към неговото творение.

В новото творение древният мандат на човека да се грижи за градината е драматично препотвърден - друг смисъл, който можем да извлечем от Йоан 20, ако имаме време. Възкресението на Исус е препотвърждение за добротата на творението, а дарът на Светия Дух е там, за да ни направи изцяло човеци, каквито е трябвало да бъдем, точно такива, за да можем да изпълним най-последното поръчение, което ни е дадено. Какво чакаме? Исус идва. Нека да отидем и да насадим онези дървета.

Глава 6

Терорът – 11.09.2001, цунами и новият проблем със злото

Според Откр.21, в новото небе и новата земя вече няма да има море. Много хора се чувстват разочаровани от това. Морето е непресъхваща наслада, поне за хората, които си изкарват прехраната в него. Какво става? Морето е част от първоначалното творение, за което Бог казва, че то е „много добро.“ Но още в историята на Ной наводнението представлява заплаха за творението, а Ной и неговата зоологическа градина са били спасени чрез Божията милост. От вътрешността на доброто творение излизат сили на хаоса, впрегнати да изпълнят Божията присъда. После виждаме Моисей и израелтяните, които стоят на морския бряг, преследвани от египтяните, объркани и незнаещи какво да направят. Бог проправя път през морето за да спаси хората си и осъжда света на езичниците, подобно на случилото се в историята на Ной, но по нов начин. Когато след време поетите погледнали назад към този решаващ момент, те го приветствали съобразно старите митове за сътворението: водите видели ЙАХВЕ, изплашили се и се отдръпнали назад.

Но после, в един откъс, който оказал огромно влияние върху ранното християнство, ние намираме видението в Дан.7, където зверовете, които ще воюват срещу светите хора на Всевишният, излизат от морето. Морето станало мрачно, страховито, заплашително място, от което се появявало злото, заплашвайки хората на Бога, така както гигантската приливна вълна заплашва хората, които живеят близо до брега на морето. За древните израелтяни, по-голямата част от които не били мореплаватели, морето започнало да представлява злото, хаоса и тъмните сили, които могат да причинят на Божиите хора това, което потопът е причинил на целия свят, ако Бог не ги спаси така, както е спасил Ной. Това подрежда библейския контекст за размишленията, свързани с земетресението в Индийския океан и цунамито на 26.12.2004.

Наистина, може би една от причините, поради които обичаме морето е понеже, подобно на гледането на някой филм на ужасите, ние можем да наблюдаваме неговата мощ и безмилостната му енергия от безопасна дистанция или ако отидем да ветроходстваме в морето или да плуваме в него, ние използваме неговата енергия, без да бъдем поглъщани от него. Подозирам, че има множество докторски дисертации, които разглеждат теми, свързани с влиянието на морето върху психологията ни, когато правим това, но аз не съм ги чел. Но ние намираме своята наслада, когато стоим на брега на морето и наблюдаваме движението на вълните и си представяме какво ли би се случило, ако внезапно се появи една вълна цунами и се стовари върху нас, така както нашето треперене, докато гледаме гангстерски филм би се превърнало в крещяща паника, ако двама разбойници, въоръжени до зъби, излязат от екрана и ни заплашат лично, докато седим невинно в киносалона. Морето и филмът, гледани от безопасно разстояние може да е начин да кажем на себе си: „Да, злото може да съществува; може да има хаос наоколо, но благодаря на небесата, че ние не сме непосредствено заплашени от тях.“ И може би това е начинът, чрез който ние потвърждаваме: „Да, злото може да съществува и вътре в нас; дълбоко вътре в нас може да има сили на злото и на хаоса, за които в най-добрия случай ние само подсъзнателно се досещаме, но ние контролираме положението – вълноломът ще ги задържи и накрая полицаите ще арестуват разбойниците.“

Поне във филмите през последните 10-20 години нещата не приключват толкова добре, което може да ни казва нещо за начинът, по който разбираме злото както в света, така и в самите нас. И когато истинското цунами убие 250 000 души за един ден, ние сме принудени да възприемем всяко нещо по нов начин. Принуждавани сме да мислим по нов начин за проблема със злото и даже може би да разберем, че има това, което наричаме „нов проблем със злото.“

Какво искам да кажа с това? Преди доста години президента Джордж Буш обяви, че в света има „оси на злото“ и че ние трябва да намерим лошите хора и да ги спрем, за да не вършат повече зло. През 2002 Тони Блър амбициозно каза, че целта на неговото правителство трябва да е нищо по-малко

от спасяването на света от злото. Вестниците крещат „зло,“ когато пишат за терористите и за убийците на деца. И странното нещо, свързано с това ново фокусиране в злото е, че изглежда то изненада много хора, поне – политиците и медиите. Разбира се, те ще кажат, че винаги е имало зло, но изглежда, че то си идва у дома в Западния свят по нов начин. В миналото дискусиите за злото имаха склонността да бъдат по-абстрактни и в тях като пример природното зло беше посочвана приливна вълна, а като пример за така нареченото морално зло - гангстерите. Но цунамито и гангстерите напуснаха територията на теоретичните книги и ни нападнаха. Така както през предишното поколение Аушвиц извади на показ проблема по нов начин, трагедията на 11.09.2001 даде началото на нова вълна от дискусии за това, какво е злото, откъде идва, как да го разбираме, какво причинява то на вашата гледна точка за света, независимо дали сте християнин или сте атеист, или нещо друго и не на последно място, може ли въобще да бъде направено нещо за разрешаване на този проблем. И въпреки че тероризмът и цунамитата не са от един и същи вид, събитията от 16.12.2004 (*Коментар: цунамито в Индийския океан. Д. Пр.*) добавиха своето собствено измерение към проблема.

От християнска гледна точка в новото небе и в новата земя повече няма да има море в този смисъл. На нас ни е възложено, в рамките на гледната точка за света, създадена от евангелието на Исус, да потвърждаваме, че накрая злото ще бъде победено и унищожено. Но разбирането защо злото все още е тук и как Бог се е справил с него, и как ще се справи с него, какво е отношението на кръста на Исус към злото, как злото ни въздейства тук и сега и какво можем да направим ние тук и сега за да бъде това част от Божията победа над злото – всички тези неща са дълбоки и тъмни мистерии, които внезапната суматоха на новия интерес към злото отправя към нас като въпроси. Това, което искам да направя тук, е да скицирам областите, които ние трябва спешно да обмисляме и да се молим.

Неподходящо виждане за проблема със злото

Старите начини на мислене за злото имат склонността да представят пъзелът като метафизична или теологична главоблъсканица. Ако има Бог и ако той е добър, мъдър и безпределно могъщ Бог, защо съществува такова нещо като злото? Даже ако сте атеист, вие виждате проблема: Дали този свят е някаква отвратителна шега, в която има някои неща, които ни карат да си мислим, че той е чудесно място и други неща, които ни карат да си мислим, че той е ужасно място или е нещо друго? Разбира се, вие можете да кажете, че всъщност това е проблем с доброто, а не - проблем със злото; ако светът е възникнал случайно поради някакъв случаен феномен, защо има толкова много неща, които искаме да възхваляваме и да прославяме? Защо има красота, любов и смях? Проблемът със злото в сегашната му метафизична (*Коментар: нематериална, отвлечена, свръхестествена. Д.Пр.*) форма е занимавал вниманието на хората през последните поне 2 – 2,5 века. Заметресението в Лисабон през 1755 разбило тогавашният лесен оптимизъм и недвусмислената природна теология на предишното поколение. Борбата на великите мислители на Просветлението – Волтер, Русо, Кант и Хегел може да бъде разбрана като търсене на начини за справяне със злото. А когато идваме до Маркс и Ницше, и до мислителите на 20-я век, както и при еврейските мислители, които се борели да намерят отговор на въпроса за смисъла след Холокоста, ние откриваме постоянната заплаха от философските опити да се говори за света като за нещо цяло и за злото – като за негова съставна част.

За нещастие, посоката на мисленето, която се появила на популярно ниво е още по-незадоволителна. Имам предвид учението за прогреса, според което всичко се движи напред към един по-добър, по-цялостен и по-съвършен край. Щом е необходимо да има страдание по този път, нека да е така; омлетът се прави от счупени яйца. Тази вяра в прогреса, която намирате в поети като Кийтс, се е чувствала във въздуха още по времето на пантеизма на Романтичното движение (*Коментар: Пантеизмът приравнява заобикалящата ни реалност с божественото и се покланя на природата, т.е. покланя се на творението, а не на Творецът. Романтичното движение е обхващало почти целия 19-ти век. Било най-силно в Германия и под влияние на философията на Емануил Кант се е изразявало с това преклонение пред природата. Д.Пр.*) и придобило огромна подкрепа от популяризирането на идеите на Чарлз Дарвин и от тяхното приложение в области, които били много по-различни от изучаването на птиците и бозайниците. Зашеметяващата комбинация от технологични постижения, напредък в медицината, романтичният пантеизъм, прогресивният идеализъм на Хегел и социалният дарвинизъм създаде климат на мислене, в който и до ден днешен огромен брой хора, между тях и политици, са живели и работели. Светът се подобрява! Ние сме убедени в това. Нещата се подобряват. Злото е в упадък. Прогресът побеждава. Тази вяра в прогреса е победила много предизвикателства, оцеляла е по забележителни начини и процъфтява. Първата световна война разтърсил стария либерален идеализъм; Аушвиц разрушил идеята за Западната цивилизация като място за благородство, достойнство и мислене в полза на човечеството. Да, въпреки всичко, хората все още предполагат, че общо взето светът е добро място и че неговите проблеми са повече или по-малко разрешими чрез технология,

образование, „развитие“ в смисъла на възприемането на Западния начин на живот и на прилагането или налагането на Западната демокрация и на Западния капитализъм.

Това състояние на нещата доведе до три неща, които аз разглеждам като определящи за новия проблем със злото. Първо, ние пренебрегваме злото, когато то не ни удря в лицето. Вие виждате това във философията, психологията и политиката на миналия век, но не е нужно да гледате чак толкова назад във времето. Западните политици знаеха прекрасно, че Ал Кайда беше опасност, но никой не гледаше сериозно на нея, докато не стана твърде късно. Държавите по периферията на Индийския океан знаеха за цунамитата, но не си направиха труда да монтират системи за ранно предизвестяване. Всички ние знаем, че дългът на страните от Третия свят е огромна рана в съзнанието на света, но нашите политици не искат да го възприемат твърде сериозно, защото от нашата гледна точка светът се развива достатъчно добре и ние не искаме да разклащаме лодката на икономиката или да засягаме могъщите интереси. Всички знаем, че липсата на сексуални ограничения създава ужасни нещастия в семействата и в личния живот, но ние живеем в 21-я век и не искаме да кажем, че изневярата е лошо нещо. Живеем в свят, в който политиците, учените глави в медиите, икономистите и даже, уви, някои наскоро появили се либерални теолози говорят така, все едно че най-общо казано в човечеството всичко е наред и няма нещо, за което би трябвало да вдигаме врява.

По този начин ние, първо, не обръщаме внимание на злото, освен когато то ни удали в лицето. Второ, ние сме изненадвани от злото, когато то действа. На нас ни харесва да си представяме малките английски градчета като приятни и безопасни места и се шокирахме до дъното на душите си, когато преди няколко години две малки момиченца бяха убити от човек, когото те очевидно са познавали и са му вярвали. Ние не разполагаме с класификации за да се справим с това, нито пък имаме категории за да се справяме с такива зли неща, като подновеното племенно разделение на обществото и на геноцида в Африка. Харесва ни да се самозалъгваме, че най-общо казано в света всичко е наред, сега, когато толкова много на брой държави влизат в демокрацията или се движат в тази посока и че на теория глобализацията ни прави способни да правим толкова много неща. А после биваме озадачени и шокирани от човешкото цунами, от огромната вълна от бегълци и от хората, които търсят убежище. Тероризмът ни изненадва, тъй като ние сме свикнали да си представяме, че всички сериозни въпроси би трябвало да се уреждат на масата за преговорите и сме озадачавани, че някои хора все още считат, че трябва да употребяват по-драстични методи, за да изразят това, което искат да кажат. И накрая, ние се оказваме шокирани отново и отново от смъртта. Пренебрегваме злото, когато то не ни удря в лицето и така биваме шокирани, когато то ни удари. Вследствие на това, ние реагираме по незрели и опасни начини. Реакцията в Америка и в Англия на събитията на 11.09.2001 беше рефлекторно, необмислено и незряло остро нападане. Не ме разбирайте погрешно. Терористичните действия на Ал Кайда бяха и са отявлено зло. Но изумителната наивност, която обяви, че Америка като цяло беше чиста и невинна жертва, с цел светът да може да бъде разделен на лоши хора (в случая – арабите) и добри хора (в случая – американците и израелтяните), като последните имат отговорността да накажат първите, по този начин оправдавайки войните в Афганистан и Ирак, е огромен по мащабите си пример за това, за което говоря – точно така, както е незряло и наивно да се предлага и огледалният образ на тази гледна точка – че Западният свят е виновен във всяко отношение и че следователно всички протестиращи и терористи са оправдани за това, което правят.

Тогавашният Западният свят не беше способен да се справи със злото в средите на своите хора с модернистични вярвания. Тук посмодерността не помага, защото тя безмилостно подчертава проблема със злото, но избягва **всякакво** връщане към класическото учение за най-ранният грях, като отрича, че такова нещо се е случило. Самите хора разрушават; в посмодерността вие не можете да избегнете злото, но няма кого да обвините за това. Не е останало никакво морално достойнство. Да поемат отговорността е последната останала добродетел за онези, които нарушиха всички свои клетви; а да се отхвърли даже това, означава да хората да се принизят до нивото на нищожества. Повечето от нас, които не на последно място, са истински жертви на престъпления и злоупотреба, установяват, че това е както противно на здравия разум, така е и отвратително. Нещо повече, анализът на посмодерността за злото не позволява спасение. Няма изход, няма шанс за разкаяние и възстановяване, няма връщане назад от плаващите пясъци на деконструкцията към здравата основа на истината. (Коментар: Чак сега разбрах защо един от видните журналисти-русофили, Петър Волгин, е озаглавил обедното си предаване по „Хоризонт“ с това име: „Деконструкция.“ И се гордее с него! Д.Пр.)

Посмодерността може да е права когато казва, че злото е реално, мощно и важно, но тя не ни дава реален ключ за това, което ние би трябвало да направим с проблема със злото. Поради това е важно да гледаме навсякъде и от една страна да разширяваме отличителните черти на проблема от повърхностните загадки на модернизма, а от друга – да се пазим на нихилистичният деструктивен

анализ. (Коментар: Нихилизмът отрича съществуването на истината и особено – на моралните истини. Д.Пр.) Това ни изпраща обратно при Библията. Какво има да ни каже тя за всичко това?

Проблемът със Злото

Има три неща да кажем като въведение в тази скица на отговора на Библията на новия проблем със злото. Първо, няма лесни отговори както в Библията, така и навсякъде другаде. Ако си мислим, че сме решили проблема със злото, това просто показва, че ние не сме го разбрали. Ние не можем да се присъединим към ужасният химн, в който се казва: „цялата наша болка е добра.“ Това твърдение причинява морален хаос, който е по-лош отколкото хаосът, който са създали приятелите на Йов, които вместо да му съчувстват, го критикували. Нито пък можем да кажем, че в края на краищата злото е добро, защото то предоставя контекста за моралното усилие и даже за героизма, все едно, че можем да позволим на Бога да излезе от затрудненото положение, като превърнем света в театър, в който Бог поставя малки пиеси, за да даде шанс на своите герои да ни покажат колко целомъдрени всъщност са самите те. Това е омаловажаване на проблема, което граничи с богохулството. Поради това, първото нещо е, че няма лесни отговори за проблема със злото.

Второ, границата между доброто и злото не минава между „нас“ и „те“, между Западът и останалите, между „лявото“ и „дясното“ и между богатите и бедните. Тази съдбоносна граница преминава през сърцето на всеки човек, (Коментар: Същото твърди и руският писател Солженицин, авторът на трилогията „Архипелагът Гулаг.“ Д.Пр.) през всяко човешко общество, през всеки от нас. С това не казваме, че всички хора, както и всички общества са еднакво добри или лоши; съвсем не е така. Просто казваме, че всички ние сме инфектирани и че всички лесни опити да разглеждаме проблема на злото по схемата „ние“ и „те“ са фатално погрешни.

Трето, въпреки, че наистина има коренна разлика във вида между проблема, представен чрез 11.09.2001 и проблемът, представен чрез цунамито – никакви терористи или корумпирани правителства не са отговорни за цунамито; една тектонична плоча от земната кора е направила това, което прави тектоничната плоча – заедно те задават един велик въпрос, на който Библията всъщност е била написана да отговори, въпреки че до края ние не можем напълно да разберем отговорите.

Каква помощ можем да намерим в Библията? Вече видяхме, че морето, както само по себе си, както и символичното му значение, е едновременно част от Божието добро творение и в същото време е постоянен източник на хаос и терор. Освен това трябва да забележим, да хвърлим поглед напред към самия край на историята, че Бог обявява навсякъде в Библията, че накрая Той ще оправи света, въпреки че това оправяне ще включва с себе си, според фразата на Агей, едно последно разтрисане на небето и земята, за да постави всяко нещо на мястото му (Агей 2:21). Като че ли Библията се опитва да ни каже, че творението е добро, но е незавършено и злото на човека по някакъв начин е задържало по някакъв начин творението в неговия незавършен вид, поради което хората трябва да бъдат поправени, а света се нуждае от едно добро разтърсване. Библейските описания на съдния ден отново и отново настояват, че Бог ще оправи света и ще изтрие всяка сълза от всяко око.

Но как ще стане това?

Вярвам, че тук ние се отклонихме. Ние свикнахме да виждаме това, което наричаме „проблем със злото“ в светлината на философската загадка как да обясним наличието на добрия, мъдър и могъщ Бог през лицето на продължаващото зло. Поради това отиваме при книгата Йов, понеже в тази книга от Библията този проблем се разглежда в най-общи линии. Но сме пропуснали да видим, че в другите части на Библията този проблем се разглежда по различен начин. След историята за Ной идва разрушаването на Вавилонската кула, а непосредствено след това Бог извиква Авраам и обявява, че в него целият свят ще бъде благословен. Проклятието на злото на всяко ниво ще бъде отменено. Пророците и поетите на Израел, които са видели това най-ясно, говорят за изцеленото творение (Коментар: А не за неговото унищожение. Д.Пр.); за вълкът и агнето, които лежат заедно; за мечовете, от които ще бъдат изковани рала; за храсти и плодни дървета, които ще заменят тръните, магарешките бодили и шипките, които обезобразяват градината. И те говорят за самото зло по най-различни начини. Описват злото, изобразявайки зли нации, които преследват хората на Бога; зли управници, които притискат бедните; зли хора в обществото, които използват пари или власт, за да се угнетяват един друг. Говорят за злото като за провал на хората да бъдат хора и по-конкретно - за провала на израелтяните да живеят така, както би трябвало да живеят хора, които са носители на образа на Бога, да живеят така, както трябва да живеят хора, които са освободени от Бога. Така пророците и поетите говорят за злото както на нивото на отделните хора, така и на нивото на цялото общество; за злото като проблем, който заразява всичко, включително и хората на Бога; за злото свързано с човешката порочност и с дейността на дявола, за структурната липса на справедливост и за системното потисничество и насилие, особено насилието, упражнявано от големите империи на света.

Първите глави на Битие описват това пределно ясно. Но после, като един акт на върховна милост, след произнесената и изпълнена присъда (*Коментар: Разрушаването на Вавилонската кула. Д.Пр.*), Бог обявява, че в Авраам е отворен нов път, път, чрез който първоначалният замисъл за благословение на човечеството и на творението може да бъде успешно изпълнен. От съдържанието на тази история ние вече знаем, че за да се случи това, Бог ще трябва да плати огромна цена. Самотата на Бога, който търси своите партньори, Адам и Ева в Райската градина; тъгата на Бога преди потопа; Божието раздражено клатене на глава относно Вавилонската кула; Божието недоволството от непостоянното и половинчато подчинение на Авраам – Бог е бил принуден да продължава да търпи всички тези неща. Щяло да има още много бъдещи актове на осъждане, както и актове на милост, което се вижда от развитието на историята. И тя ще продължава да се развива. Но над всичко това е картината на суверенният създател Бог, който продължава да работи в своя свят – това е ключът – докато дойде моментът, когато благословието ще замени проклятието, завръщането у дома ще замени изгнанието, маслинените клончета ще се появят след потопа и се създава ново семейство, в което разбърканите и разпилени езици могат отново да бъдат обединени. Това описание оформя рамката на каноническия Стар Завет. Това е описание на Бог, който не е кукловод, който дърпа нишките от олтара. Обратното, Бог обикнал толкова силно света, че виждайки злото вътре в него, той работи вътре в света, въпреки ужасната двусмисленост от резултата от работата му.

Същността на Стария Завет, гледан от тази гледна точка – носи – и авторите знаят, че той носи – дълбоко двусмислената история на семейството на Авраам, за хората, чрез които беше изпълнено Божието решение, в което имаше хора, които бяха част от проблема. Книгата Изходът ни дава главният модел за юдейският отговор на въпроса: „Как се отнася Бог към злото?“ Тук злото идва във формата на зла и могъща империя, която потиска поробените израилтяни. Но когато хората са освободени, тяхното поведение е изцяло езическо, поради което те продължават да вършат това по един дълбоко двусмисления начин на влизане в Обещаната земя, през ерата на Съдиите и после през ерата на царете. Давид, човекът, чието сърце биело в хармония с Божието сърце, самият той бил много дефектен. Последва заплахата за изпращането на израелтяните в изгнание, после идва Вавилон и унищожава храма, където ЙАХВЕ обитавал сред своите хора. И въпреки, че след 2 поколения хората се върнали от заточението, нищо не е добре. Езически империи продължават да господстват над израилтяните. Морските чудовища все още ги нападат. Хората на Бога все още викат към ЙАХВЕ да дойде и да си спаси, и веднъж завинаги да оправи света.

В сърцевината на най-великата от всички пророчески книги, Исаия, ние намираме слугата на ЙАХВЕ, който едновременно прави 2 неща: той представлява Израел в рамките на целите на Бога и едновременно с това възплъщава в себе си Божията спасителна операция за Израел и за света. Наистина, непосредствено след неговото страдание и смърт в гл. 53, в гл.54 се говори за Нов Завет, а в гл.55 – и за ново творение. По някакъв начин пророкът казва, че хората на Израел, носителите на решението, са станали част от проблема, но така като Бог е решил да работи вътре в своя свят за да спаси света, на първо място чрез призоваването на Израел, по същия начин той е решил да работи вътре в Израел, за да спаси Израел, чрез призоваването на тази царствена, но все още страдаща личност, като го екипирала със собствения си дух и позволил на най-лошото на света да се стовари върху тази личност. „Ако искате да разберете Божията справедливост в един несправедлив свят,“ казва Исаия, ето накъде трябва да гледате. Божията справедливост е спасяваща, изцеляваща и възстановяваща, защото Бог, на когото принадлежи справедливостта, все още трябва да довърши своя първоначален план за творението и неговата справедливост все още не е възстановила баланса на свят, в който всичко е наред, но ви води към славното осъществяване на надеждите за творение, избилстващо от живот и за възможността, която той е създал на първо място. По някакъв начин Исаия е трябвало да дефинира отново по-широкия проблем със злото, на несправедливостта на света и на справедливостта на единственият Създател, Бог, която сега ние виждаме не като философска главоблъсканица, която се нуждае от обяснение, а като трагедия на творението, което изисква нова намеса от страна на суверенния Бог, както и като трагедия на Израел, който се нуждае от обновлението извършван от суверенния Бог на завета. И за наше удивление и ужас, ние виждаме това обновление да влиза във фокус в страданието и смъртта на слугата.

Споделянето на съдбата на Израел в изгнанието, изгнание, което знаем от Бит.3 нататък, е тясно свързано със самата смърт, тъй като слугата носи грехът на мнозина. Той възплъщава заветната вярънност и възстановяващата справедливост на суверенния Бог и ние сме излекувани чрез белезите от неговото бичуване. Тогава, в центъра на картината на Божията справедливост в Стария Завет, е картината да Божията вярънност към неверния Израел; а в центъра на тази картина е слугата на ЙАХВЕ, една личност, която наблюдава Израел, поема върху себе си неговата присъда с цел Израел

да може да бъде спасен от изгнание и човешката раса да продължи най-после да върви към новото творение, в което тръните и магарешките бодили ще бъдат заменени от кипариси и мирти, а прахта и смъртта – от нов живот; а хаосът в морето – с победата на Създателя. В рамките на по-обширния канонически контекст ние можем да разбираме цялата книга на Йов, успоредно с Исаия, като очакване на сърцераздирателната сцена в Гетсиманската градина, където утешителите отново се провалят и даже самото творение притъмнява, когато чудовищата приближават и обкръжават невинната фигура на слугата, който пита какво става. Това ни отвежда до същността. До моментът, в който греховността на човечеството изпълни с огорчение сърцето на Бога, когато слугата бил презиран и отхвърлен, до моментът, когато Йов попитал Бога защо това трябвало да се случи по този начин и всички парченца от пъзела се събрали заедно, когато Човешкият Син коленичил, самотен и изплашен, преди да отиде и да се срещне с мощта на зверовете, които били излезли от морето. Историите на Гетсимания и на кръста представят себе си в Новия Завет като странно и мрачно заключение на историята за онова, което Бог прави за злото и за онова, което се случва на Божията справедливост, когато тя бъде възплътена в човешка плът, и когато Исус си изкаля краката в градината и окървави ръцете си на кръста. Многобройните неясноти в делата на Бога в света се събират в заедно в историята на Исус.

Кръстът и злото

Според мен теологите на кръста, на изкуплението, не се борят достатъчно с по-големия проблем на злото, както нормално е считано. Точно обратното, тези, които са писали във философската теология за проблема със злото, не са се борили достатъчно да разберат смисъла на кръста както като част от анализа на проблема със злото, така и на неговото решение. Тези две неща са били разглеждани отделно едно от друго, проблемът със злото е бил схващан просто по схемата как могъщият Бог е можал първо да позволи наличието на злото в света, а изкуплението е било схващано просто като лично опрощаване. Голяма част от християнската мисъл е приела рамката, предлагана от Просветлението, в която християнската вяра спасява света от злия свят, осигурявайки им прошка в настоящето и небето след това (*Коментар: Грешката в тази представа е, че светът е зъл и че накрая той ще бъде унищожен, а християните ще живеят на небето Д.Пр.*). Основаващият се на Просветлението по-обширен свят тогава приел тази оценка за християнската вяра – и това не е изненадващо, тъй като тогава тези теми са били на първо място като мотивиращи сили – тогава не е мислено, че е нужно да ангажираме християнската теология с нейните собствени обсъждания на проблема със злото.

След всичко казано дотук, как думите от един църковен химн, в който се казва „Има един зелен хълм в далечината“ имат да кажат нещо на свят, който е онемял от ужас пред станалото през Първата световна война, в Аушвиц, в Хирошима и на 11.09.2001? Като имаме предвид това, ние трябва да прочетем отново Евангелията, за да видим какво ще ни кажат те. Често пъти хората виждат, че в Евангелията не се говори много за изкуплението. Теологията на Марк за кръста често път е намалявана до един стих, 10:45, в който се говори за Човешкият Син, който дойде „да даде живота си откуп за мнозина.“ Господната трапеза ни дава намеци за теологията на изкуплението, а разказите за разпъването на кръста, особено в техните събуждания на библейските загатвания, предоставят други елементи. Но по-голямата част от Евангелията, когато бъде четена съобразно традицията на църковния живот, имат да добавят малко неща по разглежданата тема, с изключение на декора на теологията на изкуплението, изложена на другите места, в писмата на Павел, в Евреи и в 1Пет.

Но когато четем Евангелията, като се фокусираме в цялата картина, а не в детайлите, ние установяваме, че те ни разказват една двойна история, обрисувайки заедно нещата, които описах. Разказват ни историята за това как злото в света – политическо, социално, персонално, морално и емоционално, достига своите висоти; разказват ни как дългосрочният план на Бога за Израел – и за самият Него – най-накрая достигнал до своята кулминационна точка. И те разказват тези две истории в историята за начинът, по който Исус от Назарет обявил идването на Божието царство и стигнал до своята насилствена смърт. Когато бъдат четени по този начин, Евангелията ни предлагат по-богата теология на изкуплението, отколкото сме свикнали да виждаме преди и по-задълбочено разбиране на проблема със злото и на това, какво трябва да бъде направено в наши дни за неговото разрешаване. Евангелията имат да кажат много повече за тероризма и цунамито, отколкото ние си представяме.

Вижте как те разказват за начина, по различните сили на злото са замесени в разпъването на Исус на кръста. Те разказват за начина, по който политическите сили на света достигнали до своята пълна и арогантна висота: Рим и Ирод се сближават, както се сближават и Каяфа, и покварени управници в Йерусалим. И трите сили се събират във фокус, когато приближава времето за разпъването на Исус на кръста. По този начин Евангелията ни разказват една история за покварата вътре в самия Израел. Фарисеите предлагат едно по-безкомпромисно тълкувание на Тората, което изключва възможността Божието царство да дойде на земята чрез Исус. Революционерите (зилотите)

се опитвали да постигнат идването на Божието царство на земята, но те, терористите на тяхното време, се опитвали с ярост се борят срещу римската ярост и по този начин работели съвместно със злото. Смъртта на Исус, когато тя настъпва, е дело не само на езическите народи, но и на Израел, който се унижил до там да каже, че за него няма друг цар, освен Цезар. Освен това Евангелията ни разказват историята на по-дълбоките и мрачни дяволски сили, които действат на свръхестествено ниво. Тези сили действат чрез всички хора, за които споменах, но не могат да бъдат ограничени само до тях. Пищящите демони, които крещат към Исус, тяхното излизане от гробовете, за да се втурват към него, са белези, че те се присъединяват към битка, която е нещо повече от битката срещу една личност. Бурното море, миниатюрното цунами в Галилейското море, напомня за древната израелска представа за зло, което е нещо повече от общата сума от всички сегашни злодеяния и бедни. „Силите на тъмнината,“ за които говори Исус, непосредствено преди да бъде предаден подсказват, че на това нощно зло е била предоставена свободата да управлява и да върши своите най-лоши дела, на които войниците, предателят, смутените ученици и корумпираният съд на Пилат са просто техни инструменти. Подиграващите се зрители, когато Исус висял на кръста, които крещели („Ако ти си Божият Син...“) повтарят като ехо присмехулният и изкушаващ глас, който му е говорел в пустинята. Властта на смъртта, върховното отричане на добротата на творението, говори за властта на унищожението, за властта на на анти-света и на анти-Бога, на която е било позволено да върши своите най-лоши неща.

Евангелията ни разказват тази история с цел да ни кажат, че измъчвания млад юдейски пророк, който висял на кръста е точката, в която злото, включително яростта на терора и анти-човешките сили, които работят чрез творението, са изявили себе си напълно и изцяло. Евангелията ни разказват историята за пропадащата надолу спирала на злото. Едно нещо води до следващото; самото лекарство против злото съдържа в себе си бацила на злото, поради което неговите опити да оправи нещата просто произвежда следващо по ред зло. И т.н. Предателството на Юда и отричането на Петър са просто финалните гърчове на тази история, заедно с нехайната несправедливост на Каяфа и на Пилат, и подигравките на тълпите край кръста, което добавя последните детайли в цялата картина.

След като се научим да четем Евангелията с цел да виждаме цялата картина, а не само някои детайли от нея, ние ги чуваме да ни кажат, че смъртта на Исус е резултат както от голямото политическо зло на света, от игрите на властта, които светът все още играе, така и от тъмните и обвиняващи сили, които стоят зад човешките и светските структури, сили, които обвиняват самото творение, че е зло и по този начин се опитват да го унищожат, докато неговият създател бленува да го спаси. Евангелията описват смъртта на Исус като история за начина, по който пропадащата надолу спирала на злото най-накрая стига до най-ниската си точка с насилственото и кърваво убийство на този човек, на този пророк, който обявил идването на Божието царство. В историята на Исус и особено в неговата смърт, космическото и глобалното зло, както в своите надличностни, така и в личностните си форми, е посрещано от суверенната и спасителна любов на Бога на Израел, ЙАХВЕ, Съзателят на света. Евангелията преднамерено довеждат разказа на Стария Завет до неговата кулминация и рамкират този разказ като история на странното и мрачно решение на Бога за проблема със злото, от Бит.3 нататък. Това, което ни предлагат Евангелията не е философско обяснение на злото – какво представлява то и защо е там – а е история на едно събитие, в което живият Бог се справя със злото. Подобно на Изходът от Египет или на завръщането от Вавилон, но сега само в всеобхватен космически мащаб, Бог е спасил хората си от тъмните сили на хаоса. Морските зверове са извършили най-злите си дела, но Бог е отмъстил за хората си и е оправил творението. И той е направил това чрез страданието на представителят на Израел, Месията. Така ни изглежда, когато ЙАХВЕ казва, както в Изх.3:7-8: „*Наистина видях страданието на народа Ми...чух вика му... и слязох за да го избавя.*“ Така ни изглежда, когато ЙАХВЕ казва: „*Ето Моя Слуга.*“ Както казва по-късно Исаия (в гл.59), не вестител, не ангел, а неговото собствено присъствие ги е спасило; и в цялото тяхно страдание той е бил достатъчен. Бог избрал подходящият и нужен, дълбоко неясен начин да действа вътре в своето творение, вътре в своите избрани хора, да поеме върху себе си пълната сила на удара на злото и така да го изразходва. А резултатът от това е, че заветът е подновен. Греховете са простени; дългата нощ на скръбта, на изгнанието и смъртта е свършила и изгрява новият ден. Новото сътворение е започнало, новият свят, в който насието ще бъде победено и вече няма да има море.

По този начин Евангелията ни разказват една история, която е уникална във великата литература на света, в религиозните учения и философии: историята как Съзателят-Бог поема отговорността за това, което се е случило на творението, като понася тежестта на неговите проблеми на раменете си. Така като е написал Сидни Картър (*Коментар: 1915-2004, английски поет, автор на текстове за песни и музикант. Д.Пр.*) в една от най-хубавите си песни: „Вместо теб и мен, те трябваше

да разпънат на кръста Бога.“ Или както се казва в един стар евангелистки памфлет, народите на света се събраха заедно, за да обявят присъдата си над Бога заради всички злини на света, но трябваше шокирани да разберат, че Бог вече е излежал присъдата си. Приливната вълна на злото се стоварила върху главата на самия Бог. Копието се забило в гърдите му подобно на самолет, който се удря в огромна сграда. Бог е бил там. Той е поел тежестта на злото на света върху раменете си. Това не е някакво обяснение. Това не е някакво философско заключение. Това е събитие в което, докато гледаме с ужас към него, можем да зърнем Божието присъствие в най-дълбоката тъмнина на нашия свят, Божията странна и неочаквана победа над злото в нашия свят; тогава и само тогава, ние можем да зърнем Божието призвание за нас да работим с него за разрешаване на новия проблем със злото.

Ние сме призвани да прилагаме Божията победа в света

По-рано говорих за повърхностните анализи на злото и за незрелите реакции, които произвеждат тези анализи. Очарователно е, че най-добре познаваните описания за изкуплението в Евангелието се намират в контекста на рязкото изказване на Исус за природата на политическата власт и за нейното събаряне от събитията в Евангелието. Молбата на Йоан и Яков те да седят от двете страни на Исус, когато той седне на царския трон, е политически въпрос, който получава политически отговор: земните управници властват над поданиците си, но не така трябва да е сред вас. Точно обратното, тези, които са велики, трябва да бъдат слуги, а онези, които са началници, трябва да бъдат роби на всички, защото Човешкият Син не дойде, за да му бъде служено, а той да служи и да даде живота си като откуп за мнозина (Марк 10:35-45). Това напомняне за Ис.53, по начин, който е изцяло в духа на оригиналния контекст, седи в средата на политическия анализ на империя и разрушава тази империя, която се основа на насилието, като показва как традициите на Израел, на хората, чрез които Бог щял да се обърне и да разреши проблемът със злото на света, се събират в една личност, която поема всичко, което Вавилон и Рим могат да му сторят, изнемва го и го осуетява. Намираме същото нещо в Лука 9:54, където още веднъж Яков и Йоан искат да направят нещата по земния начин, като призват да падне огън от небето върху техните врагове. Исус ги смъмрил (9:55) и това е в хармония с думите „*Отче, прости им,*“ които той произнесъл, издъхвайки на кръста.

Тогава какъв е резултатът? Призивът на Евангелието е църквата да осъществява победата на Бога в света. Кръстът не е просто един пример, който трябва да бъде следван; това е постижение, което трябва да бъде изработвано, да бъде практикувано. Но въпреки това, това е пример, защото е образецът, моделът, шаблонът за онова, което Бог иска да прави сега, чрез неговия дух в света, чрез неговите хора. Това е началото на процесът на изкуплението, в който страданието и мъченичеството са парадоксалните средства, чрез които е извоювана победата. Страдащата любов на Бога, изживявана отново от неговия дух в живота на Божиите хора, е даваният от Бога отговор на злините в света.

Някой ще попита: „Но какво ще стане, ако хората, които сега носят решението, самите те се превърнат в част от проблема, както се е случвало и преди?“ Да, това е опасност и тя трябва да бъде контролирана. Църквата никога не е в по-голям риск отколкото в случаите, когато гледа на себе си просто като носач на решението и забравя, че всеки ден е длъжна да се моли с думите: „Господи, имай милост към мен, грешника“ и да позволява това изповядане да изработва своя път в истинско смирение, даже когато тя стои смело пред света и неговите луди империи. Например, има проблем, когато една християнска империя се стреми да наложи волята си, дуалистично, на света, като казва, че другите части на света са зло, а в същото време гледа на себе си като на отмъщаваща армия на Бога. В по-голяма или по-малка степен точно това е намерил Исус в онова време и което и видял в начинът на мислене на Яков и Йоан. Кръстът е бил и е призив за друго призвание, за нов начин за справяне със злото, в основата едно ново виждане на Бога.

След всичко казано до тук, какво би се случило, ако истинският Бог дойде да се справи със злото? Дали той ще дойде с блестяща слава или като облачен стълб, или като огън, заобиколен с легиони ангели? Исус от Назарет поел целия риск да говори и действа все едно, че отговорът на въпроса и бил следния: когато истинският Бог се върне за да се справи със злото, той ще прилича на младия юдейски пророк, който пътува към Йерусалим на по времето на Пасха, като приветства царството, противопоставя се на корумпираните власти, празнува заедно с приятелите си и умира с молитва и мъчителната агония на една жестока и несправедлива участ, поемайки върху себе си тежестта на греха на Израел и на греха на света, на Злото с главно „З.“ Когато гледаме на Исус по този начин ние откриваме, че за нас кръста се е превърнал в новият храм, в мястото, където отиваме да се срещнем с истинския Бог и да го познаем като спасител и изкупител. Кръстът се превръща в място за поклонение, което посещаваме след дълго пътуване, където заставаме и се втрещваме в това, което е било направено за всеки от нас. Кръстът се превръща в единственият знак, чрез който ние отиваме, за да се обърнем към греховността на света. Кръстът означава, че езическата империя, която

е символизирана чрез мощта и властта на бруталната сила, е била решително предизвикана от силата на любовта и че това решително предизвикателство ще постигне пълна победа. Това е християнският отговор на проблемите, които са обобщени за нас в трагедията на 11.09.2001.

А какъв е смисълът на цунамито?

Няма директен отговор, но има малки подсказвания. Не трябва да считаме, че сегашният свят е в състоянието, което е предвидено от Бога да бъде накрая. Някои сериозни мислители, включително някои съвременни физици, свързват конвулсиите, които се случват в света със злото, извършвано от хората и наистина е логично да се потърсят по-дълбоки връзки между човешкото поведение и общото състояние на околната среда в света, отколкото съвременната наука си представя, включително относно тектоничните плочи. Но на мен ми е по-лесно да предположа, че проектът на творението, на добрият свят, който Бог е направил в началото, се е очаквало да продължи да се изпълнява под мъдрото ръководство на човешката раса като пълномощници и носители на образа на Бога и че тогава, когато човешката раса се е обърнала да се покланя на творението, вместо на Бога, проекта не е можело да продължи да се осъществява по планирания начин и вместо това се родили тръни и бодили, вулкани и цунами, ужасяващият гняв на творението, към което ние, хората се бяхме отнасяли така, все едно че творението е било Бог.

Когато отидем за да потърсим помощ при Евангелията, ние трябва да слушаме какво всъщност ни казват те. Матей ни разказва историята на Емануил - Бог сред нас, в средата на водовъртежа на яростните води, спящ в лодката в езерото, уязвим на писъците на демоните и на заговорите на фарисеите, подкопан от собствените му хора и накрая арестуван от главните свещеници и предаден да бъде съден от властите на империята. Матей би ни забранил да задаваме въпроса за цунамито, ако имаше Бог, който седи на небето и дърпа конците на куклите, за да направи нещата да се случват или не, в зависимост от случая, тук долу на земята. Ние трябва да разказваме историята, като имаме предвид, че Бог е бил сред хората си в огромните води, че това е Богът, който е бил съборен на земята от цунамито и е бил отнесен в морето, че това е Богът, който изгубил родителите си и семейството си, Богът, който бил смазан под натрошения бетон и е бил погребан в калта.

И после, трябва да се научим да разказваме историята имайки предвид Богът, който е спасил другите, но не е спасил себе си, Богът, който е работил нощем и денем за да възстанови телата и някои хора, които все още са живи, Богът, който се е втурнал на сцената с цялата помощ, която можел да събере, Богът, който дава щедро, за да подпомага на старанието. Наистина, ако вярваме в Бога, така както е описан в Евангелието на Матей, ако вярваме в Емануил, ние трябва да се научим да виждаме Бога по този начин. Запомнете, че когато Исус умрял, земята се разтресла и скалите се разпаднали на парчета, а дневната светлина изчезнала и станало тъмно като нощ. Създателят Бог не винаги ще ни спасява от тези тъмни сили, но той ще ни спаси, докато сме в тях, той ще е заедно с нас в тъмнината и ни обещава, винаги ни обещава, че новото сътворение, което е започнало на Великден, един ден ще бъде завършено и че тогава ще има цялостно излекуване, цялостно разбиране, цялостно възстановяване и цялостна утеха. Тръните и бодилите ще бъдат заменени от кипариси и мирти. Повече няма да има море.

На всяко ниво Евангелието отправят въпроси към нас, въпроси за това, което наричаме изкупление, както и въпроси за това, което ние наричаме проблем със злото. Ще се осмелим ли да приемем всички значения на думата Бог и ще им позволим ли тези значения да бъдат префокусирани отново и да бъдат дефинирани отново от този човек, от този момент и от тази смърт? Ще се осмелим ли да вземем хаоса на тъмните сили в самите нас и ще позволим ли на Исус да ги смърти така, както е смъртил вятъра и вълните в Галилейското море? Ще се осмелим ли да се обърнем към последствията от това, което Исус е казал – че управниците на този свят се държат по един начин, а ние не трябва да се държим по този начин? Ще се осмелим ли да съберем на едно място теологията за изкуплението и политическата теология, заедно с дълбоко личното послание от едната страна и изцяло практичното и политическо послание от другата страна и да се отдалечим от начинът на мислене на Яков и Йоан, ще се осмелим ли да не призоваваме да падне огън от небето върху враговете ни и да прегръщаме така, както Исус е прегръщал? Ще се осмелим ли да прилагаме в живота си съобщението на Бога, което възстановява справедливостта, да твърдим, че победата на кръста не е само над очевидната слабост на света, но и над слабостта на хората, които воюват с огън срещу огъня и предлагат решение, чрез което създават следващ проблем? Ще се осмелим ли да застанем в основата на кръста, да почувстваме как буреносните облаци потъмняват над главата ни и че земята се тресе под краката ни и да се молим още веднъж Бог да завърши новото творение, да направи вълка и агнето да лежат заедно, да заповяда на мощните вълни на морето да утихнат и завинаги да изчезнат, да установи ново небе и нова земя в която вечно ще има справедливост и

радост? Злото все още е тук; поради това, да благодарим на Бога, че той е любов. Бог ни дарява с милостта да бъдем толкова изпълнени с тази любов, че да можем да работим сега със зрял християнски и трезв разум, за да прилагаме победата, постигната на кръста и да бъдем представители, глашатая и живо превъплъщение на това ново творение, в което земята ще бъде изпълнена с Божията слава така, както водите покриват морето.

Глава 7

Какво е мнението на Библията за съвременния свят?

Измежду многото интересни различия между Америка и Англия е и това, че сега САЩ изглеждат очевидно много по-силно поляризирани. Англия си има своите разделения, съперничества и продължаващи родови подозрения, но в Америка тези различия изглеждат много по-остри и по-опасни. Много англичани наблюдаваха обявяването на резултатите от изборите в Америка през 2012 и сред трайните образи имаше еуфория от едната (победилата) страна и жалко страдание от другата (загубилата) страна. В Англия хората са болезнено наясно, че никой политик не може да бъде Месия и считат, че никой няма да разреши всичките им проблеми, и те гласуват за този, който според тях ще направи най-малката каша или бъркотия. Мисля си, че американците са окуражавани от медиите и от самите политически партии да мислят, че един кандидат с правилно виждане може най-после да им донесе утопията, които те знаят, че заслужават. А към това аз искам да добавя нещо, като цитирам от текста на една прочута американска песен: „А това разбира се, не е така.“

Тази песен разказва своята си собствена история, която също звучи странно за ушите на англичаните. Операта „Порги и Бес“ от американският композитор Джордж Гершуин, откъдето е взета тази песен, е типична американска икона. И е характерно в Америка, а не в Англия и в повечето други държави по света, че хората през 20-я век са имали нуждата да си казват един на друг: „Нещата, които си длъжен да четеш в Библията – разбира се, те не са така.“ Християните в Англия си имат свои собствени обсъждания относно това, което казва Библията, какво означава то и какво вярата в това нещо, което е Божието слово, може да включва в себе си. Но англичаните нямат този вид обсъждания, които съществуват в Америка. Нито пък Библията се споменава често в обществените обсъждания по начинът, по който това се прави в Америка. Казано директно, англичаните никога не биха имали съдебно дело, като делото „Скопс“ (*Коментар: В гл.1 на тази книга вече дадох обяснения за това дело. Д.Пр.*), нито пък някой англичанин си е представял, че е възможно да има такъв съдебен процес. Популяризирането на американската култура, връщайки се обратно чак до Гражданската война (*Коментар: 1861-1865 год. Д.Пр*) е навлязло дълбоко в американското общество и е създавало климат, в който така наречените културни войни изглеждат, че оказват влияние на всичко останало, от данъка за общия доход и темите свързани с пола и се стигне до контрола над оръжието, притежавани от гражданите. (Както каза един мой приятел от Запада: „В щата Айдахо „Контрол над оръжието“ означава, че ти държиш оръжието с двете си ръце.“) Комбинациите от теми изглеждат, че имат смисъл в Америка, но за много хора по света те са лишени от смисъл и натрупването на различни теми означава, че по този начин американците не се налага да се спират и да обмислят всяка една от тях. Те ги разглеждат наведнъж като един вързоп, стига човек да знае от коя страна на спора се намира, а това е решение, което хората вземат поради различни причини. Може би на един англичанин като мен може да му бъде позволено да напомни на американците за по-обширната гледна точка и да предложи начини за критично ангажиране не толкова много в очевидното настоящите и популярни теми, а в разглеждането на изворите на това популяризиране и какво можем да направим за тях. (*Коментар: Един възрастен каубой казал на сина си: „Сине, не бий магарето, когато те ритне, а потърси и премахни конската муха, която го хапе и го кара да рита.“ Д.Пр.*) И както предлага заглавието на тази глава, ние можем да изследваме какво е мнението на Библията за това. В края на краищата, Библията е играла важна роля в американската култура или върху доста важен обхват от роли. Но тези роли често пъти са били определяни от самата култура. Първо искам да изследвам кои може да са тези определени роли от културата и след това да попитам дали Библията може да предложи друг начин за подхождане към нещата. Това неизбежно ще бъде рисунка, направена с голямата четка, без да се държи сметка за детайлите, но се надявам, че това поне ще постави темите да бъдат разглеждани в нова светлина и ще стимулира още нови въпроси и действия.

Как стигнахме до тук?

Обичам историята за младия Уилям Темпъл, който станал епископ на Кентербъри (*Коментар:*

1881 – 1944 Д.Пр.) Веднъж той попитал баща си: „Тате, защо философите не управляват света?“ Мъдрият му баща отговорил: „Глупако, разбира се, че те управляват – само че 200 години след като умрат!“ (Коментар: Полският сатирик Станислав Йежи Лец е казал нещо подобно: „Тези, които са изпреварили времето си, се налага да го изчакат в не особено приятни места – или в затвора, или в гробищата.“ И наистина е така. Нали в Екклесиаст се казва, че за всяко нещо си има определено от Бог време, така че чакането е неизбежно. Д.Пр.) Е добре, сега ние живеем приблизително 250 години след епохата на Просветлението в Европа и Америка, и въпреки, че това движение е възприело различни форми в различните държави, то е подчертавало, че остава постоянно и сега ние го приемаме като даденост, особено в Америка. Декларацията за независимостта и Конституцията са били рамкирани не просто от проблематичната нужда САЩ да се отърват от господството на Англия, но и от философското вярване, че Просветлението е открило как би трябвало да работи света и че сега то е в позицията да оправи света.

От това вярване произлиза и лозунгът, написан на Големия печат от 1782 и върху банкнотата от 1 долар от онова време: „Novus ordo seclorum.“ - „Нова подредба на епохите!“ Това всъщност е цитат от стих от един римски поет от 1-я век, който приветства новата златна епоха по време на управлението на император Август, но този стих бил избран, за да изпъкне храбрият нов свят на американската независимост. Този проект на Просветлението имал две характерни черти, които упражнили, повече в САЩ, отколкото във всяка друга държава по света, огромно влияние върху начинът, по който хората гледат на академичното обучение и на познанието и как Библията е четена както вътре, така и извън църквата. Тези характерни черти освен това формирали черти на политическата култура. И всичко това е свързано заедно, както казах. Искам да подсказва, че независимо от това, че в тези характерни черти има зрънце истина, и двете всъщност са сериозно подвеждащи.

Разделеният свят

Първата си характерна черта Просветлението е взaimствало от Епикурейството. Томас Джеферсън много добре е казал: „Аз съм епикуреец.“ Епикур е бил гръцки философ от 3-я век пр. Хр., който бил популяризиран от римския поет от 1-я век от н.е. Лукреций. Лукреций, чийто творби били изгубени в продължение на 1000 години, бил открит повторно през 13-я век и се превърнал в един от крайгълните камъни на новата европейска култура. Епикурейството разцепва света на две части. От едната страна се намирали стоиците, които са пантеисти и вярват, че Бог и света са едно и също нещо, а от другата страна са епикурейците, които твърдят, че боговете, ако въобще има богове, са напуснали изцяло света и никога не се намесват в неговите дела.

Поради това природният свят е свободен да се развива според своята собствена енергия. Това е била реакция на мрачните древни езически истории за гневни богове, които ще ви хванат или тук и сега, или после. Епикурейците казват: „Не, боговете не се интересуват какво правите вие, а и самите вие сте просто един вързоп от атоми, които са резултат от случайни процеси и ще се разпаднете на съставните си части след като умрете. Следователно, няма от какво да се страхувате; просто намерете най-добрия начин да се наслаждавате тук и сега.“

Това, което се случило през 18-я век е била отровна комбинация от епикурейство и 3 други неща. Първо, имало е теологичен бунт: още веднъж хората искали да избягат от стария тиранин на небето. Второ, имало е политическа революция: хората искали да бъдат свободни да избират своята собствена система, да са далече от кралете и принцовете и от тяхната претенция, че притежават божествена законна власт.

Трето, имало е научен и технологичен напредък. Изгревът на съвременната медицина, придружен от открития в биологията и навсякъде другаде е било, извън всякакво съмнение, вдъхновяващо и важно нещо. Във всеки случай моделът бил един и същ: ние не искаме да вземем това, което ни е било дадено от небето; ние ще направим света да работи по нашия си начин и според нашите правила.

Вие можете да разберете как епикурейството е изглеждало, че подхожда на тези виждания. Но всъщност, оставени сами за себе си, тези движения не биха ви принудили да станете епикуреец. Просто защото това, че наблюдаваме еволюцията не означава, че не може да има бог, който действа вътре в този процес, а също и зад, и над него. Просто защото искаме да отхвърлим тиранията, това не означава, че не е възможно да има божествени подтици и принуди в демокрацията. Просто защото не харесваме господстващата теология, това не означава, че няма друга, по-добра и наистина по-библейска теология. Епикурейството е избор, която хората правят поради доста по-различни причини. Сама по себе си науката не ви принуждава да бъдете епикуреец. Богът от Библията и процесите на неговото сътворение не представляват игра, в която сборът от печалбите и загубите на участниците в

нея е нула, както продължават да предполагат много хора в нашата култура.

Освен това, много култури са развили много напреднали научни дейности; замислете се за древен Китай, за древен Иран с неговата забележителна астрономия или за великата мюсюлманска култура от Средновековието. Но ако искате да бъдете епикуреец поради други причини, подобно на много жители на Запада през последните 200 години, тогава науката и технологията ви предоставят удобно извинение. Но това е само извинение, защото чрез наблюдение, да кажем на биологическата еволюция или на наистина космическата еволюция от предполагаемият Голям Сблъсък преди 13,7 млрд. години, вие не сте казали нищо за присъствието или делата на Бог – освен ако наистина мислите, че делата на Бог и естественото развитие са в пряко противоречие, поради което, ако предполагате наличието на едното, вие автоматично отхвърляте наличието на другото.

Но Епикурейството завладя Западната култура и особено – Америка и то е една от причините за официалното отделяне на църквата от държавата, което продължава да предизвиква спорове за молитвата в училищата, за надписът „В Бог вярваме ние“ на банкнотите и т.н. И това разцепление продължава да е свързано с проекта за самото познание, а следователно и с академичното обучение. Все още е широко разпространено предположението, че науката и технологията предоставят истински познание, както и че светът на изкуствата, на поезията, на литературата и на рисуването и още много други неща, метафизики или теологии, са просто субективни размишления, които не взаимодействат нищо от материалния свят. В денят, в който пиша тези редове във вестник „Лондон Таймс“ се появи една статия, в която един от нашите най-успешни индустриални предприемачи, скърбеици за смъртта на млади учени, преминали през нашата образователна система, осмиваше изборът между изкуствата и науката, когато говореше за момичета, които отивали да се учат в в университета – според думите му – „Френска лесбийска поезия,“ а би трябвало да учат атомна физика или инженерство. Няколко видни професори вече го атакували заради остарялото му избухване, но това показва начинът, по който много хора продължават да мислят.

Ако това е най-общо казано гледната точка за изкуствата, колкото и странно да е това осмиване, със сигурност такава е гледната точка на много хора и за християнската вяра и за теологията. Скритото епикурейско разцепление диктува, че такива неща принадлежат на „празноглавите,“ каквито са в личния си свят хората с отвлечена духовност, които по дефиниция нямат много общи неща с реалния свят, с мръсния и объркан свят, било на политиката или на науката. В днешно време отвлечената духовност подхожда на надеждата за другия свят в бъдещето, за небето, където ще сме оставили зад себе си завинаги светът на пространството, времето и материята. Не е чудно, че през последните 2 века имаше такъв проблем с идеите за новото сътворение, а да не говорим за възкресението.

А църквите редовно стояха настрана и наблюдаваха безучастно. Ако културата диктува, че вие трябва да изберете между Бога и света, църквите ще изберат Бога – забравяйки, че в Библията Бог е Създателят, или ако те наистина си спомнят това, понеже са напъхани в модернистичните представи за това, какво може да означава сътворението, с Бог, който прави света да изглежда така, все едно че е бил създаден преди 13 млрд. години, а всъщност е само на 6000 години. Консервативните църкви говорят за чудеса, в смисълът на Бог, който нормално е някъде навън и внезапно идва тук, прави нещо драматично и след това отново си заминава. И по този начин бъркотията продължава. За онези хора, които заговорничат със света на Просветителския модернизъм, Библията се превръща просто в една книга за индивидуално духовно бягство от действителността, в една ненадеждна книга за разбирането на този свят, който е пълен с извращения и предразсъдъци. Първо, Библията бива приватизирана, а след това – разкъсвана на отделни части. И всеки, който се опита да каже, че тази гледна точка е погрешна, веднага получава етикета, че е остарял фундаменталист.

Още едно нещо, което произведе разцеплението между църквата и държавата е това, което наричаме с думата секуларизъм – светско – изразяващо се в представата, че нещата в образованието и проблемите в обществото трябва да бъдат извършвани и решавани без намесата на религиозни елементи. Изследванията на човешкия мозък показват, най-общо казано и с отчитане на някои локални различия, че дясното полукълбо обработва информацията за такива неща като езика, музиката, изкуството, метафорите, поезията и религията, а лявото полукълбо обработва информацията, свързана с неумолимите факти, с числата, с изчисленията и т.н. Много хора са казвали, че ние изглежда сме направени така, че да сме способни да обработваме и двата комплекта информация и че изглежда, че животът процъфтява, когато се намираме в добре балансирано състояние. Според едно скорошно изследване, дясното полукълбо е очевидно проектирано да бъде водещото, с цел хората първо интуитивно да схванат цялата картина, която често пъти може да бъде видяна посредством изкуството, някаква история или метафора и чак след това да отидат да работят,

за да оформят начинът, по който тази картина ще се осъществи. (Коментар: Следователно, първо имаме общата идея, а после търсим технологията и способите за нейното осъществяване. А тази истина е онагледена прекрасно от римската поговорка: „Няма попътен вятър за кораб, който не знае за кое пристанище пътува.“ И в тази светлина си представете кораба „България“, който иска едновременно да бъде както в ЕС и НАТО, така и с Русия. А това психическо състояние се нарича „шизофрения.“ Д.Пр.) С други думи, от дясното полукълбо се очаква да определи пътя, маршрута, а лявото полукълбо се занимава с детайлите, свързани с вървенето по начертания маршрут. И някои хора, които са чели този забележителен анализ твърдят, че в светът след епохата на Просветлението този баланс е нарушен и мисленето и познанието на лявото полукълбо първо е било привилегировано, а след това му е била дадена цялата власт. (Коментар: Тук има един езиков каламбур. Да английски език дясно означава и правилно, вярно, а по отношение на политическите партии – вие преценете. А лявото, социализмът и комунизмът е антиподът. Също сами преценете. Д.Пр.) Това е културният еквивалент на шизофренията. (Коментар: Което и аз преди малко ви казах. Д.Пр.) Но тези схващания са навлезли дълбоко в днешния свят и коренно са променили начинът, по който възприемаме всяко нещо, включително и то не на последно място – и самата Библия.

А според Библията, какво се случва в разделения свят?

От една страна, както е направил и самият Томас Джеферсън, Библията е разкъсвана на отделни парченца: парченца в които можем да вярваме и парченца, в които не можем да вярваме. Учението за морала или поне част от него – в тях вярваме, но в чудесата – не. Приемаме Исус, когато той учи хората как да се молят; но не приемаме Исус, когато той обявява, че Божието царство е тук, на земята, така както е и на небето. Приемаме Бог, който предоставя духовна утеха и окуражение; но решително не приемаме, че Бог работи в света. И т.н. Съвременната библейска критика не е била, както често си въобразяваме, някаква неутрална и обективна начетеност. Още от самото начало тя е била мотивирана от желанието не само да разбере (нещо), а да го оцени и отхвърли, ако не отговаря на стандарта, а стандартът е господстващата гледна точка за света на Просветлението. Бедата е там, че даже консервативните учени, които се опитвали да защитават Библията от този вид атаки, правели редовно това в рамките на същия разделен свят, така че онези, които защитавали свръхестественото, които искали да говорят за делата на Бога в света, правели това според правилата на похищението – от името на Бог, който нормално е извън процесите на сътворения ред и се протяга, извършва няколко измами и после отново си заминава. А тази представа има много малко общи неща с Богът от Библията. Такива набедени защитници на Библията в никой случай не искали да се доближат твърде близо до представата за Бог, който стана цар на земята така, както е цар на небето, което е главната тема и на четирите Евангелия. Това показва, ако е нужно доказателство, че дебатите относно Библията, буботещи в нашата култура, обикновено протичат вътре в същата рамка на Епикурейството, вместо да отправят предизвикателство против тази рамка.

Обаче, така както ще покаже сега, позоваването на историята от страна на Просветлението опровергава твърденията на самото Просветление. Когато разгледаме историческите въпроси съвършено сериозно, разделеният свят се показва, че е философска идея.

Кулминация на историята?

Вторият елемент на пакета на Просветлението, който нашата култура е възприела от все сърце е вярването, че с 18-я век и неговите открития, цялата човешка история най-после е достигнала до своя връх. Това е моментът, към който се движело всичко: сега човечеството стигнало до нова ера и било въвеждано в нова епоха. Тази представа е била поддържана от много мислители от онова време, но още по-важно е, че в това вярвали милиарди жители на Западния свят. Това е митът не само за развитието, но и за успешният напредък. Подхранвана от еволюционизма, който, без да вземаме предвид самата биологична еволюция, формира важна част от пакета на Епикурейството, тази вяра обявява, че с изгрева на съвременната наука и на съвременната демокрация от Западен тип, светът е достигнал до своята зрелост. Всичко което трябва да правим, е да прилагаме по-изчерпателно утопичното видение, което самите ние, просветеният Запад, сме видели бегло. Ние видяхме бъдещето, пълно с надежда и благоденствие, със справедливост и мир, и ако все още не сме го приложили напълно, причината за това е, че не всеки от нас е разбрал каква е целта - поради това онези от нас, които са разбрали, са длъжни да я наложат със сила върху другите.

Същото нещо, в по-голяма или по-малка степен са си мислели римляните през 1-я век, по времето на Исус. Същото нещо, в по-голяма или по-малка степен са си мислели и англичаните през 19-я век. Същото нещо, в по-голяма или по-малка степен си мисли сега и Западния свят, особено Америка. Всеки път, когато някой коментатор или водещ на телевизионно предаване каже: „В днешния ден и в сегашната епоха...“ или „Сега, когато живеем в 21-я век...“ ние трябва да се досещаме какво ще последва: предположението, че всички ние сме обречени да участваме в

гражданска или даже морална еволюция, която винаги върви към това, което само нарича себе си свобода, колкото и мъглява, и двусмислена да е тази дума. Това предположение лесно ни отвежда до хипотезата, че всички не-Западни народи са всъщност либерално демократични пеперуди, които очакват някой да разтвори пашкулите им, в които те сега се намират, с цел пеперудите да излязат навън. Тогава, когато им помагаме да премахнат своите диктатори, ние не можем да разберем защо те веднага не стават като нас. Митът не работи. Гледайки по-глобално, човек може да каже, че движението на мисленето, което произведе кървавата Френска революция (*Коментар: 1789. Д.Пр.*), Архипелаг „Гулаг“ (*Коментар: Концлагерите в СССР. Д.Пр.*) и Аушвиц (*Коментар: Хитлеристките концлагери Д. Пр.*) - всичко това е било направено в името на прогреса - результатите от всички тези неща не ни дават основание да се доверяваме в даването на морални насоки за 21-я век. Но въпреки това хората продължават да говорят така, все едно, че ако някой разсъждава по друг начин, тогава този човек е изостанал в умственото си развитие или пък живее в Каменната ера.

Всичко това само по себе си е важно. Но моята цел е да покажа резултата от този начин на мислене върху четенето на Библията – отново, не само върху по-широкия свят, а сред самите християни. Ще го кажа пределно ясно. Библията разказва историята на света и че тя е достигнала своят връх, своята кулминация, когато Исус от Назарет излязъл от гроба сутринта на Великден. Обаче философите на Просветлението ни разказват историята на света по друг начин - че тя е достигнала своята крайна цел, своята кулминация с възхода на науката и на демократичния модернизъм. **Не може и двете истории да са верни.** Историята на света не може да има две кулминации, нито две крайни цели. Това е причината, поради която през последните 200 години хората се отнасят толкова презрително към историята за възкресението на Исус. Разбира се, винаги е нещо необичайно умрял човек да бъде съживен в нов вид телесен живот. Но причината, поради която първите християни са повярвали в това не е била, понеже те не са знаели законите на природата. Те са повярвали поради мощното доказателство на своите очи, уши и ръце, както и на сърцата си, че Богът на сътворението е направил нещо ново, и в същото време то е тясно свързано вътрешно и външно с природния свят, и е поставил началото на своя дълготраен проект за обновлението на света. Това не е било някакво деспотично вмешателство, нито целта му е била просто да бъде спасен Исус, или да се демонстрира Божието всемогъщество, или каквото и да е. Всичко това е било направено заради новото творение.

Но като се започне от 18-я век до сега, хората са казвали, че ако човек вярва в съвременната наука – за тях това означава Епикурейският проект на естествознанието, който изисква емпирично (*Коментар: Емпирично – доказано по опитен път. Д.Пр.*) доказателство за своята философска гледна точка за света - тогава човекът не може да вярва във възкресението. (*Коментар: Не може да вярва, защото възкресението не може да бъде доказано по опитен път. Д.Пр.*) Но в това неверие няма нищо съвременно. Лукреций, най-великият епикуреец на древността, също се е присмивал на идеята за възкресението. По същия начин биха реагирали Омир, Платон или Плиний. Причината за това е, че възкресението, ако се е случило, ще подкопае не само виждането на Просветлението за разделения свят, но и самата само-приветстващата се мечта на Просветлението, (че световната история е достигнала своята цел сега, в наши дни и в нашите собствени системи). Поради това в средите на учените, на възкресението се гледа не като на началото на новото сътворение, а просто като на най-странното чудо, после като едно невъзможно чудо, след това – като на опасна идеологическа претенция. Наистина тя е опасна. Ако възкресението е истина, другите идеологии ще трябва да отговарят за твърденията си.

Този път църквите едновременно участваха и не участваха в процеса, който наблюдаваха. Много църкви се държаха здраво за вярата във възкресението, въпреки че гледаха на него като на отиване на Исус на небето, след като умрял, **което никога не е била целта на възкресението.** Но, нещо още по-важно - повечето Западни църкви просто забравили каква е, най-общо казано, целта на Евангелското послание и какъв е смисълът и целта на Библията: че това е историята за начинът, по който Създателят-Бог е поставил началото на своята нова спасителна операция за цялото творение. Вследствие на това, великото описание, което Библията предлага, е било смалено от поколения вярващи проповедници и учители до много по-малкото описание „аз и Бог се справяме заедно,“ все едно че цялото нещо – сътворението, Авраам, Моисей, Давид и ранната църква, и не на последно място самите Евангелия – са били просто една гигантска мрежа от очевидно авторитетни учения **за това как невярващите да стигнат до вярата, как грешните хора да бъдат спасени и как живота на хората да бъде обърнат, за да тръгне в обратна посока.** Разбира се, Библията включва много неща, свързани с всички тези теми, но в нея е включена и много по-голямата история на създателя и космоса, на Бога от завета и на хората от завета – единственият разказ, който според всичките четири Евангелия, достигат своята върхна точка с Исус.

И поради това – просто за да използвам за кратко езика на Северноамериканската култура –

учението на диспенсейшънализма (*Коментар: Религиозно система за тълкуване на Библията. Името ѝ произлиза от думата DISPENSATION – раздаване на правосъдие, съдба, Божия повеля. Разглежда библейската история като поредица от периоди, преднамерено разделени от Бога. Всеки период е цикъл: Бог разкрива себе си и истината си пред хората по нов начин. Хората биват държани отговорни за приспособяването им към това Божие разкриване. Хората се бунтуват, провалят се и не издържат на изпитанието. Тогава Бог съди човечеството и въвежда нов период на проба с нова администрация. Така това учение демонстрира напредъка на Божието разкриване пред човека и Божията върховна власт чрез историята. Д.Пр.*) за края на времето, което избуя толкова силно. Разбира се, Библията гледа напред към края на бъдещето. Но тя вижда това крайно бъдеще като момента, в който това, което се е случило в и чрез Исус, най-накрая ще бъде изцяло приложено.

Културата на периода след Просветлението, както и християнската култура, като се започне от изтъкването на космическите решаващи събития на смъртта на Исус и на неговото възкресение, е трябвало да постави много по-голямо ударение на крайната точка, все едно че тя е била изцяло отделена от сегашните събития. Ето това се случва, когато вие се намесвате в историята или заговорничите с друга история, която е станала допустима от гледна точка на културата.

Чрез всичко това, тази разлика между мисленето с лявото/дясното полукълбо се връща отново за да ни навестява. Тя обяснява на популярно ниво разликата между обективното и субективното. Точно това е начинът, чрез който много академици мислят, говорят и пишат. Не се изненадвам, когато научавам, че има професори, занимаващи се с наука, които се подиграват на всички други видове знание, все едно че тези видове познание са просто празноглави, наглед красиви, незначителни и недосягани дреболии, докато (както те казват) физическите науки са солидните, здравите, практичните неща в средата на спектъра. Разбира се, всъщност никой не живее даже един единствен ден, ръководен само от мисленето на едното полукълбо на мозъка си. Музиката, смехът, тъгата и въображението постоянно проникват до нас, въпреки най-добрите усилия на лявото ни полукълбо, така както мечтателите, които са подвластни на дясното полукълбо, все пак трябва да изперат прането, да си платят сметките и да се качат сутрин на влака, за да стигнат навреме на работа. Но в публичното говорене, а често пъти и в политиката, разделението между двете полукълба си остава, като се приема, че лявото полукълбо трябва да бъде водещо, а дясното полукълбо трябва да върви след него или даже да бъде изтръгнато.

В моята собствена работа като преподавател е много по-лесно да защитите докторска степен в областта на библейското изследване, ако направите безмилостен анализ, използвайки лявото полукълбо на мозъка си на някаква малка част от текста, докато ако се опитате да предложите оригинално виждане на голямата картина, в която всичко може да изглежда логично и смислено, бъдете сигурен, че някой ще ви попита, с интонация на гласа, която отразява твърде точно културната предпоставка, която лежи зад нея: „Но къде го пише това в текста на Библията?“ - чрез което иска да каже: „Посочете ми един стих, който казва точно това, което вие казвате,“ въпреки че отговорът често пъти не се основава на един единствен стих (все едно че тълкуването на човека на някоя велика картина би могло да бъде ограничено до площта на 1 кв. см от картината!), а на целият текст на една глава, на една книга или на няколко книги от Библията, които са свързани с разглежданата тема. Навсякъде съм спорил, че е време за свежо съчетаване на различни форми и методи на изследване, като вземаме предвид тези културни предпоставки и позволяваме на самите текстове да ни предлагат тяхното собствено предизвикателство и техните собствени алтернативни гледни точки.

Библията говори на Западната култура

Сега, във втората част на тази глава, искам да предложа три начина, чрез които самата Библия, когато бъде четена с цел да се извлече всичко ценно в нея, може да постави под съмнение културните предположения, които се са настанили толкова всеобхватно в популярното съзнание, включително и в популярното християнско съзнание. Какво ще се случи, ако слушаме по нов начин посланието на цялата Библия?

Библията и разделеният свят

Първото нещо, което ще кажа е, че Библията не знае нищо за разделения свят на Епикурейската философия. Когато Павел говорил пред върховния съд в Атина в Деян.17, защитавайки себе си срещу обвинението, че въвежда чужди божества в този град, той умело успял да направлява и да съобщи съперническите гледни точки за света на своите слушатели. Той обявил за невалидни идоите и храмовете – които били най-видимите белези на тамошната култура – като казал, че Всевишният Бог не живее в такива места, тъй като самият той е създателят, който дава живот и дишане на всички неща и е който „не е далеч от всеки от нас, защото в Него живеем, движим се и съществуваме“ (Деян.17:27-28). Но ако Павел не е епикуреец, той не е и пантеист (*Коментар: Т.е. не обожествява природата и не я приравнява с Бога. Д.Пр.*) като Сократ. Бог и света не са едно и също нещо. Тези две

неща съществуват в една очарователна и неуловима взаимна връзка, в която Бог е запазил за себе си инициативата, правото и отговорността накрая да подреди света според своя план. Тук Павел използва древната мъдрост, която намираме в Писанията на Израел. Съвременната ни култура е станала толкова ограничена от начина, по който тълкува 6-те дни в Бит.1, че е забравила три неща, които се казват в тази глава.

Първо, тя е забравила, че шесткратното редуване е начин, в онази култура, за описание на конструкцията на храм: творението е било планирано да бъде място, където щял да пребивава живият Бог. Двете сфери на сътворения ред, които в Библията са наречени „небе“ и „земя“, не са били отделени и отдалечени една от друга, както счита древното и сегашното Епикурейство. Нито пък е вярно, че небето е било добро, а земята – лоша, като е в учението на Платон. Нито пък земята е важна, а небето е неподходящо, както счита секуларизма. Небето и земята са двете половини на доброто творение, които са направени да се припокриват и да си взаимодействат, с цел Бог, който живее в небето, също да присъства тук, на земята, колкото и мистериозно да е това, а жителите на земята винаги да са на една ръка разстояние от небето. Целият свят, небето и земята заедно, бил разнообразен, но обединен дом, където Бог и неговите създания щели да живеят в хармония.

Второто нещо, което хората забравили за творението и за гледната точка за света, която то ни дава е, че вместо направен от хората храм със статуя на бог в него, ние имаме свят, състоящ с от небе и земя, с образа на Бога вътре в него – иначе казано, с мъжки и женски човешки същества, като начинът, чрез който невидимия Бог става присъстващ в своя свят, сувереният Бог се превръща в „личността, която се грижи“, в икономът на неговия свят. Това веднага лишава хората от всяка възможност да бъдат просто наблюдатели (като наблюдател, който смътно вижда това, което се случва, но не го разбира), такива каквито често е мечтано да бъдат в търсенето на обективна наука и вместо това хората се превръщат в отговорни участници в изпълнението на плановете на Бога за неговия свят. Това има огромни и значителни последици за изучаването на природния свят. Ние наистина сме призовани като хора, да ставаме колкото можем по-запознати, чрез дарбите, които имаме, с Божия свят. Но това не означава, че ние можем само взаимно да се информираме за любопитните неща, които сме открили. Това означава, че можем да се покланяме на Създателят-Бог и да бъдем мъдри управители в неговия свят. Тогава книгата Битие ни предлага една картина на света като храм и на хората – като статуята, като образът на Бог вътре в храма. Тези две картини поставят под съмнение разделеният свят, който е възприет от обществото и културата в периода след Просветлението.

Но има и трето нещо. Битие ни предлага, още от самото начало, не една, а две истории за сътворението. Битие 1 и 2 не са стриктно съгласувани помежду си – най-малкото не са, ако се опитате да ги възприемете чрез лявото си полукълбо като логични описания на това, което се е случило. Те не са съгласувани и не са замислени да бъдат онова, което ние наричаме научен отчет. Една от причините двете да бъдат в това състояние е, за да държат буден читателя – и тъжното е, че много читатели през последните 2 века не са схванали намека – не са видели фактът, че двете глави са поетични образи, че са разкази, изпълнени с метафори и с истории, планирани да ни помогнат да схванем с дясното полукълбо на мозъка си заради какво е било направено сътворението. Както Джонатан Сакс, доскоро главен равин в Обединеното кралство, е казал многократно в книгата си: „Великото партньорство: Бог, науката и търсенето на смисълът,“ науката разглобява нещата на части, за да види как работят те, а религията събира нещата заедно, за да види какъв е техният смисъл. И често пъти събирането на нещата заедно включва тази дейност на дясното полукълбо, която разказва и схваща истории, без да се интересува много от това, какво става, а за да разбере какъв е смисълът на всичко това. После Битие ни кани да влезем в свят, който наистина е на две нива, неопределено наречени „небе“ и „земя.“ но в този свят двете нива не са напълно отделени, както е в Епикурейството, а са свързани заедно по сложни и заплетени начини. Битие кани хората в свят на знанието, което не е знанието на отдалечения наблюдател, а е знанието на участващият.

Разбира се, всичко което направих до сега е да разгледам Бит.1 и 2. Ако разширим търсенето си по-нататък, ако разгледаме високо реещата се поезия на Псалмите или стъпилата здраво на земята мъдрост на Притчите, ние отново и отново ще намираме същото припокриване на небето и земята, и призиването на хората е да се намират по средата на всичко това, и да участват в драма, която често пъти те не разбират, но въпреки това са призовани да бъдат актьори в нея, а не зрители; самите те да бъдат обект на изучаване, а не само търсачи на това илюзорно нещо, наречено обективна истина.

Библията като истории и История

Библията ни разказва много истории, но във финалната си форма тя ни казва една върховна история, единствената велика история, която ни предлага себе си като истинската история на света.

Това е така, независимо дали ще прочетете юдейската форма на Библията, която християните наричат Стария Завет или ще прочетете християнската форма, която включва както Стария, така и Новия Завети. В Стария Завет историята остава незавършена. Великият философ Лудвиг Витгенщайн (*Коментар: 1889 – 1951. Д.Пр.*) казал, че юдейската Библия е като тяло без глава. Тя е история, която върви на някъде, но все още не е стигнала до своята цел. А ранните християнски писания ни разказват и тълкуват историята на Исус доста подробно и по такъв начин, че казват: „Това е целта, към която тази първоначална история винаги е вървяла.“

Подобно на всички най-добри истории, когато се стигне до кулминацията и решението, те са неочаквани. Никой във Втория храм в Йерусалим не е предсказал появата на подобна личност, каквато се оказал, че е Исус от Назарет и че тази личност ще прави тези неща, които той е направил; и въпреки това, чрез умуване след събитието, много хора разбрали, че наистина това е посоката, в която историята се е движила през цялото време. Това, отново, е част от значението на възкресението на Исус. Без наличието на това, никой не би предположил нито за миг, че той всъщност е Месията на Израел, Спасителят на света и Господ.

Темата, че историята на Израел е достигнала до своята връхна точка показва как много особената история на един малък народ, в една малка част от историята и географията може да бъде възприета като носител на смисъл, който обхваща цялото време и пространство. Темата за избора на Израел е била много пренебрегвана през последните 200 години, отчасти поради наличието на европейски антиюдеизъм или антисемитизъм и отчасти поради тласъкът, който Просветлението даде на такива течения. Просветлението беше тоталитарно движение, което претендираше, че е универсално познание, а самата специална история на Израел била възприемана като противник на това движение; и наистина, създателите на германското Просветление Хегел и другите считали, че юдеизма е „лош вид религия,“ - една идея, която разбира се, дала ужасните си плодове през 20-я век.

Но в Библията разказът за Израел припомня как Създателят-Бог изработва план за спасение на творението. Както редовно показват Псалмите и Пророците, когато изпълнението на този план достигнал до своя връх, непримиримите народи по света ще бъдат покорени от Божият помазан цар, чието царство ще обхване целия свят. Това е историята, която Новия Завет счита, че достига своята кулминация в Исус. Това е изненадващо, не само защото е било неочаквано, но и защото неговият характер е различен; описанието на Новия Завет твърди, противопоставяйки се на всички древни и съвременни имперски описания, че в него не се разказва за някой, който побеждава света чрез нормални средства, а се разказва за разпънатия на кръста и възкръснал Исус, който започва да управлява света чрез средствата и методите на своята жертвоготовна любов. И това придава характерната черта на целия проект на християнското познание, изцяло човешката форма на знанието, което включва в себе си, но и надминава фалшивото и ограничаващо правото на избор „или/или“ на епистемологията на епохата след Просветлението. (*Коментар: Епистемологията е клон от философията, която изследва теорията, природата, методите и ограниченията на човешкото познание. Д.Пр.*)

Например, описанието в Библията, в допълнение на това, че ни предлага една история, която има смисъл на толкова много нива, понижава до нивото на смирение всички други обобщаващи истории. В древния свят най-голямата история е била историята на Римската империя, описание на 800-годишен период на начинът, чрез който Рим е израсъл от скромно начало, за да се превърне във великата имперска сила, на която било възложено от боговете да донесат справедливост и мир на света. Новият Завет отново и отново сравнява историята на Израел, с нейната връхна точка в Исус, с историята на Римската империя и твърди, че историята на Израел е истината, а историята на самовъзвеличаването на Рим е пародията.

И Новият Завет прави същото и със самовъзвеличаващите истории на Просветлението, заедно със всичките им странични продукти, свързани с разделението на света и на отражението на това разделение върху всичко, като се започне от академичното образование и се стигне до политиката. Историята на Просветлението прилича на пародия на истинската история, точно така, както Марк предложил на света една пародия на библейското виждане за обществото, а Фройд предложил една пародия на библейското виждане за вътрешността на спасения човек.

Съобразяването с библейската история, научаването ни да живеем в рамките на тази история, опирайки се на вярата, че това е истинската драма на света, не означава, че човек трябва да се оттегли в някакъв пустинен остров, където другите идеологии нямат достъп.

Историята на Израел и на Исус, е точно историята на Божиите хора, които си проправят пътя в спората територия, чрез смирено и радостно свидетелстване, понякога – чрез страдание и даже мъченичество, често пъти живеейки като знак на противопоставяне, а не защото ние сме непохватни или неразумни хора, които отхвърлят някакъв принцип, който всички оставали хора харесват, а

защото се стремим към истинската човечност, която, даже когато бъде видяна набързо, свидетелства сама за себе си. И просто за да бъдем много практични за един миг, част от смисъла да четем редовно и старателно и четирите Евангелия, заедно или сами, е за да можем да се научим да живеем вътре в по-голямата история.

Библията и човешкото знание

Това ме довежда до сърцевината на това, което искам да кажа тук: че в Библията, когато я оставим да бъде самата себе си, ние намираме един вид знание, което нито е ярката светлина на очакваната обективност на науката от епохата след Просветлението, нито е мъглявият и неопределен субективизъм, който е нейната противоположност. Библията се противопоставя на разцеплението в нашия свят и на нашето знание, което толкова усложни проекта на модернистите. В Библията ние намираме призив към човешко знание, което винаги е свързано, винаги е отговорно, винаги е изцяло концентрирано в нещото или в личността, която е опознавана и въпреки това винаги водещо до по-големият свят на разказа, на въображението, на метафората и на изкуството, което ни прави способни да опознаваме нещата по-пълно, отколкото просто като списък от факти или поредица от формули. Често пъти хората погрешно считат, че християните претендират, че знаят религиозната истина по абсолютен начин, а от своя страна светските учени претендират, че имат различен вид абсолютно знание и че те имат изцяло обективното описание на света.

Искам да ви предложа един доста по-различен начин за гледане към цялото нещо, във формата на различен вид гледна точка към света и различно описание на знанието. Надявам се, че това едновременно ще ви предизвика и ще ви окуражи.

Три неща за начинът, по който става това.

Първо, обектът на знанието е направен по образа на създателя и поради това обектът е призован да отразява мъдростта на създателя и неговата грижа вътре в света, както и да отразява обратно възхвалите на творението към създателя. В рамките на този модел знанието никога не означава просто натрупване на знание за света, за различните видове дървета или за модела на ДНК молекулата, или за тъмната материя отвъд звездите. Всички тези неща са важни, но обектът на знанието има призвание, което е свързано с наученото. Знанието за света се предполага да бъде част от работата за донасянето на мъдрият ред на създателя вътре в света и по този начин да направи възможно светът, и неговите различни части да процъфтяват, да бъдат по-прославяни, отколкото те наистина са прославяни и да отправят възхвала към техния създател. Това е част от смисъла на това, което според учението на Библията означава да бъдем направени по Божия образ. Ще повторя максимата на Джонатан Сакс: науката разделя нещата на съставните им части, за да разбере как работят те, а религията събира заедно съставните части на нещата за да види какво означават самите неща. Както религията, така и науката се нуждаят една от друга, точно така както двете половини на мозъка имат нужда една от друга, за да работи правилно мозъка.

Второ, връзката на обекта с изучавания материал е значително по-различна. Думата „знание“ се различава в големи граници в зависимост от природата на опознаваното нещо. Тук искам да подчертая, че научното знание, в което човек извършва опити, които по принцип са повтаряеми (за да сме сигурни, че човекът не се е заблудил или объркал) е съставено от няколко други видове знания. В рамките на модернистичното и особено на епикурейското мислене, някои хора са били изкушени да привилегироваат научното или емпиричното (*Коментар: Придобито по опитен път. Д. Пр.*) знание, че то е единственото истинско знание. Другите видове знание – например, знанието, което философа или литературния критик могат да претендират, че имат – тези видове знание са били считани за второстепенно знание. А на знанието, което върви с мъдростта в библейския смисъл, което гледа на обекта на изучаването не като изолирано нещо, което трябва да бъде управлявано или използвано, а като на част от един много по-голям свят на взаимовръзки и взаимоотношения.

Трето, знаещият никога не знае в изолация. Всички сериозни научни изследвания се извършват в контекста на общество от знаещи хора. И точно тук е смисълът. Истинската мъдрост е както смела, така и смирена. Тя никога не се страхува да каже това, което си мисли, че е видяла, но винаги се стреми да научи и другите гледни точки. И къде ни отведе всичко това? Отведе ни до мястото, където можем да видим обобщеният вид знание. Библейската мъдро учение твърди, че цялото знание включва хората, намиращи се в много по-сложни серии от взаимоотношения, отколкото простото знание на самостоятелния наблюдател, който е придобил предполагаема „гледна точка от никъде.“

Има едно очевидно библейско изискване към всеки от нас и това е любовта. Нашата дума любов се е опитвала да свърши толкова много различни работи в нашия англоезичен свят, че е трудно да поставим във фокус това нейно конкретно значение. Но ние ще се опитаме. Едно от основните неща, свързани с любовта е, че тя силно и основно утвърждава личността или нещото, което е обичано. Тя

не се опитва да манипулира него, нея или нещото, или да го изважда от формата му; любовта желае всичко най-добро на своята обичана личност или нещо и работи да му донесе това най-добро. Но в същото време, истинската любов, независимо дали е към някоя личност, към дърво, звезда или планина, или към някаква книга, няма никога да бъде обективна в смисъла да предлага гледната точка на отдалечения наблюдател, който едва ли вижда и разбира какво всъщност се случва. Любовта събира на едно място това, което духът на Просветлението раздробява на съставните му части, за да ги разбере как работят, така като – и поради някои причини – в моята собствена област този дух се опитва да раздели Исус, такъв какъвто е познат от историята, от Христос на вярата. Това не може да бъде направено. Любовта е невидима и Исус е невидим, и тези две неща очевидно вървят заедно. И ако вие си мислите, че това звучи като набожно късо съединение на цялото нещо, с цел скокът на вярата към Исус да направи неподходящо всяко друго решение, това просто показва, колко дълбоко разделеният свят все още ни държи в ръцете си.

Но всъщност Исус е този, който е обект на цялото знание. В по-големия разказ на Библията, както казва Св. Павел, всички обещания на Бога намират своето „Да“ в Исус; сред тези обещания са обещанията за знанието. Павел казва, че в него са скрити всички съкровища на мъдростта и знанието – както съкровищата, които мъдростта и знанието схващат и прославят, така и съкровищата, които ние наричаме мъдрост и знание. Или както е казал Св. Йоан в спиращо дъха начало на своето Евангелие: „*В началото беше Словото*“ - говоренето, представянето на самия себе си, съзидателната сила и личното присъствие на съвършеният Създател. И Словото стана плът и разпъна палатката си сред нас. Всички култури, древни и съвременни, са открили, че това е предизвикателно.

Не е ли изненадващо, че нашата култура е направила същото по своя собствен път. Задачата на онези, които са вървят след Исус, е да вървят и да се борят против всички заплахи да бъде натикана тази представа на Библията вътре в чуждите кутии на другите гледни точки за света; да имаме нашата голяма картина, нашето виждане с дясното полукълбо, освежавана и обновявана от всеобхватната история и от могъщите образи на Библията, и по този начин да вършим работата си, ръководени от лявото си полукълбо, каквато и да е тя, с увереността, че понеже Исус е Господарят на света, цялата истина принадлежи на него.

Ние няма да можем да узнаем цялото знание. Нашата задача не е да бъдем побеждаващи експерти по всичко. Това би означавало да станем роби на друга версия на мечтата на модернизма. Нашата задача е да бъдем верни на откровението, смирени, но радостни в стремежа си да вървим към това откровение и да сме уверени в Бога-Създател, който дава живота – уверени, че, както казва Павел, в Господа трудът ни няма да е напразен (1Кор.15:58).

Глава 8

Идолопоклонство 2.0

Преди да започна, позволете ми да подреда декорите на сцената. За добро или лошо, ние в Западния свят сме деца на Просветлението. А главната идея на Просветлението е вкоренена в епикурейството. Можете да обобщите всичко по следния начин: боговете са някъде много надалече и те не се интересуват от нас, поради това се отпуснете и се наслаждавайте на живота си. Има три неща, които трябва да отбележим за древното и съвременно епикурейство и за това, как то е повлияло върху начина, по който мислим сега.

Първо, Епикур (*Коментар: през 3-я век пр. Хр. Д.Пр.*) и поетът от 1-я век на новата ера Лукреций са реагирали силно, но не против древния юдеизъм, който те не са познавали и разбира се - не против християнството, което тогава не е съществувало. Те са реагирали против определени видове древен паганизъм (*Коментар: Езически религии и вярвания. Д.Пр.*), които плашели хората, като им казвали, че навсякъде има богове, че те ще дойдат и ще ви хванат и ако те не направят живота ви злочест сега и тук, те могат да направят това след като умрете. После виждате същата реакция през 15-я век, когато средновековната църква взаимствала голяма част от древните езически идеи, за да заплашва хората да вярват или да имат добро поведение, поради което преоткриването на Лукреций, а така и епикурейството, се превърнало в добре дошла новина. После Томас Джеферсън през 18-я век обявил че той и колегите му съзнателно реагирали против един вид християнско учение, което заплашвало хората с гневен Бог както тук, на земята, така и после, след смъртта.

Второто нещо, което искам да кажа е, че епикурейството не е било основата на съвременната

наука, а е било основата на онова, което можем да наречем съвременен сайентизъм. (Коментар: Името произлиза от английската дума science – наука. Това е вярване, че методите за изследване, използвани във физическите науки, са приложими във всички области на изследването. Д.Пр.) Отделяйки света от всяка възможност за божествена намеса или среща, Епикур и неговите наследници дали на света автономност и независимост. Тази независимост е предшественик на твърдението на Просветлението, че науката е автономна. Тя е и коренът на политическата автономност, която е братовчедка на научната автономност – и успоредното развитие на двете в Западния свят трябва да ни дават материал за обмисляне. Точно така, както епикурейството се отървава от божествената намеса и позволява на природния свят да се развива по своя собствен начин, така вие можете да се отървете от божественото право на царете и да позволите на демокрацията да се развива по своя собствен начин. Тази вяра дава импулс на предположението, че когато държавите навсякъде по света се отърват от своите диктатори, те по естествен път ще поискат да се превърнат в демокрации от Западен тип. А когато това не се случи, както на практика става, ние нямаме друго описание, което да ни помогне да разберем какво се случва. Всъщност, позволявайки на системите да правят тяхното собствено нещо, както Маркс ясно е видял това, може и да означава, че те ще стигнат до революция, като се случва с някои елементи от природния свят. Епикурейското виждане за политиката има нужда да позволи съществуването на нещо, което е равностойно на вулкан.

Това ме довежда до третото нещо, преди да стигнем до съвременната култура: това събиране на идеи е причина за раждането на това, което ние наричаме секуларизъм – светското. Секуларизмът е комплексен феномен, но той стана господстваща тема в културата на Запада, и по-конкретно – в САЩ. Въпреки – или може би поради това – продължаващата и често пъти рязката религиозност в американската култура – там има нарастващ натиск да се забрани разговарянето за Бог в публичния живот и да се провежда всяко нещо, като се започне от научните изследвания и се стигне до политиката и даже до брака върху основа на приемането, че светът е такъв какъвто е и че означава това, което е и неговия смисъл няма никаква връзка с каквото и да е отвъд това, което е видимо, и по принцип – всяко нещо трябва да в състояние да бъде измервано от самата наука.

Поставям този лесен въпрос в троен контекст, защото той изглежда жизнено важен, ако искаме да разберем откъде сме дошли и защо не приемаме разделението между святото и светското или между религиозното и нерелигиозното просто като част от някакъв непроменимо даден пейзаж на културата. Няма такова нещо.

Иронията се състои в това, че сегашния културен пейзаж е отчасти разбиран като още една еволюция в контекста на историята на съвременния Западен свят. Но тази представа сама се е втвърдила, както политически, така и научно, чрез забележителната претенция, направена от бащите-основатели на САЩ в края на 18-я век, които наистина вярвали, че виждат раждането на нова ера, подобно на казаното от римския поет Вергилий по времето на император Август преди 2000 години. Това щяла да бъде златната ера. Тази претенция, която се крие мощно просто под повърхността на толкова многобройни културни приемания, особено в Америка, означава, че всеки опит да се изрази съмнение във възприетото царуване на секуларизма се счита по закон като предизвикателство към великият съвременен ред, който ни е донесъл толкова много очевидни благословии, не на последно място – в сферата на медицината.

Това ме отвежда до основната част, в която искам да предложа, че възприеманото като даденост на безизходно положение между това, което наричаме религия и онова, което наричаме светски свят и културата, която израсна в условията на това безизходно положение, са коренно погрешно схващани и че има други начини за разглеждане на цялото нещо, което ще бъде по-полезно и ще ни направи способни да намерим нов път да вървим напред и да помогнем на повече християни в тяхното съгласуване с интересното и често пъти забравяно съобщение за Исус.

Какво се случи на боговете?

Едно от нещата, които научаваме в началото на обучението си в училището е, че природата ненавижда вакуума. Вие можете да създадете вакуум и даже можете да го поддържате, използвайки подходяща технология, но атмосферното налягане винаги заплашва да проникне обратно във вакуума и понякога това предизвиква експлозия. Е, нещо подобно е валидно и за философиите и за гледните точки за света. Те ненавиждат вакуума. Можете да избутате Бог или боговете някъде нагоре, за да не се виждат, подобно на някой стар и неудобен роднина. Но историята отново и отново показва, че други богове се промъкват тихо и заемат тяхното място.

Тези други богове не са непознати. Древният свят ги е познавал добре. Ще спомена само трите най-очевидни: имало е Марс, богът на войната; Мамон, богът на парите; и Афродита, богинята на еротичната любов. Едно от очарователните неща за съвременните Западни идеи беше работата на

„господарите на съмнението“ - Ницше, Маркс и Фройд, които претендираха, че са разкрили мотивите, които лежат скрити под видимо гладката и разбираема повърхност на съвременния свят. Ницше обявяваше, че всичко се върши в името на властта. Маркс казваше, че в края на краищата във всяко нещо се стига до парите. А Фройд казваше, че всичко е свързано със секса. Във всеки случай тези неща бяха считани, че са силите или мотивите за случващото се, независимо от това, дали ги харесваме или не; можем да си въобразяваме, че имаме свободата да избираме, но всъщност ние сме слепи слуги на тези подбуди.

Разгледайте тези сили в обратен ред. Трудно е да си представим сега живота такъв, какъвто беше през 1950-те, когато аз бях дете. Тогава почти липсваше порнография. Огромното мнозинство от женените двойки не се развеждаха. Когато бях в училището, аз познавах добре едно момче, чийто родители бяха разведени. Няма съмнение, че голяма част от онова, което се считаше за забранена сексуална дейност, се извършваше извън обхвата на общественото внимание, но най-общо казано обществото се придържаше към правилата на юдео-християнския морал, което означаваше, (а това е важно за историята, която ви разказвам), че повечето хора усещаха поне някакъв натиск, че трябва се съпротивляват на такива подбуди и че ако хората бяха оставени без този контрол от обществото, те щяха да тръгнат в друга посока. Но когато Фройд стана популярен, под влиянието на основното течение на културата, достигащо до тях чрез романите и пиесите, хората започнаха да говорят за еротичната подбуда и често я наричаха „силата на живота,“ точно така както те може би са говорили за някоя божия заповед. Човек не би трябвало да ѝ се съпротивлява. Това би било лицемерно и погрешно. Не мисля, че сега хората говорят почитателно за „силата на живота“ така, както правеха преди; това е просто предположение. Покойният Кристофър Хитчинс (*Коментар: 1949-2011, виден английски журналист, писател, оратор, сам се определял като демократичен социалист, критично настроен срещу принцеса Даяна, Майка Тереза, Хенри Кисинджър и Бил Клинтън, Отричал е съществуването на Бога. Д.Пр.*), друг първосвещеник на съвременния атеизъм, казал че човек никога не трябва да пропуска шанса да се появи по телевизията или да прави секс. Милиони хора са покланят пред богинята Афродита, даже и да не е я споменавана поименно.

Днешният Западен свят едва ли се нуждае от напомнянето за мястото на Мамона и за поклонението на парите в нашето общество. Англия и по-точно, Лондон, се гордее, че е финансовата столица на света и големите финансови скандали, и банковите кризи, които разклатиха нашата система през последното десетилетие, не направиха нищо за увреждането на вярата ни в този както древен, така и съвременен бог. Ние продължаваме да считаме, че независимо от това, че нещо лошо се е случило, единственото нещо, което трябва да направим, е да заздравим системата и да я накараме отново да заработи – въпреки очевидните несправедливости, въпреки че държавите все още страдат от дългове, които не могат да бъдат изплатени, въпреки надигащата се приливна вълна на бедността даже в нашия богат Западен свят и т.н. Може би няма да е встрани от темата ако кажем, че сега много студенти се надяват, основателно или не, че научната степен ще бъде паспорт за добра работа и добра заплата, а това е достатъчно оправдание. Можете да разпознаете поклонението пред Мамона точно в момента, когато някой ви помоли да свършите работа, заради която ще ви бъде платено значително по-малко, отколкото получавате сега. Как ще му отговорите? Същото е валидно и по отношение на бога Марс и на целия свят на властта, на силата, на оръжията, на насилието и на войната. Западната култура счита, че начинът за решаването световните проблеми е някой да бъде бомбардиран. През 2002 аз казах и оттогава продължавам да казвам, че даването на свобода на действие на нашата съвременна военна машина за да действа срещу предполагаемите източници на тероризма в Близкия Изток, ще направи положението много по-лошо и през последните 10 години не съм видял никакво доказателство, че не бях прав. Но нашата англоезична култура, възпитана чрез разказите за успеха в двете световни войни, сама се инсталира в положението да бъде световен полицаи и колко и много трупове на убити войници в чужбина да бъдат докарвани у дома, ние продължаваме да считаме, че това е начинът, по който светът трябва да работи. Експерименти като програмата „Груд и помирение“ на Дезмънд Туту (*Коментар: 1931 – бивш епископ в ЮАР, политзатворник, борец против расовата дискриминация, носител на Нобелова награда за мир и да други международни награди. Д.Пр.*) бяха приветствани, но никой не ги имитира.

Във всеки от тези три случая – Афродита, Мамон и Марс, тези древни и добре познати богове не са си заминали и не са прогонени на тавана, а са тук и са могъщи – още повече, защото остават неразпознати. В какъв смисъл те са богове? Древните хора не биха имали затруднение да отговорят на този въпрос. Първо, хората, които се покланят на тези богове, започват да приличат на тях; отличителните черти на покланящите се на тези богове се формират, когато те подражават на този, на когото се покланят, защото те поглъщат неговата вътрешна същност. Второ, покланянето пред тези

богове изисква от поклонниците да правят жертвоприношения и често пъти тези жертвоприношения са хора. Едва ли се нуждаете аз да ви обяснявам това. Колко милиона деца, родени или неродени, са били пожертвани на олтара на Афродита и им е било отказано правото на безопасно отглеждане, поради неконтролираното еротично желание на единият или на двамата родители? Колко милиона животи са били попарени от парите, както от тяхната липса, така и в по-лошия вариант – от тяхното прекомерно изобилие? (И ако считате, че вие не можете да имате твърде много пари, това просто показва колко дълбоко се е просмукало в нас преклонението пред Мамона.) Колко много хора са били разкъсани на парчета, както обичаме казваме, от непрестанните изисквания на властта, насилието и войната? Моля ви да разберете: Аз не казвам, че сексът е зло. Не казвам, че самите пари са нещо лошо. Нито пък казвам, че няма случаи, в които трябва да се използва сила, за да се защити слабият срещу насилието на злото или на несправедливата тирания. Аз не съм убиец на радостта на другите хора, не съм марксист, нито съм пацифист. Това, което казвам е, че нашето общество, което твърди, че се е отървало от Бога на небето, с цел да можем да живеем живота си така, както ние искаме, както общо, така и индивидуално, всъщност е попаднало обратно в хватката на силите и енергиите, които са по-мощни от нас самите, по-мощни са и от общата мощ на хората, които се прекланят пред тях – това са силите, които ние можем да разпознаем като богове. Но това са само очевидните богове.

А има и други древни богове, които все още са живи и действащи: боговете на кръвта и на почвата, на расовата и на териториалната идентичност и претенции. Мнозинството от нас се притесняват да мислят за тези богове, но те ръководят начинът на мисленето ни даже в условията на нашето всепризнато светско общество. А зад тези богове има една сила, която ние призоваваме при всеки завой – сила, която е предпологана особено в медиите: силата на прогреса. „Сега, когато живеем в съвременния свят...“, започва говорещият, за да премине гладко към твърдение, обикновено в подкрепа на някакво светско предложение. „Сега, когато живеем в 21-я век...“, казват хората, все едно че промяната в календара означава, че се извършва автоматично осъвременяване на системите и принципите на морала. Достатъчно е само за миг да се замислим и ще разберем колко нелепо е това твърдение, но хората продължават да го употребяват и което е още по-лошо - продължават да мислят по този начин.

А ако се замислим още по-продължително и задълбочено, ние ще разберем по какъв начин този представа се обединява с трите главни богове. Прогресът на Запада означава, че сега ние можем да изпратим безпилотни дроне да убиват хора в Пакистан; какво щяхме да мислим самите ние, ако някоя друга сила беше направила същото на нас? Прогресът в медицината ни дава възможност да правим секс с повече хора с по-малък риск – и се стига до положението, че ако до сега единствено опасността от риска може да ни спре, сега какъв е проблема? А електронните системи ни дават възможност да участваме в хазартни игри и залагаме там безкрайно големи суми в долари, които не са наши, а на някой друг, но щом е възможно, защо да не го направим? Така нашият нов и храбър светски свят се клати напред-назад, подчинявайки се на импулси, които в миналата епоха биха били разпознати като божествени, но ние, в нашата епоха на късното съвременно епикурейство не назоваваме като такива и поради това – не се замисляме.

Сега вие може би си задавате въпроса: „Но изобщо, какво връзка имат тези неща с религията?“ Много жители на Запада продължават да считат, че религията означава да се изричат молитви, да се ходи на църква, може би да се чете Библията или някакви други свещени текстове и не на последно място – да се живее с надеждата за отиването на небето, колкото и неясно да е казано това. Но това е изцяло съвременно определение за религията, която не би била разпозната в древния свят, както и от много съвременни хора, които не живеят в Западния свят. От древността до наши дни религията трябва да се справя с по-широките предпологаеми размери на обикновената култура, политика или на градския живот, виното или войната. Част от нашата дилема е, че ние разделяме това, което наричаме религия от онова, което наричаме политика точно по същия начин, по който епикурейството разделя боговете от света – или си мисли, че ги е разделяло. Всъщност, в древния свят това е една неустойчива философия, която е подходила по-добре на малък брой бездейни богати хора, които са можели да си позволят да живеят охолно и точно същото се случва и в нашия сегашен свят. Епикурейството е философия за елита или за онези, които се стремят да бъдат елит.

Може би конвулсиите, през които преминахме – бедствията, които идват от преклонението пред Марс, Мамон и Афродита – са признаци, че теологичният вакуум, причинен от отделянето на Бога от света, най-после се спуква. Но знаем ли какво да правим в такива обстоятелства? Разполагаме ли с пътна карта, която да ни помага да се движим в такава опасна и сложна територия?

Това ме отвежда до моята трета и последна цел. Искам да подсказва, че ние живеем в много по-взаимно обвързан свят, отколкото си представя нашата култура и че има форми на знание и на

съществуване в този свят, които можем да изследваме, които отправят предизвикателство към безполезните поляризации на светския начин на мислене.

Вяра и знание в рамките на интегрирания свят

Днес много хора, особено университетските преподаватели, считат, че истинската интелектуална работа се случва в обективния свят на науките за изучаване на природата (*Коментар: Това са физиката, химията, биологията, геологията и астрономията. Д.Пр.*) и че колкото повече човек се приближава до така наречените изкуства и по-точно към неща като метафизиката (*Коментар: Клонове от философията, които се занимават с принципите на научното изследване и с по-абстрактни теми на познанието. Д.Пр.*) и теологията, толкова повече вие просто говорите глупости за нищото. (*Коментар: Или както казваме ние: „Преливане от пустото в празното“ или „Чешем си езиците.“ Д.Пр.*) Този представа е функция от епикурейското виждане, а не от самите природни науки; в много периоди и култури в човешката история е създавана сложна научна дейност, без тогава хората да са считали, че човек трябва да отдели тази работа от другите видове знание.

Въпреки това, днес много водещи учени са възпитани и са възприели гледната точка за разделения свят. Поради някаква неумишлена ирония, някои от тях даже са превърнали в твърда и непоклатима вяра представата, че човек не трябва да позволява наличието на каквато и да е вяра в класната стая или в научната лаборатория. И някои християни са били пасивни свидетели на такова поведение. В края на 1990-те произнесох лекция за християнската екологична дейност в една група за изследване и планиране на проблемите във Вашингтон и след това ми беше казано, че съм изгубил християнската половина от моята публика, когато споменах за научното доказателство за глобалното затопляне; самото споменаване на науката очевидно изпрати съобщение, че аз се съюзявам с атеизма. Това означава да се направи грешката, за която вече говорих преди – да се обърка науката с сайентизма; (*Коментар: Сайентизъм: безкритично използване на научни или на лъже-научни методи в неподходящи области на изследването, където са непримени методите на измервания, използвани в природните науки. Д.Пр.*) да се поставя подходящия и мъдър начин на изследване на природния свят в рамките на епикурейството, което само по себе си е недоказано и наистина е недоказуемо.

Тогава каква е алтернативата? Тук, за изненада на някои хора, християнството има да ви предложи много неща, когато го изследвате от неговата поява в древен Израел, после до Исус и после - християнските текстове, написани през първите 2-3 века след началото на християнството. Думата, която постоянно се среща в тези писания и в текстовете, написани от великите учители на вярата, е мъдрост, на гръцки - *sophia* и *chokma* – на иврит. Мъдрост е странна и събуждаща дума, понякога приличаща ни на възрастна жена, която кани хората на пиршество и ги учи как да се движат в чудесният, но опасен свят. В Писанията мъдростта е била притежавана от майсторът-строител, който е изградил красив преносим еврейски храм. Йосиф очевидно е притежавал мъдрост, когато е посъветвал Фараона как да се справи с предстоящото екологично и икономическо бедствие. Даниил очевидно е притежавал мъдрост, когато е прочел написаното на стената по време на пиршеството на Валтасар. (*Коментар: Дан.5:25-28. Д.Пр.*) В нашата култура ние често пъти разделяме умения като архитектура и инженерство от други умения, като философия и политическа проникателност. Но представата за мъдростта обединява заедно тези умения. Според Писанията, за да станете истински и цялостен човек, вие се нуждаете от мъдростта. А на нашата култура, с всичките ѝ претенции за религия и за нейното многообразие от безименни, но могъщи богове, ужасно ѝ липсва истинската и напълно шлифована човечност.

Има три крачки към библейската мъдрост. Всички те са обобщени в многократно повтаряната къса фраза, която може да ни изглежда отблъскваща: „*Страхът от Господа е началото на мъдростта*“ (Пр.9:10). Нашият проблем с това твърдение е, че често път ние забравяме кой е Господ и си го представяме погрешно като някакъв далечен и безличен бюрократ. Вследствие на това ние забравяме, че страхът не е някакво раболепно, нервено, робско състояние, а е уважение и възхита, които ние основателно дължим на Онзи, който е създал и поддържа всички неща. Иначе казано, точно така, както представата за вярата се променя съобразно нейния обект – ако вярвате в някакъв неясен и безличен газ, това би било много различно нещо в сравнение с вярата в бащата на Исус Христос – поради това страхът се променя в зависимост от това дали богът, който си представяте е някакъв небесен тиранин или е Богът на вярната любов. Моята теза е следната: в библейските традиции и след това в традициите, които ги отразяват, човекът е представян не като самотна и изолирана личност, която може да прави неща за себе си, а е някой, който е поставен и е във връзка с три други координати.

Първо, знаещият човек е направен по образа на Създателят, което означава, че човекът е призован да отразява мъдростта на Създателя и да се грижи в света, както и да отразява обратно към

Създателя възхвалите на творението.

Второ, знаещият, който живее мъдро в библейският смисъл, гледа на обекта на изучаването не като изолиран предмет, който трябва да бъде манипулиран или използван, а като част от един много по-голям свят на взаимни връзки и взаимоотношения.

Трето, знаещият никога не знае в изолация. Истинската мъдрост е както смела, така и смирена. Истинската мъдрост никога не се страхува да разкаже за това, което мисли, че е видяла, но винаги жадува да научи гледните точки на другите хора.

Сега можем да видим интегрираната форма на знанието, която е доста по-различна от формата на знанието на мечтаният чист обективизъм на сайентизма, както и от формата на знанието на мнимият чист субективизъм, от позицията на който епикурейският учен обвинява своите колеги в областта на изкуствата и по-специално - в областта на теологията и сходните теми. Според библейското мъдро учение, цялото знание включва в себе си хората в много по-сложна взаимна връзка, отколкото връзката на някакъв отстранен наблюдател, който притежава предполагаемо виждане от никъде. **Ученият изучава това, което може да бъде повторено; а историкът изучава онова, което не може да бъде повторено;** но в много други отношения последователността от знанието е една и съща – от наблюдението към хипотезата, а оттам – към следващо изпитание и всичко това е изпълнено с учудване от огромната сложност на живота, в друго време и на друго място. А философът или метафизикът прави същото, но с необходимите промени, където е нужно, за да се намери отговор на по-големия въпрос „Какъв е смисълът на всичко това?“.

Още веднъж ще кажа, че целият процес изисква смирение, търпение и нежелание да сграбчим материала или да пробутаме собствената си идея или да сложим личния си отпечатък върху изследваното. Например, изисква се смирение, защото Св. Павел ни напомня, че цялото ни знание в момента е частично. „*Защото отчасти знаем*“ (1Кор. 13:9) или както той казва с по-остри думи, „*Ако някои си мислят, че те наистина знаят нещо, те все още не знаят толкова задълбочено, колкото би трябвало да знаят*“ (1Кор. 8:2 – мой превод). И това е точката, в която той обръща обратно цялата гледна точка. Желанието за знание е дълбок и правилен човешки стремеж, но в края на краищата този стремеж се ограничава от нещо, което е по-голямо, по-задълбочено и по-непознато. Най-накрая различните форми на знанието, предлагани от мъдростта, се кондензират в това, което може да бъде наречено любов.

Любовта е форма на правилното знание на всичко, но любовта надвишава разликата между субективното и обективното, която е гравирана толкова дълбоко в мисленето на нашия Западен свят. В любовта главното нещо е да се възхищаваме, да уважаваме, да празнуваме и да се наслаждаваме в обекта на тази любов, да й позволяваме да бъде такава, каквато тя е, да искаме тя да бъде славна и свободна, а не да я сграбчваме, да я контролираме или да я набутваме в някаква друга форма. Ако постъпваме така, това няма да е любов, а похот. Тогава дали любовта е стремеж към обективност? Разбира се, не! Точно в мигът, когато любовта празнува коренното различие на любимият – независимо дали това е звезда, която се намира на 20 млн. светлинни години разстояние от нас или е човек, който е на 20 мм разстояние от нас – любовта влиза във взаимоотношение с любимия, взаимоотношение, което се определя от природата на любимия, но в която възхищението е примесено с любопитство, с желанието да се открие нещо повече, с уважение и бленуване за интимност, с желание да знаем и (дотогава, доколкото е възможно) да бъдем и ние опознати.

През последните 200 години на Западната епистемология (*Коментар: Епистемологията е клон от философията, който изследва теорията, природата, методите и ограниченията на човешкото знание. Д.Пр.*) ние сме виждали разделение на любовта. Разбира се, възможно е нещата да бъдат разделяни, както е било правено, с цел различните видове знание, които изглеждат толкова различни, че е изглежда почти невъзможно те да бъдат съчетани помежду си. Това създава условия за един вид знание, което можем да придобием в областта на природните науки и да продължим напред незатруднени, като произвеждаме не само пеницилин (който е бил открит съвсем случайно) (*Коментар: Пеницилинът е открит от английският химик Александър Флеминг, който заминал в отпуск без да си измие епруветките в лабораторията си и когато се върнал установил, че те са зелениясали. Тогава му хрумвало да изследва получения материал и така бил открит пеницилина. Д.Пр.*), но и газови камери (които са били произведени съвсем съзнателно). Този вид знание прави велики изследвания, но не винаги те са в правилната посока. Ние имаме хиляди машини за правенето на война, но нямаме нито една машина за правенето на мир. Имаме компютри и приложения за айфони, с които можем да спечелим милиони чрез минимални промени на обменните курсове на валутите, но нямаме нито едно устройство, което може да спаси най-бедните страни от тяхното тежко положение. Знаем как да правим Интернет-порнография, но не знаем как да поправяме повредените семейства. Самата обективност или

неутралност на научното знание, както всеобщо е възприемано, е било използвано по волята на боговете, на които тайно се покланяме.

Твърде дълго поемахме риска да разделяме на части целия свят, за да видим как работи, с цел да можем да го накараме да работи в полза на нашата кратковременна изгода. Може би е време да позволим на други гледни точки да влязат в рамката, тъй като смисълът, които създадохме в нашият разчленен свят толкова очевидно отразява боговете, на които ние тайно се покланяме, вместо да се покланяме на Бога, по чийто образ сме създадени. Разбира се, за християните централното твърдение е, че в Исус, Месията на юдеите, мъдростта, е станала човек, станала е личност и е започнала да донася точно това повторно обединение, за което светът е мечтаел, поемайки върху себе си раздробяването и егоистичната омраза на света и е възкръснал отново, за да постави началото на работата за новото сътворение. Съвременната наука, доколкото аз разбирам нейния първоначален вид, е започнала с хора, които са разбирали своята задача във връзка с изследването на природния свят, с уважение и наслада, като част от тайнственото сътворение на мъдрият Създател.

Епикурейското разделение на света на Просветлението окуражило разделението на света на знанието, и културата, която се движи странично, при което всяка от двете страни се превръща все повече в неразбираема и даже невъзприемчива за другата. В САЩ това понякога беше свързано с други черти на културните войни, предимно във вреда на всички участници.

Вярвам, че е дошло времето да работим за ново интегриране и ви предлагам, че фигурата на превъплъщения Исус е мястото, от което да започнем, ако искаме да открием какво може да означава това, не само за нас самите, но и за по-широкия свят, който знае само твърде добре на какво прилича разделеното съществуване и бленува да дойде денят, когато нещата отново ще бъдат събрани заедно и ще придобият смисълът, които те е трябвало да притежават.

Великото твърдение, направено от ранните християни не е било само, че в и чрез Исус те са имали ново тайно знание; някои хора са се опитвали да минат по този път, но както е казал Св. Павел, това е бил само интелигентен начин да дадат импулс на собствената си гордост. Великото твърдение е било, че в Исус те са открили една по-голяма реалност, в рамките на която всяко частично знание е придобивало своя смисъл. Тази по-голяма реалност е било това, което те са нарекли с името агáре – любов: любовта на Създателят-Бог към тях и любовта, която те открили вътре в самите себе си към Създателя, към неговия свят и един към друг. Истинската християнска вяра не трябва да бъде използвана за противопоставяне против научното знание. Когато бъдат правилно разбирани, вярата и знанието са издънки на една по-голяма реалност, чието име е любов.

В човешката история Исус е бил изучаван от всяка възможна гледна точка. Някои хора са се отчаяли, че никога няма да могат да го разберат; някой са се съмнявали въобще в неговото съществуване, въпреки че нито един сериозен историк не би направил тази грешка. Като историк аз мога да кажа с увереност, че той не само наистина е живял през 1-я век в Палестина; но и че той наистина е казал на изненаданите си съвременници, че сега Бог поема управлението на света по нов начин, на който самият Исус е моделът и еталонът; и че той е стигнал до своята смърт, вярвайки, че това е бил начинът, чрез който могъщата Божия любов ще победи силата на злото и ще постави началото на новото сътворение. Отново като историк трябва да кажа, че без възкресението на Исус аз не мога да обясня защо учениците му биха взели насериозно това твърдение след неговата смърт.

Разбира се, това отправя предизвикателства към нас на нивото на гледната точка за света, така, както е направило същото и за съвременниците на Исус. Те знаели, така както знаем и ние, че мъртвите хора остават мъртви. Но първите последователи на Исус вярвали не само, че той е напълно жив отново, но и че той е трябвало, както се е и случило, да премине през смъртта и да излезе от нея от другата страна, проправяйки пътя към нов вид на съществуване, в който силата на любовта ще победи любовта към силата, в която творението и красотата ще победят смъртта и тлението, и в която Бог ще стане присъстващ за хората от всеки вид и тип, предлагайки им изцеление и помирение, ново начало, нов живот и нов начин на живот. Понякога в науката, както и в историята, великият скок напред към свежа хипотеза се случва, когато поставите нов елемент в средата на картината и откриете, че всички разбъркани парченца се събират заедно по нов и съгласуван начин. Подобно на това се случва, когато поставите Исус в средата. И защото това е Исус, всичко се случва веднага. Той иска вие да пораснете и да поемете отговорността, да обмислите това изцяло, да бъдете ученици, хора които се учат, а не само безмълвни последователи.

Но понеже това е Исус, той предлага и предоставя силата и смелостта, които ни правят способни да вярваме, да се научаваме и да се присъединяваме към неговия проект за изцеление и надежда. И любов.

Глава 9

Нашите политики са твърде незначителни

В началото на 1980-те аз никога не си представях, че сега страстно ще се интересувам публично от въпросите, свързани с Бога. По онова време бях започнал да разбирам с известна тревога, че работата, която вършех в исторически аспект свързано с Исус, може да ме принуди да погледна по-сериозно на политическите въпроси. След време тази работа узря в Исус и в Победата на Бога. Започнах не само да приемам като неизбежна политическата обвързаност, но и да се вълнувам от новите опити за обединение на това, което преди се считаше, че са два отделни свята. Някъде по онова време започнах да разпознавам политическите измерения в писмата на Павел - една тема на съществуваща полемика. А през последното десетилетие на 20-я век и първото десетилетие на 21-я век установих, че съм все повече въввлечен в обществения живот, както и в пасторското служение, и поради това бях принуден да разсъждавам за вярата и политиката не просто като кабинетна теория, а като практическо предизвикателство. Тук искам да разкажа за този вид работа, която продължава.

Всичко, което може да бъде казано чрез едно автобиографично въведение

Подобно на Павел в 2Коринтияни, аз се надявам, че вие ще проявите търпение към тази малка глупост. И докато правя това, позволете ми спокойно да кажа, че политическият спектър в Обединеното кралство, а всъщност и в Европа, е доста по различен от политическия спектър в САЩ. В Англия темите са свързани помежду си по различни начини, в сравнение с Америка. Нещо повече, през последните 40 години хората в Англия, които се опитваха да обединят вярата и обществения живот бяха предимно от лявата страна на спектъра, докато в САЩ това се опитваха да направят предимно хора от дясната страна на политическия спектър. Подзаглавието на една от книгите на Джим Уолис (*Коментар: 1948 – американски християнски писател и политически активист, с леви политически убеждения, основател на списание „Съжители“ и на християнско общество във Вашингтон със същото име, борец за мир и за социална справедливост, бил е духовен съветник на президента Барак Обама. Д.Пр.*) е „Политиките на Бога: Защо Дясното ги възприема погрешно, а Лявото изобщо не ги възприема“; ако той пишеше за положението в Англия, аз щях да разменя местата на Лявото и Дясното. Това е причината, поради която списанието „Икономист“ в едно специално приложение, посветено на вярата и политиката, продължава да настоява жаловито, че единственият отговор на нашите болести е решителното отделяне на църквата от държавата. Няма съмнение, че редакторският екип на това списание, ориентирано към бизнеса се тревожеше, че щом Бог излезе от кутията, тогава ще трябва да се дават отговори на някои сериозни въпроси.

Обаче както САЩ, така и Англия станаха жертви на сериозни терористични атаки и им отговориха заедно погрешно, като започнаха война в Афганистан и Ирак. А през сериите от кризи и дебати през годините след 2001 стана притеснително ясно, че въпросът за Бога в обществото е въпрос, който трябваше да обсъждаме на всички нива в продължение на дълго време. През 1987 английският теолог Джон Боукер (*Коментар: 1935 – английски англикански свещеник и пионер-изследовател на религиозни теми. Бил е ректор на колеж в Кеймбридж, професор по религиозни изследвания в университетите Кеймбридж и Ланкътър в Англия и в университетите в Пенсилвания и Севера Каролина в САЩ. Автор е на много книги. През 2005 в книгата си „Свещеният неврон: Изключителни нови открития свързват науката и религията“ той твърди, че скорошни открития на учените, изследващи невроните, са установили изумителни факти за начина на работа на човешкия мозък и как някои сигурни идеи се превръщат във вярвания. Той показва, че вярата и разума не са разделени и че всъщност вярата е вкоренена в разума. Неврофизиологията показва как ние мислим за Бога, за връзката между различните култури и религии, и за процесите в човешкия мозък, които оказват влияние върху нашето поведение. Когато разумността и вярата бъдат разглеждани като взаимно допълващи се, това води до ново разбиране за човешкия мозък и това се превръща в основа за разрешаване на конфликтите между религиите и културите. Това откритие има зашеметяващи изводи за света. Д.Пр*) публикува книгата си „Позволени невменяемости,“ в която твърди, че във всички големи тревожни точки по света има някакъв неизлечим религиозен компонент и че разумът на никой от нашите политици не би могъл да разбере какво трябва да се направи, защото никой от тях не е изучавал религия, а да не говорим за изучаване на Библията в университета. И това пророчество наистина се сбъдваше. А тази колективна глухота ни отвежда до първото важно нещо, което искам да кажа.

Дали обществото ще приеме Бог?

Причината, поради която никой не си направи труда да погледне сериозно на хора като Боукер

беше, че в продължение на 200 години Западното общество предполагаше, повече или по-малко, че за Бог няма място в обществения живот. Разделеният свят на Просветлението, чието очевидно видимо извинение беше, че се стреми да избягва ужасните религиозни войни, притежаваше един не толкова любезен стремеж: да държим Бога извън обществения живот и тогава можем да ръководим света в наша собствена изгода. Когато деизмът (*Коментар: Според това религиозно учение, светът е създаден от Бога така, както часовникарят произвежда часовник, навива му пружината, пуска го да работи и повече не се занимава с него. Ролята на Бога е приключила със сътворението на света и след това той се е оттеглил и не се намесва. Д.Пр.*) даде път в началото на подразбиращия се, а след това и на очевидният и категоричен атеизъм в обществения живот, Западната демокрация оправдаваше неговото съществуване с лозунга „Глас народен – глас Божий,“ и по този начин създаде една привидност на обществена теология, което всъщност означаваше затварянето на Бога в кутията с изборните бюлетини при гласуването и по този начин неутрализира всяка възможна политическа критика от страната на християнското Евангелие. Гледано от тази позиция, огромното постижение на Уилям Уилбърфорс (*Коментар: 1759-1833, английски политик, философ и водач на движението за забрана на търговията с роби. През 1784 е избран за член на парламента. През 1785 става англикански християнин. Заедно с няколко други членове на парламента в продължение на 20 години води кампания за забрана на търговията с роби. През 1807 е приет закон за забрана на тази търговия. След това продължава борбата за забрана на самото робство. Най-накрая през 1833 е приет и закон за забрана на робството, а Уилбърфорс умира 3 дни след приемането на този закон. Д.Пр.*) е била поддържаната през първата третина на 19-я век изключително основаваща се на Библията политическа критика в един свят, в който на такова поведение се е гледало все повече и повече като на философско и културно нарушение на възприетия етикет в обществото.

Но раздялата между Бога и обществения живот все повече навлиза във възприетата гледна точка на Западния свят, което се вижда особено в нарастващото и невъздържано говорене на светски мислещите хора, които все още се държат здраво за своята сега очевидно остаряла теза и наистина вярват, че религията трябваше отдавна на бъде смазана и да е умряла, а сега отново се появява със страст и неразбиране за своето нахалство, че не само продължава да съществува, но и да си представя, че има да каже нещо на обществото. Увлекателно е да наблюдаваме начинът, по който Доукинс, Хитченс и другите повтаряха, с нарастващо морално възмущение, думите на Волтер от края на 18-я век и на Ницше от края на 19-я век. Те представляват високото ниво на късния модернизъм и тяхната нарастваща обида се обяснява от тревожното надигане на фундаментализма в различни маскировки навсякъде по света.

Тук искам да кажа, че Библията ни прави способни да намерим път на мъдростта не просто по средата между светското мислене и мисленето на фундаменталистите, а върху траектория, която изважда на показ онези грозни братя като хора, които просто не са улучили целта и са представители на две противопоставящи се крила на една изцяло загубила доверието гледна точка за света.

Защото тази гледна точка загуби доверието

Може би не е нужно повече да доказвам, че тезата на постмодернизма и на високопарните думи за модерността внезапно се оказаха лишени от енергия. 11 септември 2001 беше моментът на истината за модернизма, когато две велики описания се сблъскаха и експлодираха, и отговорът на това събитие във формата на още по-модерен начин на водене на война е смайващ пример на неулучването на целта. Аз бях обвиняван, по-специално от някои високопоставени личности в Белия Дом и на други места, че самият аз в този случай не улучвам целта, но аз не се разкайвам за това; и моята липса на разкаяние няма нищо общо, както абсурдно твърдят моите клеветници, с това, че съм станал мек към терора или че не вземам предвид казаното в Рим.¹³ относно законността на правото на управляващите правителства. Привикнах да получавам жаловити имейли, в които са казва: „Ние харесваме това, което казвате за Исус и за възкресението; очаровани сме от това, което казвате за Павел; но защо сте толкова критичен към нашия президент?“ А моят отговор е следният: „Ако вие наистина прочетете това, което казвам за Исус и за Божието царство и ако разбирате какво всъщност е казал Павел, вие трябва сериозно да говорите за Бога пред обществото по изцяло нов начин. Да казвате, че аз погрешно смесвам духовните теми с политическите теми, просто означава да повтаряте старото противопоставяне на Просветлението в момент, който е катастрофално неподходящ и това може да ни отведе в погрешна посока.“ Но след малко ще говоря повече за това.

Междувременно буботят големите етични и обществено-политическа теми на днешния ден – световният дълг, икономическата криза, новата бедност в нашето лъскаво Западно общество, темите за пола и секса, за ефтаназията и не на последно място – сложните въпроси на Близкия Изток – и докато обсъжданията продължават в съответствие с критериите на фундаментализма и светското, резултатите от тях няма да бъдат нищо друго освен взаимно крещене. Иронично е, че на това място, мечтата на Просветлението започва „да си яде опашката,“ когато нейният най-силен аргумент –

подчертаването на разума като средство за мирно съвместно съществуване – беше подкопан от нейната най-голяма слабост, дуалистичното разделение между Бога и светът на обществото, вследствие на което общественото говорене изпадна в главомайване и демонстриране на емоции.

Може би непредвидените последици от революцията на постмодернизма трябваше да разкрият пред обществото, че ако искаме разумът да прави това, което пише на етикета, ние трябва най-накрая публично да се съобразим с Бога. Заради това искам да направя предложение, което може да ни помогне да вървим по пътя на библейската мъдрост, когато навлизаме в опасното и несигурно бъдеще на пост-посмодерността (или ако искате, наречете го живота след живота в модерността). Утрешният свят спешно се нуждае да намери път напред, който нито е пътят на светското, нито е пътят на фундаментализма, нито е пътят на деконструкцията (*Коментар: за жалост на Петър Волгин, който има такова предаване по БНР. Д.Пр.*), която обявява, че и двата други пътя са грешни, но не притежава нищо друго, което да предложи на тяхното място. Няма да бъдете изненадани, че аз вярвам, че такъв път може да бъде намерен чрез връщането при фундаменталните документи на християнската вяра и по-конкретно – при четирите Евангелия.

Обществения образ на Бога: Евангелието и Царството – тогава и сега

В книгата си „Великото събуждане“ Джим Уолис описва как, като млад мъж, израсъл в евангелистка църква, той никога не чул проповед за „Проповедта на планината.“ Това многозначително лично наблюдение отразява един феномен, във връзка с който се тревожа все повече: че много евангелски християни и от двата бряга на Атлантика се основават върху Посланията, а не върху Евангелията, въпреки че често пъти погрешно разбират и самите Послания. Наистина, в това отношение евангелизмът отразява един много по-голям проблем: цялата Западна църква, католическа и протестантска, евангелска и либерална, харизматична или църква с обществени дейности, **всъщност не знаят каква е целта на Евангелията.** До значителна степен целият сбор от хора, занимаващи се с изучаването на Евангелията, като се започне от епохата на Реформацията и на Просветлението до сега, стигат до ниско ниво в опитите си да гледат на каноническите Евангелия като на закъснели и приспособяващи се към обществото, а на „гностичните текстове или евангелия“ (*Коментар: Това са повече от 50 еретични ръкописи, намерени при разкопки в Египет, които не са включени в Библията. Публикувани са така наречените „Гностични Евангелия“, „Тайното Евангелие на Тома“ и др. Д.Пр.*) - като на по-ранни и по-възбуждащи и по този начин са опасност да се превърнат в огромно и сложно обучение за пропускане на целта.

Евангелията на Матей, Марк, Лука и Йоан – всяко от тях представя Бога по различен начин пред публиката, но и в 4-те се разказва за Божието царство, което идва на земята така, както е на небето, чрез публичната кариера, смъртта и възкресението на Исус. Мощното фокусиране в извора и формата на критиката, в съвременните критерии за автентичност (или по-точно – за липса на автентичност) и необикновено извъртяният снобизъм на предпочитането на гностичните текстове и извори, вместо каноническите документи – всичко това произлиза и на свой ред подсилва, решимостта на Западния свят и на църквата да гарантира, че 4-те Евангелия няма да са в състояние да кажат това, което те искат да кажат, поради което към тях ще бъде гледано снизходително, ще им бъде запушена устата, ще бъдат разчленени на отделни части и най-накрая – те ще бъдат премахнати въобще като сила, с която трябва да се съобразяваме.

Централното послание и на 4-те канонически Евангелия – с техните много различни начини на описание – е, **че Създателят-Бог, Богът на Израел, най-накрая обявява, че целият свят е негов собствен и че това става в и чрез Исус от Назарет.** Правейки едно опасно широко обобщение ще кажа, че това е съобщението за Божието царство, което е отговорът на Исус на въпроса: „А какво ще стане, ако Бог ръководеше това шоу?“ И веднага, през 21-я век, както е било и през 1-я век ние сме хвърляни в следния съдбоносен въпрос: „Но, все пак, за кой Бог говорим?“ Става доста ясно, независимо дали четете книги на Кристофър Хитченс или на Фредерик Ницше, че образът на Бога, който управлява света според техните представи, е някакъв небесен тиранин, който налага волята си на несъгласния свят и на нежелаещите хора, парализира техния стил, смачква тяхната индивидуалност и самата им човешка същност, изисквайки от тях да се приспособят към деспотични и вредни закони и ги заплашва с ужасни последици, ако те се съпротивляват. Този разказ (който съдържа значителен обем от светското описание на Бога), обслужва дневния ред на Деизма на Просветлението, който е създаден след вековете на религиозни войни, както и интересите на хората, които искат да преместят Бога на някакво далечно небе, с цел те да продължат да експлоатират света.

А основната цел на 4-те канонически Евангелия е, че идването на Божието царство на земята така, както то е на небето, не е за да бъде натрапена някаква чужда и обезчовечаваща тирания, а точно обратното – за да се противопостави на отчуждената и обезчовечаваща тирания с новината за Бог – за

Богът, разпознат в Исус – който е коренно различен от всички тях и чиято справедливост има за цел да спаси и да възстанови истинската човечност. Бедата е там, че в нашата политическа философия за „плоската земя“ ние познаваме само спектъра, в който има само тирания от едната страна и анархия от другата страна, както и демокрацията като наш, опасно деликатен начин за предотвратяване на тези две крайности. Новината за Божието суверенно управление неизбежно удря демократите, а не само анархистите, като тревожно дълга стъпка към тирания, когато ние приложим към Бога и Евангелията принципите и методите на подозрението, с които ние правилно подхождаме към всеки човек с власт, който ни уверява, че той прави нещо с цел нашето най-голямо добро.

Но историята, разказвана от Евангелията систематично се противопоставя на тази деконструкция, поради три причини, свързани с интегрирането на историите в Евангелието, както вътрешно, така и външно.

Първо, историята разказвана от всяко Евангелие – да, всяко от тях по различен начин – но в това отношение каноническите евангелия застават плътно, рамо до рамо срещу твърденията на така нареченото Евангелие на Тома и на други подобни документи – представя себе си като изцяло интегрирано по начин, за който знанието е установило, че е почти невъзможно да разсъждава. Вниманието е разделено на две и се фокусира или върху съобщението на Исус за царството или върху могъщите му дела – изцеления, празнувания и т.н. - чрез примерите, които са демонстрирали това или върху неговата смърт и възкресение. По този начин Евангелията са били възприемани или като социален проект с един нещастен случаен и безсмислен край или като страстни истории с разширени встъпления. Някои методи за изучаване на Евангелията, които бяха създадени през годините и съвсем не са неутрални и обективни, бяха проектирани с цел да подсилят единият или другият от тези модели. И даже критиката към редактирането и критиката към композицията, които се опитваха да гледат на Евангелията като на едно цяло, установиха, че е трудно да се види голямата картина, защото контекстът на Западната теология се съпротивляваше силно на публичната представа за Бога. Така Евангелията, четени с популярна цел или с цел изучаване, бяха възприемани или като изучаване на социално евангелие, в чийто наивен оптимизъм нямаше място за съществуващият факт на кръста, а още по-малко – за възкресението – един наивитет, който Рейнхолд Нибюър редовно атакуваше – или като просто предоставяне на изходен исторически фон за обясняването на спасяващото евангелие за смъртта на Исус, така както е направено от Павел. Ако тръгнете по втория път, единствената роля, оставена за изцеленията, извършвани от Исус и за моралните учения е ролята, определяна им от великият германец Рудолф Бултман, като истории, свидетелстващи за вярата на църквата или за нейните непознати близнаци – светското и фундаментализма, истории, които доказват божествената природа на Исус, а не обявяването на началото на някакъв вид програма (въпреки Лука 4, въпреки Проповедта на планината, въпреки ужасните предупреждения за отделянето на овцете от козите!)

Призивите за едновременно четене на Евангелията бяха посрещнати с твърда съпротива и от двете страни. Тези, които поставяха ударението върху социалната програма на Исус, ритаха бясно срещу всеки опит да се подчертава неговата смърт и възкресение, все едно, че това щеше да узакони някаква фундаменталистка програма, или католическа или протестантска, а онези, които поставяха ударението върху неговата смърт и възкресение, правеха всичко на което са способни, за да анатемосат всеки опит да се продължи работата на Исус с или за бедните, все едно, че това можеше да доведе до опрощаване на греховете чрез дела, независимо дали са действителни или са на екзистенциално мета-ниво на историческия метод. И тези спорове, водени чрез привидно неутралните методи за изучаване на Евангелието просто демонстрират, колкото и учени да са участниците в тях, безплодната антитеза на двама близнаци – тираните на светското и на фундаментализма. Интегрираното четене на Евангелията, което отхвърлят тези две страни, предлага не просто картина как щеше да изглежда света, ако истинският Бог го беше управлявал, а ни предлага историята – Историята за това КАК ТОВА УПРАВЛЕНИЕ НА ИСТИНСКИЯ БОГ всъщност започва да се осъществява.

Урокът е следният: (1) Да, Исус наистина постави началото на Божието спасително и суверенно царуване на земята, така както е на небето, но това не можеше да бъде постигнато без неговата смърт и възкресение. Проблемът, доколко проектът за Божието царство беше и е, е че отговорът беше по-дълбок, отколкото би могъл да бъде даден единствено от някаква социална програма. По същият начин, (2) да, Исус наистина (както казва Павел) умря „заради нашите грехове,“ но тази програма за справянето с греха и с неговите резултати и последици НИКОГА НЕ СЕ Е ОГРАНИЧАВАЛА САМО ДО СПАСЯВАНЕТО НА ДУШИТЕ НА ОТДЕЛНИТЕ ХОРА ОТ СВЕТА, А Е БИЛА ПРОГРАМА ЗА СПАСЯВАНЕТО НА ХОРАТА, С ЦЕЛ ТЕ ДА МОГАТ ДА СТАНАТ ЧАСТ ОТ ПРОЕКТА НА ИСУС ЗА СПАСЯВАНЕТО НА СВЕТА. Исус е казал на Пилат: „*Моето царство не е от този свят*“ (Йоан

18:36); защото ако царството му беше от този свят, Исус щеше да поведе въоръжено съпротивително движение, подобно на пророците на други земни царства. Царството, което донесъл той, било категорично за този свят, което означава, че Бог е пристигнал на обществената сцена и няма намерение да си заминава отново, а ще разбие силите както на тиранията, така и на хаоса – както на пискливия модернизъм, така и на празноглавия постмодернизъм, ако това описание ви харесва! - и на тяхно място ще установи царуването на възстановяващата и изцеляваща справедливост, която се нуждае от превеждането ѝ в научен метод, ако изучаването на Евангелията трябва да се извършва правилно - исторически и теологично и не на последно място – политическата справедливост да се приведе в съответствие с Божието царство.

Изразът „*Отдавайте цезаровото на Цезаря*“ (Мат.22:21), която все още редовно се използва (както пише и на челната страница на списанието Economist!), за да се настоява за отделянето на Бога от обществения живот, ни насочва всъщност към точно обратната посока, понеже тя е взета от съобщението на царството на Исус. Точно в целия разказ на Евангелието, а не в някоя от неговите съставни части, ние виждаме как многостранното царство придобива своята форма. Основната ми цел е да кажа, че този разказ, четен по този начин, се противопоставя на деконструкцията в силовите игри, точно заради неговото подчертаване на кръста. Исус казва на учениците си, че управителите на света имат един вид поведение, а вие трябва да имате друг вид поведение, защото Човешкият Син дойде „*да даде живота си като откуп за мнозина*“ (Мат.22:28).

Ние откриваме така наречената теология на изкуплението вътре в твърдението за така наречената политическа теология и да се твърди едното без другото – както непреклонно правят учените и проповедниците – означава да се противопоставяме на интегрираният разказ за Бога сред обществото, който евангелията, разглеждани в тяхната обобщена цялост, настоятелно ни представят.

Второ, в своята цялостност Евангелията изискват те да бъдат четени в дълбока и вътрешна интеграция със Стария Завет (фраза, която използвам умишлено, защото тя отразява гледната точка на Евангелията за самите тях, че те довеждат до връхната му точка великият и незавършен разказ на юдейския и на арамейския канон). Разпознаването на тази връхна точка е било замъглявано от перфектно удобното безпокойство след Холокоста по повод на анти-юдейският прочит на Евангелията. (*Коментар: Основанието на хитлеристите за избиването на евреите е било, че това се прави, понеже евреите са убили Христос и поради това те трябва да бъдат справедливо наказани. Д.Пр.*) Но ние въобще не служим на каузата на Евангелията, когато прикриваме факта, че всяко от тях - по свой собствен начин (отново ще кажа, противопоставяйки се на Евангелието на Тома и да другите гностични текстове) потвърждава, че Бог е дал и Бог е дирижирал написването на юдейският разказ за сътворението, грехопадението, Авраам, Моисей, Давид и т.н. и това трябва да бъдат възприемано като разказ за Божието спасение на творението от неговата иначе неизбежна съдба. Евангелията твърдят, че точно този проект е бил доведен до неговото успешно завършване в и чрез Исус. Евангелията, както и писмата на Павел, са считани за глупост от езичниците, както в древността, така и в наши дни, и в същото време са скандални за евреите. Ние не печелим нищо относно тълкуването, историята, теологията и според мен – политиката, когато се опитваме да направим Евангелията по-малко еврейски глупави според критериите на езичниците и по-малко скандални за юдеизма относно твърденията им за изпълнението.

Трето, по този начин Евангелията демонстрират тясна интегрираност с истинската ранна християнска надежда. Както винаги съм твърдял, това не е просто надежда за небето в смисъла на безкрайно щастлив безтелесен живот след смъртта, в който творението е изоставено на неговата собствена съдба, обратното – това е надеждата, която е изразена в Еф.1, Рим.8 и Откр.21 за обновление и финално обединение между небето и земята, на довеждане до край на Божият проект за да стане Бог присъстващ, като Спасител в целия публичен свят. И гледната точка на Евангелията е, че с публичната кариера на Исус, с неговата смърт и възкресение, е било поставено решително началото на изпълнението на целия проект и той никога няма да бъде изоставен.

От гледната точка на тези три интеграции, която вярвам, че може да бъде обоснована много подробно, но не и тук, ние можем да видим колко явно грешат онези прочити, независимо дали са направени от страна на нео-гностичното движение, което днес е необуздано или са от страната на фундаментализма, който е неговия консервативен аналог. Наистина, ако един външен наблюдател би се осмелил да ви предложи, аз си мисля, че религиозното Дясно в САЩ (ние наистина нямаме реално сходство в Англия) може да бъде представено като несръчен опит да бъде съживено обединението на Бога и света, за което упорито се говори в Библията, но което Просветлението отхвърли и което фундаментализма продължава да отхвърля с неговата дуалистична теология на грабването и Армагедон. Все едно, че религиозното Дясно знае до мозъка на костите си, че Бог принадлежи на

публиката, но не разбира нито защо, нито как това може да е разумно; а политическото Ляво в САЩ, а понякога и от двете страни на Атлантика, знае до мозъка на костите си, че Бог ще предяви сериозни персонални морални изисквания, като част от програмата на възстановяващата справедливост и беше превърнато в карикатура личното публично присъствие на Бога като форма на тирания, за да предизвика евтината и тъжна критика на Просветлението, като начин да задържи това предизвикателство, за да не създава проблеми.

По-конкретно, може би очаквате аз да подчертая, че чрез грижливото тълкуване на Евангелията, възкресението на Исус трябва да бъде възприемано не като доказателство за уникалността на Исус, даже ако не вземем предвид неговата божествена природа; със сигурност не, че възкресението е доказателство, че има живот след смъртта, че има небе и ад (все едно че Исус е оживял отново, за да даде предстоящото потвърждение на творбите на Данте или Микеланжело!), а като началото в рамките на света на пространството, времето и материята, на тази Божия публична реалност на новото сътворение, наречена „Божие царство,“ което щяло да бъде обявено след 30 години под носа на Цезар открито и безпрепятствено. А причината поради която хората, направили това обявление, са били преследвани е, защото Божието действие пред публиката е много опасно за управителите на света така, както гностицизмът във всичките му форми никога не ги е заплашвал. На отхвърлянето на истината, че Исус е възкръснал в тяло, извършено от Просветлението беше позволявано твърде дълго време да продължава със своята собствена критична риторика на историята – все едно че никой преди Гибон (*Коментар: Едуард Гибон – 1731-1794 – английски историк, писател, член на Парламента. Критик на църквата. Д.Пр.*) и Волтер не е разбирал, че мъртвите хора винаги остават мъртви. А твърдението на Просвещението, че Исус не е възкръснал с тяло обслужва претенцията на Просветлението да властва, представена чрез описание, алтернативно на Библията, в което се твърди, че световната история е достигнала връхната си точка не на Великден, а с Русо и Джеферсън, с шурмуването на Бастилията и с Американската декларация за независимостта.

Поради това, на нивото на тълкуването, централното ми предложение е, че ние предлагаме на съмнение онези методи на изучаване на Евангелието, които допринесоха много за чувството за вината през последните няколко поколения, за да позволим на политическият смисъл на Евангелията (който не трябва да бъде противопоставян на техния теологичен смисъл, а обратното – трябва да бъде интегриран с него, ако искаме да бъдем верни на намеренията, вложени в Евангелията) да се появят в дневната светлина. Спомням си колко бях шокиран и раздразнен, когато един приятел-историк каза, че решението на Бълтман (*Рудолф Бълтман – 1884-1976, германски лютерански теолог и професор по Новия Завет в университета в Марбург. Водещ изследовател на Библията през 20-я век и прочут пропагандатор на либералното християнство. Той вярвал, че историческите анализи на Новия Завет са безплодни и ненужни, че единствено важно е това, че Исус е съществувал, че е проповядвал и е умрял на кръста, а не онова, което се е случило през живота му. Той вярвал в демитологизацията на Исус. Според него за християнската вяра е важно само това, което е прокламирал Исус, а не никакви конкретни факти, потвърждаващи историческото идване на Исус на земята. Д. Пр.*) - да престане да се занимава с Исус като героична личност и да се концентрира единствено върху ранната църква и нейната вяра е било в пълна хармония с решението на германците да отхвърлят Кайзера и да установят Ваймарската република. Ако разсъждаваме така, ние бихме могли да направим сходни анализи на критиката на политическата среда в Евангелията, включително и на моята.

Трябва да създадем методи за изучаване, които ще позволят на четирите Евангелия отново да се появят такива, каквито те са, за да видим историята на публичния проект за Божието царство, който призовава всеки човек (защото обхваща целия свят), да се покае и да повярва. Това означава, че престорените теологични тълкувания, които пренебрегват политическото измерение, както и престорените политически тълкувания, които пренебрегват религиозното измерение, трябва просто да бъдат изхвърлени от употреба като наивни и анахронични. Истинската историческа критика (а не критиката, която идва от Дясно или от Ляво, или от светското, или от фундаментализма, която използва възвишени исторически прилагателни като димна завеса, зад която да извършва промени на едно нещо с друго нещо), трябва да настоява „и за теологичното и за политическото,“ а не по схемата – „или едното, или другото.“ (*Коментар: Интегрираният подход е несъвместим с отделянето на религията от държавата. Бог управлява всичко. С Него трябва да се съобразява всеки управник. Д.Пр.*)

Мъдростта на управниците – и на църквата

Почти в средата на първите глави от Деяния на апостолите една молитва на църквата, която е подложена на преследване, употребява решително едно от очевидно най-политическите твърдения в Псалмите (Деян.4:24-30). Пс.2 обявява, че независимо от това, че народите вдигат голям шум и врява, и че се опитват да се противопоставят на Божието царство, Бог ще постави на трона своя определен цар в Сион и така призовава управниците по света да се научат на мъдрост от него. Това твърдение,

което поставя във фокуса на вниманието значителна част от политическата теология на Стария Завет, е силно подкрепено в първите глави на Мъдростта на Соломон.

Както знаем, царският дом на Давид се провалил чрез едно интересно многообразие от начини. Но обещанието и предупреждението продължават да са в сила. Пс.2 се появява в началото на разказа на Евангелията, когато по време на кръщението си, Исус е бил помазан от Светия Дух. Много тълкувания се фокусират тук върху христологичния (*Коментар: изучаващ Христос. Д.Пр.*) смисъл на израза „син на Бога“; аз предлагам по същия начин, без да амаловажаваме христологичния смисъл, да се фокусираме равностойно и в политическия смисъл. Евангелията представляват призив към управниците на света да научат мъдростта, като служат на месианския син на Бога и по този начин предоставят нов импулс за свежо библейско разбиране за ролята на управниците на света и за задачите на църквата в отношенията с тях.

Достойно е за отбелязване, че ранната църква, която е била наясно с преобладаващите тирани, както юдеи, така и езичници, и е упорствала във възвеличаването на Исус като Господар над всичко и не е отхвърляла даденото от Бога управление, упражнявано даже от езичници. Това е ужасно разочарование за либералите от епохата след Просветлението, които много повече биха предпочели ранните християни да бяха прегърнали някакъв вид свята анархия, в която няма място за никакви управници. Но съставна част от гледната точка на сътворението е вярването, че Бог иска света да е подреден, а не хаотичен и че човешките силови структури са даденото от Бога средство, чрез което тази цел трябва да бъде постигната – в противен случай хората, които имат мускули и пари винаги ще печелят, а бедните и вдовиците винаги ще бъдат потъпквани. Това е виждане, за което Кол.1 дава своя значителен принос, противопоставяйки се на дуализма, който си представя, че земните управници по правило са лошо нещо (както вече казах, същият дуализъм господства както в метода, така и в съдържанието на изучаването на Библията). Това е мястото, където представата за общото добро, предлагана от епископите на римокатолическата църква през 1990-те и сега отново изтъквана от Джим Уолас, трябва да направи своя принос.

Новият Завет не поощрява представата за пълно разделение между това политическо добро, към което трябва да се стреми църквата и към онова политическо добро, към което трябва да се стремят хората извън църквата, точно поради причината, че на църквата трябва да бъде гледана като на тялото, чрез което Бог се обръща и предявява правото си на собственост към света. Считам, че в това отношение важното анабаптистко (*Коментар: Анабаптистите са група християни от ерата след Реформацията, които отхвърлят кръщаването на бебета и деца. Те считат, че трябва да се кръщават по-зрели хора, които разбират смисъла на кръщението и го приемат с пълно съзнание. Поради това извършват повторно кръщение на хората, които са били кръстени като бебета от родителите си, но чак след като са пораснали и сами са стигнали до вярата в Господа. Името им идва от словосъчетанието ана-баптист – повторно кръстен. Д.Пр.*) виждане на Уолас и другите трябва да бъде нюансирано с още по-здравата теология на сътворението. (Знам, че има голямо разнообразие сред анабаптистите и се надявам, че е ясно, че споделям значителна част от техните твърдения, но тук сме стигнали до мястото, където анабаптизмът се въздържа от изпълнението на опасната задача за работа с невярващите, която аз вярвам, че просто е такова християнско задължение, както е и работата против разбиранята на невярващите.)

Поради това, за да формулирам позитивно тази първа точка ще кажа, че Новият Завет препотвърждава даденото от Бога място даже на управници, които не са християни, даже на силно увредени, греховни, егоисти, безпринципни, корумпирани и идолопоклоннически управници като Пилат Понтийски, Феликс, Фест и Ирод Агрипа. Те възприемат погрешно това и ще бъдат съдени, но Бог иска те да бъдат на това място, защото порядъкът, даже корумпираният порядък е по-добър, отколкото хаосът. В това отношение ние откриваме, че има напрежение в Евангелията, в Деяния на апостолите и особено в писмата на Павел, което не може да бъде намалено без поемането на голям риск. В нашия съвременен Западен свят ние сме загубили напълно способността както теоретично, така и на практика едновременно да твърдим, че управниците са корумпирани и трябва да им се противопоставяме, и в същото време да казваме, че те са ни дадени от Бога и ние сме длъжни да им се подчиняваме. Това ни звучи така, все едно че ние едновременно утвърждаваме както анархията, така и тиранията. Но това просто показва до каква степен нашите представи са ни накарали отново да поставяме юзда на текстовете, в които се твърди както едното, така и другото. Как е възможно това?

Отговорът идва в такива тестове като Йоан 19, 1Кор.2 и Кол.2. Управниците в онази епоха неизбежно деформират и изкривяват дадената им от Бога задача (да въвеждат и поддържат ред в света) и я превръщат в дяволската възможност да бъдат тирани. Но кръстът на Исус, поставеният на трона истински Син на Бога, за който се говори в Пс.2, въвежда в сила парадоксалната победа, чрез която идолопоклонническите и корумпирани управители са били срещани и премахвани от местата

им. И резултатът, показан в Кол.1:18-20 е, че управляващите стават примирени – по някаква странна логика те биват възстановени като носители на Божият мъдър ред в света, независимо от това, дали те считат, че това е Божият ред или не. И тук идва редът на Рим.13, не като потвърждаване на всяка програма, за която всеки управляващ може да мечтае и със сигурност не като потвърждаване на онова, което демократично избраното правителство на една страна решава да направи против други страни, а като строго ограничено предложение, което е в хармония с начинът, по който Исая е разпознал, че цар Кир е помазан от Бога (Коментар: виж Ис.45:1 Д.Пр.) и че Създателят-Бог използва даже тези управници, които не го познават лично, за да донесат нов ред и даже да спасяват света. И това също се намира зад разказът в Деяния на апостолите.

Обаче това ни придвижва напред до може би най-неочакваното и със сигурност трудно размишление, че настоящата политическа ситуация трябва да бъде разбрана в съответствие с парадоксалното лидерство на самият Исус. От Матей до Йоан и от там до Деянията на апостолите, от Колосяни до Откровение, както и на много други места между тях, Исус е приветстван като вече Господар на небето и на земята, и по-конкретно, като Онзи, чрез когото Създателят-Бог най-накрая ще възстанови и обедини всички неща на небето и на земята. И това ни дава ясно фокусиране в сегашната задача на земните управници. Преди постижението на Исус, библейската представа за управителите-езичници е била, че на тях е било възложено да поддържат в ред Божието творение и да го предпазват от изпадане в хаос. Сега, след смъртта и възкресението на Исус (въпреки, че това е било очаквано в Псалмите и от пророците), задачата на земните управници трябва да бъде гледана от другия край на телескопа. Вместо да се отдалечават от творението, земните управници трябва да гледат напред (колкото и да не им се иска или да не осъзнават) към нещата, които ще се случат в края на историята. Казано иначе, някой ден Бог ще поправи всички грешки чрез Исус и на земните управници, независимо от това дали те признават Исус и идващото Божие царство или не, е възложена задачата да очакват финалната присъда и финалната милост. Те не само трябва да спират Божието добро творение, за да не стане изцяло лошо. Те трябва да изиграват предварително, с мярка, времето, когато Бог ще направи нови всички неща и още веднъж ще обяви, че те са „много добри.“

Всичко това може да звучи подобно на някаква въображаемо идеална земя. Такава е представата на тези хора, за които всички земни власти са тирани от друга епоха. Но гледната точка на християнина, че Бог работи чрез земните управници придава този смисъл и това може да стане само, ако църквата приеме призива да напомня на управниците каква е тяхната задача, да говори истината на властта и да призовава властите да дават отчет за делата си. Ние виждаме, че това се случва навсякъде в книгата Деянията на апостолите, както и в свидетелствата и писанията на авторите от защитниците на християнството от 2-я век. И наистина това се случва в мъчениците, защото мъченичеството (а то се случва, когато църквата донесе при управниците свидетелство за Божиата воля и управниците застрелват носача на съобщението) е неотделима част от политическата теология. Вие може да притежавате толкова високо разбиране за дадения от Бога призив към управниците, колкото си искате, но за да изиграете ролята си на мъченик за Бога се изисква вашата теология за свидетелството на църквата и за мъченичеството да вървят рамо до рамо.

Това свидетелство се вижда ясно в Йоан 16:8-11. Исус обявява, че Светият Дух ще обвини света за грехът, за праведността и за съдът – присъда, защото Управителят на този свят е осъден. Как Светият дух ще направи това? От теологията на Йоан е ясно, че това става чрез свидетелстването на църквата, в и чрез която работи Духът. Църквата ще прави за управниците на света това, което Исус е направил за Пилат в Йоан 18 и 19, когато той се противопоставил на управника с новината за Божието царство и за истината, колкото и нежелани, и неразбираеми да са били и двете новини за Пилат.

И една част от начинът, по който църквата ще прави това е, когато се захваща и се занимава с тези работи на справедливостта и милостта, на красотата и взаимоотношенията, които управниците знаят до мозъка на костите си, че трябва да процъфтяват, но за които те се чувстват безсилни да се грижат. Но църквата, даже когато има срещу себе си очевидно езически и враждебни управници, трябва да продължава да вярва, че Исус е Господарят, пред който те ще се поклонят и чиято суверенна и окончателна присъда те са призовани да очакват. По този начин църквата, в своята библейска обвързаност „да прави видим Бога пред света,“ е призована да се научи как да сътрудничи със земните управници, но без да прави компромис (оттук идва и съдбоносната важност на теорията за общото добро) и да ги критикува без дуализъм.

По-конкретно, жизнено важно е църквата да се научи да критикува сегашната дейност на демокрацията. Нямам точно предвид, че трябва да разглеждаме подробно методите за гласуване, тактиките на предизборните кампании или използването на големите пари в изборния процес. Искам да кажа, че ние трябва да приемем сериозно фактът, че сегашното наше прославяне на демокрацията

произлиза точно от дуализма на Просветлението, от забраната Бог да се явява на публичния площад и от възвеличаването на „гласът на народа“ за да запълни вакуумът, което видяхме, че е дълбоко неподходящо, когато говорим за принципите на Божието царство. (Коментар: Трябва да разбираме, че не ние избираме Бога по демократичен път, а Бог е суверенен цар и наш създател, на когото ние дължим абсолютно всичко. Демокрацията и Божието царство са абсолютно несъвместими неща. Д.Пр.)

Трябва да се приемаме сериозно фактът, че ранните християни не са се интересували ужасно много от начинът, по който управниците са станали управници – т.е. от процесът, чрез който те са достигнали до властта – но са се интересували особено много от това, което управниците са правели, след като са придобили властта. Най-великите древни демокрации – демокрациите в Гърция и в Рим, са имали добре разработени процедури за оценяване на техните управници, след като свърши срокът на тяхното управление, ако не и преди това, и ако е било нужно, са ги изправяли пред съда. Самото тяхно повторно неизбиране (основната заплаха за сегашните демокрации), никъде не е било считано за достатъчно добро наказание.

Когато Кофи Анан престана да бъде Генерален секретар на ООН, един от важните неща, които каза в прощалната си реч беше, че ние спешно трябва да създадем начини за търсене на отговорност от правителствата, особено от могъщите правителства. Това е централна част от призива към църквата, който ние никога не трябва да изгубваме от погледа си и отчаяно се нуждаем да възприемем отново. Всичко това изисква църквата да бъде постоянно призовавана да дава отчет, тъй като ние на свой ред лесно правим грешки и се превръщаме в част от проблема, вместо да сме част от решението. Поради това църквата трябва да реформира се църква, както четем в Библията, по-точно в Евангелията. За щастие, това е и целта, заради която тя е тук и това е нещото, в което тя е добра, въпреки поколенията на така наречените критични методи, които понякога изглежда, че са били създавани, за да не се позволи на църквата да бъде самата себе си. Част от причината да подчертая това е, да окуража четенето на Библията така, че чрез осветляване на публичността на Бога и на Евангелието, да правим реформи, които ще направят църквата способна да играе своята част за търсенето на отговорност на управниците и по този начин за напредъка на Божията възстановяваща справедливост.

Бог в публичният свят на епохата след посмодерността

Нашата култура върви по всевъзможни пътища към епохата след посмодерността, която все още не е оформена, но за която бленува нашият публичен свят, докато се накланя от скуката и баналното към опасното и обезчовечаващо поведение. Спорил съм, че Богът от Библията и особено – този Бог, който е описан в Евангелията, може единствено да бъде разбран като публичен Бог и че тези методи на критиката, които бяха проектирани да заглушават тази мъгла, трябва да бъдат проверявани чрез подходяща историческа, теологична и политическа критика и да бъдат заменени с методи, които се отнасят справедливо към текстовете и оттам – са справедливи – в много по-всеобхватен смисъл към публичния свят, към който Евангелията изискват да се обръщаме.

Изправени сме пред предизвикателна възможност в нашето поколение: да отидем отвъд безплодните алтернативи на различните типове тирания на епохата след Просветлението от едната страна, а от другата страна – на алтернативата на фундаментализма и светското, които много често се сражават яростно на лъжливото бойно поле на мотивираните от идеологията възможни тълкувания, и от трета страна – на алтернативата на хаоса на посмодерността. Как бихме могли да направим това?

Има много начини, чрез които утрешната църква би могла да бъде водач по пътя към здравословна и плодородна епоха на пост-посмодерността. Един от тях със сигурност е следният: да се заемем сериозно с библейското свидетелстване за Бога пред публиката, да обмислим изцяло последиците от това за структурата на политическите институции, както и за решенията, които те трябва да вземат и не на последно място по важност, да създадем мъдри методи за тълкуване на Библията, които ще позволят да бъде чуто отново пълния аромат, мъдрост и предизвикателство на Библията, след кресливите векове на фундаментализма, на също толкова кресливите отричания на светското и на зараждащият се нихилизъм на реакцията на посмодерността.

Моля ви, бъдете внимателни: тъй като това е ясно формулираният дневен ред на общото добро, моето предложение **Не** е, че тълкуванието на Библията принадлежи на църквата или на християнските учени. Мъдрото и цялостно тълкуване е проект за „общо“ добро, и това тълкуване на свой ред обслужва по-големите проекти за общото добро, от които нашият свят толкова много се нуждае.

Това е част от съзидателното и новото виждане, от което съм твърдял, че се нуждаем, ако трябва да четем Библията заради пълната ѝ стойност и така да работим със зрънцето на Бога, който е създал публичният свят на първо място и въпреки слуховете за обратното, никога не го е изоставил.

Публичното работенето с Бога винаги е сложно, но никога не е скучно.

Глава 10

Как да привлечем вниманието на утрешният свят?

Разделителната линия между Христос и културата съществува още от времето на публичната кариера на Исус и по-конкретно, от Великден. Исус изпълнил древната надежда на Израел, но не по начинът, по който хората са очаквали или искали. Разделителната линия, която била видима по време на публичната му кариера, била още по-ясно маркирана след неговото възкресение и неговите първи последователи трябвало да се борят упорито, както виждаме в посланията на Павел, за да разберат какво означава да бъдат негови последователи във връзка с традиционният еврейски начин на живот.

Но тази борба била незначителна в сравнение с по-голямата борба. Ако Месията на Израел е Господарят на света, тогава линията между Месията и по-голямата част от света разделя не просто два начина на живот, но и амбициозният и могъщ езически свят като цяло от човешкото превъплъщение на Богът на Израел, от човекът, който твърдял, че е законният господар и собственик на света. Това не е било просто начин да придвижване между противопоставящи се сили. Това означавало, че трябва да бъдеш верен на Исус като истински господар на света и като последица от това да вярваш, че неговият начин на живот е това, от което светът наистина най-много се нуждае. Иначе казано, това е дневен ред за мисия и служение. Но тъй като начинът на живот на Исус е път на самопожертвувателна любов, тази мисия и служение никога не може да бъде създаване на видима представа за лицемерна християнска политика или етика пред нежелаеща или неподготвена публика. Трябва да позволяваме на християнския начин на живот да донесе неговото царство, за да работи царството чрез нас и вътре в нас. В най-добрият случай църквата винаги се е стремяла да променя обществото отвътре. Първите християнски отговори се променяли насам или натам, отчасти като отклик на позицията, заета от местната култура. Когато Павел бил в Гърция, един виден съдия отсъдил, че християнството е вътрешно поделение в рамките на юдеизма (Деян.18:12-16).

Тъй като практикуването на юдеизма там е било разрешено от закона, не е имало проблем и за християнството. Поради това гръцката църква била в състояние да расте без намесата на държавата. Но в Мала Азия (днешна Турция) имало проблем. Повечето християни били бивши езичници и след като станали последователи на Исус, това означавало да престанат да се покланят пред местните езически божества. Но сред тези местни езически божества бил включен и култът към римския император. Евреите се ползвали с официално изключване от езическото поклонение, включително и че не били длъжни да се покланят пред култа на императора. Но когато християнството станало видимо и различимо от юдеизма, започнали бедите. Бил упражнен натиск както върху обществото на юдеите, така и върху юдеите-християни, за да бъдат заставени бившите езичници да бъдат обрязани. Това е усложнявало положението, нали? Но това положение не е било по-сложно от положението на много християнски граждани и християнски институции в днешният ни свят. Къде бихте прекарвали вие разделителната линия? Кое се счита, че е компромис? Не губете кураж – тези въпроси не са нови. Те са стари колкото Евангелието. Фактът, че днес вие се изправяте пред тях не означава, че някъде сте направили погрешен завой. Това е християнската нормалност. И Исус остава суверен над нея.

На практика, борейки се за намирането на отговори на тези въпроси, ранната църква живеела според собствената си версия на онова, което правели юдеите още след изпращането им в заточение във Вавилон. Те се движели насам-натам по целия спектър. Понякога техните езически управници им помагали, както се случило, когато цар Кир заповядал да бъде построен отново храма в Йерусалим. Друг път те не им помагали, както направил Антиохий Епифанес, когато се опитал да премахне юдейските закони за храната или когато Адриан се опитал да забрани обрязването. Книгата Даниил показва цялата гама, от яростно преследване на евреите до издигането им на престижни постове в гражданската администрация. После въпросите ги притиснали силно и бързо, което се случвало както с юдеите, така и с християните, живеещи в езическата диаспора: Кое се счита за лоялност и кое – за нелоялност? Кое се счита за опасен компромис и кое – за мъдра гъвкавост? Когато се съпротивлявате - когато бягате, или когато оставате и се опитвате да подобрите нещата отвътре, или когато оставате и се превръщате в мъченик? Как да знаете това и кой казва това?

Новият Завет като цяло твърди, че част от нормалното е християнският живот да се изправя пред тези въпроси. Един бърз преглед на 1Пет. или на Откровение показва, че нормалното състояние на християнина е той да е в недобри отношения с управниците и властите, което обяснява защо това е още по-важно, както Петър настоява, че християните трябва да бъдат безупречни във всяко

отношение към властите, освен когато става въпрос за тяхната вяра и за това, което изисква тя. Ако те ще ни нападат, тогава поне нека да ни нападат така, както са нападали Даниил и хората му – заради вярата ни. А когато стигаме до 2-я, 3-я и 4-я век, ние откриваме голямо разнообразие от позиции, тъй като църквата си е проправяла пътя дълбоко в езическото общество и понякога е ставала жертва на голямо противопоставяне, на преследване, на мъчения и на мъченичество.

Тогава кои са стартовите точки за мъдрото християнско размишление за това, къде сме ние и как можем да намерим смелостта, за да се изправим срещу конвулсиите и предизвикателствата на утрешния свят? В допълнение към постижението на Исус, чийто последствия се опитам да обясня в книгата си „Просто Исус,“ аз искам да разгледам два откъса: писмото на Павел до Колосяните и Евангелието на Йоан.

Христос, културата и писмото на Павел до колосяните

Писмото до колосяните носи експлозивен заряд в обратна пропорционалност на неговата малка дължина. Павел го е написал от затвора. Когато прави своето плавно и всеобхватно твърдение за Исус, той знае, че се противопоставя на очевидната реалност. Но въпреки това той не се въздържа и казва: „Исус е образът на невидимия Бога, първородният син на цялото сътворение. За Него са били създадени всички неща, както на небето, така и тук, на земята. Нещата, които можем да видим и нещата, които не можем да видим. Троновете, владенията, управителите и властите – всички неща бяха създадени чрез Него и за Него.“ (Кол.1:15-16 – мой превод) И т.н. Трябва да позволим на Павел да ни напомни, точно когато сега ние сме под влиянието на голяма промяна в културата, че нашата увереност не се основава на здравината на Западната култура или на фундаменталната доброта на съвременната демокрация. Нашата увереност е в Исус и единствено в него. Ние се нуждаем от това съобщение с всяка фибра от нашето съществуване. И имаме нужда да създаваме и поддържаме общества и образователни институции, където тази необикновена, спираща дъхът ни и абсурдна истина трябва да бъде вплетена в самата тъкан на всяко нещо, което правим ние.

Някои могат да сметат, че това велико твърдение слага край на всички научни търсения: ако Христос е отговорът, какъв е смисълът да задаваме въпросът? Но аз считам, че трябва да гледаме на това по точно обратния начин: Исус е господарят на света, както и всяка истина е негова истина; нека да отидем и за изследваме това с почит и наслада. Независимо дали гледате през телескоп или през микроскоп, дали изучавате текстове или традиции, дали се занимавате с океанография или с палеография (Коментар: Палеографията изучава древните начини на писане. Д.Пр.), вие обмисляте онова, което Исус е мислил преди вас. Например, Павел обявява (въпреки че се намира в затвора!), **че всички управници и власти са били създадени чрез Месията Исус и за Него.** Днес ние сме призовани отново да помислим какво означава това в условията на съвременната Западна демокрация.

Какво ни казва Кол.1 за сегашната кавга в Европейския съюз и за гневната позиция на Англия във връзка с това? Или да вземем друг случайно избран пример: какво ни казва Кол.1 за изборите за номиниране на депутати и за партийните структури, за скъпите реклами и т.н? За Павел това не е било въпрос за вглеждане в конкретна партийна структура и за оценяване колко добре или зле тя може да служи на целите на Бога. Партийната структура се приема като даденост от църквата. Бог е направил света, с цел хората да се грижат за него; това е част от това, че ние сме направени по Божия образ. Въпреки, че хората се бунтуват, Бог продължава да планира да донесе ред и хармония в своя свят чрез хората, като негови представители – въпреки че, понеже те продължават да се бунтуват, този ред е безплодна и обезчовечаваща тирания.

Бог поема този риск. Но вътре в този свят на бунтовници и рискове, Бог е установил в Месията Исус нови хора, които са неговото тяло и това е мястото, където неговата слава вече сияе в света. Църквата не е просто някакво бунтовно тяло, което търси безопасно място, за да върши своето си нещо вътре в по-широкия политически или социален свят. Църквата е нещо, което е нито по-малко, нито повече отколкото са хората, които носят свидетелството чрез самото си съществуване и по-конкретно – чрез своята святост и единение (Кол.3), че Исус е истинският господар на света, колкото и абсурдна и даже скандална да изглежда тази мисъл. Както добре знаем, опасността е, че въпреки, че ние, жителите на Запада сме запазили нашето характерно християнско свидетелстване в някои области, без никакво съмнение сме направили компромиси в други области. Това е част от основното споразумение на Просветлението, на което САЩ демонстрираха категорична вяръност в Декларацията за независимостта си и в Конституцията си и на което Англия даде двусмислена вяръност по хиляди неписани начини, че църквата трябва да се отдръпне от публичния живот и да върши работата си в частния живот на хората.

Това е отражение на епикурейската философия, която е била характерна черта на Западното мислене от края на 18-я век и с постоянно увеличаване на силата на звука и на напрежението през 19-

я и 20-я векове: Бог или боговете са някъде далече от нас и светът ще върви без чужда помощ. В рамките на тази гледна точка църквата може да придобие своята независимост, като се договори с подразбираната езическа философия. Ние казваме: „Добре, ако светът е толкова дълбоко разделен, ние просто ще вършим Божията част, като даваме лична духовност в настоящето и блажена надежда за бъдещето, но не се занимаваме с радикално показване на слабостите на действащите системи.“

Подозирам, че една от причините, поради които спорът между привържениците на сътворението и на еволюцията става толкова разгорещен в Америка - много по-разгорещен отколкото в която и да е друга държава е, че в Америка хората могат ясно да различават всички отенци – социални, културни и политически, които са използвани в този спор. Идеята за Бог, който участва в процесите на света се противопоставя директно на всичко, което твърди Западната култура – включително Западната християнска култура. Но Павел е нямал нищо общо с това. Той е бил в затвора точно защото обявил и учел хората да живеят съобразно съобщението, в което Исус твърдял, че притежава върховното право на собственост във всяка област от живота на хората. По чудесен начин К. С. Луйс е обобщил всичко това като казал, че във вселената няма неутрална земя. Той написал, че Бог е предявил правото си на собственост на всеки кв. см площ и на всяка частичка от секундата, а същата претенция предявил и Сатаната. Луйс повтарял като ехо гледната точка на много християнски мислители, връщайки се до Абрахам Кюипър (*Коментар: 1837-1920, холандски журналист, държавник и неокалвинист, основал е вестник, Свободния университет в Амстердам и анти-революционната партия в Холандия, която ръководил от основаването ѝ през 1879 до 1920. Премиер на Холандия - 1901-1905. Женен е само веднъж и е имал 8 деца. Д.Пр.*) и още по-назад във времето до самия Павел; но правейки това, Луйс и мислителите заставали решително против великото разделение, което се случи на нас, жителите на Запада.

Заемането на тази позиция е опасно нещо

Обикновено ние не сме атакувани фронтално. Сатаната редовно се маскира като ангел на светлината. Когато една църква или християнска организация чуе напомнянето, че е наслаждаващо да се занимаваме с духовните неща и че трябва да се отдръпнем и да остави света да върви навсякъде другаде, ние може да не виждаме рогата, копитата или характерната опашка, но въпреки това, противопоставянето на господството на Месията Исус е реално. Питам се, а питам и вас, дали проблемите на новото поколение, с правителства, които ни принуждават да изпълняваме нежелан дневен ред, не са нова демонстрация на нещо, с което сме работили в тайно съгласие в продължение на дълги години? Например, създавахме ли и грижихме ли се да има климат, в който господството и ученията на Исус за бедността или за човешкото достойнство, или за войната да са почитани, изучавани, преподавани и практикувани? Или се задоволявахме – така както бяха доволни много християни от двете страни на Атлантика – да се носят по течението, движени от този или онзи господстващ политически вятър, да нагласяваме платната си така, че да ни останат само една или две отличителни черти в сравнение с невярващите, отнасящи се вероятно за сексуалния или семейния живот и започваме да недоволстваме чак когато управниците и силите, след като тихо са придобили нашето сътрудничество в другите сфери, като например яростният индивидуализъм и неолибералната представа за добрия живот, която върви с него, сега идват за да атакуват нашите последни опорни точки? Текстът в Колосяни настоява за пълното и върховно господство на Месията Исус, но не като казва, че другите власти не съществуват, а като твърди, че те са подчинени на господството на Исус. Но на какво прилича това подчинение? Как се случва? То се случва на онези хора, които принадлежат на Месията, която са умрели и са възкресени с Него, които вдигат нагоре главите си и сърцата си и чуват как трябва да живеят този много привлекателен вид живот, облечени с дрехите на самия Исус, една трансформация, която винаги кара даже най-коравите езически наблюдатели да ахват и да се чудят как се случва това.

Езическият свят е описан в Кол.3, в два списъка на езическото поведение: сексуалната неморалност във всичките ѝ форми от едната страна и злобното и гневно говорене от другата страна. О, каква ирония има в това. Знаем много църкви, които не биха търпели и най-малката сексуална неморалност (най-малкото външно), но в същото време са разсадник на клюки, злословене и злоба. Знаем и други църкви, в които всеки се държи прекрасно към другите, но сексуалното поведение не се контролира и всеки подкрепя това, защото в противен случай някой може да „разгласи отвратителни неща.“ За сравнение, често пъти съм си мислил, че предлаганият от Павел алтернативният модел сам се препоръчва като вид общество, в което всеки човек наистина ще прилича на Онзи, на когото принадлежи: „*като Божии избрани, святи и възлюбени, облечете се с милосърдие, благодет, смирение, кротост, дълготърпение. Понасяйте се един друг и един на друг си прощавайте, ако някой има оплакване против някого; както и Господ ви е простил, така прощавайте и вие. А над всичко*

това се облекчате в любовта, която свързва всичко в съвършенство...и каквото и да вършите, със слово или дело, вършете всичко в името на Господ Исус, като благодарите чрез Него на Бога Отца“ (Кол.3:12-17). Това са положителните достойнства на християнското общество. Те не се случват случайно. Вие трябва да мислите за тези неща, самостоятелно и общо. Трябва да работите заедно за тяхното придобиване, да се разкайвате за провалите в тези области и да си прощавате един на друг. И когато правим това, лошото поведение на тялото или езика ще се изявява такова, каквото е: социално разрушително и не отдаващо почит на Създателят-Бог.

Общества като това е начинът, по който Бог променя света – не като се оттеглят от света, а като отиват смело, като Павел, в местата на силата и властта на света, и се молят за врата, която да бъде отворена за тях, за да говорят за тайнството на истинският цар на света (Кол.4:3). Това, както казва Павел е причината, поради която той е бил окован в окови, когато е писал това писмо. Но Евангелието не е било оковано в окови. То е било там, променяло е живота на хората и на църквите, които са живеели, подчинявайки се на управлението на единственият истински суверен. Тук е сърцевината на нашата увереност, независимо от това къде ще ни захвърли света около нас: разпънатият на кръста и възкресен Исус вече е господарят на света. Това е призив към обновена молитва, към обновена святост, към обновена и радостна увереност в силата на Исус, че Той може да направи нов път напред.

Светият Дух и светът

Ако човек не може да оцени правилно Посланието до колосяните, което е дълго само няколко страници, колко по-трудно може набързо да се справи с Евангелието на Йоан? Искам просто да предложа една тема, която не винаги е във фокуса на вниманието ни, но въпреки това е тема, която се отнася за нашето време. Често пъти четем Евангелието на Йоан, използвайки потъмнелите очилата на привидната набожност на 19-я век и така пропускаме да видим ярката и контрастна светлина, характерна за Йоан, насочена към социалното и политическо свидетелство на църквата. Един от големите проблеми на нашия свят е, че църквата е влязла в заговор с две големи промени, които са се случили през 18-я и 19-я векове. Ние не се опитахме да ги поправим, защото даже не ги забелязахме. Няколко думи за тази двойна промяна и след това ще погледнем в Евангелието на Йоан.

От 18-я век до наши дни държавата започна да се грижи за нещата, за които преди се грижеше църквата. Болниците, училищата и други подобни бяха нововъведения на християнството. Извън християнството вие можехте да получите медицинска помощ и образование, само ако можете да си платите, а ако не можете – сякхте да страдате и никой нямаше да ви обърне внимание. Трансформирацията гений на ранното християнско движение бил да олицетвори дружелюбната и практична Божия любов в Месията Исус, насочена към всички хора. Никой преди това никога не си и помислял да направи това по този начин, но той станал популярен и е бил основна причина за бързото разпространение на църквата. И до ден днешен една моя еврейска приятелка ми пише, че когато нейните дъщери са канени да надзирават деца на християнски родители, които излизали от дома, за да работят като доброволци в клуба на младежите или в пансион за възрастни хора, децата им просто казвали, че родителите им са отишли, „за да бъдат християни.“ Да благодарим на Бога, че това е начинът, по който църквата все още е схващана. И да благодарим на Бога за основният християнски импулс, който е довел съвременната държава до разбирането, че здравеопазването и образованието са за всички хора, а не само за богатите. Но когато след това държавата си присвоява правото да диктува как да бъде направено това и казва на църквата да се махне от тези две области, да ограничи дейността си до духовността на отделния човек и да не се намесва в дебатите за генното инженерство или за асистираното самоубийство, или за начинът, по който трябва да преподаваме история, икономика или изкуства, ние сме длъжни да защитаваме нашата територия. Това нещо е част от сърцевината на нашето призвание като християни; ние се радваме, че сега цялото общество иска да участва в тези добри дела, но няма да се откажем да участваме и ние в тях, нито да позволяваме да ни бъде казвано как да правим това. Както казваме ние, очевидно е, че за това е нужна мъдрост и милостиво говорене, подправено със сол. *(Коментар: Малко грубо казано, ние не трябва да позволяваме на държавата да продава краставици на краставичарят. Все пак християнската вяра е мотивацията на тези дейности Д.Пр.)* И ние казваме, че това не подлежи да обсъждане. Това ни отвежда до второто нещо, което искам да кажа в тази глава.

Още от времето на юдеизма преди християнството, та чак до наши дни, хората на Бога са твърдели, че притежават правото и отговорността да говорят истината на властта, някой път с думи, друг път – с телата си. Мъченичеството често пъти е било изобщо най-могъщото твърдение. Светът в епохата след Просветлението е създал два други начини за говорене на истината на властта, но нито един от тях не върши добре тази работа. От една страна, ние имаме опозиционни партии, които лесно произвеждат обстановката на поляризацията на двупартийната война, от която страдат както Англия,

така и САЩ. Всяко нещо се възприема в черно-белите цветове на „ние и те.“ А ако това не се случи, вие получавате бунт на малки партии, които създават нестабилни коалиции и тайни сделки, които нямат нищо общо с реалната тема. Това е проблемът с опозиционната демокрация. От другата страна имаме електронни и печатни медии, все по-сложния свят на журналистиката, който поема върху себе си отговорността да поддържа правителството и да дава отчет на опозицията. Ако се съмнявате в това, погледнете цитатите, издълбани върху камъка във вестибюла на сградата на вестник „Чикаго Трибюн.“ Вижте какво е казал преди 80 години Робърт МакКормик, собственик и издател на „Чикаго Трибюн“: **„Вестникът е институция, която е създадена от съвременната цивилизация, за да представя новините на деня, да насърчава търговията и промишлеността, да информира и да води общественото мнение и да предоставя такава проверка на дейността на правителството, каквато никоя конституция никога не е била способна да предостави.“** Това твърдение е изумително, още повече, **защото това е нашата работа като последователи на Исус.** (Не мога да се въздържа и ще добавя, че МакКормик отлично е провеждал кампании против – и тук ще цитирам без никакъв срам какво казва Уикипедия за МакКормик - *„гангстери и рекетъори, сухия режим и привържениците на този режим, местни, щатски и общодържавни политици, банкери, комунизма в Източна Европа и привържениците му в САЩ, демократите, политиката „Ню Дийл“ на президента Франк Делано Рузвелт за икономически и социални реформи, програмата „Феър дийл“ на президента Труман, либералните републиканци, Обществото на народите, Световният съд (съд, създаден от ООН за уреждане на спорове между държавите), ООН, британският империализъм, социализма и комунизма.“* Следователно МакКормик не е следял само какво правят правителствата.

Има два начина на говоренето на истината на управляващите, но официалните опозиционни партии и медиите редовно се провалят. **Както всички знаем, опозиционните партии често влизат в заговор с правителственото безумие и слабост, а вестниците могат лесно да ги подстрекават да направят точно това в областите, където има най-голяма нужда от критика.**

Стана така, че призиването на църквата да говори истината на управляващите беше заграбено от тези две системи, които не са в състояние да свършат работата. Ние спешно се нуждаем от гласът на християнската мъдрост да одобрява това, което е прекрасно и да търси отчет заради онова, което не е. Разбира се, когато се опитваме да правим това, **медията редовно се опитва да отнеме правото на църквата да говори, не защото не харесва това, което казваме, а защото църквата върви по територия, която медията е взела от нас и не иска ние да си я вземем обратно.** Поради това ще кажа, че ние се примирихме с това намаление на нашата историческа роля и на даденият ни от Бога призив; или още по-лошо, ние бяхме натирени като овце във вестибюла на тази или онази партия, бяхме накарани да се занимаваме с неща, които ние твърде лесно приехме, че това са Божиите планове за нас **и не бяхме способни да направим разликата между прищявката на партията и съзнанието на християнина.**

Тогава, какво има да каже Евангелието на Йоан за това положение? То ни дава описанието на Исус за онова, което се е случило, когато Светият Дух е бил даден на неговите последователи: *„И когато (Светия Дух) дойде, Той ще обвини света за грях, за справедливост и за съд. Във връзка с грехът – защото те не вярват в Мен. Във връзка със справедливостта – защото аз отивам при Отца и вие вече няма да Ме виждате. Във връзка със съда – защото управникът на този свят е осъден.“* (Йоан 16:8-11 – мой превод). Тези стихове изглеждат мрачни и неясни. Но в по-широк контекст те са твърде ясни. Исус вече е казал, че той е победил *„князът на този свят“*, вследствие на което той казал: *„ще привлече всички при Себе си“* (Йоан 12:31-32). Той предупредил, че светът ще мрази последователите му така, както мрази самият него и скоро щял да им каже, че те трябва да са весели, защото той е победил света (Йоан 15:18-25; 16:33). А в кулминацията на книгата в гл.18 и 19, Исус се противопоставя на Пилат Понтийски – Божието царство се противопоставя на царството на Цезар – и му обяснява, че Божието царство се основава на истината, истина, която дефинира по нов начин властта. **Това предефиниране след това се прилага практически, когато Пилат, слаб и колеблив, изпраща Исус да бъде убит и по този начин Исус, суверенът и могъщият, завършва работата за откупването на света** (Йоан 19:30). Скрытата истина, скрытата власт, енергията, която движи Божието царство, това движи жертвоготовната любов: *„Като беше възлюбил Своите си, които бяха в света, Той ги обикна докрай* (Йоан 13:1 – мой превод).

Тогава какво е имал предвид Исус, когато казал, че Светият Дух ще докаже грешката на света? И как ще се случи това?

През последните поколения християните говорели за Светият Дух, представяйки си го или като свръхестествено вдъхновение или като възхитителни лични преживявания. Но когато Светият Дух дойде да върши това, което Исус описва тук, църквата няма да седи безучастно и да наблюдава, че

това се случва. Не, начинът, по който Духът ще докаже, че светът греши е чрез нас и чрез нашето свидетелстване. Това е част от сърцевината на работата, която ние възложена от Бога. Да не правим това, означава да загасваме Духът.

Нека да разгледаме трите елемента един по един. Молейки се за идването на Светия Дух, църквата първо приема призивът да покаже на света, че греши по отношение на греха, защото когато не успява да повярва в Исус, светът пропуска да научи какво представлява истинският човешки живот. Този призив към външния ни вид е другата причина, поради която църквата трябва да поддържа лична и обща дисциплина, защото е трагично, че на светът му е много лесно да намери обвинения, които да хвърли срещу църквата. Разбира се, начинът, по който се очаква църквата да се покаже пред света е не като се подиграва, като показва, че е по-свята от другите хора, а като предоставя такъв чудесен пример на истинска Божия човечност, в сравнение с която светът изглежда мръсен и занемарен, че е място на лъжи и смърт, а не място на истина и живот.

Второ, църквата трябва да докаже на грешката на света относно справедливостта. Исус ще бъде оправдан от Отца при неговото възнесение и това е връхната точка на справедливостта, и на оправянето на света. Светът си мисли, че знае какво е справедливостта или правосъдието (*Коментар: Справедливостта и правосъдието са синоними. Например, ние имаме „Министерство на правосъдието,“ а във Франция аналогичното министерство се нарича „Министерство на справедливостта.“ А каква вопиюща липса от справедливост има у нас! Имаме правосъдие, на по общата оценка – няма справедливост. Д.Пр.*), но отново и отново представата му е грешна и той облагодетелства богатите и могъщите, а си затваря очите за пороците на високите места, забравя викът на бедния и нуждаещия се, за които Библията настоява, че са специални получатели на Божията справедлива и щедра грижа. Поради това църквата, с властта на Светия Дух, трябва да говори открито за Божията справедливост, в светлината на възнесението на Исус на трона на света и да привлича вниманието на света към онези места, където той греши.

Незабавното и спешно приложение в живота на това означава да настояваме правителството да дава отчет за справедливостта към най-бедните хора на света, които са държани бедни от неизплатимите сложни лихви, които те дължат на Западни банки за заеми, дадени на корумпирани диктатори преди много десетилетия. Самата справедливост беше усложнена чрез спиращите дъхът на човека оневинявания и оказване на финансова помощ от страна на държавата на свръх-богати компании, включително на банки, когато те изпаднат във финансова несъстоятелност – по този начин свръх-богати хора правят на други свръх-богати това, което отказват да направят на свръх-бедните. В ранната църква епископите притежавали репутацията на неуморни защитници на нуждите и правата на бедните. Те били напад за богатите и могъщите, но не млъквали. Те вършели точно това, което Исус казал, че ще се случи, когато Светият Дух дойде и започне да търси отговорност от света заради несправедливостта в светлината на Божията справедливост.

Освен упражняването на контрол над очевидните несправедливости, църквата има отговорността да проверява тези каузи, които твърдят, че работят за справедливостта и правата на хората, но всъщност са само специални групи, които имат специални интереси. Както каза папа Бенедикт XVI в Обръщението си към ООН през април 2008, езикът на правата на човека е взет назаем от великата християнска традиция, но ако отсечете тези християнски корени, вие ще получите всякакви видове измами, всяка от които твърди, че работи в полза на жертвите, но единственият резултат от това е обезценяването на смисъла на самите права. Част от задачата ни за търсене на отговорност от света е ние да мислим и да говорим ясно, смирено и мъдро за тези неща.

Трето, църквата, намираща се във властта на Светия Дух, трябва да доказва на света, че греши относно съдът. На кръста и във възкресението Исус е понесъл присъдата на тъмната власт, която той нарекъл „князът на този свят.“ Тъмният господар действа чрез насилие и смърт, и със заплахата с тези две неща. Исус поел върху себе си тяхната пълна сила и във възкресението показал, че ги е победил. Той е поставил началото на новото сътворение и силите на смъртта знаят, че са победени. Това поставя под въпрос всяка употреба на насилието и всеки опит да се използва смъртта, за да се контролира света. Има много случаи, когато държавите и правителствата се нуждаят от полиция; като се има предвид престъпността в света, понякога полицията трябва да използва сила. Но това изключение за употребата на сила твърде бързо се превръща в изкушение за властта, която се основава върху насилието и точно това е извращението, заради което Духът, чрез църквата, трябва да потърси сметка.

Не мисля, че ние, в Западните църкви, успешно сме реагирани на тези три призива, които Исус е предоставя на хората си чрез своя Дух. Твърде много сме заговорничели с начина на мисленето на Просветлението за ролята на църквата, поради което по-вероятно ще реагираме с изненада и тревога

на такива предложения. Но въпреки това, те се в Библията. Аз питам: Как възпитаваме поколение, чрез което Духът ще обвини света за греха (като имаме предвид Западната арогантност и самочувствие за морално превъзходство), за справедливост (в свят, където библейският смисъл на справедливост към бедните беше заличена и заменена от справедливостта във формата на одобрено от държавата насилие) и за съда (в условията на култура, която действа така, все едно, че тя е арбитърът и определя кое нещо е истината)? Ето, това е предизвикателството.

Ще има огромна съпротива на това предложение, както вътре в църквата, така и извън нея. **Ние ще предявяваме право са собственост над терен, който не само сме загубили, но и в много случаи сме забравили, че някога сме го притежавали.** Отивайки към своята смърт, Исус ни е казал, че слугите не са по-горни от своя господар. Но това просто ни поставя обратно в центъра на картата на Христос и на културата, която нарисовах преди малко. Мъченичеството не винаги ще се случва. Понякога, може би често, в милостта на Бога и на силата на Светия Дух, свидетелството на църквата ще довежда до голяма промяна в сърцето. Това се е случвало преди; и поради възкресението аз вярвам, че това може и ще се случва отново. Но това не е нещо ново. Това е нещото, което Исус не само е обещал, но и ни е заповядал да правим и ни е дал пример.

В натрапчивата и подтикваща последна глава на Евангелието на Йоан ние подслушваме една от най-неудобните срещи в цялата Библия, когато Исус три пъти пита Петър дали го обича. Всички християнски лидери, в един или друг момент от живота си се държат здраво за този разговор заради скъпия живот, защото ние знаем засрамени, че сме изневерявали на Господа. Всички ние сме чували удивителните думи на Исус „*храни моите агънца,*“ „*грижи се за овцете ми,*“ „*храни овцете ми*“: думи на заповед, които в същото време са думи на прошка и обратното. Чрез свежа лична среща със самият Господ, искрен и смирен разговор и свежа заповед – така трябва да живеем ние като християнски лидери, ден след ден и седмица след седмица.

Но моята тема тук ни отвежда до следващата и последна сцена в същата тази последна глава от Евангелието на Йоан. Когато се срещаме с нови предизвикателства, ние имаме склонността, като Петър, да се огледаме наоколо и да видим кой друг е тук и какво прави. Ние казваме: „Господи, а какво ще стане с този човек?“ Вярвам, че ние трябва, поотделно и колективно да приемем отговорът на Исус като сигнал за свежо подчинение на предизвикателствата, пред които сме изправени.

Други организации могат да правят това по друг начин. Други личности могат да правят това по друг начин. Нашата задача е не само да мислим за тях, но и да мислим за Исус и за това какво ще означава да вървим след Него в бъдеще, което е неизвестно за нас и да се държим здраво за Неговата побеждаваща върховна власт. Исус се обърна към Петър и отговорил: „*Ако моето намерение е той (този човек) да остане тук докато аз дойда, теб какво те засяга? Ти си длъжен да вървиш след Мен!*“ (Йоан 21-22 – мой превод) Ние никога не знаем в каква ситуация ще се озовем зад ъгъла. Но не това е източникът на християнската надежда или на християнската увереност. Нашата надежда и увереност идва от знанието кой е Този, след когото вървим. Той ни пита: „Теб какво те засягат проблемите и предизвикателствата на другите хора? Ти си длъжен да вървиш след Мен.“

Глава 11

Апокалипсисът и красотата на Бога

Поставям пред вас три загадки и ще ви предложа, че начинът за разрешаване и на трите е да ги разгледаме заедно и да им позволим те взаимно да се разгадаят една друга.

Първата загадка е представата за Апокалипсиса, за великият катаклизъм, чрез който ще бъде осъществена върховната цел на Бога, която в нашите дни се превърна в оръжието – тази метафора е подходяща – на една конкретна и много влиятелна философия, поне в Америка. За всеки сериозен християнин и за всеки мислещ читател на Новия Завет, загадката на Апокалипсиса е, дали и ако е така, как Апокалипсисът може да бъде спасен от философията на „оставянето зад нас,“ чийто привърженици очакват грабването, чрез което те ще бъдат отвлечени на небето, изоставяйки веднъж завинаги този свят зад себе си. Хората, които възприемат тази гледна точка нямат повод да се тревожат за състоянието на сегашния свят или за такива неща, като глобалното затопляне или киселинния дъжд; наистина, понякога даже те се гордеят със замърсяването, тъй като светът не е техният дом, те просто преминават през него и ако могат да ускорят неговата смърт, колкото повече го замърсяват – толкова по-добре.

Това лекомислено поведение към творението върви заедно с едно желание за война, особено за определен вид войни, с определен вид врагове и по-конкретно – за война, която ще доведе до великия Армагедон. Този вид теология стана много влиятелна, отново ще кажа - специално в Америка. Може ли цялата библейска идея за Апокалипсиса да бъде спасена от хора, които я четат по този начин? Трябва ли да обясним, заедно с либералните теолози на вчерашния ден и днешните либерални политици, че цялото това нещо е остаряла глупост и ако това е нещото, което казва Библията, тогава колкото по-малко го четем, толкова по-добре?

Моята втора загадка е много по-различна от първата и е свързана с мястото на изкуството в гледната точка на християнина за света. Аз бях възпитан в свят, в който изкуствата представляваха някаква доста отдалечена представа за света, а не прозорец към реалността. В този свят се считаше, че е прекрасно да има добра музика, велика живопис, красива архитектура и даже може би – брилянтни танци – в обществото и в църквата – но в съвременността по време на моята младост не изглеждаше, че тези неща се интегрираха с реалния живот на света или с истинската християнска вяра. Живописиста представляваше развлечение и отмора за хората, които я харесваха, но (с изключение на опасно гибелни личности, като драматурзите), ние не очаквахме живописиста да въздейства върху начинът, по който ние организираме света, как управляваме страната си, как вършехме работата си или наистина как разбираме и даваме израз на вярата си. Ние израснахме, пеейки „Месата на Хендел“ и „Страстта на Св. Матей“ от Бах, но си мисля, че аз и съвременниците ми гледахме на музиката като на средство повече или по-малко да подслаждаме горчивото хапче или да превръщаме Библията в подходяща за слушане, а не като на нещо, което трябва да бъде интегрирано по-здраво вътре християнската гледна точка за света.

Подозирам, че голяма част от нашия свят и от нашите църкви се борят да намерят отговор на този въпрос, не на последно място – мнозина от хората, които притежават таланти в различните изкуства, но установяват, че нито светът като цяло, нито църквата знае какво да направи с тях, така да се каже, да им обясни за какво са тук. Според моят житейски опит, на християнинът, който е художник или поет, скулптор или танцьор редовно се гледа като на някаква странна личност, която трябва да бъде толерирана, даже да си правим шеги с тях и може би понякога да им позволяваме от време на време да участват в шоуто. Но идеята, че те са или могат да бъдат нещо повече от това – че те имат призванието да покажат по нов начин или да изразят отново Божията красота, да издигнат нагоре погледа ни и да променят представата ни за реалността – тази идея даже не е обсъждана.

В същото време – още една усложняване в моята втора загадка – светът на посмодерността е направил още по-трудно да разбираме заради какво съществуват изкуствата и как те могат правилно да бъдат оценявани в християнското общество. Без да влизам в подробности, еkleктиката (*Коментар: Еkleктиката е склонност в архитектурата и в декоративните изкуства да се смесват различни исторически стилове със съвременни елементи с цел комбиниране на техните достойнства или повишаване удобството при използването им. Д.Пр.*) на посмодерността, започнала в архитектурата и после бързо се разпространила се навсякъде и с усещането, че претенциите на модерността трябва да бъдат презирани и осмивани, доведоха до разделението вътре в изкуствата, при което и двете страни са еднакво нещастни. От една страна ние имаме личните предпочитания, което прави трудно да кажем нещо положително или радостно, без да изглежда, че ще се сгромолясваме в безвкусица. От друга страна, постмодерното бруталистко движение в архитектурата (*Коментар: Отличава се с откритите бетонни елементи в конструкцията на сградата. Д.Пр.*) се разпространи и се превърна в един вид контраестетика, в която колкото по-грозно, по-яростно и по-шокиращо е нещо, толкова повече то се счита, че е истинско изкуство и по този начин се отрича баналното и по-привлекателното, което се съдържа в по-старите представи за красотата и се търси привличането на вниманието и даже отдаването на ужаса и на очевидната безсмисленост на живота. Как можете да бъдете човек на изкуството – как можете да бъдете християнин и човек на изкуството – когато културата е поляризирана по такъв начин?

Третата загадка е свързана с тълкуването на Библията. Вие ще се запознаете с величествената сцена в Ис.6, един текст, който често пъти е четен при приемането на първото причастие и особено – при ръкополагането в духовен сан. В храма пророкът имал видение на ЙАХВЕ, заобиколен от ангели в къща, пълна с дим. Ангелите пеели песен, която като ехо се повтаря в еврейските и християнските литургии и до ден днешен: „Свят, свят, свят е ЙАХВЕ, Богът на силите; цялата земя е пълна с Неговата слава“ (Ис.6:3 – мой превод). Цялата земя е пълна с Неговата слава. Забележително е да кажем това нещо, а незабавната реакция на пророкът е да каже: „Не, не е! Като начало, ето ме мен: „Аз съм погубен; аз съм човек с нечисти устни и живя сред хора с нечисти устни!“ И сцената продължава с ужасното изчистване на Исая и възлагането му на задачата

да говори могъщи думи за осъждане и накрая – милостиви думи.

Но песента на ангелите в Ис.6 е в пълна противоположност с текст, който намираме само няколко глави след тази. Във видението на бъдещето, описано в гл.11, видение за Божието помазано управление с мъдрост и справедливост, ние намираме следното велико обещание за възстановяването на творението: „Вълкът ще живее с агнето, леопардът ще лежи с ярето, телето, лъвът и угоеното младо животно заедно и малкото дете ще ги води...Те няма да навреждат или да унищожават в цялата Ми свята планина; защото земята ще бъде пълнена със знанието за ЙАХВЕ така, както водите покриват морето“ (ст.6, 9 – мой превод). (виж също Пс.33:5; 72:19). И ние искаме да попитаме Исаия: „Добре, какво казваш ти? Земята вече пълна ли е със славата на ЙАХВЕ? Или това е нещо, което ще трябва да очакваме, докато дойде бъдещето, когато всичко ще бъде поправено?“

Може би вече разбирате как тези три загадки могат да започнат да се свързват – въпросът за Апокалипсиса, въпросът за ролята на изкуствата изобщо и по-конкретно – вътре в църквата, както и този проблем с тълкуването. Позволете ми да ви дам моето предложение в умален вид, а после ще го обясня във връзка с два великолепно текста от Библията: Ис.65:17-25 и Откр. 21:9-27.

Предложението ми е следното: започвайки от средата с въпроса за изкуството. Предполагам, че истинското изкуство все повече и повече се доближава до представата за това какви са нещата и към онова, което те ще бъдат. Ние, хората, знаем до мозъка на костите си, че сме деца на сегашното създание, което е както славно, така и срамно, и че сме проектирани за едно по-пълноценно създание, за нов ред, за свят изпълнен със славата на Създателя, пълен със справедливост и радост, и да, с красота. Смисълът на новото сътворение е, че то е изкуплението и трансформирането на настоящето творение и то е побеждаването на настоящия срам и ужас; това е пътят, ако мога така да кажа, към помириенето на дилемата на Исаия.

А истинският смисъл на Библейския Апокалипсис, който се противопоставя на изкривените и дуалистични версии, които са толкова мощни и господстващи в наши дни е, че Библейският Апокалипсис описва бъдещото нахлуване на Бога в настоящето, видяно бегло, узнавано преди всичко в Исус и изразено най-добре не в абстрактна теология или даже в някакво представяне, а, да, в едно истинско и визионерско изкуство. Апокалипсисът, както по своята форма, така и по своето библейско съдържание няма за цел да отрече настоящето творение, а да победи неговите злочестини и да реализира неговото обещание. Апокалипсисът е ключът за разбирането за повторното изобразяване на красотата на Бога.

Нека да обясня това малко по-подробно. В този случай цялостната библейска гледна точка изисква ние да се държим здраво за три истини. Първо, че Бог е казал, че творението е добро и че то ни е дадено от Бога: цялата земя е пълна със славата на ЙАХВЕ и всеки опит да се твърди, че създаденият ред е лош или мръсен, представлява отричане на тази славна истина. И второ, както Исаия протестира, светът освен това е пълен и с вродено зло, с човешка греховност и с нейните плодове, и да отричаме това означава да живеем в света на фантазиите. Понякога, както е в гностицизма (*Коментар: Философско учение, което твърди, че материята е нещо зло и човек се освобождава от това зло чрез знанието. Д.Пр.*), но не и в Библията, на тази втора истина е позволявано да има предимство пред първата и по този начин злото в света ни пречи да разбираме, че самото творение е добро, както и че то е пълно с Божията слава. И третото и жизнено важно е, че книгите в Библията, от Исаия до Откровение и не на последно място – посланията на великият теолог Павел в Новия Завет, говорят за ново небе и за нова земя, за обновление и за възстановяване на творението, а не за неговото изоставяне. И когато говорят това, те говорят специално за новият Йерусалим – не като за някаква бъдеща християнска фантазия, за някакъв изцяло небесен град, който е изоставил земята зад себе си, а говорят за град, който слиза от небето на земята, във финалното изпълнение на молитвата на Исус. А част от смисълът на Йерусалим винаги е бил, че това е мястото, където Божията слава ще изпълни храма, така както е изпълнил шатрата в пустинята, но не с цел останалата част от света да се превърне в неподходяща, а обратното – тя да очаква окончателното обещание, че Божията слава ще изпълни цялата земя (Из.40:34; 3Ц.8:10-11; 2Лет.5:13, 7:1).

Това обещание за храма е било повтаряно даже когато Йерусалим е бил заплашван от предстоящ съд (Йез.10:4) и като част от Божието обещание за възстановяване (Йез.48:35; 2Макав.2:8). Великите обещания в Исаия ни връщат при тази истина: ЙАХВЕ ще направи ново нещо, като преработи творението така, че пустинята да цъфти като роза и после неговата слава ще бъде разкрита и всички плътски неща ще я видят заедно (Ис.35:2, 40:5, 60:1). А това е извън тази матрица на мислене, че Апокалипсисът се появява, не както самата дуалистичната гледна точка понякога си въобразява (въпреки че тя може да нюансира онези места, които авторите използват, за да твърдят, че добротата на творението и обещанието за новото творение е отслабнало), а обратното, като бегло

виждане на вече съществуващата реалност на новото творение, излизащо от старото творение, с цел хората, които живеят в старото творение да могат да зърнат новото и **това ги приканва не да бягат от старото творение, а да се надяват**. По този начин Апокалипсисът напомня за онзи момент в пустинята, когато Яков сънувал стълба между небето и земята и след като се събудил казал, че ЙАХВЕ е бил на това място, а той не е знаел (*Коментар: Бит.28:12-17. Д.Пр.*).

Аз вярвам, че целта на изкуството е поне да каже нещо подобно на това, да привлече вниманието – целта не е то да се стреми към нещо повърхностно или набожно, все едно че иска да отклони ума далече от света и неговите проблеми и да го въведе в уютно размишление за Божието присъствие, а точно обратното – да насочи вниманието ни към многопластовите и многоизмерните проблеми на настоящия свят, към картините и терора, да, но също и към съзидателното напрежение между сегашното изпълване на света със славата на ЙАХВЕ и обещаното бъдещо изпълване с неговата слава, така както водите покриват морето.

Когато изкуството се опитва да говори за новия свят, за окончателния свят, съобразявайки се само с сегашния свят, то пропада в сантименталност; когато изкуството говори за сегашния свят, съобразявайки се само със срама и ужаса в него, то пропада до нивото на брутализма. Призиванието на художника е да говори за настоящето като за нещо, което само по себе си е хубаво, но да посочва отвъд настоящето, за да ни даде възможност да видим както славата, която изпълва земята и славата, която ще изпълни земята до състоянието тя да прелее, и в същото време да говори за срама, без да иронизира обещанието, както и за обещанието, без да забравя за срама. По този начин художникът ще прилича на съгледвачите, които израелтяните изпратили в Обещаната земя и когато се върнали, те донесли плодове от тази земя, за да бъдат вкусени предварително. Наистина, тази история е един от моментите, когато ЙАХВЕ изненадващо обещава, че не само Обещаната земя, но и целият свят ще бъде изпълнен с неговата слава (Чис.14: 10, 21). Но така както не всички съгледвачи са направили окуражителен отчет за видяното, така и сега много художници се отвращават от предизвикателното видение за бъдещето и предпочитат да дават очевидно по-уместното съобщение на отчаянието. Аз вярвам, че тук има предизвикателство към художникът-християнин, във която и да е сфера: да разкаже историята за новия свят по такъв начин, че хората да могат да го вкусат и да го очакват, даже когато потвърждават реалността на пустинята, в която живеят сега.

И така, с нашите загадки, които започват да откриват някакво решение, когато бъдат разглеждани заедно, ние се връщаме при два поразителни текста. Видението на Исая на новото небе и на новата земя, обрисувани в предишното видение в глава Ис.11, подчертава радостта на светия град като място без плач или ридание, място на заветно благословение и обновление (Ис.65:19), място над всичко друго, място на нова хармония в създадения ред, където вълкът и агнето лежат заедно и лъвът става вегетарианец и яде слама. Част от трудностите, срещани от онези, които са мечтали за нови страни и за нови земи, където те ще живеят добре е, че за да пристигнат в тази утопия, те винаги трябва да направят някои наистина утопични неща. Като глобално общество, ние сме хванати точно в този капан, когато гордо обявяваме, че вярваме в мира и свободата и за да докажем това твърдение, хвърляме още повече бомби и поробваме още повече хора в безизходен дълг. **Начинът, по който сега управляваме глобалната империя има нужда от радикална и наистина апокалиптична критика.** И може би е възможно, ако художниците бъдат окуражавани и получават подкрепата от която се нуждаят, те могат да ни помогнат да дадем израз на тази критика, да направим пробив през преградата на постмодернизма, която ни пречи да зърнем новата истина и посоката към по-мъдър и по-плодороден път напред.

Това велико видение в края на книгата Откровение е видение на върховна красота. Думата красота не се среща често в Библията, но празнуването на сътворението през целия път от Битие през Псалмите и пророците, после през Евангелията и тук, в Откровение, трябва да ни държат нащрек за факта, че въпреки, че древните евреи не са теоретизирали за красотата така, както са правели гърците (това е друга история и тя е очарователна, но днес няма да говорим за нея), те са знаели много за красотата и са изливали своята богата естетична чувствителност не само върху керамиката, но и върху една конкретна сграда: Храмът в Йерусалим, чиято легендарна красота е била вдъхновявана от поети, музиканти и танцьори. Това е Храмът, където е била разбираана славата на ЙАХВЕ, не като бягство от света, а като предвкушване на онова, което е обещано за целия свят. Във великото видение на Йоан Храмът е изчезнал, защото целият град се е превърнал в храм; смисълът на този град не е, че това е мястото на отдръпване от порочния свят, **а че новият живот в този град се излива навън** в целия свят, за да го освежи и излекува.

Тъжно е, че текстовете в Откр.21:15-21 често пъти са пропускани в публичните четения, понеже се предполага, че авторите на произнасяните лекции считат, че тези текстове са отегчителни и

повтарящи се. Но в подобни текстове виждаме с окото на апокалиптичният визионер изумително мощната красота на новото творение на Бога, красота, която трябва да играе ролята на вдъхновение за художниците и те чрез своите работи да вдъхновяват всички нас, докато се стремим да родим плодът на живота на новото творение вътре в старото. Златният град, съвършено оразмерен, с еднакви размери на дължината, ширината и забележително - на височината, според Йоан притежава славата на Бога и блести като много рядък скъпоценен камък, като яспис, прозрачен като кристал. Крепостната стената е изградена от яспис, а самият град е изграден от чисто злато, прозрачно като стъкло. Основите му са украсени със скъпоценни камъни: яспис, сапфир, халцедон, смарагд, сардоникс, сард, хризолит, берил, топаз, хризопрас, хиацинт и аметист. Дванадесет порти са дванадесет бисери, а улиците на града са от чисто злато, прозрачни като злато. Признавам, че познанието ми за скъпоценните камъни е толкова ограничено, че не мога веднага да си представя тези блестящи основи, но знам, че този, който е писал този текст им се е наслаждавал и е искал, и читателите да правят същото, наслаждавайки им се една след друга в техните блестящи комбинации.

Знам също, че идеята за улици на град, павирани със злато няма нищо общо с баснословното богатство – жалко за бедната човешка раса, когато ослепителната красота е принижавана до чисто паричната ѝ стойност – въпреки че тя се отличава с най-пленителната и удивителна красота, която можем да си представим. Това е апокалиптичното видение за красотата на Бога. И то ни е дадено не с цел ние, пожелавайки да принадлежим на този град, да забравим сегашния свят и нашите задължения вътре в него. Това видение ни е дадено с цел ние да работим, за да донесем отражение на тази слава в сегашния свят, за миротворство, което бленува за видението на Исаия на вълка, агнето и лъвът-вегетарианец; да работим за справедливостта, която очаква окончателното царуване на истинския Месия; за работата на лечението, което извира от водата на живота, която изтича от града в околния свят; и не на последно място, в славното изкуство, което ражда истинска красота вътре в свят, който е пълен с грозота, изкуство, което прави мост над пропастта между настоящето и бъдещото видения на Исаия, свят пълен със слава и свят, който още повече ще бъде изпълнен със слава.

Като добавка към това размишление и към призванията, които ще произтекат от него, позволете ми да завърша с един наистина забележителен пример за това нещо, което искам да ви кажа. В Откр.22 реката на живота извира и изтича от града, за да напоява околностите около него и по бреговете на реката расте дървото на живота: не едно единствено дърво, както е в Битие 2 и 3, а много дървета, които сега са свободно достъпни и раждат плодове всеки месец и имат листа, които лекуват. Този образ на дървото на живота и на пълното и красиво излекуване, което то обещава, е дало повод за създаването на изключително красива скулптура, която беше възложена съвместно от Британския музей и от „Християнска помощ“ (Коментар: *Християнска помощ - агенция, създадена преди 75 години от 41 английски и ирландски църкви за подпомагане на различни проекти. Д.Пр*) на един скулптор от Мозамбик след края на дългата и жестока гражданска война в тази страна.

Скулптурата представлява дървото на живота. Високо е около 3 метра, а дължината на клоните му е по около 3 метра по цялата му периферия. По клоните му и под тяхната сянка има птици и животни. И цялото това нещо – дървото, птиците, животните и всичко друго, са направени от частите на различни оръжия: части от стари АК-47 (Коментар: *Автоматични пушки. Д.Пр.*), патрони и саби, и всякакви други ужасни военни джунджурии, по-голямата част от тях – произведени в миролюбивите Западни държави и изнесени в Мозамбик, с цел правителствената помощ, давана от Запада на тази бедна страна, да се върне обратно в нашите собствени индустрии. Целта на тази изумително красива творба, която може да бъде оценявана на няколко нива е, че това конкретно „Дърво на живота“ представя обещанието на Исаия, че от мечовете ще бъдат изковани плугове, а от копията – сърпове. Дървото стои като напомняне както за ужаса в света, с неговите множества човешки глупости и трагедии, и като надежда за новото творение. Това дърво притежава непосредствено и мощно послание за хората от Мозамбик, които са забравили, че там може да има такова нещо като мир, когато са канени да седнат под дървото и да се наслаждават на неговите плодове и на неговото изцеление. Но това дърво е и знак за това, какво може да бъде истинското изкуство, което взема един символ от оригиналното творение, вражда в него пълното познание за ужасите на настоящия свят, които сами по себе си водят до отчаяние и празнува обещанието на новия свят, свят, изпълнен с Божията слава така, както водите покриват морето. Това дърво предлага празнуване без наивност, скръб без цинизъм и надежда без сантименталност. Заставането пред това дърво прилича на беглото зърване на видението на Апокалипсиса, видение на красотата на Бога.

Размишлението за това видение трябва да информира и да насочва мисленето ни и действията ни в много области, за да търсим и да полагаме усилия и старание. Но за момент ние можем просто да спрем, за да помислим и да благодарим. Това е видение на новите небеса на Бога и

на новата земя; в това видение всеки от нас има свой собствен призив – пророчески, артистичен, политически, теологичен, научен, какъвто и да е – чрез който Бог ще ни призове да донасяме знаци на този нов свят, който се ражда вътре в стария свят, в който виждането е все още ограничено и вдовиците все още плачат.

Глава 12

Да се превръщаме в хора на надеждата

След като придобиете правилна представа за възкресението, всичко останало накрая си отива на мястото. Станах твърдо убеден в това миналата година, когато бях в такси, заклешен в едно задръстване на движението в Лондон. Шофьорът на таксито, разбирайки по дрехите ми, че съм епископ, изрази мнението си за трудното време, в което се намираме ние в Англиканската църква относно темата за жените-епископи. Аз се съгласих, че е така. Ние наистина имаме труден период. После настъпи моментът, който никога няма да забравя. Обръщайки се с лицето си към мен – както казах, ние не се движехме – той каза: „Винаги съм казвал следното: **„Ако Бог е възкресил Исус Христос от смъртта, най-общо казано, всичко останало ще бъде добре, нали?“**“ Това беше велик евангелски момент, на който и до сега се наслаждавам.

Това послание е в сърцевината на онова, което искам да изследвам. Йоан 12 е една от най-необикновените и емоционално наситените глави в тази признато необикновена и емоционално наситена книга. Когато бях епископ в Дъръм, аз редовно трябваше да разговарям с кандидатите, които искаха да работят в църквата и често ги питах кои две глави от Библията биха искали да вземат със себе си, ако са на пустинен остров, но добавях: „При условие, че вие вече имате Рим.8 и Йоан 20.“ Тези две глави, написани в много различен стил и форма, съдържат толкова много от евангелието - богато, кондензирано, пресовано и преливащо, че понякога си мисля, че вечно бих могъл да чета само тях и нищо друго. „*А вечерта на същия ден, първият на седмицата, когато вратата на стаята, където бяха събрани учениците, беше заключена поради страх от юдеите, Исус дойде, застана в средата и им каза: „Мир вам!“ И като изрече това, им показа ръцете и ребрата Си. И учениците се зарадваха, като видяха Господа. И Исус им каза: „Мир вам! Както Отец изпрати Мен, така и аз изпращам вас.“ И като изрече това, духна върху тях и им каза: „Приемете Светия дух. На които простите греховете, простени са им; на които задържите, задържани са.“ А Тома, един от дванадесетте, наречен Близък, не беше с тях, когато бе идвал Исус. Затова другите ученици му казаха: „Видяхме Господа.“ А той им отвърна: „Ако не видя на ръцете Му раните от гвоздеите и не сложа ръката си в ребрата Му, няма да повярвам.“ И след осем дни учениците Му пак бяха вътре; и Тома беше с тях. Исус дойде, когато вратите бяха заключени, застана на средата и каза: „Мир вам!“ Тогава каза на Тома: „Дай си пръста тук и виж ръцете Ми, и дай ръката си и я сложи в ребрата Ми; и не бъде невярващ, а вярващ. Тома Му отговори: „Господ мой и Бог мой!“ Исус му каза: „Понеже ме видя, Тома, ти повярва; блажени са онези, които без да видят, са повярвали.“ А Исус извърши сред учениците си още много други знамения, които не са описани в тази книга. И това бе написано, за да повярвате, че Исус е Христос, Божият Син и като вярвате, да имате живот в Неговото име.“ (Йоан 20:19-31)*

Още в началото на Йоан 20 има един текст, който ни казва смисъла на всичко това, въпреки че е лесно това да бъде пропуснато, заради драмата, която се случва. Йоан казва, че това е била сутринта на този ден, първият ден на седмицата. Йоан 20 започва с фразата: „В първият ден на седмицата.“ Когато Йоан повтаря себе си по този начин, това означава, че нещо важно се случва. Цялото му Евангелие е ехо на Бит.1, като започва с фразата „В началото.“ По този начин той казва, че старата седмица е свършила. На 6-я ден, петък, Бог създаде човека по собствения си образ и отново, в петък в разказът на Йоан, Пилат Понтийски извежда Исус пред тълпата и казва: „Ето човекът!“ (Йоан 19:5) Отново в петък вечерта Исус обявил това, което Бог обявил в края на Бит.1: „Извърши се“ (Йоан 19:30) Завършено е, направено е. Така както Отец завършил работата на сътворението (в петък), така Синът завършил работата на изкуплението (пак в петък). После, на 7-я ден, събота, Бог отпочива (в Бит.2) и превъплътеният Бог отпочива в гроба (в Йоан) – неговата работа е завършена. Тогава – тогава! - „В първият ден на седмицата, Мария Магдалена дойде на гроба сутринта, докато беше още тъмно“ (Йоан 20:1) и установи, че той е празен, защото това е първият ден от новия свят на Бога, от новото сътворение на Бога.

Вие виждате, че е било твърде лесно за пророците и за теолозите да си представят, в рамките на

нашата постмодерна култура, че целта на Великденските истории е да ни предоставят един щастлив край след скърбите на предишната седмица или да ти уверят, че има живот след смъртта или нещо подобно. Но това, което казва Йоан е много по-мощно и (осмелявам се да предположа) много по-съответстващо за нашия църковен живот и свидетелство днес и утре. **Той настоява, че Великден е началото на новото сътворение на Бога и следователно ние имаме работа, която трябва да вършим.** Завършената работа на Отца за сътворението и завършената работа на Синът за изкуплението имат за свой пряк резултат сегашната работа на Светия Дух. Това е смисълът на текста, започващ от Йоан 20:19 и продължава нататък.

Сцената започва, след мощно начало, показвайки ни как учениците се крият зад заключената врата, защото се страхуват, че юдейските власти, които арестували Исус и го предали на римляните, за да бъде убит, ще дойдат да арестуват и тях. **Но в Божието царство няма заключени врати.** Исус дошъл, застанал сред тях, казал „Мир вам“ и им показал белезите от раните по ръцете и в ребрата си. Ако пресъздавате тази сцена чрез музика, вие щяхте да изберете да пресъздадете този момент от велико благоговение и драма, защото не само раните по ръцете и в гърдите на Исус са показвали, че това наистина е той, възкресен в тяло от смъртта; те са знаци и белези на любовта, готово доказателство, че понеже обичал хората си, които живеели в света, той ги обикнал докрай и изцяло се пожертвал заради тях, за нас, за теб и мен.

Може би поради това на нас ни е толкова трудно да повярваме във възкресението на Исус – това винаги е трудно – и не само трудно, но и невъзможно. Всички ние знаем, че смъртта е невъзвратима; древните хора са знаели това точно така, както го знаем и ние. **Но възкресението е нужно защото нашият свят е част от старото творение, а Отец е започнал своето ново творение.** По същият начин на нас ни е трудно да вярваме, че сме били обикнати изцяло и докрай от Бога, която е създал света. Ние знаем неустойчивостта и променливостта на човешката любов и на нас ни е трудно, даже невъзможно да си представим любов, която ще измени целия този път и ще стигне до неговия край. Двете неща вървят заедно: посланието на Великден е израз на тази неопишуема и неизчерпаема любов. И поради това вярата, която вярва във възкресението е, при окончателния анализ, същата като любовта, която се разтваря като цвете, за да отговори на любовта на Исус със своята собствена трептяща любов. Лудвиг Витгенщайн удивително вярно е казал, че „**любовта вярва във възкресението.**“ Да казваме, подобно на Йоан, че учениците са били извънредно зарадвани, означава да се изразяваме умерено. Джордж Хърбърт (*Коментар: 1593-1633 – английски поет, оратор и светец. Завършил обучението си в Тринити коледж, Кеймбридж. Станал прочут с големите си грижи за енориашите си. Умрял от туберкулоза на 39 години. Д.Пр.*) е размишлявал над това, която е написал в стихотворението „Цветето“: „Кой би си помислил, че моето изсъхнало сърце би могло да възстанови своята зеленина? То беше почти умряло под земята...“

Но Онзи, който е бил под земята в онази студена събота, се е появил още веднъж и с Него могъщата Божия любов е разкрита в цялата ѝ слава, извеждайки сърцата ни навън от тяхната собствена зима, за да влязат в свежата пролет на Великден. И това е мястото, от което ние винаги трябва да започваме, млади или стари, миряни или ръкоположени, в която и християнска деноминация да се намираме. **Ако сме лишени от посланието на вярата и любовта, което ни предоставя Великден, ние сме нищо,** но с това послание светът се отваря пред нас като една странна, неизследвана нова територия, която е пълна с възможности и предизвикателства. Учениците не трябва да стоят в заключената стая. Исус отново казва: „Мир вам. Както Отец изпрати мен, така Аз изпращам вас.“ А после, като ехо от Битие, той духва към тях и казва: „Приемете Светия Дух.“ **В тези две изречения се съдържа цялата мисия на църквата.** „Както...така.“

Връщаме се отново назад, за да обмислим отново всичко, което се е случило преди това в Евангелския разказ. Исус отива в Галилея, обявява идването на Божието царство, изцелява болните и празнува добрата новина с най-непривлекателните хора. Той призовава хората на Бога да бъдат наистина хора на Бога, да бъдат светлината на света, сега, когато Той е там, за да им покаже пътят. Говори за предстоящата победа, която Той ще спечели чрез най-странното средство – чрез своята собствена смърт. Загатва за новият храм, който ще бъде построен, нов храм, изграден не от тухли и хоросан, а от самия него и от неговите последователи. Прави всичко това и още много други неща. И сега обобщава всичко в една единствена фраза „*както Отец изпрати Мен,*“ и я превръща във Великата заповед „*така Аз изпращам вас.*“ Задачата на църквата не е да привлича хората вътре в сградите, да разиграва лотария или да публикува заявления. Да, аз знам, сградите и заявленията са важно нещо, когато са на местата си. **Но задачата на църквата да бъде за света това, което Исус е бил за Израел** – задача, която ще ни изпраща обратно при четирите Евангелия, отново и отново, не само за да бъдем удивлявани от силата и любовта на Бога, а и за да изразходваме тази сила и любов,

чрез молитва и чрез Светия Дух, и така да бъдем хората на Исус за света, хора на Божието царство за света, да бъдем хора на прошката за света. В Божието царство няма заключени врати и ние, на които е възложено да отидат в света с добрата новина, трябва да се молят тези заключени врати да се отворят, за да може съобщението за Божията непобедима любов да влезе вътре. „*На които простите греховете, простени са им; на които задържите, задържани са*“ (Йоан 20:23). Важен и труден текст; може би ние бихме предпочели само първата му половина. Но въпреки това, както винаги в Евангелието, прошката никога не е принижена до евтина милост, до това Бог да свие раменете си и да каже: „Е, добре, тогава всичко е наред.“ Точно защото прошката е прошка, а не обикновена толерантност, тя задължително върви с непреклонен отказ да влизаме в съгласие с греха, с насилието, с предразсъдъка или проклетията, с гордостта, лакомията или похотта, с което и да е от нещата, които опетняват и извращават Божието добро и красиво творение. Точно защото Великден е начало на новото творение, нито едно нещо, което изопачава или разрушава Божието творение не може да влезе там. Любовта изисква най-доброто за обичания от нея обект. Така както родител няма да се примири, докато и последната следа от болестта не бъде премахната от тялото на детето му, така и Бог няма да търпи болестта на греха вътре в своето ново творение. Поради това съобщението за прошката е, че всичко може да бъде загърбено, всяко нещо с което ние знаем, че сме допринесли обезобразяването на Божия свят; то може да бъде загърбено на кръста, където Исус е завършил, така както е обявил, работата за изкуплението. Великден казва: „Добре дошъл в новия свят на Бога“ и по този начин ние сме поканени да вкусим прошката за нас самите и да я предложим на света като велико юбилейно съобщение, най-после съобщението за надеждата.

Разбира се, хората счита, че им е трудно, а даже и невъзможно да вярват. Историята за Тома (Неверни) казва всичко това. Ние живеем в свят на хора като Тома, на хора, които искат доказателство, хора, които не искат да бъдат измамани и се съпротивляват на това, което възприемат като евтино и лесно утешение. Ние живеем в свят, в който много хора са израсли в своите църкви и се чувстват ужасно разочаровани или защото хората, които познават не са живели така, както лицемерно са претендирали, че живеят или, още по-лошо, защото някои от тях са използвали своето положение като мантия, с която са прикривали лакомия, похот или грубиянство, или просто защото църквите приличали на банален и пращен свят на спаружени, тъжни и съсухрени хора, когато са откривали богатството и славата на живота, на литературата, любовта и смеха. Поради това, подобно на Тома, те чуват онова, което звучи като старо измислено съобщение което казва: „Е, да, това съобщение наистина е добро, Исус е жив; върни се обратно в църквата както беше преди.“ А те скръстват ръцете си и отговарят: „Не, няма да бъда измамен отново, няма да се върна обратно в този спарен малък свят, където чувствах, че съм натясно и ограничен. Във всеки случай, ако си позволя да се надявам по този начин, аз само отново ще бъда разочарован и наранен.“ По периферията на нашите църкви и отвъд нея има много такива хора. Те искат да се случи нещо по-солидно. Исус не отказал да направи това, което е поискал Тома. Искаш доказателство? Много добре, ето раните, които е понесла любовта, ето белезите от това, което й е струвало, за да завърши работата, да завърши изкуплението на света. И ти виждаш, че това не е просто някакво интелектуално доказателство, въпреки че ако искаш такъв вид доказателство, тук има много такива доказателства. Доказателството е доказателството на живия Исус, на обичащия Исус, на Исус, което е направил всичко, от което се е нуждаел Тома. Той казал: „Дай пръста си тук и провери ръцете ми. Дай ръката си тук и я постави върху гърдите ми. Не бъде невярващ! Просто вярвай!“

Въпросът за нас, когато отново и отново научаваме уроците на надеждата за себе си е, как ние можем да бъдем за света това, което е бил Исус за Тома: как можем да покажем на света белезите на любовта, как можем да протегнем ръцете си на любовта, въпреки че те ще бъдат наранени, ако любовта е истинска, как можем да поканим хората, чиито сърца са съсухрени и спаружени от мъката и неверието да дойдат и да видят какво е направила и прави любовта в нашите общества, в нашето обкръжение: делата на справедливостта и красотата, които говорят за новото Божие творение, делата на изцеление и на нов живот, който изобилстват в нашите пансионни и центрове в затворите, в нашите училища и в нашите селски области. Когато църквата е навън, където прави всички тези неща да се случват, а не чака разрешение или окуражение, а просто върши това, което християните винаги са вършили още от самото начало, тогава внезапно възкресението придобива смисъл, защото внезапно идеята за Божията любов в новото творение придобива смисъл и хората, които преди това бяха скептични установяват, че сърцата им и умовете им са променени и те могат да кажат заедно с Тома: „Господ мой и Бог мой.“

Да, може би щеше да е по-добре, ако те бяха повярвали, без да са видели. Но Исус не е дребнав. Той ще срещне Тома по средата на пътя, защото новият живот на Великденското евангелие винаги ще

трябва да среща хората по средата на пътя и още веднъж ще ги изненада с преливащата и мощна любов на Бога. И нашата задача, в силата на Светия Дух, е винаги да срещаме света по средата на пътя с изненадващите знаци на Божията щедрост. И тези знаци ще бъдат още по-мощни, ако ние ги правим заедно.

Един страхотен проект, в който работех заедно с други хора като мен, беше осъществен преди няколко години в североизточна Англия. Работех там като епископ и за една седмица хиляди млади хора дойдоха там, за да изучават Библията до обед, следобед – да работят в социални проекти, а вечер да участват в церемонии и в евангелизаторски обиколки. Сред любимите ми спомени от тази седмица е споменът как вървах с една от следобедните групи, за да боядисваме задните стени на една поредица от мрачни и неприветливи къщи в бедната част на един от нашите стари градове и монтирахме висящи кошници за цветя по цялото продължение на пътя. Хората излизаха от къщите си – а това е нещо, което те обикновено не правят, защото се страхуват от тези мрачни задни улички - за да видят какво се върши там и ни разпитваха нервно, дали ние сме служители на общината и дали те ще трябва да плащат за това, което правим ние. Радостните юноши им отговаряха, че няма да плащат, че ние сме от църквата и че това е просто подарък за хората. Те бяха изумени. И историята не свършва дотук, защото когато отидохме отново там на следващата година, жителите на това място бяха започнали да вършат още други неща в тази мрачна улица, бяха засадили малки градинки, бяха монтирали поставки за барбекю и бяха започнали взаимно да се опознават. Един малък жест на любов и щедрост от страна на църквата постави началото на каскаден процес на нов живот и на нови възможности за цялата улица. А когато един мирянин и служител в църквата отиде да живее на тази улица и започна да говори за Исус, те знаеха, че това е истина. Те бяха видели белезите.

Историята за Тома, кулминацията на този откъс, е една от трите изумителни лични срещи с възкресения Исус, които е описал Йоан. Накрая искам само да кажа нещо накратко за другите две срещи – за срещите на Исус с Мария Магдалена и после - с Петър, защото си мисля, че и двете са пряко свързани с това, къде се намираме ние като църква, може би специално сега, когато църквата преминава през мрачни и трудни времена.

Първа е историята на срещата на Исус с Мария Магдалена. Тя е онази жена, която първа е отишла на гроба и после първа е изтичала, за да каже на другите, първа е плакала в отчаяние, първа е видяла ангелите и най-вече – първа е видяла Исус. Четейки историята за Мария в Йоан 20, понякога съм се чудил, дали целта не е била тази история да ни покаже, че тези, които виждат ангелите, е възможно да правят това през сълзи. Със сигурност често пъти, когато хората са в такова състояние, възкресеният Исус отива при тях и ги изненадва със своето присъствие и любов.

И тогава се случва нещо наистина забележително. До този момент (въпреки, че има различия в някои ръкописи) Исус се обръщал към Мария с гръцката форма на нейното име (*Коментар: На английски името ѝ е Мери, а на гръцки е Мария, а от там и на български, името ѝ е Мария. Д.Пр.*) Това е името, с която тя е била наричана на улицата. С това щяха да се обърнат към нея войниците, които са били в основата на кръста. Но когато тя отишла при Исус, без да знае, че той е Исус и изляла пред него мъката си, той се обърнал към нея с нейното древно библейско име, така както се произнася на арамейски или на иврит – Мериам, „Мериам“: името на неговата майка, името, с което нейният баща я е наричал, когато тя е била малка, името, което казва „Мериам, всичко ще бъде добре. Аз съм жив и сега ти си моят пратеник.“ И Мериам, в един взривоопасен и революционен момент, е първият човек, който трябвало да каже на останалите, че Исус е жив, да занесе съобщението в сърцето на цялото християнско служение. Тя е апостолът на апостолите.

Историята на Мериам е мощна и може да има и някои други истории, които резонират с някое от нейните конкретни и лични нива. А другата история, която ще разгледаме, е историята на Петър в Йоан 21. Както знаем, Петър се отрекъл публично от Исус. Край горящият огън, запален в двора на първосвещеника той три пъти отрекъл, че Го познава. Сега, в Йоан 21 има друг горящ огън на брега край морето, с мирисът, който несъмнено припомнял на Петър, така както Йоан го припомня на нас, за онази ужасна нощ на изневярата, която се е случила наскоро. Исус отвежда Петър настрани от другите и му задава въпросът, ключовият въпрос на Великден: „Симоне Йонов, обичаш ли Ме?“

Отговорът на Петър на гръцки използва една друг синоним на думата любов и аз не вярвам, че това е случайно. Петър не използва същата дума *ἀγάρο*, която носи пълният смисъл на Божията любов. Той използва думата *phileo*, добра дума, но с доста по-малка стойност. „Да, Господи, Ти знаеш, че аз съм Твой приятел.“ Това е максимумът до който той може да стигне. След всичко, което се е случило, как може той да каже, че обича Исус с този вид любов, с който той знае, че Исус е показал към него? Но той не може отново да отрече и когато Исус му задава същия въпрос втори път, Петър дал същият отговор: „Да, Господи, Ти знаеш, че аз съм Твой приятел.“

Подозирам, че мнозина от нас биха отговорили по същия начин. Мнозина от нас знаят прекрасно, че ние сме изневерявали на Господа. Обърквали сме нещата в нашето ученичество; изпускали сме топката; гледали сме в друга посока; изплашили сме се и не сме извършили нещо, което сме знаели, че трябва да извършим и сме се отрekli от това, в което знаем, че вярваме. И сега сме засрамени. Но независимо от това ние сме тук, защото предпочитаме да бъдем близо до Исус, въпреки че се чувстваме неудобно, отколкото да се крием някъде надалече. „Да, Господи, Ти знаеш, че аз съм Твой приятел.“ А отговорът на Исус е изумяващ: „Паси овците Ми.“ Той не казва: „Виж, Петре, ти наистина обърка всичко; единственият начин да продължим напред е да преминеш през 6-месечен курс на разкаяние и възстановяване, и тогава ще мислим за бъдещето ти.“ Думата прошка идва във формата на ново поръчение. Това е белег на любовта на Исус. И запомнете, тук говорим за Петър. Цялото служение на Петър започва от този момент, с безплатната прошка към хората, които са направили грешка.

Но после идва третият въпрос. Този път Исус използва същата дума, която е използвал Петър: „Симоне Йонов, ти приятел ли си Ми?“ Йоан разказва, че Петър се натъжил, че Исус трети път го попитал по този начин и отговорил с готовност. Но аз си мисля, че смисълът е следния – и си мисля, че това е смисълът, от който мнозина от нас се нуждаят в нашето разнообразно ученичество и служение. Според мен, това е сърцевината на посланието на Великден и се отнася за онези, които се стремят да бъдат приятели на Исус, да вървят след него и да му служат. Исус казва: „Много добре. Ако това е състоянието ти, в което се намиращ, тогава ще започнем оттам.“ Както с Мария и нейните сълзи, както с Тома и неговото неверие, Исус изминава половината от пътя, за да се срещне с Петър там, докдето той е стигнал. Той не настоява Петър да използва веднага онази дума за любов, която започва с главно Л, любовта от вида *agápē*. И този момент ще настъпи. Петър продължава да стои там, където е: „Да, Господи, Ти знаеш, че аз съм Твой приятел.“ „Добре, Петре; от това място ще започнем. Паси овците ми. И между другото, нещата ще станат трудни. Други хора ще имат други задачи да изпълняват, но ти просто трябва да помниш следното: „*Върви след мен!*“

Това е любовта, която вярва във възкресението. На свой ред възкресението на Исус събужда любовта – любов към него, взаимна любов и любов към Божия свят. Това е посланието на Великден. Това е посланието на надеждата. Това е посланието за и чрез цялата църква, чрез всички ние заедно. Това е посланието на Исус. Нека то да бъде и за нас, в нас и не на последно място – чрез нас.

Списък на преведените от мен книги или подбрани мисли на велики хора, които мога да ви изпратя безплатно по електронната поща в PDF формат

1. Аз и моята голяма уста - Джойс Майер
2. Бракът - не само да оцелява, но и да процъфтява – Суиндъл
3. Въпроси и отговори - 622 въпроси и отговори на библейски теми - Едуард Фюдж
4. Глад за разбиране - Калвин Милър
5. Да се срещнем в библиотеката – Суиндъл
6. Давид – Суиндъл
7. Добрата новина за безпокойството - Уилям Бекъс
8. Добрият живот – Чарлз Колсън и Харолд Фикет
9. Естир – Суиндъл
10. Живот, който винаги сте искали - Джон Ортберг
11. Здравото семейство – Суиндъл
12. Изненадани от Библията – проф. Райт
13. Илия – Суиндъл

14. Йов - Суиндъл
15. Йосиф – Суиндъл
16. Как трябва да живеем сега - Чарлз Колсън
17. Когато Бог прошепне твоето име - Макс Лукадо
18. Кой е прав - Бог или Дарвин - Кели Сегрейвс
19. Милост, повече отколкото заслужаваме - Макс Лукадо
20. Мир с Бога - Били Греам
21. Моисей – Суиндъл
22. Молитвата на Явис - Брус Уилкинсън
23. Мъжки разговор – Суиндъл
24. Нещо повече - Катрин Маршал
25. Основи на християнството - Джон Стот
26. Обикновено християнство – К. С. Луис
27. Отговори на житейските проблеми – Били Греам
28. Павел – Суиндъл
29. Победа в Христос - Чарлз Трюмул
30. Победата на разума – Родни Старк
31. Посланието на Проповедта на планината - Джон Стот
32. Преведени проповеди от различни автори - общо 271 бр.
33. Проповеди от Бил Букнайт - 24 бр.
34. Проповеди от Виктор Шепърд - 255 бр.
35. Проповеди от Кърк Нийли - 178 бр.
36. Проповеди от Макс Лукадо - 20 бр.
37. Проповеди от Спържън - 28 бр.
38. Просто християнин – проф. Райт
39. Религиозна класика – христоматия
40. Роден отново – Чарлз Колсън
41. Свободни в Христос - Сесил Хуук
42. Силата на Бога да променя живота ви – Рик Уорън
43. Стремеж към почтен характер и християнски живот - подбрани мисли
  - Част 1а – Как да живеем
  - Част 1б – Как да живеем
  - Част 1в – Как да живеем
  - Част 2 – За молитвата
  - Част 3 – За човешките отношения
  - Част 4 – За решителността, смелостта, страха и волята

- Част 5 – Да се подчиняваме на Бога и на родителите си
- Част 6 – За позитивния подход, радостта, щастието и смеха
- Част 7 – За приятелството
- Част 8а – Оpozнаване на Бога, как работи Бог и за Божията милост
- Част 8б – Оpozнаване на Бога, как работи Бог и за Божията милост
- Част 9 – Да не съдим другите, да не обвиняваме, да не отмъщаваме
- Част 10 - Справедливост и несправедливост, добро и зло
- Част 11 - За Светия Дух и духовността
- Част 12 - За греха, изкушението и бдителността
- Част 13 - Смирение, кротост, покорството, слава, гняв, гордост, високомерие и самолюбие
- Част 14 - Как да говорим и как да мълчим
- Част 15 - За любовта и омразата
- Част 16 - За разкаянието и опрощението
- Част 17 - Отмъщение, състрадание и толерантност
- Част 18 - Търпение, издръжливост и отчаяние, упоритост и нерешителност
- Част 19 - Престъпление, наказание и дисциплиниране
- Част 20 - Страст, чувства и емоции, страх, ужас и смелост
- Част 21 - Завист, ревност, богатство и успех
- Част 22 - Глупост, суета, лицемерие и самохвалство
- Част 23 а - Вяра, надежда, доверие, увереност и съмнение
- Част 23 б - Вяра, надежда, доверие, увереност и съмнение
- Част 23 в - Вяра, надежда, доверие, увереност и съмнение
- Част 24 - Достоянство, почтеност, честност и непротиворечивост
- Част 25 а - Мъдрост, благоразумие, разум, разбиране и обучение
- Част 25 б - Мъдрост, благоразумие, разум, разбиране и обучение
- Част 25 в - Мъдрост, благоразумие, разум, разбиране и обучение
- Част 26 - Задоволство от живота, щедрост и даряване
- Част 27 - Благодарност, благородство и хваление на Бога
- Част 28 - Трудолюбие, усърдие, старание и мързел
- Част 29 - Свобода, робство, самодисциплина, дълг и отговорност
- Част 30 – Самосъжаление
- Част 31 а - Истина, лъжа и заблуда
- Част 31 б - Истина, лъжа и заблуда
- Част 31 в - Истина, лъжа и заблуда
- Част 32 - Оплакване, огорчение и недоволство
- Част 33 - Душевен мир, християнска любов и милосърдие
- Част 34 - Отношение на християнина към другите религии и към атеизма
- Част 35 а - За нашият избор и за нашите приоритети
- Част 35 б - За нашият избор и за нашите приоритети
- Част 35 в - За нашият избор и за нашите приоритети
- Част 36 - Стремение към Бога, към духовната зрелост и към светостта

- Част 37 - Демони и дяволи
- Част 38 - Факти и данни за Исус, за човешкото тяло, за света, за вселената и живота и изказвания на велики хора
- Част 39 - Изпитанието, страданието и чакането
- Част 40 - Как Бог пречупва упорството на човека
- Част 41 - За евангелизацията
- Част 42 - Деца, родители и семейство
- Част 43 - Смисълът на живота, на смъртта, на ада и на целомъдрието
- Част 44 - За Библията и църквата
- Част 45 - За кръстът на Христос, за нашият кръст и за служението ни на Бога
- Част 46 - Минало, настояще и бъдеще
- Част 47 - За действието, за мисленето, за активността и пасивността
- Част 48 - Бог променя хората
- Част 49 - Самота и самоубийство
- Част 50 - Сърце и ум, вяра и наука
- Част 51 - Красота, съвършенство и мечти
- Част 52 - За кръщаването и спасението
- Част 53 - За ученичеството и последователите
- Част 54 - Традиции, религия и морал
- Част 55 - Бог лекува
- Част 56 - За лидерството
- Част 57 - Божият план за моя живот
- Част 58 - Да се страхуваме само от Бога и от нищо друго
- Част 59 - Някои Библейски пророчества, които са се сбъднали
- Част 60 - Хумор, мисли и интересни истории
44. Тайните на лозата - Брус Уилкинсън
45. Тайната на щастието – Били Греам
46. Той е там и Той не мълчи - Франсис Шейфър
47. Управлявайте чувствата си - Джойс Майер
48. Цар Давид - Дейвид Пиърс
49. Целенасочената църква - Рик Уорън
50. Целенасочен живот – Рик Уорън

